

Stanisław Kurnatowski

Materiały do środkowego okresu epoki brązowej w Wielkopolsce

Matériaux contribuant à l'étude de la période moyenne de l'âge du
bronze en Grand-Pologne

WSTĘP

Niniejsze zestawienie źródłowe jest częścią pracy magisterskiej autora pisanej w 1952 r. Przeprowadzona wtedy analiza materiałów wykazała wyraźnie, że dla właściwego przedstawienia całości znalezisk wielkopolskich pochodzących ze środkowej epoki brązu trzeba by przede wszystkim znacznie rozszerzyć zakres przestrzenny i czasowy opracowania oraz uzyskać odpowiednią ilość zespołów zwartych,

konieczną do pewniejszej podbudowy ustalonych podziałów. Ograniczenie się natomiast tylko do znanych dotychczas zabytków, datowanych na trzeci okres, i próba wyciągnięcia na ich podstawie wniosków natury typologicznej czy chronologicznej nie miałyby większego sensu, nie dawały one bowiem możliwości dodania nowych czy nawet częściowego skontrolowania dawnych ustaleń. Materiały trzeciego okresu epoki brązu Wielkopolski składają się bowiem prawie w całości ze zna-

lezisk luźnych, przypadkowo znalezionych. Z zespołów zwartych dysponujemy jedynie zawartością kilkunastu grobów¹ pochodzących z różnych zniszczonych cmentarzysk, a materiał z jedynej, wątpliwej zresztą osady² jest tak nikły, że nie może być przydatny do analizy. Dlatego zebranych znalezisk nie publikowano, zamierzając je umieścić dopiero w większej pracy, obejmującej dłuższą część epoki brązowej, gdzie w połączeniu z materiałami okresów sąsiednich uzyskałyby one szerszą perspektywę i mogłyby wskutek tego ulec odpowiedniemu opracowaniu.

Zaangażowanie się autora w innych tematyce i chronologicznie odcinkach badań nie pozwoliło jednak zrealizować zaplanowanej pracy. Publikacja zgromadzonych źródeł stała się natomiast aktualna obecnie w związku z rozpoczętym przygotowaniem katalogu znalezisk kultury łużyckiej w Wielkopolsce³. Będzie ona pewną partią tego katalogu i razem z opublikowanymi w nim późniejszymi materiałami stanowić może częściową przynajmniej podstawę gruntowniejszej analizy środkowego okresu brązu.

Jeżeli zrealizowana zostanie jednocześnie publikacja materiałów ze starszej epoki brązowej⁴, a zwłaszcza materiałów późnoneolitycznych, spełniony będzie pierwszy, wstępny warunek konieczny do przeprowadzenia szerszej, radykalniejszej rewizji w datowaniu sporej ilości zabytków, przede wszystkim ceramicznych, i do zapełnienia ilościowej luki w znaleziskach, zaznaczającej się dotychczas między neolitem a młodszą epoką brązu. Trzeba bowiem podkreślić, że niniejsze zestawienie zawiera tylko część materiału pochodzącego z trzeciego okresu. Wskazuje na to przede wszystkim mapa rozmieszczenia zabytków, na której uwidacznia się kontrast między pasem o znacznie większym zagęszczeniu znalezisk ceramicznych w zachodnim krańcu Wielkopolski nad dolną i środkową Obrą a resztą obszaru, posiadającą stosunkowo liczne skarby i pojedyncze przedmioty metalowe, mającą jednak bardzo nieznaczna liczbę znalezisk ceramicznych. Przyczyną takiej sytuacji są niewątpliwie dotychczasowe podziały typologiczno-chronologiczne materiałów epoki brązowej, ustalone dla Polski zachodniej w starszym nurcie literatury przedmiotu⁵. W opracowaniach tych występująca licznie na terenie Śląska i ziemi

lubuskiej ceramika guzowa narzucała się siłą rzeczy jako jeden z najbardziej charakterystycznych elementów w formach trzeciego okresu. W Wielkopolsce jednak, której zachodnia część jest peryferią stylu guzowego, spowodowało to prawdopodobnie powstanie opisanego wyżej kontrastu w rozłożeniu znalezisk. Nowsze tendencje w literaturze⁶, której tematem jest głównie Polska środkowa i wschodnia, usiłują wypuklić inne style ceramiczne, istniejące w starszym i środkowym okresie epoki brązowej, dzięki czemu mogą się przyczynić w pewnej mierze do wyrównania tego kontrastu. Nie wydaje się natomiast, by doprowadziły one do całkowitej eliminacji luki materiałowej zaznaczającej się między neolitem a młodszą epoką brązu⁷. Zarówno ceramika guzowa, jak trzciniecka i pochodne jej fazy nie reprezentują najprawdopodobniej w całości konglomeratu stylów⁸, istniejącego poczynając od późnego neolitu na terenach Europy środkowej. Są one tylko przejawem stopniowego ujednoczenia kulturowego, zakończonego ostatecznie przy końcu środkowej epoki brązu.

Jedyną drogą postępowania, zdolną rozwiązać te zagadnienia, może być tylko generalna rewizja chronologii poszczególnych form tak późnoneolitycznych, mogących nieraz przeżywać się aż do trzeciego okresu, jak i materiałów z młodziej epoki brązu, z których część trzeba będzie najprawdopodobniej datować wcześniej⁹. Przewidywana weryfikacja jest

—1924); (1923); (1928—1932); (1939); L. Kozłowski, (1928); A. Lissauer, (1891); B. Richtofen, (1926); H. Seger, (1902); (1907); (1909); (1924); a z prac powojennych: K. Kersten, (1958); J. Kostrzewski, (1955); (1958).

⁶ A. Gardawski, (1951—1952); (1959), s. 131 i n.; K. Jażdżewski, (1935); (1948); S. Nosek, (1947), s. 46 i nast.; H. Wiklak, (1963).

⁷ Wymownym jej przykładem są ostatnio mapy i zestawienia znalezisk wczesnych faz kultury łużyckiej z obszaru Polski środkowej, zebrane w pracy H. Wiklaka, (1963), s. 11, 35, 50, oraz 89 i n. Na 66 stanowisk kultury łużyckiej znanych z III okresu epoki brązu przypadają 152 stanowiska z IV okresu. Tego przeszło dwukrotnego wzrostu ilościowego znalezisk nie można wytłumaczyć działaniem czynników natury demograficznej czy gospodarczej. Przyczyną będzie tu raczej niedokładne jeszcze określanie chronologii części zabytków.

⁸ Trafnie scharakteryzowanego przez W. Hensla, (1958 B), s. 153 i n.

⁹ Rewizja ta doprowadzić może także do odmiennego datowania rozwoju pewnych form w obrębie poszczególnych mniejszych regionów. I tak o ile w Wielkopolsce środkowej i wschodniej prawdopodobnym rezultatem dokładniejszej analizy może być wcześniejsze datowanie pewnych form określanych obecnie jako charakterystyczne dla IV okresu, o tyle — jeśli chodzi o tereny ziemi lubuskiej i zachodni skraj Wielkopolski — należy się liczyć raczej z dłuższym trwaniem typowej ceramiki guzowej. Na to ostatnie wskazywałyby między innymi znane z powojennych badań zespoły grobowe z cmentarzysk w Borku, pow. gorzowski. (por. S. Jasnosz, 1953) i w Młędzyczcu Wlkp., stan. 2 (W. Śmigieński, 1965).

¹ Np. z Kotowa, pow. nowotomyski, z Roska, pow. czarnkowski, z Trzciela, pow. międzyszycki, czy ze Zbąszynia, pow. nowotomyski, a z badań ostatnich z Miedzyszyca Wlkp. stan. 2 i z Poręby, pow. międzyszycki.

² W Zbąszyniu, pow. nowotomyski.

³ Opracowują go D. Durczewski i W. Śmigieński.

⁴ Przygotowuje ją M. Piaszykowska.

⁵ Por. m. in.: W. Roeger, (1934); W. Böhm, (1935); C. Kleemann, (1934); J. Kostrzewski, (1922—

sprawą przyszłości. Pierwszym jej etapem musi być opublikowanie znanych materiałów w ramach dotychczasowych podziałów, dla ułatwienia bardzo pracochłonnej porównawczej analizy form. Jeżeli poniższe zestawienie ułatwi tę analizę, rola jego zostanie spełniona.

Pragnę podziękować wszystkim pomagającym mi przy opracowaniu zestawienia, przede wszystkim prof. Józefowi Kostrzewskiemu za użyczenie wszelkich potrzebnych materiałów i informacji; prof. Witoldowi Henslowi i niezyczącemu już prof. Eugeniuszowi Frankowskiemu zawdzięczam wiele rad i wskazówek w kwestii dokumentacji źródłowej; kolegom mgr Stanisławowi Jasnoszowi i mgr Wojciechowi Śmięlskiemu dziękuję za pomoc przy zbieraniu i ilustracji materiałów.

Poznań, w czerwcu 1964 r.

OBJAŚNIENIA DO MATERIAŁÓW

Katalog materiałów obejmuje znaleziska pochodzące z obszaru obecnego województwa poznańskiego, poszerzonego na wschodzie o powiaty województwa bydgoskiego, mogileńskiego i znińskiego, a na zachodzie o powiat międzyrzecki i teren dawnego powiatu babimojskiego¹ wchodzące w skład województwa zielonogórskiego. Za włączeniem dodatkowym terenów na wschodzie przemawiały wysunięte tam najdalsze znaleziska naczyń guzowych², zbliżonych stylowo do ceramiki Wielkopolski zachodniej. O poszerzeniu obszaru badań na zachodzie zadecydowało nieuwzględnienie wspomnianych terenów w pracy W. Bohm³, istnienie stosunkowo licznych materiałów zabytkowych w poznańskim muzeum, pochodzących z tych okolic, i przeprowadzone tam ostatnio badania, a przede wszystkim rozmieszczenie tamtejszych stanowisk, tworzących w środkowym okresie brązu łącznie ze znaleziskami z sąsiednich ziem Wielkopolski wspólne, większe skupisko osadnicze. W celu objęcia zachodnich granic tego skupiska uwzględniono dodatkowo także kilka stanowisk rozlokowanych już na terenie powiatu świebodzińskiego⁴. Nie włączono natomiast do zestawienia stanowisk z powiatu wschowskiego, zbliżonych już bardziej do śląskich terenów osadniczych, opisanych zresztą w monografii F. Pfützenreitera⁵. Uwzględniono tylko znaleziska z pasa pogranicznego, należącego dawniej do powiatu leszczyńskiego⁶. Przy określaniu granic czasowych oparto się, jeśli chodzi o zabytki metalowe, na dotychczasowym podziale chronologicznym, nie

biorąc pod uwagę ciekawych, ale wciąż dyskusyjnych, prób zmierzających do zmian jego niektórych ustaleń⁷. W ceramice natomiast wobec nie określonych dotąd ściśle etapów jej rozwoju poszerzono zestawienia tak o formy typologicznie wcześniejsze, jak i późne⁸.

Opis znalezisk ujęto w następujący schemat:

1. Miejscowość i powiat; 2. Położenie; 3. Badań; 4. Rodzaj znalezisk; 5. Inwentarz; 6. Zbiory; 7. Literatura; 8. Uwagi.

W razie niemożności ustalenia, czy też w wypadku braku potrzeby zastosowania któregoś z punktów schematu — pomijano go. Brzmienie miejscowości, jak i jej przynależność administracyjną ustalono według ostatnich zmian w podziałach administracyjnych. W punkcie 2. można było podać tylko bardzo nikielne, często wątpliwe dane. W wypadku niemożności zidentyfikowania miejsca znalezienia z którymś ze stanowisk figurującym w ewidencji archiwalnej podawano opis położenia według brzmienia pierwotnego, podanego przez odkrywcę⁹.

Przy nieznacznej ilości badań systematycznych punkt 3. zawiera zwykle informacje o odkryciach przypadkowych i o dalszych kolejach znalezionych zabytków. Zwrócono w nim między innymi uwagę na pozycję socjalną znalazcy lub osoby donoszącej o odkryciu, ważną ze względu na ocenę wiarygodności informacji.

O ustaleniu rodzaju znaleziska decydowały zwykle wobec minimalnej ilości innych danych liczba i rodzaj zabytków. Przyjęto następujące rozróżnienie: osada, cmentarzysko lub grób, skarb, znalezisko luźne, znalezisko nieokreślone. Do stanowisk o charakterze grobowym zaliczono wszystkie miejsca odkrycia naczyń glinianych w całości lub w dużych fragmentach, do nieokreślonych miejsca, z których znana jest niewielka liczba drobnych ułamków ceramicznych. Wszystkie pojedyncze znaleziska przedmiotów metalowych oznaczono jako luźne¹⁰. Schematyzm takiego sposobu klasyfikacji nie podlega dyskusji, jest on jednak najprostszy, a przede wszystkim przy obecnym stanie źródeł daje gwarancję najmniejszej ilości błędów.

Opis zabytków dostosowano do dokumentacyjnych celów zestawienia, podając w nich mo-

⁷ Np. w kwestii datowania naramienników z tarczami spiralnymi. Zob. A. Gardawski, K. Wesółowski, (1956), s. 81, 82; tam dalsza literatura. J. Kostrzewski, *Replika na odpowiedź doc. dra A. Gardawskiego*, „Archeologia Polski”, t. 8, z. 1, s. 125 i n.

⁸ W ostatnim wypadku uwzględniono np. naczynia z Roska, pow. czarnkowskiego, czy Wilanowca, pow. chodzieskiego.

⁹ Wprowadzanie zmian stylistycznych przy tego rodzaju opisach jest niebezpieczne, gdyż mimo woli, jeżeli nie zna się danego terenu, można zatrzeć ich pierwotny sens.

¹⁰ Nie stosowano natomiast klasyfikacji spotykanej w literaturze przedmiotu, według której wszystkie pojedyncze szpile brązowe zalicza się do znalezisk grobowych.

¹ Obecnie wschodnią część powiatu sulechowskiego.

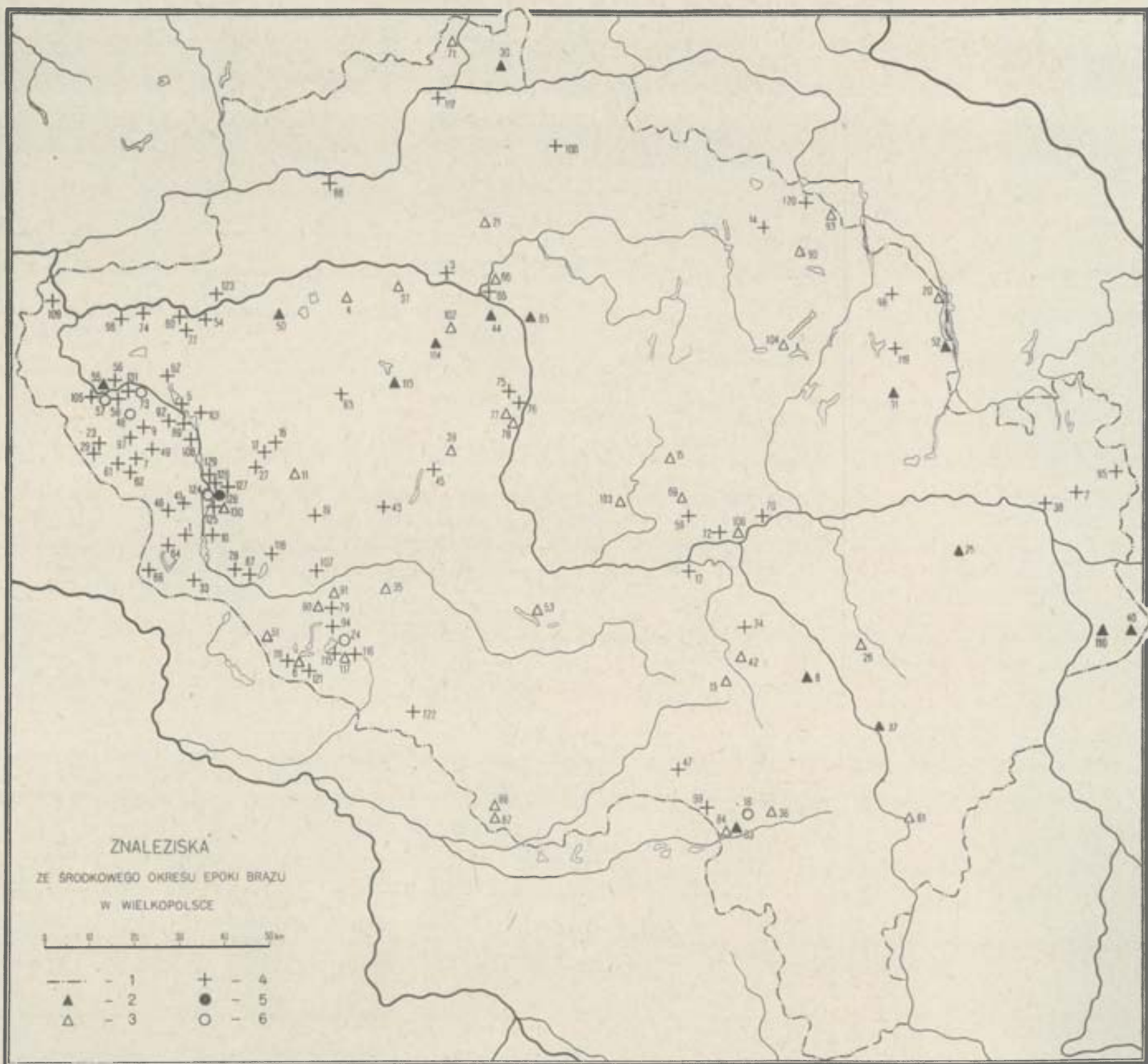
² Np. z Wójcina, pow. mogileński.

³ W. Bohm, (1935).

⁴ Gościkowo, Jordanowo, Myszęcin, stan. 2 i stan. 4.

⁵ F. Pfützenreiter, (1933).

⁶ Np. Zaborowiec, pow. wschowski.

1 — granice obszaru objętego zestawieniami; 2 — skarby; 3 — luźny przedmiot metalowy; 4 — cmentarzysko lub grób; 5 — osada; 6 — znalezisko nieokreślone.

Numery punktów na mapie odpowiadają liczbom porządkowym wykazu stanowisk. Znajdzisk o nieokreślonej lokalizacji nie nanoszone.

1 — limites du territoire qu'embrasse la liste; 2 — dépôt; 3 — objet isolé en métal; 4 — cimetière ou tombe; 5 — bourgade; 6 — trouvaille indéfinie.

Les numéros des points sur la carte correspondent aux nombres d'ordre de la liste des stations. Les trouvailles provenant de localités indéterminables n'ont pas été inscrites.

żliwie sporą ilość szczegółów przydatnych do analizy porównawczej form¹¹. Ważniejsze terminy i stosowane przy opisie podziały przedstawiono na ryc. 1. W schematach podano jedynie omówienie kształtów guzów na naczyniach, wśród których dość wyraźnie wyróżnia się pięć form. Charakterystykę ich podano poniżej. Przy opisie ceramiki nie podano także rodzaju gliny, wypału itp., gdyż byłoby to bezcelowe bez przeprowadzenia analiz. Sporo trudności nasunęło skompletowanie rysunków. Często wobec zaginięcia zabytków bądź niemożności dotarcia do nich trzeba było poprzestać na przerysycie z fotografii lub rysunku. Skale liniową podano tylko przy rysunkach własnych. Wszystkie możliwe do ustalenia wymiary podano przy opisie.

ZESTAWIENIE FORM ORNAMENTÓW GUZOWYCH

Forma A: Małe, półkoliste lub stożkowate guzki o kolistych podstawach, umieszczone na największej wydętości brzuśca naczynia. Guzki nalepiane (ryc. 60, 65: 3; tabl. I: 1, II: 3).

Forma B: Duże, płaskie, stożkowate lub płasko-kuliste guzy o kolistych podstawach, umieszczone na największej wydętości brzuśca. Guzy obwiedzione jedną bruzdą lub kilkoma zamkniętymi bruzdami. Guzy uformowane są częściowo przez lekkie wypchnięcie ścianki naczynia, częściowo przez nalepienie (ryc. 35: 10, 39, 84: 3; tabl. I: 3, 4, 11).

Forma C: Wysokie, na ogół stożkowate guzy o kolistej lub częściowej owalnej, poziomo ustawionej podstawie, otoczone od góry półkolami bruzd. Guzy są uformowane częściowo przez wypchnięcie ścianki naczynia od wewnątrz, częściowo przez nalepienie (ryc. 7: 3, 17: 4, 35: 1, 41: 1; tabl. I: 5, II: 4, 5, 7, 9, 10).

Forma D: Guzy, częściej małe guzki kształtu stożkowatego (czasami płasko-kulistego), uformowane na górnej części brzuśca i umieszczone zawsze wewnątrz kolistej, pogłębionej powierzchni naczynia. Guzy nalepione, uformo-

wane przez wypchnięcie ścianek od wewnątrz lub też wypchnięte od wewnątrz i częściowo nalepione (ryc. 7: 4, 53: 2; tabl. II: 2, 6).

Forma E: Guzy o owalnej, pionowo usytuowanej podstawie, otoczonej z obu stron półkolami bruzd. Guzy te, wywodzące się prawdopodobnie od guzów formy C, zależnie od tego, czy przedstawiają formę typologicznie starszą czy młodszą, różnią się znacznie od siebie. W formie starszej przypominają jeszcze guzy formy C, różniąc się od nich pionowym grzbietem, zarysowującym się w górnej części stożka. W formie rozwiniętej guz staje się podłużny, a wyraźnie zarysowany grzbiet biegnie wzdłuż całej jego długości. W formie schyłkowej guz przemienia się w podłużną listwę, biegnącą od nasady szyjki aż do największej wydętości brzuśca, umieszczonej często wewnątrz pogłębionej powierzchni naczynia otaczającej ją półkoliście od góry (ryc. 34: 6, 35: 7; tabl. I: 7, 9, 10, 12).

Forma F: Uformowane daszkowato ze ścianek brzuśca, ujęte z dwu stron dokoła w pionowe łukowate pasma. Wierzchy guzów są poprzecznie nacinane lub zdobione dołeczkami. Cechą charakterystyczną tego typu guzów jest włączenie powierzchni guza, zupełnie bez wyodrębnienia jej, w wielokątny kształt brzuśca (ryc. 9: 1, 41: 3, 76; tabl. II: 14).

WYKAZ SKRÓTÓW

- bad. — badania
- dł. — długość
- gr. — grubość
- Inw. — Inwentarz
- kat. — katalog
- l. n. — liczba nieokreślona
- Lit. — Literatura
- MAP — Muzeum Archeologiczne w Poznaniu
- Mf.V — Museum für Völkerkunde (obecnie: Staatliches Museum für Vor- und Frühgeschichte w Berlinie)
- PAU — Polska Akademia Umiejętności
- PMA — Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie
- PUK — Państwowy Urząd Konserwatorski
- poł. — położenie
- rodz. znal. — rodzaj znaleziska
- szer. — szerokość
- śr. — średnica
- UJ — Uniwersytet Jagielloński
- wys. — wysokość

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Album wystawy archeologicznej i zabytków sztuki w Kaliszu*, Kalisz 1900.
- Album zabytków przedhistorycznych Wielkiego Księstwa Poznańskiego w Muzeum Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu*, z. 1—4, Poznań 1893—1915 (skrót: *Album zab. PTPN*).
- „Altschlesien”, t. 1—10: 1926—1941.
- Antoniewicz W., *Archeologia Polski*, Warszawa 1928.
- Antoniewicz W., *Zwei Bronzeverwahrnde aus West-polen*, „Altschlesien”, t. 5: 1934.

¹¹ Przy rosnącej stale ilości materiałów przejawia się w archeologicznych pracach źródłowych tendencja do maksymalnego skracania opisu zabytków bądź też do podawania go w formie tabelarycznej. Postępowanie takie jest jak najbardziej słuszne, jeżeli ma się do czynienia z materiałem dobrze znanym, tak pod względem funkcjonalnym, jak i formalnym. W wypadku przeciwnym miejsce istotnych cech charakterystycznych dla omawiania form zająć może łatwo jednostronne, subiektywne spojrzenie autora, zmniejszające w poważnym stopniu użyteczność jego dokumentacji. Przykładem tego rodzaju jest praca W. Bohm, (1935). O sposobie opisu decydują zresztą przede wszystkim bezpośrednie cele, jakim ma on służyć. W naszym wypadku, biorąc pod uwagę stosunkowo słabą znajomość źródeł dla środkowej epoki brązu i konieczność przeprowadzenia w latach przyszłych ich szczegółowego opracowania, opartego na dobrze udokumentowanym materiale, stosowanie szczegółowego opisu wydaje się niezbędne.

- „Aus dem Posener Lande”, R. 1—14: 1906—1919 (skrót: APL).
- Aberg N., *Bronzezeitliche und früheisenzeitliche Chronologie*, Stockholm 1932, cz. 3.
- Ber W. J., *Zabytki z cmentarzyska popielnicowego w Sierpowie w pow. łączyckim, „Światowit”, t. 17: 1936—1937 (1938).*
- Blume E., *Ausstellung im Kaiser-Friedrich-Museum. Vor- und frühgeschichtliche Altertümer aus dem Gebiet der Provinz Posen, Poznań 1909 (A).*
- Blume E., *Erwerbungen des Kaiser-Friedrich-Museums zu Posen, vom Juli bis Dezember 1908, „Mannus”, t. 1: 1909 (B).*
- Blume E., *Aus der Provinz Posen. Erwerbungen des Kaiser-Friedrich-Museums zu Posen im Jahre 1910, „Mannus”, t. 3: 1911.*
- Boege W., *Die Chronologie der mittleren Bronzezeit im Mittelschlesien*, Wrocław 1934.
- Böhm W., *Die ältere Bronzezeit in der Mark Brandenburg*, Berlin-Leipzig 1935.
- Cichoszewska H., *Nowe nabytki Muzeum Wielkopolskiego w Poznaniu w latach 1911—1921, „Przegl. Archeol.”, t. 2: 1922—1924.*
- Coblentz W., *Grabfunde der Mittelbronzezeit Sachsens*, Dresden 1952.
- Dąbrowski E., *Badania archeologiczne na Ziemi Międzyrzeckiej, „Rocznik Lubuski”, t. 1: 1959.*
- Dobrindt O., *Der Kreis Bomst. Eine Heimatkunde auf wissenschaftlicher Grundlage*, Wolsztyn 1919.
- Dobrindt O., *Tätigkeitsbericht aus dem Südwestgebiet der Grenzmark Posen-Westpreussen für das Jahr 1935, „Nachrichtenblatt für Deutsche Vorzeit”, R. 12: 1936.*
- Dobrogowski T., *Znaleziska brązowe z Raczyńca w pow. ostrowskim (dawn. odolanowskim), „Z otchłani wieków”, R. 13: 1938.*
- Domaszewska J., *Skarb brązowy z Kalisek w pow. słupeckim (woj. łódzkie), „Przegl. Archeol.”, t. 2: 1922—1924.*
- Durczewski Z., *Powiat krotoszyński w czasach przedhistorycznych, „Przegl. Archeol.”, t. 4: 1928—1932.*
- Erzepki B., *Wykopalska w Pogorzeli, „Zapiski Archeol. Poznańskie”, z. 5: 1889, (1890), s. 53.*
- Foltiny S., *Zur Chronologie der Bronzezeit des Karpatenbeckens*, Bonn 1955.
- „Fontes Archaeologici Posnanienses” (Fontes Praehistorici, t. 1—3), t. 1—14: 1951—1963.
- Gardawski A., *Niektóre zagadnienia kultury trzcinieckiej w świetle wykopalisk w miejscowości Łubna, pow. Sieradz, „Wiad. Archeol.”, t. 18: 1951—1952.*
- Gardawski A., *Plemiona kultury trzcinieckiej w Polsce, „Materiały Starożytne”, t. 5: 1959.*
- Gardawski A., *Wesołowski K., Zagadnienia metalurgii kultury trzcinieckiej w świetle „skarbów” brązowych z Dratowa pow. Puławy i Rawy Mazowieckiej, „Materiały Starożytne”, t. 1: 1956.*
- Hämpel W., *Heimatkalender für den Kreis Meseritz*, 1927.
- Hensel W., *Poznań w starożytności i we wczesnym średniowieczu, „Przegl. Zachodni”, R. 9: 1953, t. 2.*
- Hensel W., *Kilka uwag o etnogenezie Słowian — głos w dyskusji, [w:] Pierwsza Sesja Archeologiczna 1955, Wrocław 1957, s. 113, 114.*
- Hensel W., *Poznań w zaraniu dziejów*, Wrocław 1958 (A).
- Hensel W., *O tzw. bałto-słowiańskiej archeologicznej wspólnocie kulturowej. Z polskich studiów slawistycznych, t. 1: Warszawa 1958 (B).*
- Hessler, *Heimatkalender für Schneidemühl*, 1925.
- Hübner, Virchow R., *Bronzen aus der Gegend von Krotoschin, Verhandlungen ...*, R. 1878, s. 270 i n.
- Jakimowicz R., *Zbiór wykopalisk przedhistorycznych w Muzeum Piotrkowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, „Wiad. Archeol.”, t. 5: 1920.*
- Jasnosz S., *Cmentarzysko z okresu półnoloteńskiego i rzymskiego w Wymysławie, pow. Gostyń, „Fontes Praehistorici”, t. 2: 1951 (1952).*
- Jasnosz S., *Cmentarzysko kultury „łużyckiej” w Borku, pow. Gorzów, Ziemia Lubuska, „Fontes Praehistorici”, t. 3: 1952 (1953).*
- Jajdźewski K., *Związek kultury trzcinieckiej z kulturą prafińską i z kulturą łużycką. II Zjazd Prehistoryków Polskich w Krakowie, Poznań 1935.*
- Jajdźewski K., *O zagadnieniu początków kultury łużyckiej, „Slavia Antiqua”, t. 1: 1948.*
- Jajdźewski W., *Sulmierzyce, pow. odolanowski, „Zapiski Archeol. Poznańskie”, z. 2: 1887.*
- Kaemmerer, *Kaiser-Friedrich-Museum in Posen Jahresbericht, Etatsjahr 1912.*
- Katalog der Ausstellung Prähistorischer und Anthropologischer Funde Deutschlands*, Berlin 1880 (skrót: *Katalog der Ausstellung*, Berlin 1880).
- Katalog wystawy archeologicznej w Kaliszu*, Kalisz 1900.
- Kersten K., *Die Funde der älteren Bronzezeit in Pommern*, Hamburg 1958.
- Kleemann O., *Die mittlere Bronzezeit in Schlesien*, Wrocław 1934.
- Koehler K., *Pogląd na czynność sekcji archeologicznej wydziału historyczno-literackiego, a później wydziału archeologicznego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu do grudnia 1888, „Zapiski Archeol. Poznańskie”, z. 5: 1889 (1890).*
- Kostrzewski M., *Wykaz nabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1952—53, „Fontes Archaeol. Posn.”, t. 4: 1953 (1954).*
- Kostrzewski M., *Wykaz nabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w roku 1954, „Fontes Archaeol. Posn.”, t. 6: 1955 (1956).*
- Kostrzewski B., *Znaczenie Odry w pradziejach, „Przegl. Archeol.”, t. 8: 198—1949.*
- Kostrzewski B., *Wykaz nabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1945—1949, „Fontes Praehistorici”, t. 1: 1950 (1951).*
- Kostrzewski B., *Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1955 i 1956, „Fontes Archaeol. Posn.”, t. 7: 1956 (1957).*
- Kostrzewski J., *Wielkopolska w czasach przedhistorycznych*, wyd. 1, Poznań 1914.
- Kostrzewski J., *Z badań nad przeszłością przeddziejową Wielkopolski w ostatnich trzech latach, „Zapiski Muzealne”, z. 1: 1916, s. 22 i n.*
- Kostrzewski J., *Siedlemin i okolica pod względem archeologicznym. Szkic monograficzny, „Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poznańskiego”, R. 44: 1917.*
- Kostrzewski J., *Skarb złoty z Kaczorów w pow. chodzieskim w Wielkopolsce, „Wiad. Archeol.”, t. 6: 1921.*
- Kostrzewski J., *Z badań nad osadnictwem wczesnej i środkowej epoki brązowej na ziemiach polskich, „Przegl. Archeol.”, t. 2: 1922—1924.*
- Kostrzewski J., *Wielkopolska w czasach przedhistorycznych*, wyd. 2, Poznań 1923.
- Kostrzewski J., *Katalog wystawy zabytków przedhistorycznych ze zbiorów prywatnych, urządzonej w Dziale Przedhistorycznym Muzeum Wielkopolskiego*, Poznań 1927.
- Kostrzewski J., *I, II i III okres epoki brązowej w Polsce, „Przegl. Archeol.”, t. 4: 1928—1932.*
- Kostrzewski J., *Poznań w czasach przedhistorycznych. Księga pamiątkowa miasta Poznania*, Poznań 1929.
- Kostrzewski J., *Najstarsze łużyckie siekierki z tullejką, „Przegl. Archeol.”, t. 5: 1933—1936.*
- Kostrzewski J., *Od mezolitu do okresu wędrówek ludów. Prehistoria ziem polskich*, Kraków 1939.
- Kostrzewski J., *Prastoiwańsz zyzna*, Poznań 1946.
- Kostrzewski J., *Wielkopolska w pradziejach*, Warszawa—Wrocław 1955.
- Kostrzewski J., *Kultura łużycka na Pomorzu*, Poznań 1958.
- Kostrzewski J., *Siekierki z piętą typu wielkopolskiego, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, nr 9: 1963.*

- Kostrzewski J., *Skarby i luźne znaleziska metalowe od eneolitu do wczesnego okresu żelaza z górnego i środkowego dorzecza Wisły i górnego dorzecza Warty*, „Przegl. Archeol.”, t. 15: 1962 (1964).
- Kostrzewski J., Niesiołowska A., *Bransolety brązowe z Witoldzina w pow. obornickim*, „Przegl. Archeol.”, t. 8: 1948—1949.
- Kozłowski L., *Cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej z ceramiką żłobkowaną we wsi Smolice i Nagórki w pow. łączyckim*, „Wiad. Archeol.”, t. 5: 1920.
- Kozłowski L., *Notatki archeologiczne*, „Wiad. Archeol.”, t. 6: 1921.
- Kozłowski L., *Wczesna, starsza i środkowa epoka brązu w Polsce w świetle subborealnego optimum klimatycznego i jego wpływu na ruchy etniczne i zaludnienie Polski*, Lwów 1928.
- La Baume W., Kersten K., *Die ältere Bronzezeit in Nordostdeutschland. Ergebnisse neuer Untersuchungen*, „Nachrichtenblatt für Deutsche Vorzeit” R. 12: 1936.
- Liebig R., *Neue Funde aus der Grenzmark*, „Nachrichtenblatt für Deutsche Vorzeit”, R. 2: 1926.
- Liebig R., *Heimatkalender für den Kreis Meseritz*, 1927.
- Lipińska A., *Wykaz nabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1943—1944*, „Fontes Archaeol. Posn.”, t. 10: 1959.
- Lipińska A., *Cmentarzysko kultury łużyckiej z przełomu III i IV okr. epoki brązu w Kotowie, pow. Nowy Tomyśl*, „Fontes Archaeol. Posn.”, t. 12: 1961.
- Lissauer A., *Alterthümer der Bronzezeit in der Provinz Westpreussen und den angrenzenden Gebieten*, Gdańsk 1891.
- Łaszczewska T., *Cmentarzysko ludności kultury łużyckiej z epoki brązu w Międzyrzeczu Wlkp., Międzyrzecz Wlkp.* 1955 (praca w maszynopisie).
- Łuka L. J., Dąbrowski E., *Nowe materiały do pradziejów powiatu kaliskiego*, „Przegl. Archeol.”, t. 8: 1948—1949.
- Maciejewski F., *Materiały starożytne z powiatu żnińskiego*, „Materiały Starożytne”, t. 8: (1962).
- Malinowski T., *Katalog cmentarzysk ludności kultury łużyckiej w Polsce*, t. 1, 2, Warszawa 1961.
- „Mannus”, t. 1—34: 1909—1942.
- Marschallack K. H., *Tätigkeitsbericht des staatlichen Vertrauensmannes für kulturgeschichtliche Bodentalerthümer der Provinz Brandenburg 1935*, „Nachrichtenblatt für Deutsche Vorzeit”, R. 12: 1936.
- Merkbuch Alterthümer aufzugraben und aufzubewahren*, wyd. II, Berlin 1894 (skrót: *Merkbuch Alterthümer*, 1894).
- Museum für Kunst und Gewerbe in Hamburg*, Bericht für das Jahr 1895, Hamburg 1896.
- Naumowiczówna E., *Wykaz nabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1959—1960*, „Fontes Archaeol. Posn.”, t. 13: 1962 (1963).
- Nosek S., *Zagadnienie Prasłowiańszczyzny w świetle prehistorii*, „Światowit”, t. 19, 1947.
- Olshausen O., *Spiralringe (Erläuterungen der einzelnen Spiralringformen und ihrer Beziehungen zu einander)*, „Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnographie und Urgeschichte”, R. 1886, s. 133 i n. (skrót: *Verhandlungen*).
- Olshausen O., *Über den alten Bernsteinhandel der eimbrischen Halbinsel und seine Beziehungen zu der Goldfunden*. Verhandlungen., R. 1890, s. 270 i n.
- Photographisches Album. Ausstellung prähistorischer und anthropologischer Funde Deutschlands*. Berlin 1880 (skrót: *Photographisches Album*, Berlin 1880).
- Piaszykowska M., *Nabytki Działu Przedhistorycznego Muzeum Wielkopolskiego w latach 1933—1937*, „Fontes Archaeol. Posn.”, t. 6: 1955 (1956).
- Piaszykowska M., *Nabytki Działu Przedhistorycznego Muzeum Wielkopolskiego w latach 1938—1939*, „Fontes Archaeol. Posn.”, t. 10: 1959.
- Piaszykówna M., *Pradzieje miasta Poznania*, Poznań 1953.
- Pfützenreiter F., *Die vor- und frühgeschichtliche Besiedlung des Kreises Fraustadt, Schneidemühl 1933*.
- „Przegląd Archeologiczny”, t. 1—15: 1919—1962.
- Przewodnik po zbiorach przedhistorycznych Muzeum im. Mielżyńskich*, Poznań 1918 (skrót: *Przewodnik*, Poznań 1918).
- Rajewski Z. A., *Powiat gostyński w czasach przedhistorycznych*, Kościan 1932.
- Rajewski Z. A., *Osadnictwo w czasach pierwotnych w Biskupinie i okolicy*, „Wiad. Archeol.”, t. 24: 1957.
- Rajewski Z. A., *10 000 lat Biskupina i jego okolic*, wyd. II, Warszawa 1961.
- Richtofen B., *Die ältere Bronzezeit in Schlesien*, Berlin 1926.
- Sadowski J. N., *Wykaz zabytków przedhistorycznych na ziemiach polskich*, z. 1: *Porzecza Warty i Barzyca*, Kraków 1877 (A).
- Sadowski J. N., *Die Handelsstrassen der Griechen und Römer durch das Flussgebiet der Oder, Weichsel, des Dniepr und Niemen an die Gestade des Baltischen Meeres*, Jena 1877 (B).
- „Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift”, t. 1—7: 1895—1899, Neue Folge, t. 1—10: 1900—1933 (skrót: „Schlesiens Vorzeit”).
- Schránil J., *Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens*, Berlin-Leipzig 1928.
- Schwartz F., *Zur prähistorischen Kartographierung der Provinz Posen*, „Zeitschrift d. Hist. Gesellsch. f. d. Prov. Posen”, R. 7: 18 2, s. 101, 102.
- Seger H., *Beiträge zur Urgeschichte Schlesiens. 1. Goldfunde aus der Bronzezeit*, „Schlesiens Vorzeit”, Neue Folge, t. 2: 1902.
- Seger H., *Zur Chronologie der ostdeutschen Ösen-nadeln*, „Prähistorische Zeitschrift”, t. 1: 1909.
- Seger H., *Depotfunde aus der Bronze- und Hallstattzeit*, „Schlesiens Vorzeit”, Neue Folge, t. 4: 1907.
- Seger H., *Die Stilentwicklung in der Keramik der schlesischen Urnen- und Friedhöfe*, „Schlesiens Vorzeit”, Neue Folge, t. 8: 1924.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 1—14, Warszawa 1880—1895.
- Stocký A., *Čechy v době bronzové*, Praha 1928.
- Sturms E., *Die ältere Bronzezeit im Ostbaltikum*, Berlin-Leipzig 1936.
- Sulimirski T., *Skarby brązowe z Czubina i Raszewa*, „Przegl. Archeol.”, t. 3: 1925—1927.
- Sulimirski T., *Bronzy Małopolski środkowej*, Lwów 1929.
- Szafrąński W., *Skarby brązowe z epoki wspólnoty pierwotnej (IV i V okres epoki brązowej) w Wielkopolsce*, Warszawa—Wrocław 1955.
- Smigielski W., *Cmentarzysko ludności kultury łużyckiej w Porębie, pow. Międzyrzecz Wlkp.*, „Materiały Komisji Archeologicznej”, nr 1: 1965.
- Tompa F., *25 Jahre Urgeschichtsforschung in Ungarn 1912—1936*, „24/25 Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 1934/35”, 1937.
- „Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte”.
- Virchow R., *Aschenurnen aus Alt-Görzig bei Birnbaum*, Verhandlungen, R. 1871, s. 105.
- Virchow R., *Über ein Gräberfeld bei Alt-Lauske (Kreis Birnbaum) und einige andere Alterthümer aus derselben Gegend*, Verhandlungen, R. 1872, s. 241 i n.
- Virchow R., *Eine Spiralarmspange aus Bronze aus dem Kreise Adelnau*, Verhandlungen, R. 1885, s. 78—79.
- Wiklak H., *Początki kultury łużyckiej w Polsce środkowej*, Łódź 1963.

- Witanowski M. R., *Materiały do mapy archeologicznej*, „Światowit”, t. 8: 1907 (1908).
- Witkowska A., *Wykaz nabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w roku 1950*, „Fontes Praehistorici”, t. 2: 1951 (1952).
- Zakrzewski Z., *Sprawozdanie z działalności Państwowego Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych na okręg wielkopolski za rok 1922*, „Wiad. Archeol.”, t. 8: 1923.
- Zakrzewski Z., *Sprawozdanie z działalności Państwowego Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych Okręgu Poznańskiego, Rok 1924*, „Wiad. Archeol.”, t. 10: 1929.
- „Zapiski Archeologiczne Poznańskie”, z. 1—5: 1887—1889.
- „Zapiski Muzealne Wydawnictwa Towarzystwa Muzealnego w Poznaniu”, z. 1—5: 1916—1920.
- „Zeitschrift der Historischen Gesellschaft für die Provinz Posen”, R. 1—29: 1885—1915 (skrót: Zeitschrift d. Hist. Gesel. f. d. Prov. Posen).
- „Z otchłani wieków”, R. 1—30: 1926—1963 (skrót: ZOW).
- Żaki A., *Początki rozwoju kultury łżyckiej w dorzeczu górnej Wisły*, Lublin 1950.
- Żurowski J., *Skarb brązowy z Zydowa*, „Wiad. Archeol.”, t. 7: 1922.

MATERIAŁY

Babimost, pow. sulechowski (dawn. m. pow.)

Pol.: Na północnym skraju miasta.

Bad.: Znalezione przypadkowo w 1935 r. podczas wybierania piasku.

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: Ułamki 10 naczyń ceramiki guzowej, ze zniszczonych grobów popielnicowych.

Lit.: C. Dobrinat, (1936), s. 89; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 19.

Barłogi, pow. kolski

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III i późniejszych okresów epoki brązowej.

Inw.: Ceramika żłobkowana, spalone kości ludzkie i przedmioty brązowe, rozproszone po zbiorach prywatnych, częściowo tylko przekazane do muzeów. H. Wiklak wspomina o 1 naczyniu, 2 czerpakach i fragmentach naczyń glinianych oraz 2 naramiennikach brązowych z tarczami spiralnymi, L. Kozłowski o „szeregu naczyń glinianych”. Znalezione tu także ułamki naczyń kultury trzcinieckiej.

Zbiory: MAP, PMA, Muzeum Diecezjalne we Włocławku, Muzeum w Kaliszu.

Lit.: A. Gardawski, (1959), s. 18, 19; B. Kostrzewski, (1949), s. 259, 285; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 178; L. Kozłowski, (1920), s. 154; H. Wiklak, (1963), s. 95. Dalszą literaturę do materiałów cmentarzyska w Barłogach dotyczącą późniejszych okresów zestawia T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 24.

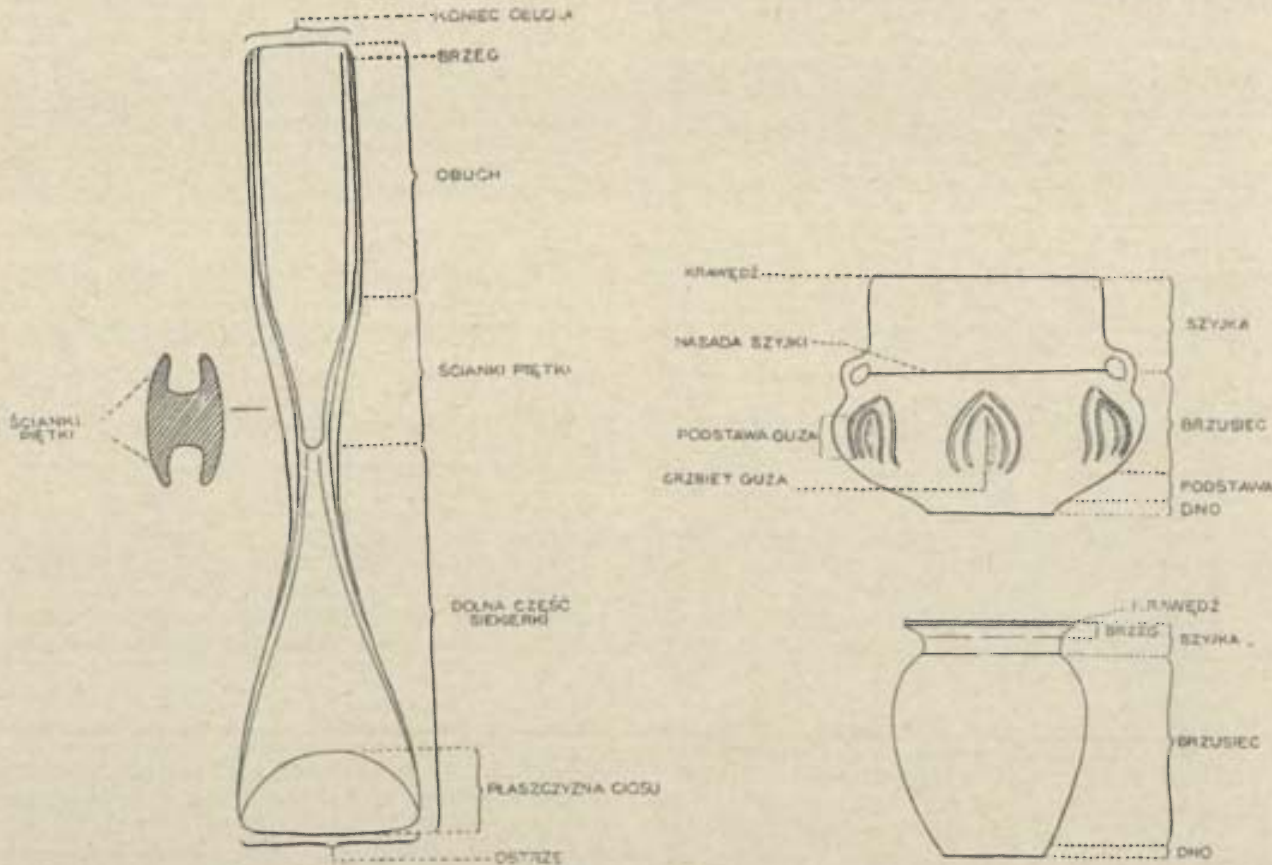
Uwagi: Całość materiału z Barłogów przygotowuje do publikacji W. Śmigielski.

Bąblinek, pow. obornicki

Według notatki z archiwum MAP znaleziono tu ceramikę guzową z III okresu epoki brązu.

Berdychowo, pow. krotoszyński (?)

Według danych literatury znaleziono tu ceramikę guzową z III okresu epoki brązu. W magazynie Mu-

Ryc. 1. Schemat siekierki i naczyń z uwzględnieniem nazw stosowanych przy opisie zabytków
 Fig. 1. Hache et vases — schéma prenant en considération les noms utilisés pour la description des trouvailles

zeum Archeologicznego w Poznaniu znajduje się tylko jedna amfora zdobiona guzkami (zbiory: MAP, kat., 1912: 233), którą jednak razem z zespołem naczyń z nią znalezionych należy zaliczyć do wczesnego okresu żelaza.

Lit.: B. Kostrzewski, (1949), s. 287; J. Kostrzewski, (1939), s. 135; W. J. Ber, (1938), s. 135; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 27.

Binino, pow. szamotulski

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Szpila brązowa (ryc. 2) z główką kulistą i z wrzecionowato zgrubiałą szyjką. Główka zdobiona

Ryc. 2. Binino, pow. szamotulski
Fig. 2. Binino, district de Szamotuły

w górnej części obecnie mocno zatartą linią poziomą. Szyjkę, poczynając od góry, zdobia: 9 spiralnych zwojów linii rytej, 5 pasm ukośnych, na przemian przeciwnych kresk, znów 9 spiralnych zwojów i linia zygzakowata. Szpila razem z ornamentem wykonana została w modelu woskowym. Nieregularne spłaszczenia w kilku miejscach brzegów główki powstały podczas lepienia formy woskowej. Powierzchnia szpili ma złocistą patynę. Dł. 32,6 cm, śr. główki 1,1 cm, maks. gr. szyjki 0,6 cm, dł. zdobionej części szyjki 4,7 cm.

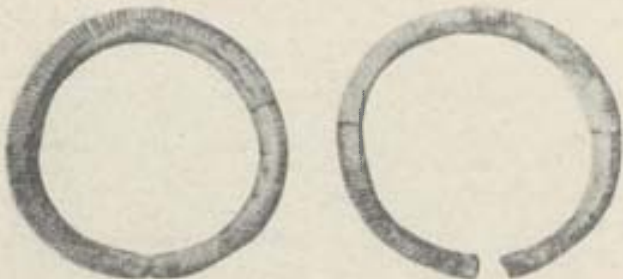
Zbiory: MAP, kat. 1939: 125.

Lit.: J. Kostrzewski, (1923), s. 62, 254, przyp. 246; (1955), ryc. 234; L. Kozłowski, (1928), s. 84.

Bolesławiec, pow. wierszowski (dawniej wieluński)

Rodz. znal.: Z grobów (?)

Inw.: 1—2. Dwie otwarte kolisty bransolety z grubych sztabek brązowych, zdobione po stronie zewnętrznej grupami poprzecznych i ukośnych kresk (ryc. 3). E. Šturms podaje mylnie, że bransolety są

Ryc. 3. Bolesławiec, pow. wierszowski. Wg J. Kostrzewskiego

Fig. 3. Bolesławiec, district de Wieruszów. D'après J. Kostrzewski

wewnątrz puste. Końce ich prawie stykają się ze sobą. Całość zamykają przy końcach pasma poziomych kresk. Średnie wymiary: śr. 6—7 cm, gr. sztabek 0,5—0,8 cm.

J. Kostrzewski i L. Kozłowski wymieniają w zespole z Bolesławca tylko bransolety. E. Šturms podaje, że razem z nimi zostały znalezione jeszcze:

3. Bransoleta ze sztabki brązowej, w przekroju poprzecznym płaskiej od strony wewnętrznej, okrągłej od zewnętrznej, niezdobiona;

4. Spiralny pierścionek z okrągłego drutu brązowego;

5. Szpila brązowa z małą główką o kolistym brzo- gu, analogiczna do szpili z Prusewa, pow. Lębork.

Zbiory: PMA, kat. 809.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 209, nr 189; (1923), s. 251, przyp. 209; (1964), s. 9—10, 27, tabl. V, 7; L. Kozłowski, (1928), s. 91; E. Šturms, (1936), s. 64, 68, przyp. 2.

Borowy Młyn, pow. międzyrzecki

Pol.: Pola majątku.

Bad.: Wg informacji listownej ofiarodawcy, J. Kothe- go, z 1898 r. zabytki znalezione w 1888 r. Bliższych warunków znalezienia, jak i nazwiska znalazcy Kothe nie znał.

Rodz. znal.: Z grobu.

Inw.: 1. Amfora (ryc. 4: 2, tabl. I: 8). Szyja wysoka, stożkowata, o zaokrąglonej krawędzi i słabo wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec baniasty, słabo wydęty, niewyodrębniony od podstawy. Dno płaskie. Dwa ucha, przytykające górnymi końcami do szyjki trochę powyżej jej nasady, dolnymi do brzuśca w połowie odległości między jego górną granicą a największą wydełością, wykonano z grubych taśm. Obie powierzchni naczynia są starannie wygładzone, zewnętrzna jasnobrunatna z czerwonymi plamami, wewnętrzna żółtobrunatna o jaśniejszym odcieniu. Śr. brzuśca 20 cm, wys. nacz. 19,2 cm, śr. otworu 12,5 cm, śr. dna 10,2 cm.

2. Garnek szerokootworowy (ryc. 4: 5) z niską, lekkoową szyjką o wyodrębnionej nasadzie, brzuścem jajowatym i wyodrębnionym dnem. Powierzchnia gładzona jasnobrązowa. Śr. brzuśca 23 cm, wys. nacz. 23 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1898: 260, 261, nr inw. klisz 516. (Garnka brak. Opis wg zachowanej fotografii i karty katalogowej.)

Lit.: B. Kostrzewski, (1949), s. 287; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 187; L. Kozłowski, (1928), s. 74; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 50; Archiwum MAP.

Uwagi: W katalogu muzealnym wymieniono także małą amforę dwuucha, zdobioną na brzuścu przeciwnymi sobie ukośnymi pasmami kresk (MAP, kat. 1898: 262). Została ona mylnie zaliczona do omawianej pary naczyń, gdyż w korespondencji między J. Kothem a drem G. Ponetem brak o niej wzmianki.

Brenno, pow. wschowski (dawniej leszczyński)

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Szpila brązowa. Podwójnie stożkowata główka i zgrubiała szyjka są poprzecznie żłobkowane.

Zbiory: Mf. V kat. EJ. II 202: 92.

Lit.: J. Kostrzewski, (1923), s. 254, przyp. 247; L. Kozłowski, (1928), s. 84.

Uwagi: Wymiarów i fotografii brak w literaturze.

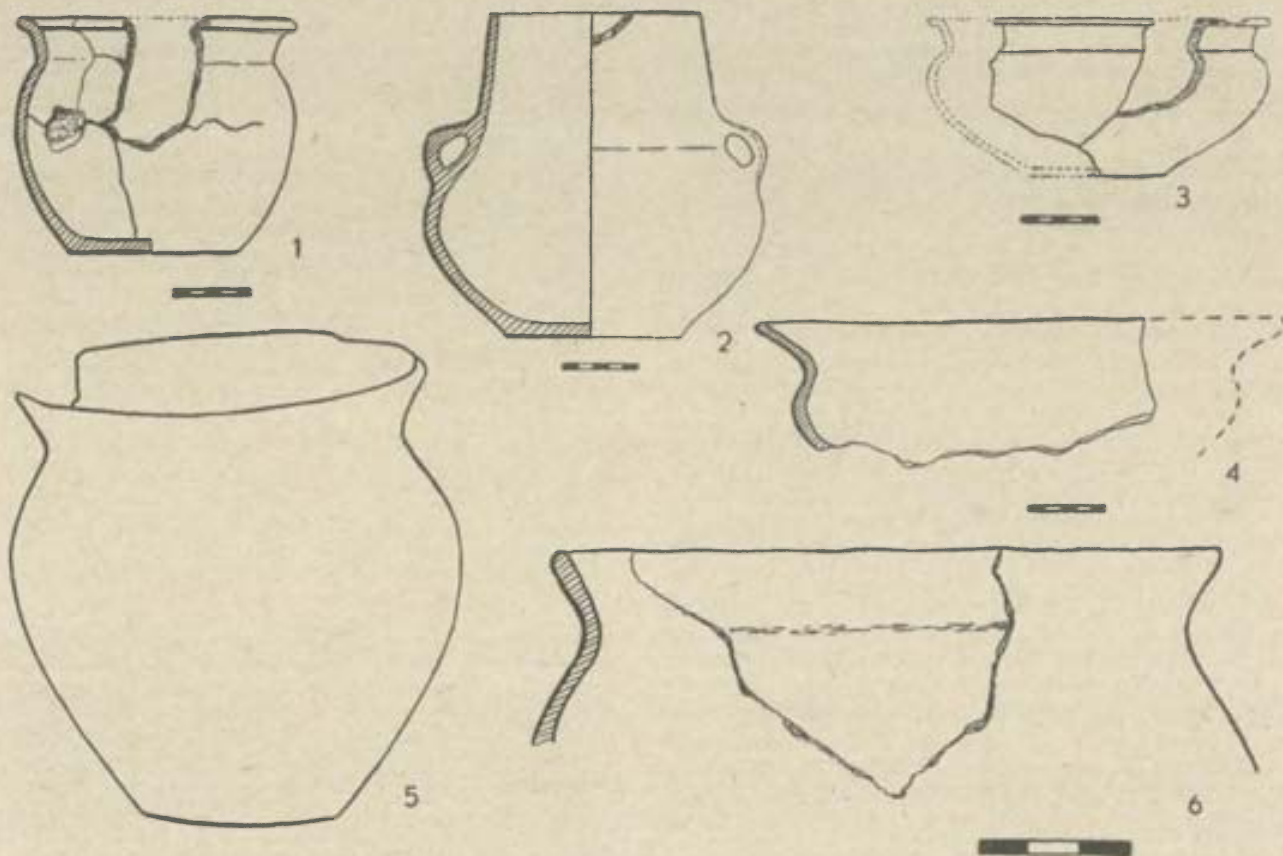
Brojce, pow. międzyrzecki

Pol.: Wskutek pomieszczenia kartek nie można rozdzielić zabytków znalezionych w różnych miejscach. Część z nich pochodzi z okolicy leśniczówki Wilenko, pow. świebodziński, część z „kurhanu kamiennego”, położonego na południe od Wojnowka.

Bad.: Wszystkie naczynia ze znalezisk przypadkowych z lat 1926, 1930 i 1937 oddano do Mzeum w Międzyrzeczu zniszczonego w czasie wojny. Część z nich dostała się w 1947 r. do Muzeum Archeologicznego w Poznaniu.

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: 1. Połowa niskiego szerokootworowego garnka (ryc. 4: 1, tabl. III: 3). Szyjka niska, lekko rozchylona, z poziomo wywiniętym na zewnątrz brzegiem o pionowo ściętej krawędzi. Nasada szyjki wyodrębniona. Brzusiec w przybliżeniu jajowaty, o największej średnicy w 2/3 wysokości. Dno niewyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, żółtoczerwone. Środek przełomu ścianek górnej części naczynia szary.

Ryc. 4. Borowy Młyn, pow. międzyrzeczki, *nry* 2, 5; Brojce, pow. międzyrzeczki, *nr* 1, 3, 4, 6. Nr 5 wg fotografii z archiwum MAP

Fig. 4. Borowy Młyn, district de Międzyrzecz, *Nos* 2, 5; Brojce, district de Międzyrzecz, *Nos* 1, 3, 4, 6. N° d'après une photographie de l'archive du Musée Archéologique de Poznań (MAP)

Śr. brzuśca 16,4 cm, wys. nac. 11,0 cm, śr. otworu 16,5 cm, śr. dna 10 cm.

2. Połowa głębokiej misy (ryc. 4: 3). Szyjka niska, rozchylona, o poziomo wywiniętym na zewnątrz brzegu z pionowo ściętą krawędzią i o nasadzie wyraźnie zaznaczonej. Brzusiec niski, o największej wydętości pod nasadą szyjki, przechodzi zaraz poniżej w mocno zwężającą się ku dołowi podstawę. Dno prawie niewyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone żółtoczerwone. Śr. brzuśca ok. 20 cm, wys. nac. 9,3 cm, śr. otworu ok. 20 cm, śr. dna ok. 8,5 cm.

3. Ułamek górnej części głębokiej misy (ryc. 4: 4). Szyjka lejkowata o krawędzi ukośnie ściętej i słabo wydrebnionej nasadzie. Brzusiec o największej wydętości tuż pod nasadą, przechodzi zaraz poniżej w zwężającą się mocno podstawę. Obie powierzchnie gładzone, jasnożółte z szarymi plamami. Śr. otw. 21 cm, wys. nac. zachowana 5 cm.

4. Fragment (ryc. 4: 6) szerokootworowego naczynia z lejkowatą szyjką i prawdopodobnie jajowatym brzuścem. Powierzchnie gładzone i wyswiecone, brunatne. Śr. otw. ok. 26 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1947: 386—390.

Lit.: W. Hämpel, (1927), s. 62; B. Kostrzewski, (1951) s. 179; R. Liebig, (1926), s. 46; (1927), s. 60, 61; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 54.

Brzezie, pow. pleszewski

Poł.: Na kamienistym ugorze, należącym do majątku, pod dużym głazem narzutowym, mniej więcej 130 cm głęboko.

Bad.: Znaleziono podczas rozbijania głazu w 1876 r.

Rodz. znal.: Skarb złoty.

Inw.: 9 podwójnych tarczek i 4 cylindryczne spirale ze złotego drutu. Zdaje się, że oprócz nich skarb zawierał 8 kawałków połamanego złotego drutu, rozebranych przez miejscową ludność.

1. Cylindryczna spirala z $4\frac{1}{8}$ zwoju podwójnego, złotego drutu (ryc. 5: 1). Drut okrągły złożony w dwoje i połączony końcami, bez widocznego śladu łączenia, po czym zwinięty w spiralne zwoje. Śr. 2,9 cm, wys. 2,6 cm, waga 16 g.

2. Taka sama spirala z $3\frac{7}{8}$ zwoju (ryc. 5: 2). Śr. 3 cm, wys. 2,8 cm, waga 15 g.

3. Podobna mniejsza spirala z $3\frac{3}{4}$ zwoju (ryc. 5: 4). Śr. 2 cm, wys. 1,8 cm, waga 8,5 g.

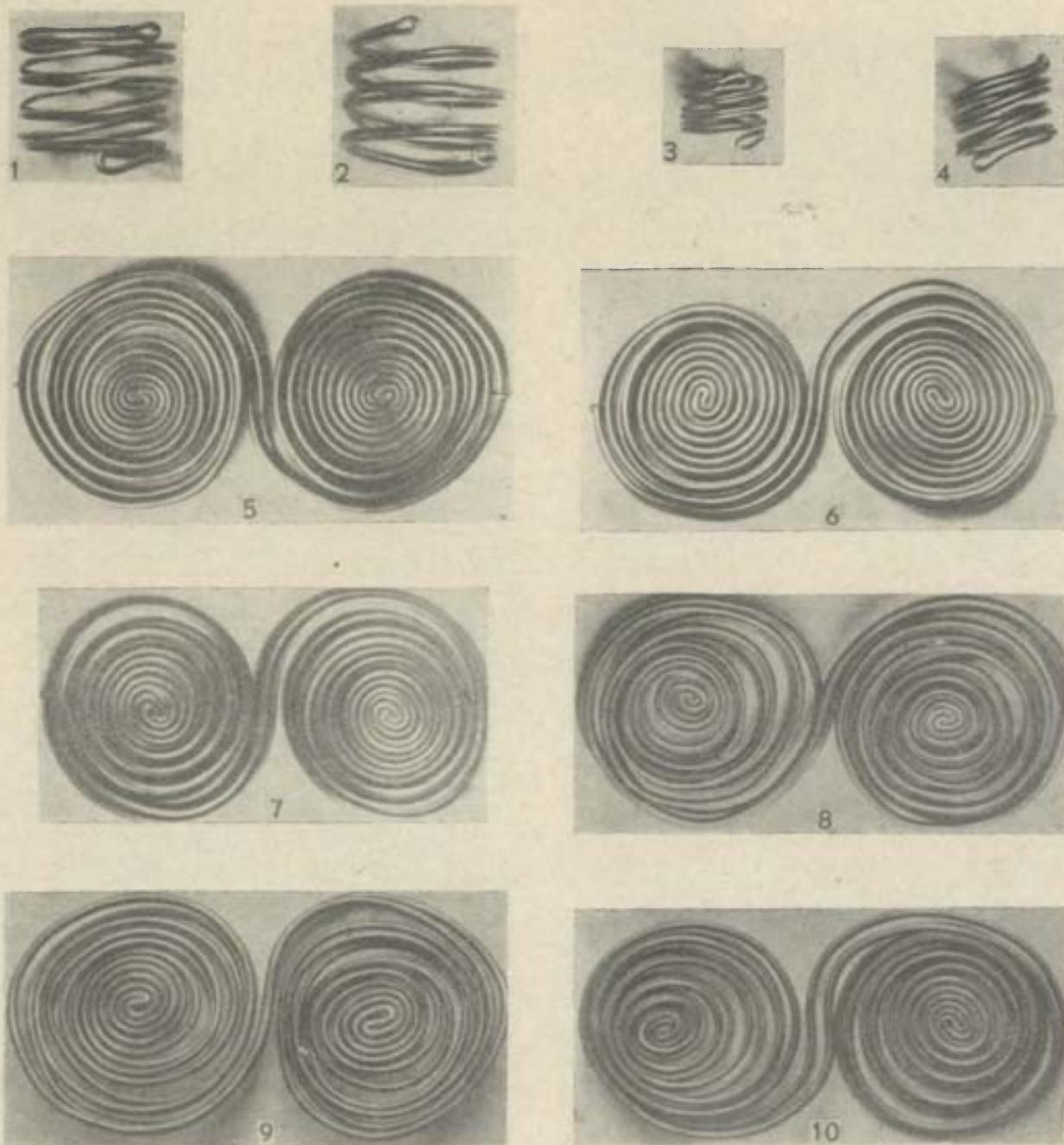
4. Jeszcze mniejsza spiralka z 4 zwojów (ryc. 5: 3). Końcowy zwój z jednej strony spiralki zdołną ukośną nacięciem. Śr. 1,6 cm, wys. 1,5 cm, waga 4,8 g.

5. Para tarczek spiralnych z okrągłego, gładkiego złotego drutu, (ryc. 5: 5), złożonego podwójnie i połączonych końcami bez śladu złączenia i następnie z dwu stron płasko zwiniętego w tym samym kierunku. Jedna tarczka ma 6, a druga $6\frac{1}{2}$ zwoju. Dł. obu tarczek 9,3 cm, szer. tarczek 4,3 cm i 4,5 cm, waga 75 g.

6. Taka sama para tarczek mających jedna $5\frac{1}{2}$ zwoju, druga $5\frac{1}{4}$ zwoju (ryc. 5: 6). Dł. obu tarczek 8,6 cm, szer. tarczek 4,4 cm, waga 70 g.

7. Taka sama para tarczek o $5\frac{1}{2}$ i 6 zwojach (ryc. 5: 7). Dł. obu tarczek 8,4 cm, szer. tarczek 4,35 cm, waga 70 g.

8—10. Trzy pary podobnych tarczek. Ilość zwojów $6\frac{1}{2}$ i 6 (ryc. 5: 8), 6 i 5 (ryc. 5: 9), 2 razy po 6 (ryc. 5: 10).

Ryc. 5. Erzezie, pow. pleszewski. Wg fotografii z archiwum MAP
 Fig. 5. Brzezie, district de Pleszew. D'après une photographie de l'archive du MAP

11—12. Dwie pary 6-zwojowych tarczek: jedna o wadze 55 g, druga 42 g.

13. Para tarczek, zdaje się 4-zwojowych. W przekroju tarczki mają kształt kopulasty. Średnica dłuższa obu tarczek ok. 8,6 cm.

Zbiory: Do 1939 r. zabytki: 1—7 w Muzeum Czar-toryskich w Gołuchowie; 11—12 w Mf. V. (kat. nr II 11313—14); 13 w Krakowie w Gabinecie Archeol. UJ (nr 8072). 8—10 oddane w 1918 r. w depozyt do Muzeum Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu (nr inw. 1918: 1) —ostały skra —one.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 210, nr 208; (1923), ryc. 190; (1927), s. 41, nr 610—616, tabl. II, ryc. 4; (1939), tabl. 67, ryc. 14; (1955), s. 101,

ryc. 242, 244; L. Kozłowski, (1928), s. 87 i 134; O. Olshausen, (1886), s. 456, 457; Przegł. Archeol. 1, s. 59; J. N. Sadowski, (1877 B), s. XXV II—XX X; H. Seger, (1902), s. 10; archiwum MAP, materiały J. Kostrzewskiego.

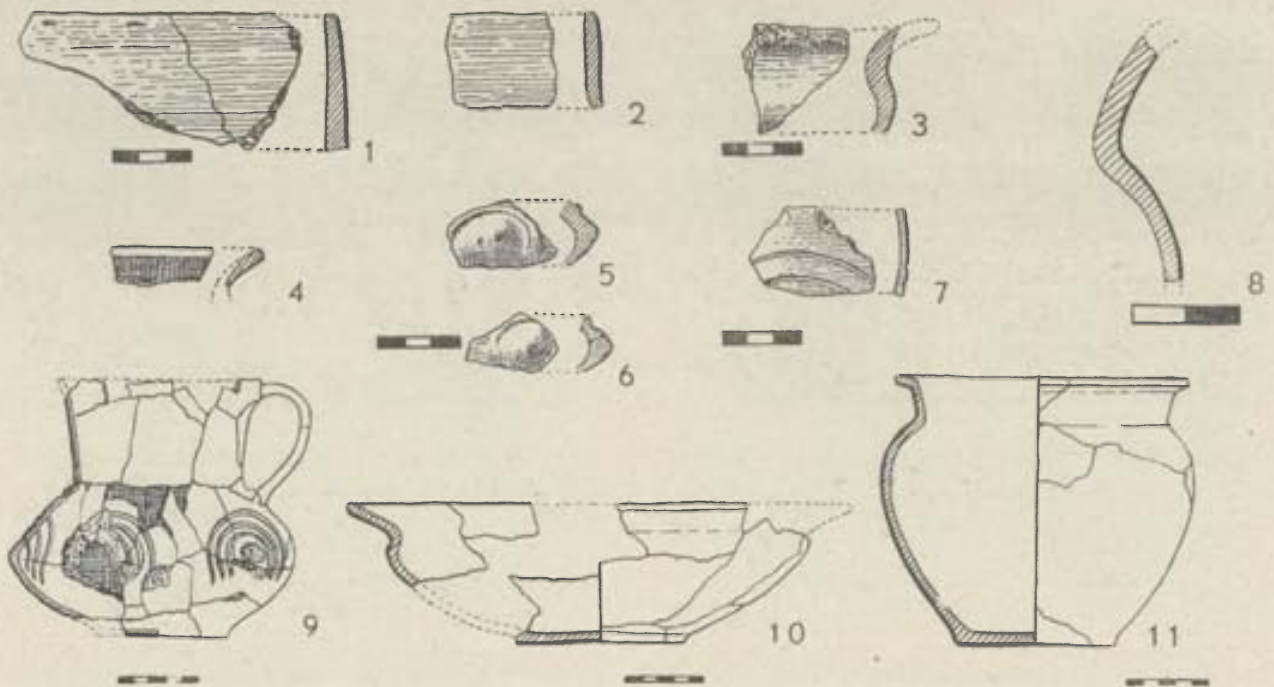
Uwagi: Opis zabytków wg literatury i fotografii.

Bukowiec, pow. międzyrzecki

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III i IV okresu epoki brązu.

Inw.: Grób 1.

1. Ułamek górnej części cylindrycznej szyjki dużego naczynia (ryc. 6: 1) z krawędzią płasko ściętą.

Ryc. 6. Bukowiec, pow. międzyrzecki. *Nry 1—7* grób 1, *nry 8—11* grób 2
Fig. 6. Bukowiec, district de Międzyrzecz. *Nos 1—7* tombe 1; *Nos 8—11* tombe 2

Obie powierzchnie gładzone, wyświecone, żółtobrnatne. Śr. otw. ok. 30 cm.

2. Dwa fragmenty cylindrycznej szyjki z okrągłą krawędzią (ryc. 6: 2). Obie powierzchnie gładzone, żółtobrnatne. Śr. otw. ok. 8 cm, wys. szyjki ok. 5 cm.

3. Dwa ułamki: brzegu i dolnej części szyjki wraz z górną częścią brzuśca garnka szerokootworowego (ryc. 6: 3, 4). Brzeg lejkowaty o ukośnie na zewnątrz ściętej krawędzi. Szyjka o słabo wyodrębnionej nasadzie. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, żółtobrnatne, o szarawym odcieniu.

4. Dwa guzki formy C tego samego naczynia (ryc. 6: 5, 6). Podstawy owalne, ustawione na największej wydatości brzuśca, wyodrębnione od jego górnej połowy przez pogłębienie powierzchni. Obie powierzchnie gładzone, żółtoczerwone. Przełom ścianek jednego ułamka jest czarnoszary. Śr. pozioma podstawy guzków ok. 2,7—2,8 cm, śr. pionowa ok. 1,7 cm.

5. Ułamek brzuśca z dwoma kawałkami łukowatych bruzdek (ryc. 6: 7). Obie powierzchnie gładzone, żółtoszare. Razem z wymienionymi skorupami znajdują się ułamki naczyń późniejszych, jak np. garnka jajowatego o chropowatej powierzchni, obmazywanej palcami czy płytkiej miseczki w kształcie odcinka kuli, które przypuszczalnie nie pochodząc z grobu zostały później zmieszane z pierwotną jego zawartością.

Grób 2.

1. Dzbanek wyklejony z ułamków (ryc. 6: 9, tabl. II: 4). Szyjka w górnej części lekko łukowato rozchylona, o okrągłej krawędzi. Nasada wyraźnie wyodrębniona, podkreślona biegnącym wzdłuż niej rowkiem. Brzusiec w przybliżeniu dwustożkowaty, o mocno zaokrąglonym załomie. Dno wyodrębnione, płaskie. Wysokie ucho z szerokiej taśmy przytyka górnym końcem do szyjki na linii jej krawędzi, dolnym do brzuśca trochę poniżej nasady szyjki. Na największej wydatości brzuśca 5 guzów formy C, dzięki którym brzusiec w rzucie poziomym ma kształt pięciokąta. Podstawy ich, wyodrębnione przez pogłębienie powierzchni, otaczają po dwa płytkie rowki, otwarte

tylko od dolnej strony. Obie powierzchnie starannie gładzone i wyświecone, szarożółte, przy czym jedna połowa na zewnętrznej i wewnętrznej powierzchni ma jaśniejszy odcień. Przełom ścianek brunatny. Śr. brzuśca 15,5 cm, wys. nacz. 14,2 cm, śr. otw. 11,5 cm, śr. dna 7 cm, wys. ucha 6,5 cm, szer. taśmy ucha 3—3,4 cm, śr. podstawy guzów ok. 4 cm.

2. Połowa misy (ryc. 6: 10) z lejkowatą, prawie poziomo odchyloną szyjką o pionowo ściętej krawędzi i wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec prawie niewyodrębniony od podstawy zwężającej się mocno ku dołowi. Dno wyraźnie wyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, brunatne. Śr. otw. ok. 30 cm, wys. misy 8 cm, śr. dna 9,6 cm.

3. Ułamek dolnej części szyjki i górnej części brzuśca garnka szerokootworowego (ryc. 6: 8). Szyjka lejkowata, o zaznaczonej nasadzie. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna żółtoszara, wewnętrzna szara i brunatna.

4. Garnek szerokootworowy (ryc. 6: 11, tabl. III: 11). Lekko rozchylona szyjka z poziomo załamanym na zewnątrz brzegiem o pionowo ściętej krawędzi i wyraźnie wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec jajowaty, dno wyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone, wyświecone, brunatne. Śr. brzuśca 17,3 cm, wys. nacz. 15 cm, śr. otw. 16,2 cm, śr. dna 9 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1947: 400, 401, 403 a.

Lit.: B. Kostrzewski, (1951), s. 179; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 63.

Uwagi: W dwu pozostałych grobach z Bukowca znajdują się naczynia typowe dla młodszej epoki brązowej, jak np. pucharek dwustożkowaty na nóżce, zdobiony nad załomem poziomymi liniami rytymi. Brak zabytków z innych grobów (których, sądząc z numerów, było więcej) i wszelkich wiadomości archiwalnych o cmentarzysku. Wiadomo tylko na podstawie kartek z naczyń, że znaleziono je w 1940 r.

Chobienice, pow. wolsztyński

Poł.: „Na żalu Cicha Górka”.

Bad.: W. Jażdżewski rozkopał tu groby. O wynikach poszukiwań złożył sprawozdanie na posiedzeniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu w 1886 r.

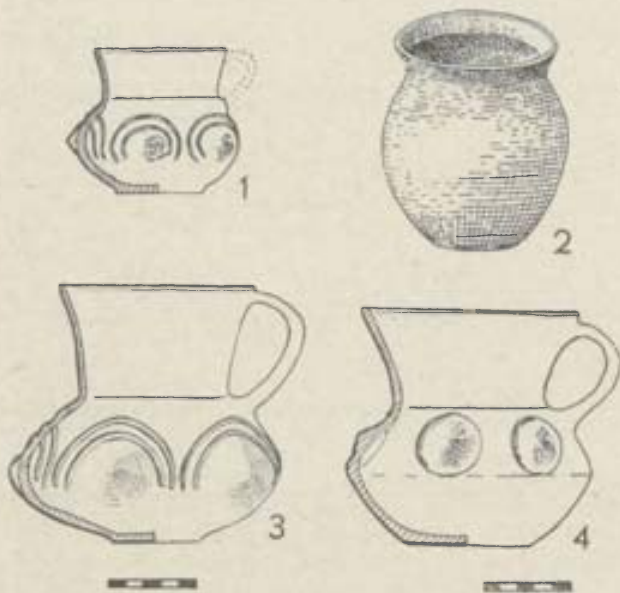
Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: Naczynia w grobach były, wg Jażdżewskiego, ustawione bez obwarowania kamiennego. Z wykopanych naczyń wiemy o czterech: trzy znalezione w magazynie, a rysunek czwartego w archiwum.

1. Niski dzbanek (ryc. 7: 4, tabl. II: 6). Szyjka lejokowata, o okrągłej krawędzi i wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec dwustożkowaty z wyraźnym załomem i o lekko wypukłych ściankach. Dno niewyodrębnione, płaskie. Ucho z szerokiej taśmy przytyka górnym końcem do szyjki trochę poniżej krawędzi, dolnym do brzuśca przy nasadzie szyjki. Na górnej części brzuśca 5 guzków formy D, miejsce szóstego zajmuje dolny koniec ucha. Obie powierzchnie dzbanka gładzone i wyświecone, żółtoszare z jaśniejszymi i ciemniejszymi plamami. Dolna zewnętrzna połowa żółto-brunatna z czarniawymi plamami. Śr. brzuśca 12,4 cm, wys. nac. 12 cm, śr. otw. 11,2 cm, śr. dna 6,3 cm, szer. taśmy ucha 3,3 cm, śr. podstawy guzków ok. 3 cm.

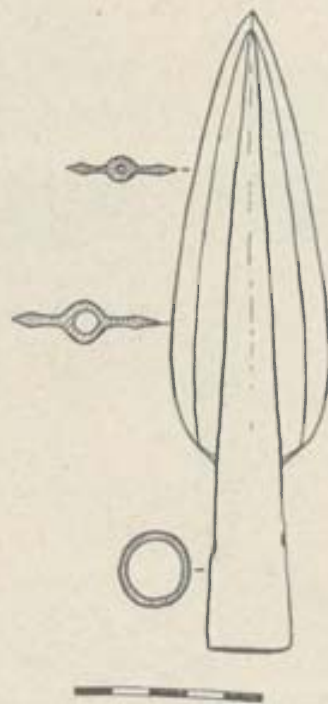
2. Smuklejszy i nieco wyższy od poprzedniego dzbanek (ryc. 7: 3, tabl. II: 5). Szyjka wysoka, rozchylona silniej w górnej części, o krawędzi poziomo ściętej i wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec w przybliżeniu dwustożkowaty, o bardzo mocno zaokrąglonym załomie. Dno wyodrębnione, płaskie. Ucho z szerokiej taśmy przytyka górnym końcem do szyjki prawie przy krawędzi, dolnym do brzuśca przy nasadzie szyjki. Na największej wydętości brzuśca 5 wysokich guzków formy E (grzbiety pionowe stosunkowo słabo zaznaczone), sprawiających, że w rzucie poziomym ma on kształt pięcioboku. Każdy guz otoczony dwoma rowkami otwartymi od dolnej strony. Obie powierzchnie dzbanka gładzone i wyświecone; zewnętrzna jasnobrunatna, wewnętrzna żółtoszara. Śr. brzuśca 12 cm, wys. nac. 13 cm, śr. otw. 10,2 cm, śr. dna 4,5 cm, szer. taśmy ucha 2,8 cm, śr. podstaw guzków ok. 5–6 cm.

3. Najmniejszy z opisywanych, przysadzisty dzbanuszek z odtraconym uchem (ryc. 7: 1). Szyjka rozchylona ku górze z okrągłą krawędzią i wyraźnie wyodrębnioną nasadą. Brzusiec baniasty przechodzi bezpośrednio w wyraźnie wyodrębnione, płaskie dno. Odtracone ucho przytykało górnym końcem do szyjki tuż poniżej krawędzi, dolnym do brzuśca poniżej nasady szyjki. Na największej wydętości brzuśca pięć

Ryc. 7. Chobienice, pow. wolsztyński. Nr 2 wg rysunku z archiwum MAP

Fig. 7. Chobienice, district de Wolsztyn. No 2 d'après un dessin de l'archive du MAP

Ryc. 8. Cichagóra, pow. Nowy Tomyśl

Fig. 8. Cichagóra, district de Nowy Tomyśl

wysokich guzków formy C, otoczonych podwójnymi bruzdami otwartymi od dołu. Obie powierzchnie gładzone, zewnętrzna wyświecona, żółta, z jaśniejszymi i ciemniejszymi żółto-brunatnymi plamami. Śr. brzuśca 8,1 cm, wys. nac. 7,3 cm, śr. otw. 6,8 cm, śr. dna 4,5 cm.

4. Garnek szerokootworowy, wysmukły, o jajowatym brzuścu (ryc. 7: 2). Nic więcej o jego budowie, wskutek niedokładnego rysunku, nie da się powiedzieć.

Zbiory: MAP, kat. 1964.

Lit.: I. Dobrindt, (1919), s. 18; J. Kostrzewski, (1922–1924), s. 177; (1927), s. 54–55; L. Kozłowski, (1928), s. 74; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 69; *Zap. Arch. Pozn.* z. 5: 1888, s. 57; Archiwum MAP.

Cichagóra, pow. nowotomyski

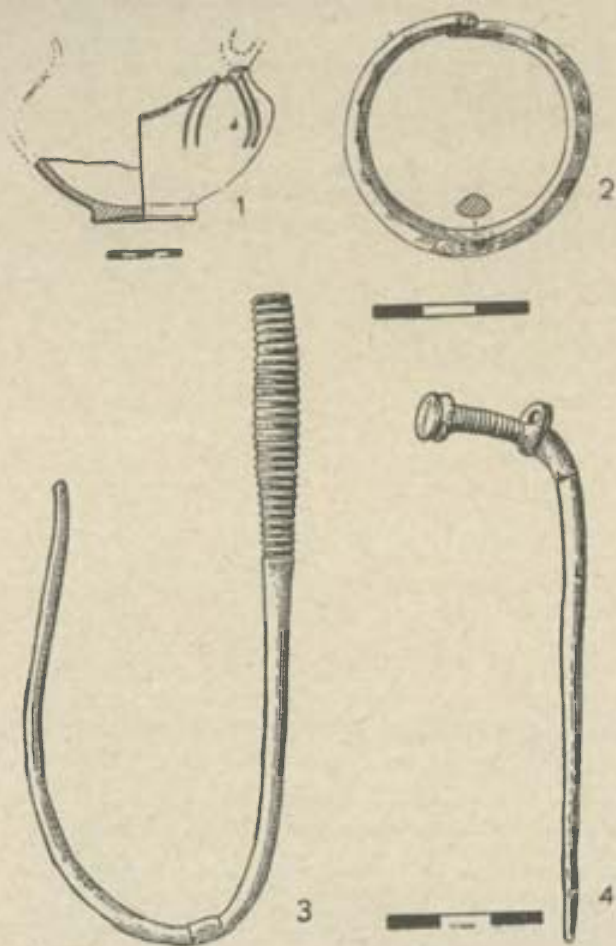
Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Grot oszczepu (ryc. 8, tabl. IV: 5). Szerokie liściowate ostrze obejmuje prawie 1/2 długości całego grotu. Tulejka okrągła, równomiernie zwężająca się, jest przedłużona aż do końca ostrza. W płaszczyźnie ostrza, mniej więcej w połowie odległości między jego nasadą a wylotem tulejki, znajduje się para okrągłych otworów na nity. Ścianki ostrza w przekroju poprzecznym są uformowane daszkowato, przy czym wyraźnie zaznaczone grzbiety zgrubień biegają równoległe do krawędzi ostrza. Sprawia to wrażenie, jak gdyby powstały one w wyniku częstego ostrzenia. W rzeczywistości daszkowate ścięcie ściany zostało wykonane już w czasie odlewu, a prawdziwe ślady ostrzenia można zauważyć przy samych krawędziach. Dł. grotu 16,8 cm, dł. ostrza 12 cm, maks. szer. ostrza 4,2 cm, śr. wylotu tulei 2,2 cm, maks. gr. ścianek 0,3 cm—0,4 cm, gr. ścianek tulejki ok. 0,2 cm.

Zbiory: MAP, kat. HG 444.

Lit.: J. Kostrzewski, (1928–1932), s. 26, 27, L. Kozłowski, (1928), s. 97, 131, tabl. XI, ryc. 10; W. Szafrański, (1955), s. 92, 226, ryc. 517, tabl. XXXIX.

Uwagi: L. Kozłowski datuje grot na II okres epoki brązu, zaliczając go do wyróżnionego przez siebie typu

Ryc. 9. Dębno, pow. jarociński, nr 1; Dobrzyca, pow. pleszewski, nr 3; Gąsawa, pow. żniński, nry 2, 4. Nr 3 wg rysunku z materiałów J. Kostrzewskiego

Fig. 9. Dębno, district de Jarocin, N° 1; Gąsawa, district de Żnin, N° 2, 4; Dobrzyca, district de Pleszew, N° 3. N° 3 d'après un dessin des matériaux de J. Kostrzewski

„irlandzkiego”. J. Kostrzewski, zbijając na podstawie licznych analogii irlandzkie pochodzenie tej formy grotów, zalicza go do II lub III okresu epoki brązu. Ostatnio Szafranski zalicza grot z Cichejgóry do IV okresu epoki brązu. Wobec jednak długiego trwania typu grotów o ostrzach ściętych daszkowato (II—IV okres) opisany tu zabytek może pochodzić również ze środkowej epoki brązu.

Dąbrowa — Radliczyce, pow. kaliski

Znaleziony tu, opublikowany przez W. Antoniewicza naramiennik brązowy z tarczami spiralnymi z okrągłego drutu, datowany w starszej literaturze przedmiotu na II okres epoki brązu, zalicza ostatnio H. Wiklak do znalezisk środkowego okresu. Zabytek ten odnieść należy jednak do starszego okresu epoki brązu.

Lit.: W. Antoniewicz, (1934), s. 157, ryc. 1; B. Kostrzewski, (1948—1949), s. 259, s. 285; H. Wiklak, (1963), s. 96; J. Kostrzewski, (1964), s. 125.

Dębno, pow. jarociński

Pol.: W ogrodzie majątku nad Wartą.

Bad.: Podarowane przez właściciela majątku Karsta w 1926 r. (?)

Rodz. znal.: Z grobu.

Inw.: Dolna część dzbanka (ryc. 9: 1). Brzusiec słabo wydęty, dwustożkowaty dzięki guzom. Nóżka wyraźnie wyodrębniona z lekko wklęsłym dnem. Z ucha zachowała się tylko część dolnego końca, przytykająca do brzuśca zapewne blisko nasady szyjki. Brzusiec miał 5 guzów formy F (z czego zachowały się, i to niezupełnie, 3), ujętych z obu stron parami podwójnych, łukowatych bruzd, nie stykających się ze sobą. Między guzami w górnej części brzuśca znajdowały się pojedyncze, koliste, płytkie dolki. Obie powierzchnie gładzone ciemnoszare. Wys. zachowana: 8,8 cm, śr. dna 6 cm, wys. nóżki 1,1 cm, śr. pionowa podstaw guzów ok. 6 cm, maks. śr. poziomu podstaw ok. 2,5 cm.

Zbiory: MAP, kat. TPN 1926: 4.

Lit.: J. Kostrzewski, (1928—1932), s. 20, 21, ryc. 11: 2; (1939), s. 222; archiwum MAP.

Dobrzyca, pow. pleszewski

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Szpila brązowa (ryc. 9: 3) z wrzecionowatą, poprzecznie żebrowaną główką. Trzonek w połowie zagięty i połamany w dwu miejscach. Końców główki i trzonka brak.

Zbiory: Muzeum PAU, kat. 1021 i 1139.

Lit.: Z. Durczewski, (1928—1932), s. 222; J. Kostrzewski, (1928—1932), s. 22. Materiały J. Kostrzewskiego (rysunek), archiwum MAP, klisza nr 2380.

Gąsawa, pow. żniński

Pol.: Plac koło młyna.

Bad.: Odkryte przypadkowo w r. 1906 zabytki zostały oddane do muzeum poznańskiego przez komisarza powiatowego Zawadzkiego. List jego, opisujący szczegóły znalezienia, przepadł.

Rodz. znal.: Z grobu (?).

Inw.: Zabytki brązowe znajdowały się prawdopodobnie w naczyniu glinianym. Co się z nim stało, nie wiadomo.

1. Mała szpila uchata (ryc. 9: 4, tabl. VI: 6) z zagiętą kolankowatą szyjką i małą główką w kształcie dwu zlepionych ze sobą tarczek. Szyjka ma przeszło 1/2 długości trzonka. Przy końcu zagięcia obejmuje ją owalna tarczka tej samej średnicy co główka, umieszczona asymetrycznie, górną częścią mocniej wystając ponad szyjkę. W górnej części tarczki znajduje się szparkowaty otwór. Zewnętrzna tarczka główki niezdobiona, wewnętrzna ma brzeg karbowany poprzecznymi nacięciami. Szyjka pokryta jest poprzecznymi spiralnymi liniami rytymi. Górny brzeg tarczki zdobiony jest na środku linią rytą, dolny karbowany poprzecznymi nacięciami. Cała szpila z otworem odlana jednocześnie. Ornamenty wykonane po odlewie. Dł. górnej zgiętej części szpili ok. 2,5 cm, dł. trzonka 9,5 cm, śr. główki 0,8 cm, gr. główki 0,3 cm, szyjki 0,5 cm, śr. tarczki 0,8×0,7 cm, gr. tarczki 0,2 cm.

2. Mała, otwarta, okrągła bransoleta (ryc. 9: 2), z płasko-łukowatej od wewnątrz, daszkowatej od strony zewnętrznej, zważającej się przy końcach taśmy. Końce bransolety — jeden okrągły, drugi ukośnie ścięty — zachodzą na siebie. Zewnętrzną stronę taśmy zdobiły przeciwstawnie do siebie ustawione pasma kątów, wsuwanych w siebie. Ornament jest silnie starty. Powierzchnia bransolety ma patynę złotawą, przy końcach jasnozieloną. Śr. bransolety 3,9 cm, szer. taśmy w środku 0,7 cm, szer. przy końcach 0,4 cm, gr. taśmy w środku 0,4 cm, gr. przy końcach 0,3 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1905: 633 i 634.

Lit.: W. Antoniewicz, (1928), s. 315, 317, tabl. 19 nr 25—26; J. Kostrzewski, (1923), s. 63, ryc. 183, (1922—1924), s. 176, ryc. 57; L. Kozłowski, (1928), s. 84, tabl. X, ryc. 1; F. Maciejewski, (1962), s. 241, tabl. VI, 5; archiwum MAP.

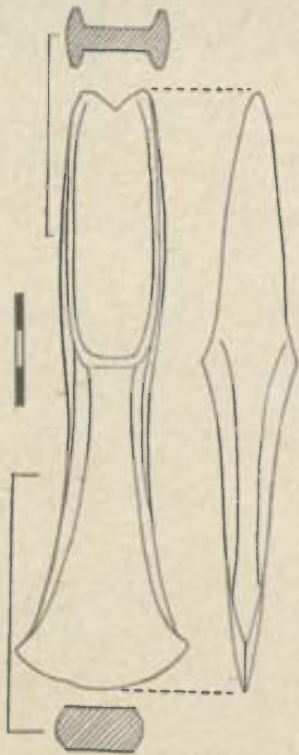
Gąsiorowo, pow. wrzesiński

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Siekierka z piętką typu wielkopolskiego (ryc. 10, tabl. V: 8). Obuch o zaokrąglonych łukowato bokach zwęża się przy końcu i przy piętkę, grubieje w kierunku piętki. Brzegi obucha o nasadach wyodrębnionych wyraźnie od płaskiego dna rynny i częściowo ostrych, a w części spłaszczonych grzbietach dochodzą, począwszy od połowy obucha, do wysokości piętki. Ścianki piętki utworzone przez próg zgrubiałej dolnej części siekierki mają słabo wyodrębnioną nasadę od podnoszącego się tu dna rynny i są lekko wgięte w środku. Z brzegami obucha łączą się łukowato, grzbiet mają ścięty ukośnie do obucha. Dolna część siekierki jest najwęższa w połowie długości, rozszerzając się łukowato przy piętkę oraz mocniej przy ostrzu. Płaszczyzny poziome dolnej części płaskie, boki począwszy od piętki aż do samego ostrza trójpłaszczyznowo facetowane. Ostrze siekierki mocno łukowato wygięte. Koniec obucha wyłamany, ostrze poszczerbione. Na jednej piętkę otwór po pobraniu próbki do analizy brązu. Patyna jasnozłotego koloru. Dł. siekierki 16 cm, dł. obucha 7,2 cm, maks. szer. obucha 2,8 cm, gr. środka o ucha przy końcu 0,4 cm, przy piętkę 1,1 cm, szer. dolnej części siekierki przy piętkę 2,5 cm, gr. 2,5 cm, wys. ścianek piętki 0,7 cm, szer. ostrza 4,6 cm.

Zbiory: MAP, kat. HG 1643.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 208, nr 184; (1928—1932), s. 25, ryc. 13: 3, (zalicza do typu przejściowego między siekierkami z piętką, czeskimi i wielkopolskimi); L. Kozłowski, (1928), s. 95 i 133 (uważa za formę pośrednią między północnoniemieckimi siekierkami z piętką a wielkopolskimi).

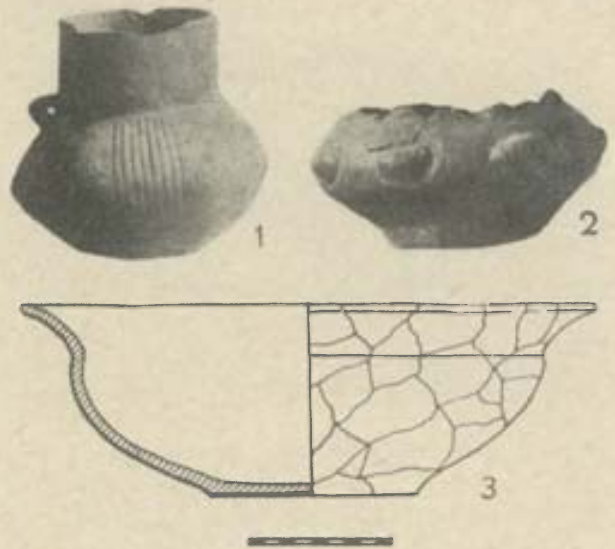
Ryc. 10. Gąsiorowo, pow. wrzesiński
Fig. 10. Gąsiorowo, district de Września

Glinno, pow. nowotomyski (I)

Poł.: „Glińskie Góry” — wschodni stok wydmy piaszczystej.

Bad.: Podarowane w r. 1909 muzeum poznańskiemu przez K. E. Goldmanna z Nowego Tomyśla.

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Ryc. 11. Glinno, pow. nowotomyski. Nr 1—2 wg fotografii z archiwum MAP

Fig. 11. Glinno, district de Nowy Tomyśl. Nos 1—2 d'après une photographie de l'archive du MAP

Inw.: 7. Duża, głęboka misa (ryc. 11: 3). Szyjka mocno łukowato rozchylona, o zaokrąglonej krawędzi i słabo wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec, słabo wydęty przy nasadzie szyjki, przechodzi zaraz poniżej w mocno zwężającą się podstawę o łukowato wgiętych ściankach. Dno słabo wyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie misy wygładzone i wyświecone, szarobrunatne. Śr. brzuśca 26,1 cm, śr. otw. 32 cm, wys. misy 10,8 cm, śr. dna 11,5 cm.

2. Amfora (ryc. 11: 1) z szyjką cylindryczną o wyraźnie wyodrębnionej nasadzie i dwustożkowatym brzuścu. Pionowe uszka przytykają górnymi końcami do szyjki powyżej nasady, dolnymi do górnej części brzuśca. Na załomie brzuśca 5 guzków formy C, obwiedzionych półkolistą linią rytą od góry, które przedzielają pasma pionowych linii rytych, biegnących od nasady szyjki aż poniżej załomu brzuśca. Powierzchnia naczynia wygładzona, czerwobrunatna.

3. Garnek szerokootworowy. „Szyjka odszdzona” z odchylnym brzegiem. Brzusiec jajowaty. Powierzchnia gładzona, czerwobrunatna.

4. Część garnka szerokootworowego. „Szyjka odszdzona” o lekko odchylnym brzegu. Brzusiec jajowaty. Powierzchnia czerwonawa. Śr. brzuśca 12 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1909: 923, 924, 925, 1007. W magazynie znaleziono jedynie misę. Pozostałe naczynia opisane według katalogu i w jednym wypadku na podstawie znalezionej fotografii.

Lit.: E. Blume, (1909), s. 118, nr 1923, 1992, 1996; (1911), s. 293; J. Kostrzewski, (1939), tabl. 68, ryc. 26; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 147; archiwum MAP, nr kliszy 518.

Uwagi: Misa zaliczona przez J. Kostrzewskiego do IV okresu epoki brązu. Większość cmentarzyska pochodzi z tego czasu.

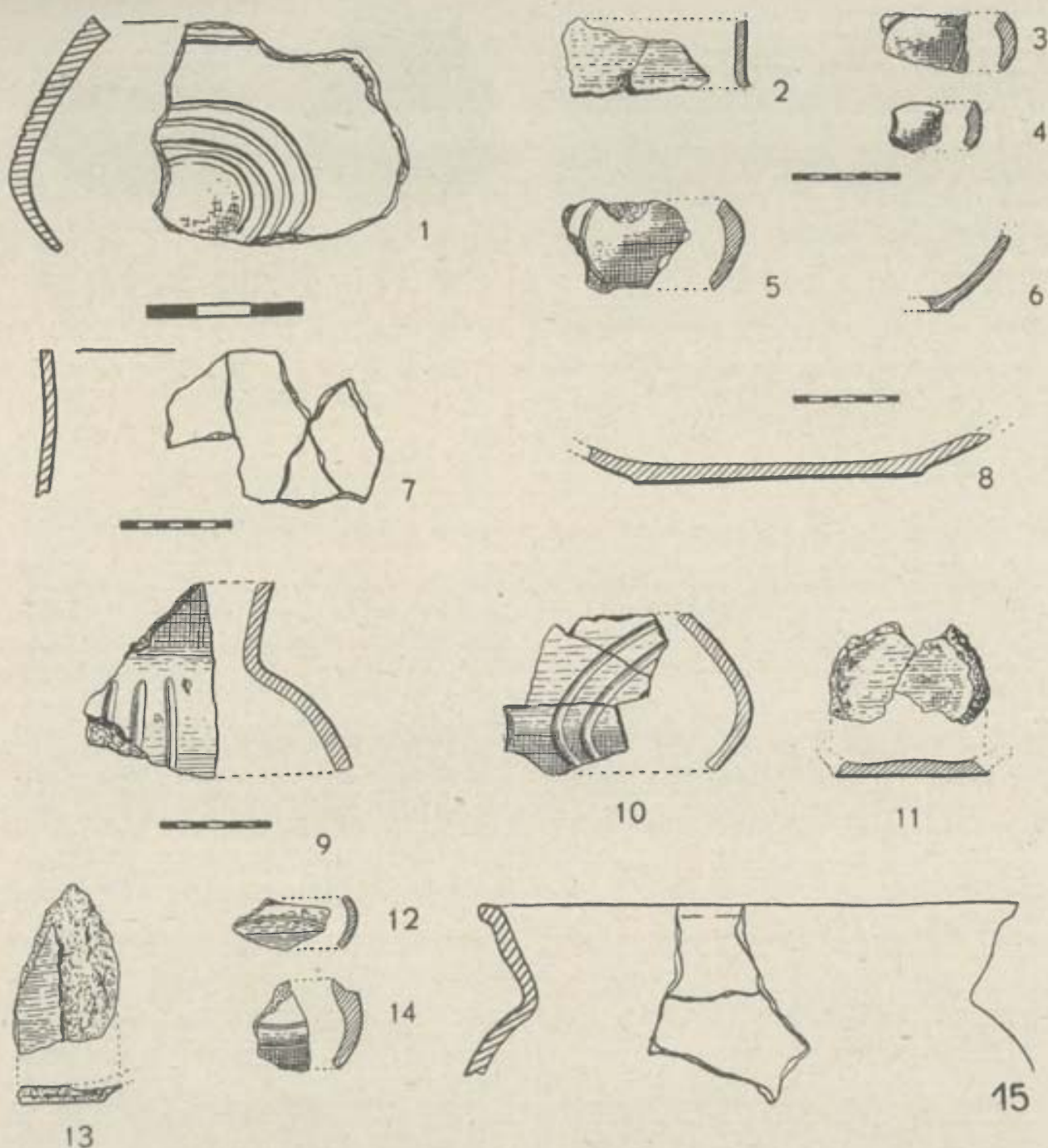
Glinno, pow. nowotomyski (II)

Poł.: „Glińskie Góry”, zachodni stok wydmy piaszczystej przy fabryce Harzteina.

Bad.: Podarowane w r. 1909 muzeum poznańskiemu przez K. E. Goldmanna z Nowego Tomyśla.

Rodz. znal.: Z grobu.

Inw.: Dolna część dzbanaszka (ryc. 11: 2) z brzuścem półkolistym, przechodzącym w zwężającą się ku dołowi podstawę o łukowato wgiętych ściankach. Nad

Ryc. 12. Glińnica, pow. ostrowski, nr 1; Gnin, pow. wolsztyński nry 2—15
 Fig. 12. Glińnica, district d'Ostrów, No 1; Gnin, district de Wolsztyn, Nos 2—15

załomem brzuśca 7 guzów formy D. Powierzchnia gładzona, czerwobrunatna. Szyjki i ucha brak. Śr. brzuśca 8,5 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1909: 921. Naczynia brak.

Lit.: E. Blume, (1909), s. 118, nr 1990; archiwum MAP, nr kliszy 54.

Glińnica, pow. ostrowski

Pol.: Stanowisko I (kurhan).

Bad.: Podarowane w r. 1937 do muzeum poznańskiego przez nauczyciela Ulatowskiego.

Rodz. znal.: Nieokreślone.

Inw.: Skorupy naczyń guzowych. Zachowany fragment (ryc. 12: 1) brzuśca z częścią guza formy C obwiedzonego od góry pasmem czterech bruzd. W górnej części ułamka zachowany skrawek bruzdy podkreślającej nasadę szyjki. Powierzchnie gładzone, zewnętrzna szarobrunatna z czarną plamą, wewnętrzna szara.

Zbiory: MAP, kat. 1937: 38 b.

Lit.: J. Kostrzewski, (1939), s. 222; materiały J. Kostrzewskiego; archiwum MAP.

Uwagi: Na tym samym stanowisku znaleziono ceramikę kultury przedłużyckiej.

Gniń, pow. wolsztyński

Poł.: Na południe od Gnina w lasach na wydmye piaszczystej, w odległości około 150 m od drogi leśnej.

Bad.: Powierzchniowe B. Sachy, pracownika MAP w 1948 r.

Rodz. znal.: Cmentarzysko (?).

Inw.: 1. Ułamek górnej części garnka (ryc. 12: 15). Szyjka lejkowata z poziomo załamanym na zewnątrz brzegiem i o wyraźnie wyodrębnionej nasadzie. Górna część brzuśca silnie wydęta. Obie powierzchnie wygładzone, żółtobrunatne, z szarymi i czerwonymi plamami. Śr. otw. ok. 18 cm, wys. szyjki 3,4 cm.

2. Ułamek szyjki cylindrycznej (ryc. 12: 7) o płasko ściętej krawędzi. Wys. szyjki 4,8 cm.

3. 4 ułamki dolnej części szyjki oraz górnej, środkowej i dolnej części brzuśca (ryc. 12: 9). Szyjka lejkowata o wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec silnie wydęty, zdobiony płaskimi, nalepionymi z zewnątrz guzami, otoczonymi trzema szerokimi bruzdami. Guzy przedzielały pionowe pasma podobnych potrójnych bruzd. Obie powierzchnie gładzone, zewnętrzna żółtobrunatna, wewnętrzna żółtoszara.

4. Dolny kawałek szyjki cylindrycznej o wyodrębnionej nasadzie (ryc. 12: 2). Obie powierzchnie gładzone, jasnobrunatne.

5. Ułamek brzuśca z guzem otoczonym dwoma półkolistymi, szerokimi bruzdami (ryc. 12: 10).

6. Kawałek guzka otoczonego od góry liniami rytmii (ryc. 12: 5).

7. Dwa kawałki mniejszych, podobnych guzków, pochodzących z innego naczynia (ryc. 12: 3, 4).

8. Dwa kawałki brzuśców jeden z pojedynczą, drugi z potrójnymi liniami rytmii. Obie powierzchnie gładzone, żółtobrunatne (ryc. 12: 12, 14).

9. Część płaskiego, wyodrębnionego dna silnie rozchylonej podstawy naczynia (ryc. 12: 13). Obie powierzchnie gładzone, żółtobrunatne o szarym odcieniu.

10. Kawałek słabo wyodrębnionego dna i dolnej części naczynia (ryc. 12: 6). Obie powierzchnie gładzone, żółtobrunatne z szarymi plamami.

11. Ułamek płaskiego, wyodrębnionego dna (ryc. 12: 8) o powierzchniach gładzonych żółtobrunatnych. Można na nim zaobserwować technikę zlepiania dna z podstawą naczynia, która na dużej powierzchni od strony wewnętrznej została złączona cienką ścianką z podobnie ścienną ścianką dna.

12. Większa część płaskiego dna (ryc. 12: 11). Powierzchnia zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna żółtobrunatna z szarymi plamami. Dno zlepione z podstawą naczynia inaczej od poprzedniego, przez bezpośrednie doklejanie do ścianek podstawy. Śr. dna ok. 5,5 cm.

13. 19 drobnych i większych skorup z środkowych części naczyń o powierzchniach gładzonych, żółtoszarych i żółtobrunatnych.

Zbiory: MAP, kat. 1948: 443.

Lit.: ZOW, R. 17: 1948, s. 155.

Gopło (jeziro)

Poł.: Jezero Gopło, być może w okolicy Rzeszynka, pow. Mogilno, gdyż tam mieszkał ofiarodawca.

Bad.: Wyłowiony siecią z jeziora przez rybaków w 1860 r.

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Miecz ze sztabą do rękojeści i kołcem do umocowania gałki (ryc. 13). Głównia miecza osiąga największą szerokość w 1/3 swej długości, licząc od dolnego końca. Wzmocnia ją żeberko o płaskim grzbiecie i o szerokiej podstawie, wyodrębnionej dwiema liniami rytmii od powierzchni boków. Przy nasadzie rękojeści boki główni mocno łukowato rozszerzają się. Rękojeść składa się z nasady trapezowatej, sztaby do rękojeści, o lekko, łukowato wygiętych bokach i długiej, stosunkowo szerokiej płytki tworzącej kołec do nasadzenia gałki. Brzegi boków rękojeści podwyższają się w pionowe ścianki, niskie przy nasadzie, wyższe przy sztabie do rękojeści i przedłużone trochę

poza jej koniec. Po 3 otwory na nity umieszczone wzdłuż boków nasady, 3 dalsze o większej średnicy wzdłuż środka sztaby. Ostatni, dziesiąty otwór o mniejszej średnicy niż pierwsze — umieszczony jest przy początku kolca do gałki. Dł. miecza (wg pomiaru na fotografii z miarką) 76,7 cm.

Zbiory: Do 1939 r. MAP. Obecnie zabytku brak.

Lit.: Album zab. PTPN, z. 1, s. 5, tabl. VIII, 1; J. Kostrzewski, (1911), ryc. 108; (1922—1924), s. 208, nr 178; 1946, ryc. 14; (1939), tabl. 67: 9; L. Kozłowski, (1928), s. 132.

Uwagi: Opis według fotografii i charakterystyki zamieszczonych w *Albumie zab. PTPN*.

Ryc. 13. Jezero Gopło (być może okol. Rzeszynka, pow. mogileński). Wg fotografii z *Albumu zab. PTPN*

Fig. 13. Lac Gopło (peut-être la région de Rzeszynek, district de Mogilno). D'après une photographie de l'Album des trouvailles de la Société Posnannienne des Amis des Sciences et des Lettres (PTdN)

Gorzewo, pow. obornicki

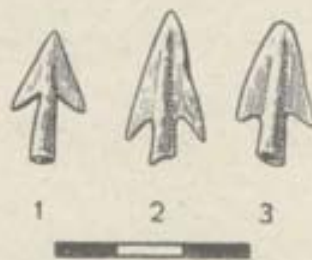
Poł.: Znalezione na łące.

Inw.: Trzy brązowe grociki do strzał z tulejkami.

1. Grocik o najdłuższej ze wszystkich tulejce (ryc. 14: 1). Długość tulejki poza ostrzem wynosi przeszło połowę całej długości grocika.

Ostrze ma kształt trójkątny, o również trójkątnych zadziórach, przedłużających się w dół poza linię nasady ostrza. Dł. grotu ok. 2 cm, maks. szer. ostrza na linii końców zadziórów przeszło 1 cm.

2. Większy podobny grocik z ułamanym wylotem tulejki (ryc. 14: 2). Dł. zachowanej części ok. 2,5 cm, maks. szer. ostrza na linii końców zadziórów ok. 1,5 cm.

Ryc. 14. Gorzewo, pow. obornicki. Wg *Albumu zab. PTPN* i J. Kostrzewskiego

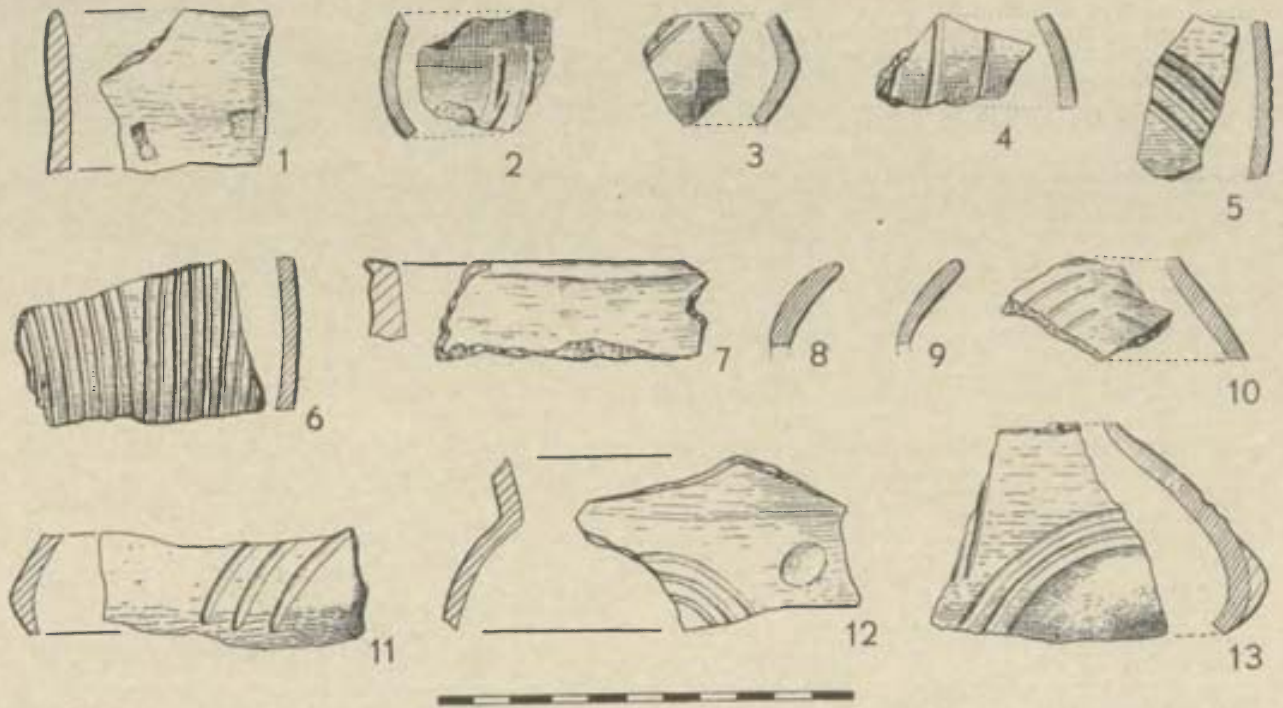
Fig. 14. Gorzewo, district d'Oborniki. D'après J. Kostrzewski et l'Album des trouvailles de PTPN

3. Grocik o podobnym trójkątnym kształcie ostrza i trójkątnych zadziórach, ale o krótszej tulejce (ryc. 14: 3). Dł. grotu przeszło 2 cm, maks. szer. ostrza na linii zadziórów przeszło 1 cm.

Zbiory: MAP, zabytków nie znaleziono.

Lit.: Album zab. PTPN, z. 1, s. 29, tabl. XIX, ryc. 5—7; J. Kostrzewski, (1923); ryc. 179 i 180; (1955), s. 99, ryc. 232.

Uwagi: Opis i wymiary według rysunków i fotografii.

Ryc. 15. Grotniki, pow. leszczyński
Fig. 15. Grotniki, district de Leszno

Gończyko (Gończyca Stara), pow. międzychodzki

Poł.: O 1 km od jeziora osuszonego przed 1871 r.

Bad.: Znalezisko przypadkowe, w 1871 r. oddane przez Blankensee-Fircksa, ówczesnego właściciela Gończyka, do dyspozycji Berlińskiemu Towarzystwu Antropologicznemu.

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: 1. Duże ułamki naczyń ze stożkowatymi guzami na największej wydętości brzuśca.

2. Spalone kości ludzkie.

3. Długa szpila brązowa (przypominająca Virchowowi okazy z epoki żelaznej. Wobec tego jednak, że w chwili odkrycia tkwiła ona w jednym z ułamków naczyń guzowatych, należała bezsprzecznie do znalezionego zespołu).

Zbiory: Mf. V (?)

Lit.: J. N. Sadowski, (1877 A), z. 1, s. 32; *Słownik geograficzny*, t. 2, s. 734, R. Virchow, (1877), s. 105; materiały J. Kostrzewskiego.

Gościkowo, pow. świebodziński

Rodz. znal.: Z grobu (?)

Inw.: Naczynie z „szerokimi guzami”.

Zbiory: Mf. V, kat. Id, 15⁴⁸.

Lit.: Materiały J. Kostrzewskiego.

Grotniki, pow. leszczyński

Poł.: Niedaleko Ujazdowa na pagórku „Miś”.

Bad.: Podarowane przez nauczyciela z Grotnik, Pohla, w r. 1911 do muzeum poznańskiego.

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: 16 skorup różnych naczyń.

1. Ułamek cylindrycznej szyjki dzbana (ryc. 15:1). Górna część szyjki lekko nachylona do wewnątrz, zaokrąglonej krawędzi. Powierzchnie gładzone i wyswiecone, żółtobrązowe.

2. Ułamek (ryc. 15:9) lejkwatej szyjki, o ukośnię ściętej na zewnątrz krawędzi. Powierzchnie gładzone i wyswiecone, szarozółte z czerniawymi plamami od strony zewnętrznej.

3. Ułamek lejkwato rozchylonej szyjki, zwężonej

przy krawędzi (ryc. 15:8). Powierzchnie gładzone, zewnętrzna szarozółta, wewnętrzna ciemnoszara.

4. Kawałek lejkwatej szyjki o zaokrąglonej krawędzi. Powierzchnie gładzone i wyswiecone, jasnobrunatne z ciemniejszymi plamami.

5. Ułamek dolnej części szyjki i górnej brzuśca (ryc. 15:12). Szyjka cylindryczna o wyodrębnionej nasadzie. Powierzchnie gładzone jasnobrązowe. Na brzuścu fragment łukowatego pasma trzech bruzd i owalny, płytki dołek.

6. Większy ułamek brzuśca naczynia z zachowaną 1/4 częścią guza (ryc. 15:13). Brzusiec kształtu przypuszczalnie dwustożkowatego z zaokrąglonym załomem. Guz formy C umieszczony na największej wydętości. Uformowano go przez nalepienie dwu kolejnych warstw gliny, co widać wyraźnie na przełomie, i wyraźniej zaznaczono przez lekkie pogłębienie powierzchni ścianek. W zachowanej części brzuśca guz okrążają dwie szerokie bruzdy. Górną część brzuśca między guzami zdobiły zapewne pionowe pasma rowków, o czym świadczą ich resztki zachowane na skorupie. Powierzchnie gładzone i wyswiecone, zewnętrzna jasnobrązowa, wewnętrzna szarozółta.

7. Ułamek brzuśca z guzem formy E (ryc. 15:3), otoczony od góry dwoma ukośnymi, przeciwległe do siebie ustawionymi pasmami prostych rowków. Powierzchnie gładzone i wyswiecone, żółtobrązowe.

8. Ułamek brzuśca zdobionego dwoma ukośnymi pasmami przeciwległe do siebie ustawionych bruzd nie łączących się ze sobą u góry (ryc. 15:10). Powierzchnie gładzone jasnobrązowe.

9. Ułamek brzuśca z trzema szerokimi pionowymi bruzdami (ryc. 15:4). Powierzchnie gładzone, zewnętrzna jasnobrązowa, wewnętrzna szarozółta.

10. Kawałek brzuśca z dwoma szerokimi, łukowatymi odcinkami bruzd (ryc. 15:2). Powierzchnia zewnętrzna gładzona, ciemnobrązowa, wewnętrzna niegładzona, żółtobrązowa.

11. Ułamek brzuśca z łukowatym kawałkiem pasma czterech bruzd (ryc. 15:5). Powierzchnie gładzone, zewnętrzna szarobrązowa, wewnętrzna szarozółta.

12. Kawałek brzuśca zdobiony trzema szerokimi bruzdami. Powierzchnie gładzone, zewnętrzna jasno-brązowa, wewnętrzna żółtoszara.

13. Ułamek brzuśca z szeroką bruzdą i niewyraźną zaznaczoną linią rytą. Powierzchnie gładzone brązowoszare, wewnętrzna o jaśniejszym odcieniu.

14. Ułamek brzuśca z miejsca przytykającego do guza, z kawałkiem łukowatego pasma trzech linii rytych (ryc. 15: 11). Powierzchnie gładzone, zewnętrzna szarozółta, wewnętrzna żółtawa.

15. Dwa ułamki brzuśca poniżej załomu, zdobione na całej powierzchni schodzącymi się koncentrycznie do dołu bruzdami (ryc. 15: 6). Powierzchnia zewnętrzna gładzona i wyświecona, brunatna, z jaśniejszymi i ciemniejszymi plamami, wewnętrzna gładzona, szara. Przełom skorup ciemnoszary.

16. Ułamek brzegu szyjki dużego naczynia z lekko na zewnątrz wywiniętą, prawie płasko ściętą szeroką krawędzią. Powierzchnia wewnętrzna szyjki i powierzchnia krawędzi wygładzone i wyświecone, żółtoszare, zewnętrzna część poniżej krawędzi chropowata, pionowo obmazywana (ryc. 15: 7).

Zbiory: MAP, kat. 1911, 218, 224.

Lit.: APL, R. 6: 1911, s. 440; E. Blume, (1909), s. 136, nr 2646; H. Cichoszewska, (1922—1924), s. 126; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 170, nr 699, 700.

Uwagi: Razem z wymienionymi zabytkami znajdują się skorupy z późniejszego okresu, jak np. ułamek płytkiej miski z brzegiem zagiętym do wewnątrz.

Jabłonka, pow. turecki

J. Kostrzewski opublikował ostatnio znaleziony tu skarb brązowy, złożony z 3 sierpów z guzami i 2 bransolet otwartych z szerokiej taśmy, zdobionych na przemian pasmami kresk podłużnych i poprzecznych.

Zbiory: PMA.

Lit.: J. Kostrzewski, (1964), s. 34, ryc. 20.

Jarantów, pow. kaliski

Bad.: Znaleziony przy kopaniu torfu.

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Sierp łukowato wygięty (ryc. 16). Tylec wzmocniony dwoma żeberkami dochodzącymi prawie do końca ostrza i zaznaczonymi przy ukośnie ściętej podstawie sierpa. U zbiegu podstawy i tyłca stosunkowo duży guz. Dł. 13,3 cm, szer. przy podstawie 2,8, gr. w środku 2,8, przy końcu 1 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1947: 18 5.

Lit.: L. J. Łuka i E. Dąbrowski, (1949), s. 13, ryc. VI; J. Kostrzewski, (1964), s. 35, ryc. 22; archiwum MAP.

Ryc. 16. Jarantów, pow. kaliski. Wg E. Dąbrowskiego

Fig. 16. Jarantów, district de Kalisz. D'après E. Dąbrowski

Jastrzębsko Stare, pow. nowotomyski

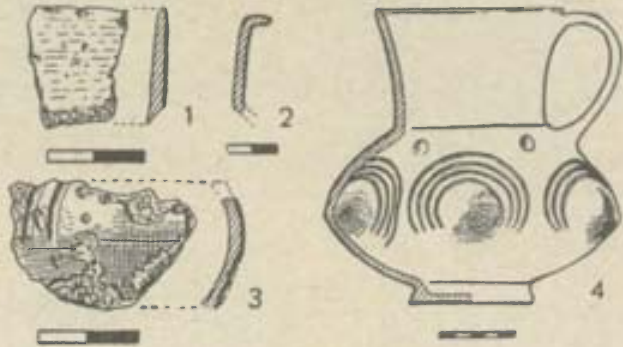
Pol.: Piaszczysty pagórek, położony na zachód od zagrody gospodarza H. Kurtza I, około 100 kroków na północ od drogi idącej do tej zagrody, przy większej łące zwanej „Sękowskie Łąki”.

Bad.: Powierzchniowe K. E. Goldmanna z Nowego Tomyśla w 1909. Obszerne sprawozdanie z badań razem ze szkicem stanowiska oraz znalezionymi za-

bytkami przesłał on w r. 1909 do muzeum poznańskiego.

Rodz. znal.: Cmentarzysko (zniszczone ?) z III i późniejszych okresów brązu.

Inw.: Z wyjątkiem wierzchołka pagórka zaobserwował Goldmann na reszcie jego powierzchni liczne plamy czarnej ziemi z węgielkami, występujące wśród jasnego piasku. W jednym miejscu znalazł skupisko

Ryc. 17. Jastrzębsko Stare, pow. nowotomyski, nry 1, 3; Jażyniec, pow. wolsztyński, nry 2, 4

Fig. 17. Jastrzębsko Stare, district de Nowy Tomyśl, Nos 1, 3; Jażyniec, district de Wolsztyn, Nos 2, 4

— jak sam pisze — wapna, będącego zapewne rozpuszczonymi przez wodę kośćmi ludzkimi. Ułamki naczyń znalazł on około 2 stopy pod powierzchnią ziemi, w czarnej ziemi z węgielkami. Z nich Blume opisuje duży ułamek naczynia guzowatego. Szyjka naczynia mocno odsadzona, cylindryczna. Brzusiec sześcioboczny. Guzy brzuśca otoczone są potrójnymi liniami rytymi. Obecnie w magazynie znaleziono jedynie 2 skorupy:

1. Ułamek cylindrycznej szyjki (ryc. 17: 1), o krawędzi zaokrąglonej. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna brunatna, wewnętrzna szarozółta.

2. Ułamek brzuśca z miejsca największej jego wydatości, z dwoma łukowatymi kawałkami szerokich bruzd (ryc. 17: 3). Powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna brunatna, wewnętrzna szarozółta. Obie skorupy należące zapewne do jednego naczynia. Znaleziono je wśród skorup z późniejszego okresu, skatalogowanych pod jednym numerem.

Zbiory: MAP, kat. 1909: 967.

Lit.: E. Blume, (1909), s. 143; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 177; L. Kozłowski, (1928), s. 74; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 194; archiwum MAP.

Jażyniec, pow. wolsztyński

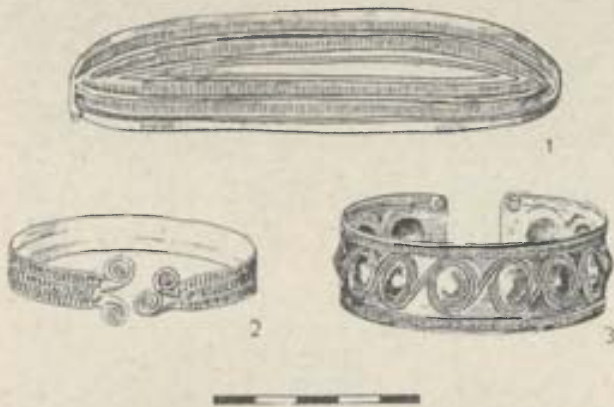
Pol.: Obecnie zniwelowany pagórek, położony na polu majątku o 400 m na wschód od budynków gospodarczych, na północ od drogi polnej, biegnącej równolegle do drogi Jażyniec—Obra. Śr. stanowiska 50 m, obwód 130 m.

Bad.: Podczas zwożenia pagórka w 1899 r. natrafiono na groby. Właściciel majątku Ziedrich oddał w r. 1900 do muzeum poznańskiego część znalezionych zabytków. W r. 1922 nauczyciel Kutzner przysłał do muzeum opis położenia stanowiska wraz z odręcznym szkicem.

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: 1. Dzban (ryc. 17: 4, tabl. II: 4). Szyjka lekko, łukowato rozchylona, o zaokrąglonej krawędzi i wyraźnie wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec baniasty, silnie wydęty, spoczywa na silnie wyodrębnionej stożkowatej nóżce, o płaskim dnie. Łukowate ucho z szerokiej, zgrubiałej przy brzegach taśmy przytyka górnym końcem do szyjki trochę poniżej jej krawędzi, dolnym do brzuśca pod nasadą szyjki. Na najwięks-

szej wydętości brzuśca znajduje się 6 guzów formy C, powodujących wieloboczną i pozorną dwuściżkowatość brzuśca. Otaczają je poczwórne bruzdy otwarte do dołu. Górna część brzuśca między guzami zdobiona pojedynczymi, kolistymi dołkami. Obie powierzchnie dzbana gładzone i wyświecone, jasnobrunatne. Śr. brzuśca dzbana 17 cm, wys. dzbana 17,2 cm, śr. otw. 12 cm, śr. dna 7,5 cm, szer. taśmy ucha ok. 4 cm, gr. środka taśmy 0,5 cm, gr. brzegów taśmy 0,8 cm.

Ryc. 18. Kaczory, pow. chodzieski. Wg. J. Kostrzewskiego

Fig. 18. Kaczory, district de Chodzież. D'après J. Kostrzewski

2. Dwa ułamki szyjki cylindrycznej wazy (ryc. 17: 2). Szyjka niska, cylindryczna, o poziomo załamany brzeg, pionowo ściętej krawędzi i wyraźne wyodrębnionej nasadzie. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna szarozłota, wewnętrzna szara. Śr. otw. ok. 16 cm, wys. 3,5 cm.

3. Część naczynia z guzkami o powierzchni jasnobrązowej. Śr. 17 cm, wys. 10 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1900: 789. Zabytku nr 3 brak. Według wiadomości podanych przez Kutzniera w 1928 r. Ziedrich posiadał oprócz tego 2 naczynia.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 170, 177, ryc. 39; (1939), tabl. 66: 13; L. Kozłowski, (1928), s. 74, tabl. VII, ryc. 16; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 196; archiwum MAP.

Jordanowo, pow. świebodziński

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: Naczynia guzowe.

Zbiory: Przed wojną muzeum w Świebodziźnie.

Lit.: W. Böhm, (1955), s. 132; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 200.

Kaczory, pow. chodzieski

Bad.: Znaleziony w r. 1895 przy wykopywaniu pni drzew, pod głazem. Znalazca sprzedał znalezione przedmioty do muzeum hamburskiego.

Rodz. znal.: Skarb złoty.

Inw.: 3 złote bransolety, 5 złotych ozdób spiralnych o łącznej wadze 259 g.

1. Największa i najcięższa, otwarta bransoleta ze złotej blachy (ryc. 18: 1), najszerszej w środku, zwężającej się równomiernie ku końcom. Same końce rozszerzone w kształcie „rybiego ogona”. Stronę zewnętrzną bransolety zdobią 4 rzędy klepsydrowatych, pionowych słupków, biegnących równoległe do brzegów bransolety, wskutek czego w jej części środkowej obie pary rzędów oddalają się nieco od siebie, tworząc bardzo wąską przestrzeń, niezdobioną, zakończoną z obu stron ostrołukowato. Są one przedzielone podwójnymi bruzdami podłużnymi, biegnącymi także po wewnętrznych i zewnętrznych stronach obu par

rzędów. Tak słupki, jak i bruzdy powstały przez wybijanie tłoczkiem. Bransoleta jest rozgięta, tak że obecnie wygląda według J. Kostrzewskiego na rodzaj diadem, którym wszakże nie była. Maks. szer. blachy bransolety 3 cm, waga 108 g.

2. Mniejsza, otwarta bransoleta z o wiele węższej złotej blachy (ryc. 18: 2), równej szerokości, zwężającej się tylko nieznacznie przy końcach. Końce rozwidnione i zwinięte w dwie trzyzwojowe spiralne tarczki. Przy jednym końcu tarczki zwinięte w jednym kierunku. Powierzchnia zewnętrzna bransolety podzielona dwiema podłużnymi liniami na trzy wąskie pola, wypełnione pionowymi „klepsydrowatymi” słupkami, podobnymi do tych, które występują u pierwszej bransolety, umieszczonymi gęsto obok siebie, tak że powstaje pomiędzy nimi ornament wypukły w kształcie „owalnych perełek”.

Klepsydrowate zagłębienia i podłużne bruzdy wybijane tłoczkiem. Okaz wykonany z kruchego, łamliwego złota o białawym odcieniu. Śr. bransolety 6 cm, szer. blachy 0,8 cm, waga 10 g.

3. Bransoleta z blachy złotej, o równej szerokości i prosto uciętych końcach (ryc. 18: 3). Końce mają dwie pary otworków do zawijania. Bransoletę zdobi 12 kolistych, płasko stożkowatych guzów, wyłaczanych od wewnątrz, obwiedzionych dwiema kolistymi bruzdami, łączącymi się łukowatymi pasmami z bruzdami guzów sąsiednich, przez co powstaje jednolity ornament spiralny na całej powierzchni bransolety. Brzegi bransolety zdobią pojedyncze rzędy podobnych słupków, jak u okazu pierwszego i drugiego, ujętych z dwu stron poziomymi bruzdami. Podobnie jak u pierwszych okazów przez wybijanie tłoczkiem blisko siebie klepsydrowatych zagłębień powstaje tu właściwie ornament z owalnych wypukłości. Śr. 6,4 cm, szer. blachy 2,2 cm, waga 51 g.

4—5. Dwie cylindryczne bransolety spiralne z podwójnego złotego drutu. Drut ten przy wykonywaniu spiral został złożony we dwoje, bez widocznego obecnie śladu spójnienia, po czym zwinięty w 6 spiralnych zwojów. Obie bransolety ważą po 50 g.

6—8. Trzy mniejsze cylindryczne spiralki, wykonane z podobnego podwójnego złotego drutu, będące może (wg Kostrzewskiego) pierścionkami. Najprawdopodobniej były one uchwyty do włosów. Waga spiralek wynosi 16, 14 i 10 g.

Zbiory: Hamburg, Mus. f. Kunst und Gewerbe.

Lit.: J. Kostrzewski, (1921), s. 109—117, tabl. VII; (1922—1924), s. 206, nr 146; (1955), s. 101, ryc. 239—240; L. Kozłowski, (1928), s. 87, 131; Sprawozdanie Demetrykiewicza w *Materiałach antrop.-archeol. i etn.*, t. X, s. 19, 20.

Uwagi: Opis zabytków na podstawie J. Kostrzewskiego (1921), który opracował skarb, opierając się na fotografiach i opisie, opublikowanych przez muzeum hamburskie (*Museum f. Kunst u. Gewerbe in Hamburg, Bericht f. d. Jahr 1895*, s. 19—21). Pomiary długości i szerokości bransolet na podstawie fotografii. Fotografii ozdób spiralnych brak.

Kaliska, pow. słupecki

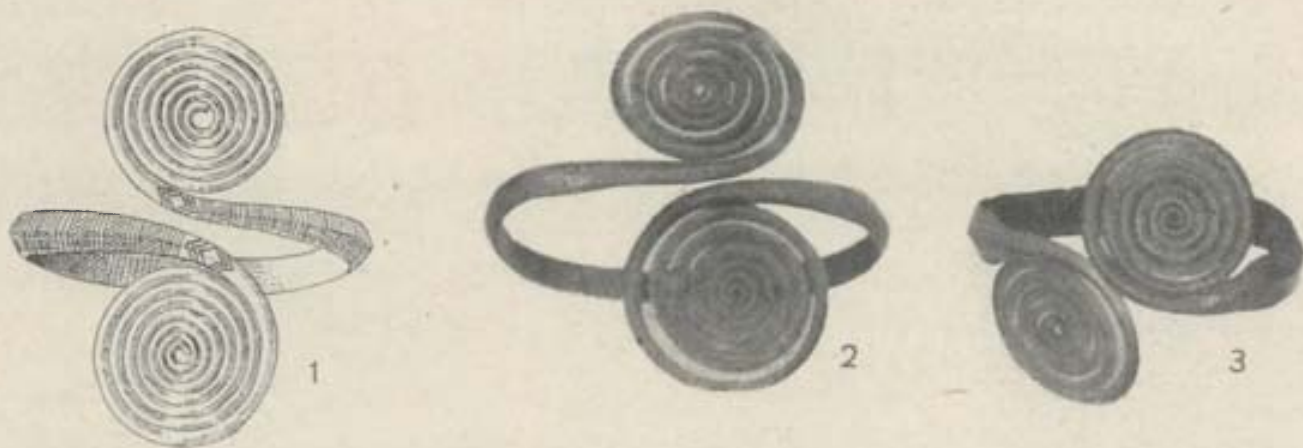
Poł.: Na terenie majątku.

Bad.: Odkryte przypadkowo w czasie kopania głębszych warstw torfu.

Rodz. znal.: Skarb.

Inw.: 2 pary naramienników brązowych pokrytych taką samą patyną wodną.

1. Naramiennik brązowy z tarczками spiralnymi (ryc. 19: 1). Obręcz i tarcze kolistę. Sztabka obręczy o przekroju daszkowatym zwęża się równomiernie ku końcom, gdzie przechodzi w czworograniasty drut, zwinięty w 7 spiralnych zwojów, tworzących tarczki. Początki zwojów w środkach tarczki nie zwinięte mocno, wskutek czego w każdej z tarczki jest mały otwór. Grubość drutu w tarczkiach równomiernie zmniejsza się ku środkowi. Powierzchnię zewnętrzną obręczy zdobią na przemian pasma ukośnych i poprzecznych kresk, zamknięte przy przejściu obręczy

Ryc. 19. Kaliska, pow. słupecki. Wg J. Domaszewskiej i W. Antoniewicza
Fig. 19. Kaliska, district de Słupca. D'après J. Domaszewska et W. Antoniewicz

w tarczki parami przeciwstawnie do siebie ustawionych pasm, złożonych z 3 kątów wsuwanych w siebie. Tarcze zdobione nacięciami. Śr. obręczy 11,7 × 8,9 cm, śr. tarczki 4,9 × 5 cm, maks. szer. sztabki 1 cm.

2. Drugi identyczny naramiennik tworzący parę z pierwszym (ryc. 19: 2). Śr. obręczy 15 × 9,2 cm, śr. tarczki 4,5 × 4,7 cm, maks. szer. sztabki 1 cm.

3 i 4. Druga para mniejszych naramienników (ryc. 19: 3). Obręcze ze stosunkowo szerokich sztabek o daszkowatym przekroju, z ostro zarysowanym grzbietem. Przy końcach obręczy sztabki nagle zwężają się przechodząc w czworograniasty drut o romboidalnym przekroju, zwinięty w 7 spiralnych zwojów tworzących tarczki. Grzbiety sztabek obręczy i zewnętrzne krawędzie drutu w zwojach zdobione nacięciami. Śr. obręczy 9,3 × 7,4 cm, śr. tarczki 4,5 × 4,7 cm, maks. szer. sztabek 1,6 cm.

Zbiory: Według W. Antoniewicza 3 okazy znajdowały się w zbiorach Zakł. Preh. Uniwersytetu Warszawskiego, wg J. Domaszewskiej 1 naramiennik podarował właściciel majątku, Piekarski, Szkole Mazowieckiej w Warszawie.

Lit.: W. Antoniewicz, (1934), s. 157—158, ryc. 2, tabl. XXVI, 3—5; J. Domaszewska, (1922—1924), s. 227, J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 209, nr 187; L. Kozłowski, (1928), s. 87 i 133, tabl. X, 16; J. Kostrzewski, (1964), s. 38; materiały J. Kostrzewskiego.

Kalisz, pow., miejscowość nieznana

Inw.: Naczynie z wysokimi guzami na brzuścu, powodującymi jego wieloboczną w rzucie poziomym.

Zbiory: Do 1923 r. Piotrków, Muzeum Towarzystwa Krajoznawczego, kat. 62 (2609).

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 178; (1923), s. 252, przyp. 218; (1928—1932), s. 20; (1939), s. 222.

Kargowa, pow. sulechowski (dawn. babimojski)

Poł.: Teren miasta.

Bad.: Odkryte przypadkowo podczas kopania rowu.

Rodz. znal.: Cmentarzysko (?)

Inw.: Natrafiono jedynie na resztki zniszczonego dawniej grobu. Dalszych grobów mimo poszukiwań nie odkryto. Znaleziony materiał składa się z ułamków 7 naczyń ceramiki guzowej i spalonych kości ludzkich.

Lit.: O. Dobrindt, (1936), s. 89; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 209.

Karsy, pow. jarociński

Poł.: Stanowisko II. Pole Grzegorza Dobrzyńskiego.

Bad.: J. Kostrzewskiego w r. 1933, w czasie prac

wykopaliskowych na cmentarzysku z młodszego okresu epoki brązu.

Rodz. znal.: Grób szkieletowy, z III okresu epoki brązu.

Inw.: Grób nr 2 położony na głębokości 50 cm pod grobem ciałopalnym (nr 1) z IV okresu brązu, znalezionym na głębokości 20 cm. Szkielet ułożony był na wznak, z głową opartą na kamieniach. Na klatce piersiowej szkieletu leżała brązowa szpila uchata. Większe kamienie leżały wzdłuż jednego boku szkieletu, na głęb. 50 i 55 cm (więcej nic nie można stwierdzić, gdyż brak dokładnego opisu grobu, a plan jego jest dość niedokładny).

Szpila uchata ma szyjkę zgiętą prostopadle do trzonka (ryc. 20: 1, tabl. VI: 2). Górna zgięta część szpili zakończona małą stożkową główką, płasko uciętą. Tuż za zgięciem obejmuje szyjkę tarczka o średnicy prawie dwa razy większej od główki, z szerokim szparkowatym otworem w górnej części. Trzonek, krótki i gruby, ma sam koniec ułamany. Główka, większa część szyjki z wyjątkiem krótkiego odcinka przy tarczy i brzegi tarczki są pokryte poprzecznymi, kolistymi żłobkami, w wielu miejscach startymi. Szpila razem z otworem i ornamentem odlana jednocześnie. Patyna koloru jasnozielonego. Dł. główki i szyjki do zgięcia 6,3 cm, dł. trzonka 8,3, dł. główki ok. 1 cm, śr. końca główki 1 cm, śr. szyjki 0,5 cm, śr. tarczki 1,9 cm, gr. tarczki 0,4 cm, szer. otw. w tarczy 0,8 cm, wys. otw. 0,2 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1933: 1016, 1017.

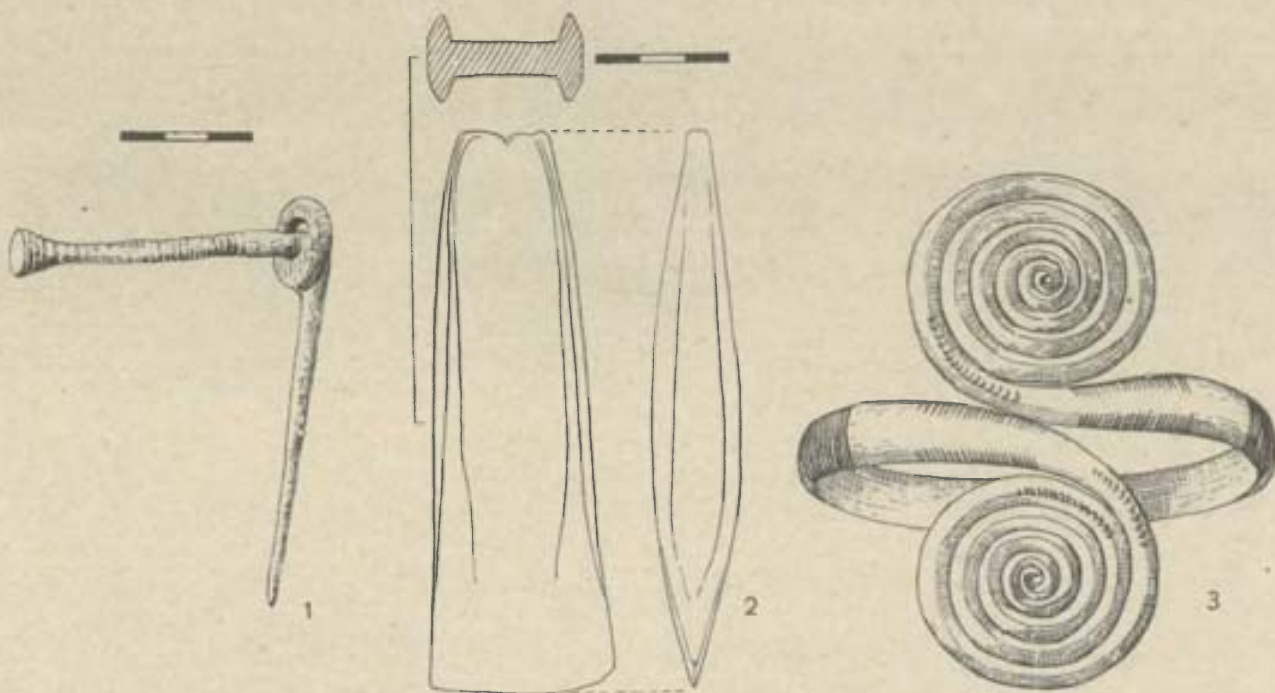
Lit.: Archiwum MAP; J. Kostrzewski, (1955), s. 96; ZOW, R. 8: 1933, s. 99.

Uwagi: Grób w Karsach jest pierwszym stwierdzonym z całą pewnością grobem szkieletowym z III okresu brązu w Wielkopolsce.

Karńce, pow. kościański

Bad.: Znalezione w r. 1891. Podarowane do muzeum w Poznaniu przez Likowickiego.

Inw.: Siekierka brązowa typu północnoniemieckiego (ryc. 20: 2, tabl. IV: 12). Siekierka rozszerza się równomiernie w kierunku ostrza. Koniec obucha prosty, ostrze lekko wygięte. Brzegi, niskie i cienkie przy obuchu, osiągają w połowie długości siekierki największą wysokość, równą 2/3 grubości środka siekierki. Podstawy ich, wyraźnie wyodrębnione od płaskiego dna środka, rozszerzają się stale w kierunku ostrza. Grzbiety brzegów ostre przy obuchu, spłaszczone w połowie długości siekierki, a w 2/3 długości płasko ścięte, przechodzą w płaszczyznę ciosu. Boki siekierki trójpłaszczyznowo facetowane. Środkowa płaszczyzna boków kończy się regularnymi trójkątnymi zagłębieniami powyżej ostrza, wykonanymi

Ryc. 20. Karsy, pow. jarociński, nr 1; Karśnice, pow. kościański, nr 2; Kąkolew, pow. ostrowski, nr 3. Nr 3 wg R. Virchowa.

Fig. 20. Karsy, district de Jarocin, No 1; Karśnice, district de Kościan, No 2; Kąkolew, district d'Ostrów, No 3, d'après R. Virchow

w modelu woskowym przy rozszerzaniu płaszczyzny ciosu. Powierzchnia siekierki dobrze zachowana, ma rdzawy nalot, przez który przebija pierwotny złocisty kolor. Dł. siekierki 12,6 cm, szer. końca obucha 2 cm, szer. ostrza 4,1 cm, gr. środka 0,9 cm, maks. wys. brzegów 0,6 cm, szer. podstawy brzegów przy obuchu 0,2 cm, przy wylocie rynny ok. 0,9 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1939: 186.

Lit.: *Album zabytków TPNP*, s. 9, tabl. XXIII: 7; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 209, nr 197; L. Kozłowski, (1928), s. 134; archiwum MAP.

Kąkolew, pow. ostrowski

Poł.: W lasach majątku Przygodzice, w rewirze Kąkolew, o $\frac{1}{4}$ mili od Ostrowa, na południe od szosy Ostrow—Kalisz, nad brzegiem Ołoboku.

Bad.: Znalezione przypadkowo podczas rudowania drzew w r. 1878, 3—4 stopy pod powierzchnią ziemi. Oddany przez właściciela Przygodzic, ks. Radziwiłła, do dyspozycji Berlińskiemu Towarzystwu Antropologicznemu.

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Masywny naramiennik brązowy z tarczami spiralnymi (ryc. 20: 3). Obręcz lekko owalna, tarcze koliste. Obręcz wykonana z grubej sztaby, płaskiej od wewnątrz, wypukłej od zewnątrz, zachowującej tę samą grubość, a zwężającej się mocniej dopiero przy przejściu w tarcze, gdzie przechodzi w drut czworograniasty. Jedna tarcza składa się z 5 $\frac{1}{2}$, druga z 5 spiralnych zwojów. Powierzchnie zewnętrzne obręczy zdobią na przemian pasma linii poprzecznych i kątów wsuwanych w siebie, poprzedzielane polami o powierzchni pustej. Jedna z tarcz zdobiona poprzecznymi nacięciami na pierwszym, zewnętrznym zwoju, druga na pierwszym i drugim. Obręcz starta od zewnątrz przy przejściu w sztabki. Ornamenty częściowo zniszczone. Patyna naramiennika ma kolor ciemnozielony. Śr. maks. obręczy 9,5 cm, śr. tarcz 5,5 cm, maks. szer. sztaby w części środkowej obręczy

1,5 cm, maks. gr. sztaby w części środkowej obręczy 0,7—0,8 cm, waga naramiennika 330 g.

Zbiory: Mf.V.

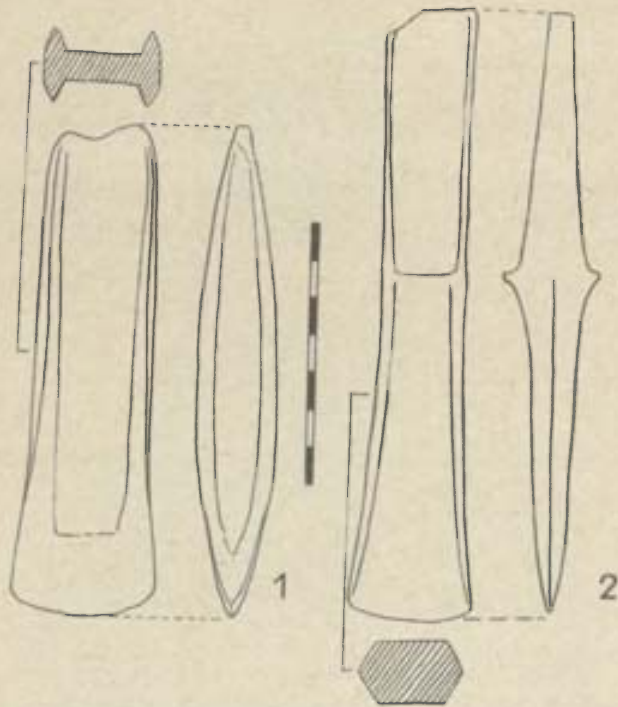
Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 210, nr 211; L. Kozłowski, (1928), s. 134; R. Virchow, (1885), s. 78—79.

Uwagi: Wymiary i częściowo opis na podstawie bardzo szczegółowego omówienia Virchowa.

Kłodzisko, pow. szamotulski

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Siekierka brązowa typu północnoniemieckiego (ryc. 21: 1, tabl. IV: 15). Siekierka o prawie równoległych bokach, rozszerza się tylko nieznacznie przy lekko łukowatym ostrzu. Środek siekierki prawie równej grubości cienieje mocno dopiero przy samym końcu obucha. Brzegi, niskie przy obuchu, osiągają w $\frac{1}{3}$ długości siekierki, licząc od obucha, największą wysokość, równą przeszło połowie grubości środka i aż do $\frac{2}{3}$ długości utrzymującą się na równym poziomie. Podstawy brzegów, wyraźnie wyodrębnione od płaskiego dna środka, utrzymują wzdłuż całej długości tę samą szerokość. Grzbiety brzegów, ostro ścięte poczynając od $\frac{2}{3}$ długości siekierki, przechodzą poniżej w płaszczyznę ciosu. Boki siekierki trójpłaszczyznowe, facetowane. Na środkowych płaszczyznach powyżej ostrza znajdują się trójkątne zagłębienia, które podobnie jak u siekierki z Karśnic, zostały celowo uformowane przez o lewce. Na rzębach zaznaczają się odciski palców, pozostałe jeszcze z modelu woskowego. Ułamany koniec obucha siekierki, wyszczerbiona krawędź ostrza i płaszczyzna ciosu wskazują na długie jej używanie. Patyna jasnozielona. Dł. siekierki 13,1 cm, szer. ostrza ok. 4 cm, gr. środka siekierki przy linii wylotu rynny 1 cm, gr. środka siekierki przy końcu obucha 0,5 cm, maks. wys. brzegów siekierki 0,5 cm, szer. podstawy brzegów 0,4 cm.

Ryc. 21. Kłodzisko, pow. szamotulski, nr 1; Konarzewo, pow. poznański nr 2. Nr 2 wg rysunku z materiałów J. Kostrzewskiego

Fig. 21. Kłodzisko, district de Szamotuły, N° 1; Konarzewo, district de Poznań, N° 2. N° 2 d'après un dessin puisé dans les matériaux de J. Kostrzewski

Zbiory: MAP, kat. 1939: 204.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 207, nr 162; L. Kozłowski, (1928), s. 131.

Kolonie Kantorka, pow. turecki

Bad.: Znalezione przypadkowo, подарowany Muzeum Archeologicznemu w Poznaniu przez Józefa Kamińskiego w 1939 r.

Rodz. znal.: Skarb brązowy.

Inw.: 2 bransolety otwarte z szerokiej taśmy, zdobionej na przemian pasmami poprzecznych i podłużnych kresk; 3 sierpy z guzkami.

Zbiory: MAP, kat. 1939: 141—145, zabytków i kart katalogowych brak.

Lit.: J. Kostrzewski, (1964), s. 41, 89, ryc. 131; M. Piaszykowska, (1959), s. 240, ryc. 12; archiwum MAP.

Koło, m. pow. (?)

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: Nieokreślona bliżej ilość naczyń z grobów. H. Wiklak wymienia 30 ułamków ceramiki, w tym 2 brzegi misy, 2 brzegi czerpaków, 2 fragmenty uch, 1 fragment dna, 1 ułamek sита oraz ułamki zdobione żłobkowaniem pionowym i półkolistym.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 178; L. Kozłowski, (1928), s. 84; H. Wiklak, (1963), s. 96.

Konarzewo, pow. poznański

Pol.: Pole gospodarza Kuika.

Bad.: Znależona podczas orki na głęb. 8—9 cm.

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Siekierka z piętą prostokątną typu wielkopolskiego (ryc. 21: 2). Długość obucha, licząc od piętki, wynosi trochę mniej niż połowa całej długości siekierki. Obuch o prostych bokach rozszerza się nieznacznie ku końcowi, grubiej przy piętce. Zdaje się, że z wyjątkiem krótkiego odcinka przy piętce boki obucha nie są podwyższone. Koniec obucha prosty,

o pionowo ściętej płaszczyźnie. Piętka prosto ścięta, o ostrym grzbiecie, łączy się pod kątem prostym z bokami obucha. Dolna część siekierki rozszerza się łukowato, stosunkowo nieznacznie, w kierunku ostrza, a jednocześnie zmniejsza się równomiernie jej grubość. W przekroju poprzecznym ma ona kształt sześcioboku o daszkowato uformowanych bokach. Dł. siekierki 16,3 cm, szer. końca obucha ok. 2,5 cm, szer. siekierki przy piętce 2,3 cm, szer. ostrza 3,3 cm.

Zbiory: Do 1939 r. u gospodarza Kuika w Konarzewie.

Uwagi: Opis i wymiary wg dokładnego rysunku siekierki w wielkości naturalnej.

Lit.: J. Kostrzewski, (1928—1932), s. 25, 26, 34; rysunek w materiałach J. Kostrzewskiego.

Korzecznik, pow. kolski (I)

Rodz. znal.: Skarb.

Inw.: 1. Duża, masywna siekierka brązowa (ryc. 22: 1) z piętą, typu wielkopolskiego. Obuch, o prostokątnym kształcie, równomiernie grubiej w kierunku piętki. Jego brzegi wysokie mają wyraźnie wyodrębnione podstawy. Piętka prosta. Boki dolnej części siekierki, odgraniczone wyraźnym załomem, zwężają się do połowy swej długości, po czym łukowato, szczególnie silnie przy samym ostrzu, rozszerzają się. Ostrze lekko łukowate. Dolna część siekierki ośmiogoniasta. Dł. siekierki 20,5 cm, szer. ostrza 5 cm, min. szer. dolnej części siekierki 2 cm.

2. Mniejsza, smukła siekierka brązowa z piętą lejkowatą typu czeskiego (ryc. 22: 2). Obuch prostokątny o płaskich powierzchniach. Piętka mocno zwężona, o wysokich i łukowato zagiętych do wewnątrz ściankach, kończy się progiem utworzonym przez koniec grubszej dolnej części siekierki. Siekierka, mocno zwężona przy piętce, w dolnej części łukowato rozszerza się. Ostrze proste. Dł. siekierki 16,5 cm.

Zbiory: Pierwsza siekierka znajdowała się w zbiorach Michała Rawicz Witanowskiego, drugą w r. 1924 posiadało Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie (kat. nr 280).

Lit.: *Album wystawy archeologicznej i zabytków sztuki w Kaliszu*, Kalisz 1900, tabl. 13, nr 30; *Katalog wystawy archeologicznej w Kaliszu*, Kalisz 1900, s. 7, nr 30; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 209, nr 188, s. 177, ryc. 69; (1923), s. 253, przyp. 228, s. 59, ryc. 168; (1964), s. 43, 105, tabl. XIII, 5, 6; L. Kozłowski, (1928), s. 133; archiwum MAP, klisza nr 3744.

Uwagi: Opis wg fotografii i rysunku zabytków. Wymiary wg literatury.

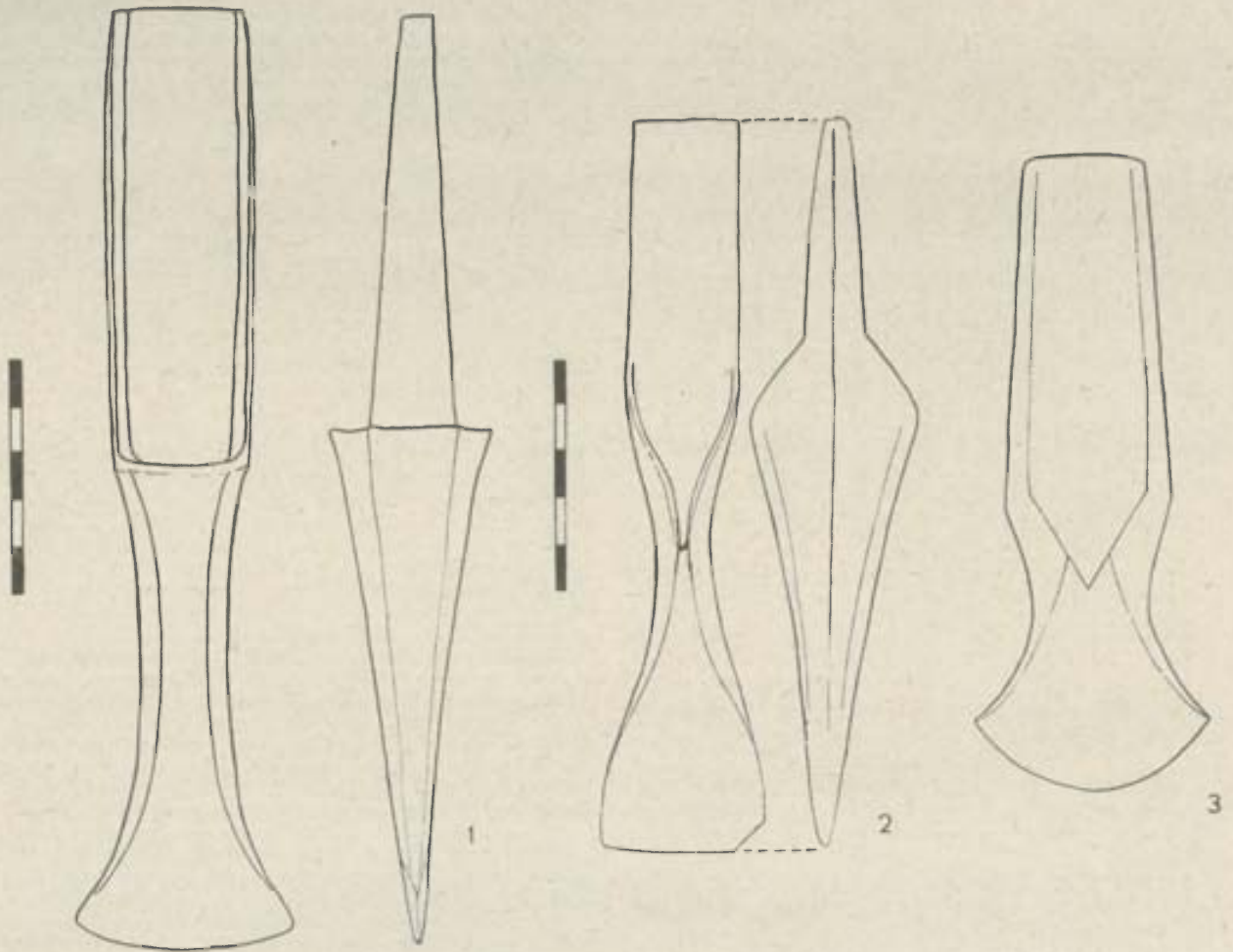
Korzecznik (?), pow. kolski

Inw.: Siekierka z piętą o obuchu nadmiernie wydłużonym w stosunku do całości (ryc. 22: 3). Łukowate boki piętki i dolnej części siekierki zlewają się ze sobą zwężając się najsilniej poniżej końca piętki, a przy ostrzu silnie rozszerzając się. Od obucha wyodrębnia je wyraźnie zaznaczony załom. Ostrze ma kształt odcinka koła, ścianki krótkiej, słabo wykształconej piętki lejkowatej tworzą ostry kąt. Dł. siekierki 12,5 cm.

Zbiory: Przed wojną w Muzeum Piotrkowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Lit.: R. Jakimowicz, (1920), s. 58, nr 15, ryc. 7; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 209, nr 188; (1923), s. 253; (1964), s. 43, 105, tabl. XIII, 4; L. Kozłowski, (1928), tabl. II, 13.

Uwagi: R. Jakimowicz opisując zabytek z Piotrkowa mylnie identyfikuje go z siekierką publikowaną w *Albumie wystawy archeologicznej w Kaliszu* (tabl. 13, nr 30), pochodzącej ze zbiorów Witanowskiego. Por. tu uwagi J. Kostrzewskiego. Brak oryginału nie pozwala na dokładniejsze określenie opisywanego zabytku. Najbliższe analogie o podobnie nadmiernie wydłużonym obuchu i mocno rozwartym kącie zejścia się ścianek piętki można przytoczyć z Węgier (z Solymar i z nieznannej miejscowości na Węgrzech: por. S. Foltiny, (1955), s. 82, tabl. 5& 7 i F. Tom-

Ryc. 22. Korzecznik, pow. kolski. Wg J. Kostrzewskiego i R. Jakimowicza
 Fig. 22. Korzecznik, district de Koło. D'après J. Kostrzewski et R. Jakimowicz

pa (1937), tabl. 32 i 21). Wydaje się więc, że chodzi tu o import z krajów zakarpaccich.

Kosieczyn, pow. międzyrzecki

Poż.: W pobliżu leśniczówki Kosieczyn, na pagórkowatym, piaszczystym miejscu, niedaleko folwarku Nowy Gościnniec.

Bad.: W czasie rąbania lasu w r. 1886/87 drwale natrafili na groby. Znalezione zabytki zabezpieczył Schoepke.

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III i późniejszych okresów epoki brązu.

Inw.: Groby znajdowały się na głębokości 60—100 cm. Ze znalezionych przedmiotów 13 wystawiono w Poznaniu w r. 1909, gdzie w katalogu wystawy wymienia je Blume. Z nich należą do III okresu brązu:

1. Niski dzbanuszek (ryc. 23: 1) z szyjką lejkowatą, o wyraźnie wyodrębnionej nasadzie. Ucho przytyka górnym końcem do szyjki trochę poniżej krawędzi, dolnym do brzuśca w połowie odległości między załomem a nasadą szyjki. Na załomie brzuśca 6 wysokich guzów, przypuszczalnie formy C, otoczonych od góry ostrołukowatymi pasmami potrójnych bruzd.

2. Amfora (ryc. 23: 2). Szyjka stożkowata o wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec dwustożkowaty o nisko położonym, zaokrąglonym załomie i wygiętych łukowato ściankach. 2 pionowe przeciwległe osadzone ucha z grubej taśmy obejmują nasadę szyjki. Na górnej części brzuśca 6 bardzo niskich, kolistych płaskich guzów formy D, otoczonych pojedynczymi kolistymi

bruzdami. Pod każdym uchem grupa bruzd pionowych. Wys. ok. 16 cm.

3. Poza tym wiadomo jeszcze o jednym naczyniu guzowym, które w 1909 r. znajdowało się w Ostrowie pod Wieleniem.

Zbiory: Do 1909 r. 1—2 własność Schoepkego w Łomnicy, 3 zbiory seminarium nauczycielskiego w Ostrowie pod Wieleniem.

Lit.: E. Blume, (1909), s. 127, 128, nr 2256 i 2257, tabl. 19; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 177; (1923), fot. 157, L. Kozłowski, (1928), tabl. IX, ryc. 95 i 168; archiwum MAP, nr kliszy 168 i 518.

Kotlin-Waliszew, pow. jarociński

Rodz. znal.: Luźne (zaliczone przez Kozłowskiego do znalezisk grobowych).

Inw.: Szpila (ryc. 24, tabl. VI: 7) z główką wykonaną z lekko spłaszczonego drutu brązowego, zwiniętego w kształcie pastorału o jednym zwoju. Trzonek szpili trochę pogięty. Powierzchnia ma jasnozieloną, przy samym końcu złocistą patynę. Dł. szpili 18,9 cm, dł. główki 1 cm, śr. drutu 0,15 cm.

Zbiory: MAP, kat. TPN 2690.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 176, ryc. 59; (1955), ryc. 236; L. Kozłowski, (1928), s. 84, tabl. X, ryc. 7.

Kotowo, pow. nowotomyski

Poż.: Piaśnica położona nad łąką, na polach uprawnych PGR Kotowo, w odległości ok. 0,5 km na po-

Ryc. 23. Kosieczyn, pow. międzyrzecki. Wg fotografii z archiwum MAP

Fig. 23. Kosieczyn, district de Międzyrzecz. D'après une photographie de l'archive du MAP

ludnie od wsi i 170 m na zachód od rzeki Mogilnicy. Obszar piasznicy ok. 4000 m².

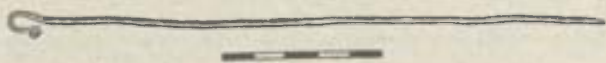
Bad.: W 1936 r., podczas kopania żwiru natrafiono na groby, o czym donieśli do muzeum poznańskiego nauczyciele Rابيةga i Spierz. Według podanych przez nich wiadomości naczynia znaleziono pod kamieniami. Groby przez długi czas były niszczone razem z zabytkami. Uratowano: kilkanaście naczyń, „kosz” skorup i dwie szpile brązowe. Umieszczono je w szkole w Kotowie, gdzie podczas wojny zaginęły. W r. 1948 Rابيةga odkrył w zboczu piasznicy grób z III okresu epoki brązu. Zabytki przesłał do Muzeum Archeologicznego w Poznaniu. W 1958 r. Muzeum Archeologiczne w Poznaniu przeprowadziło prace ratownicze w najbardziej narażonych na zniszczenie (południowej i zachodniej) krawędziach piasznicy. Wykopaliskami kierowała A. Lipińska, odkrywając 8 dalszych grobów.

Rodz. znal.: Cmentarzysko z przełomu III i IV okresu epoki brązu.

Inw. Wszystkie zabytki znalezione po wojnie opublikowała A. Lipińska.

Zbiory: MAP, kat. 1948: 651—659; 1958: 982—1002, 1009.

Lit.: B. Kostrzewski, (1951), s. 194; „Kurier Poznański”, z 10 i 16 XII 1936; A. Lipińska, (1961), s. 48—55; ZOW, R. 17: 1948, s. 184.

Ryc. 24. Kotlin-Waliszew, pow. jarociński
Fig. 24. Kotlin-Waliszew, district de Jarocin

Kowalewko, pow. obornicki

Inw.: 1. Naramiennik brązowy z tarczками spiralnymi (ryc. 25: 1, tabl. VI: 16). Obręcz owalna, wykonana z cienkiej, stosunkowo płaskiej od wewnątrz, półkolistej od zewnątrz sztabki. Przy końcach sztabka równomiernie cieniuje, zmienia się na rombowałą w przekroju i zwiąja się w 3 spiralne zwoje tworzące 2 koliste tarczki. Powierzchnia zewnętrzna obręczy zdobiona naprzemianlegle pasmami poprzecznych i podłużnych kresek, zamkniętych z obu stron przy tarczках trzema pasmami linii ukośnych, rozchylonych w przeciwnych do siebie kierunkach. Zwoje tarczek zdobione grupami poprzecznych nacięć (8—10 nacięć). Naramiennik był długo używany, o czym świadczą zwięzone w dwu miejscach ścianki sztabki oraz silnie starte powierzchnie częściowo wraz z ornamentem. Patyna jasnozielona, miejscami pokryta rdzawym nalotem. Śr. obręczy 8,7 × 6,5 cm, śr. tarczек 3,5 cm i 3,6 cm, maks. szer. sztabki w części środkowej obręczy 0,7 cm, w zewnętrznych zwojach tarczек 0,6 cm, przy końcu 0,1 cm, maks. gr. sztabki w części środkowej obręczy 0,5 cm, w zewnętrznych zwojach tarczек 0,4 cm, przy końcach 0,1 cm.

2. Drugi identyczny naramiennik, różniący się tylko odwrotnym kierunkiem skręcania zwojów w tarczках (ryc. 25: 2, tabl. VI: 14). Sztabka naramiennika również w dwu przeciwległych miejscach na linii największej średnicy obręczy mocno starta razem z ornamentem. Śr. obręczy 9 × 6 cm, śr. tarczек 3,3 cm i 3,4 cm, szer. sztabki w części środkowej obręczy 0,7 cm, w zewnętrznych zwojach tarczек 0,5 cm, gr. sztabki w środkowej części obręczy 0,5 cm (zmniejszona przez starcie), przy zewnętrznych zwojach tarczек 0,4 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1939: 258.

Lit.: E. Blume, (1909), s. 96, nr 1472/73, tabl. 4; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 207, nr 169; (1923), s. 255, przyp. 251; L. Kozłowski, (1928), s. 132.

Kraplewo, pow. poznański

Poł. Przypuszczalnie na terenie cmentarzyska wczesnośredniowiecznego, leżącego na piaszczystej wydmie na północ od drogi do Dębna.

Bad.: Rzyckiego, w r. 1904.

Inw.: Mały, przysadzisty dzbanek (ryc. 26) z lekkoową szyjką o wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec dwustożkowy, o zaokrąglonym załomie. Dno (a właściwie niska nóżka) wyraźnie wyodrębnione. Ucho przytyka górnym końcem do szyjki tuż pod krawę-

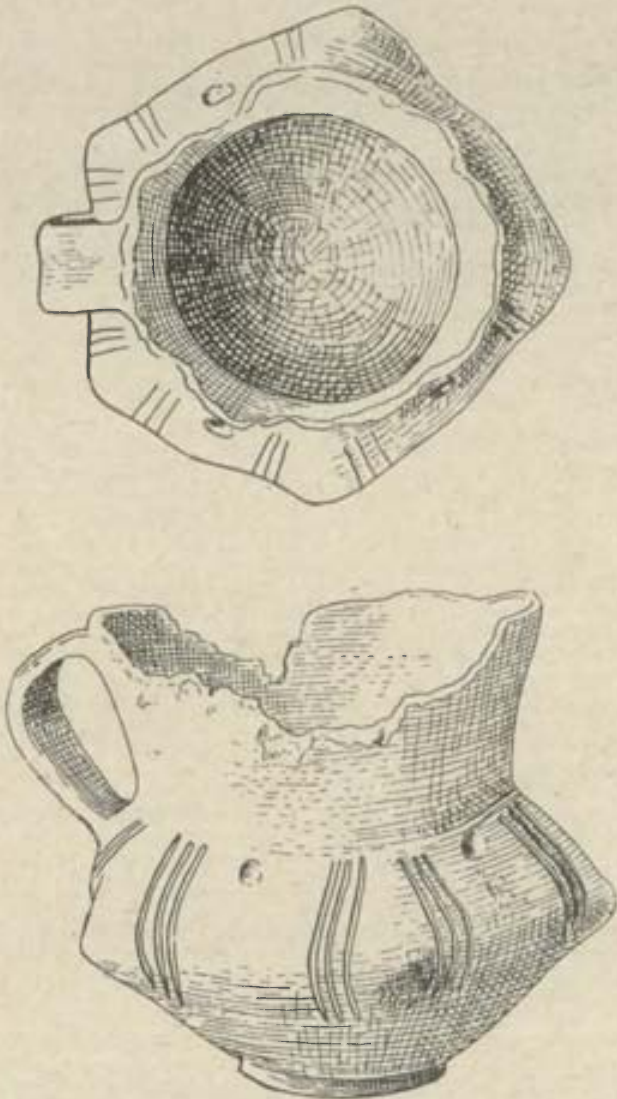
Ryc. 25. Kowalewko, pow. obornicki
Fig. 25. Kowalewko, district d'Oborniki

dzia, dolnym do górnej części brzuśca. Na załomie brzuśca 5 guzów, przypuszczalnie formy E, ujętych z obu stron przez pionowe pasma potrójnych bruzd zaczynających się przy nasadzie szyjki, kończących poniżej załomu brzuśca. Między nimi tuż pod nasadą umieszczone pojedyncze, koliste, płytkie dołki. Wys. dzbanka 14 cm.

Zbiory: MAP. Naczynia nie znalezione.

Lit.: Przewodnik po zbiorach, Poznań 1918, tabl. IV, ryc. 2; J. Kostrzewski, (1928—1932), s. 20 i 28, ryc. 11: 1; archiwum MAP.

Uwagi: Opis według rysunku. Wymiar podany przez Rzyckiego. Połowa szyjki wyłamana.

Ryc. 26. Krąplewo, pow. poznański. Wg J. Kostrzewskiego

Fig. 26. Krąplewo, district de Poznań. D'après J. Kostrzewski

Kręcisko, pow. międzyrzecki

Rodz. *znal.*: Cmentarzysko.

Inw.: 1. Trzy ułamki szyjki amforowatego naczynia (ryc. 27: 1), lekko nachylonej do wewnątrz, o zaokrąglonej krawędzi i zaznaczonej nasadzie. Obie powierzchnie gładzone, wyświecone, jasnobrunatne. Śr. otw. ok. 22 cm, wys. szyjki 9,5 cm.

2. Ułamek szyjki i górnej części brzuśca garnka szerokootworowego (ryc. 27: 2). Szyjka lejkowata, zgrubiałej, ukośnie na zewnątrz ściętej krawędzi słabo zaznaczonej nasadzie. Brzusiec silnie wyдутy. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, jasnobrunatne.

3. Większy ułamek szyjki i brzuśca głębokiej misy dużej średnicy (ryc. 27: 3). Szyjka silnie lejkowato odchylona, o krawędzi ukośnie na zewnątrz ściętej i ostro zaznaczonej nasadzie. Brzusiec prawie niewykształcony. Dolna część misy zwęża się ku dołowi. Powierzchnia zewnętrzna szyjki gładzona, poniżej lekko chropowata, wewnętrzna powierzchnia gładzona. Obie żółtobrunatne z wyjątkiem czarnego pasma wewnątrz szyjki. Śr. otw. ok. 34 cm, śr. brzuśca ok. 33 cm, wys. szyjki 2,5 cm.

4. 7 ułamków szyjki i częściowo brzuśca głębokiej misy (ryc. 27: 4). Szyjka niska, bardzo silnie lejkowato odchylona, o ukośnie na zewnątrz ściętej krawędzi i ostro zaznaczonej nasadzie. Brzusiec, zaznaczający się jedynie słabym wyдутiem ścianki pod nasadą szyjki, przechodzi zaraz poniżej w podstawę. Obie powierzchnie gładzone, żółtobrazowe. Śr. otw. ok. 26 cm, śr. brzuśca ok. 22 cm, wys. szyjki 3 cm.

5. Wyklejone ze skorup części szyjki, brzuśca i górnej połowy podstawy dużej, głębokiej misy (ryc. 27: 5). Szyjka niska, lejkowata, o ukośnie ściętej krawędzi i wyraźnie wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec, słabo zaznaczony, przechodzi w zwężającą się silnie ku dołowi podstawę. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, żółtobrunatne, z szarymi i czarniawymi plamami. Śr. otw. ok. 41 cm, śr. brzuśca ok. 37 cm, wys. szyjki 1,5 cm.

6. Dolna część dużego naczynia sklejana ze skorup (ryc. 27: 6). Dno wyraźnie wyodrębnione, płaskie. Brzusiec zapewne był niewyodrębniony od podstawy. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna brunatna z czarną plamą na dnie, wewnętrzna żółtoszara. Śr. dna 9 cm.

7. Ułamek brzuśca naczynia z wyodrębnioną podstawą (ryc. 27: 8). Nasada szyjki również wyraźnie wyodrębniona. Nad załomem dwa zachowane we fragmentach guzy formy D. Obie powierzchnie gładzone, zewnętrzna żółtoczarniawa, wewnętrzna jasnobrunatna. r. podstawy guzów 5,2 cm.

8. Ułamek górnej części silnie wyдутego brzuśca (ryc. 27: 9), z kawałkiem guza formy D. Obie powierzchnie gładzone, szarobrunatne.

9. Kawałek górnej części brzuśca z zachowanymi częściowo guzami formy D (ryc. 27: 10), wyodrębnionymi przez pogłębienie powierzchni, otoczonymi pojedynczymi, kolistymi liniami rytymi. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, szarozółte. Śr. podstawy guzów 4 cm.

10. Część głębokiej misy (ryc. 27: 7). Szyjka niska, silnie, prawie poziomo, łukowato rozchylona, o okrągłej krawędzi i niewyodrębnionej nasadzie. Brzusiec zaznacza się jedynie słabym wyдутiem tuż pod nasadą szyjki. Podstawa misy silnie zwężona ku dołowi. Dno wyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone, zewnętrzna ciemnobrunatna, wewnętrzna szara. Śr. brzuśca 18 cm, śr. otw. 21 cm, wys. misy ok. 6 cm.

11. Palone kości ludzkie.

Zbiory: MAP, kat. 1947: 416 b.

Lit.: B. Kostrzewski, (1951), s. 180; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 253.

Krotoszyn, m. pow.

Pol.: W lesie należącym do miasta Krotoszyna.

Rodz. znal.: Cmentarzysko (?).

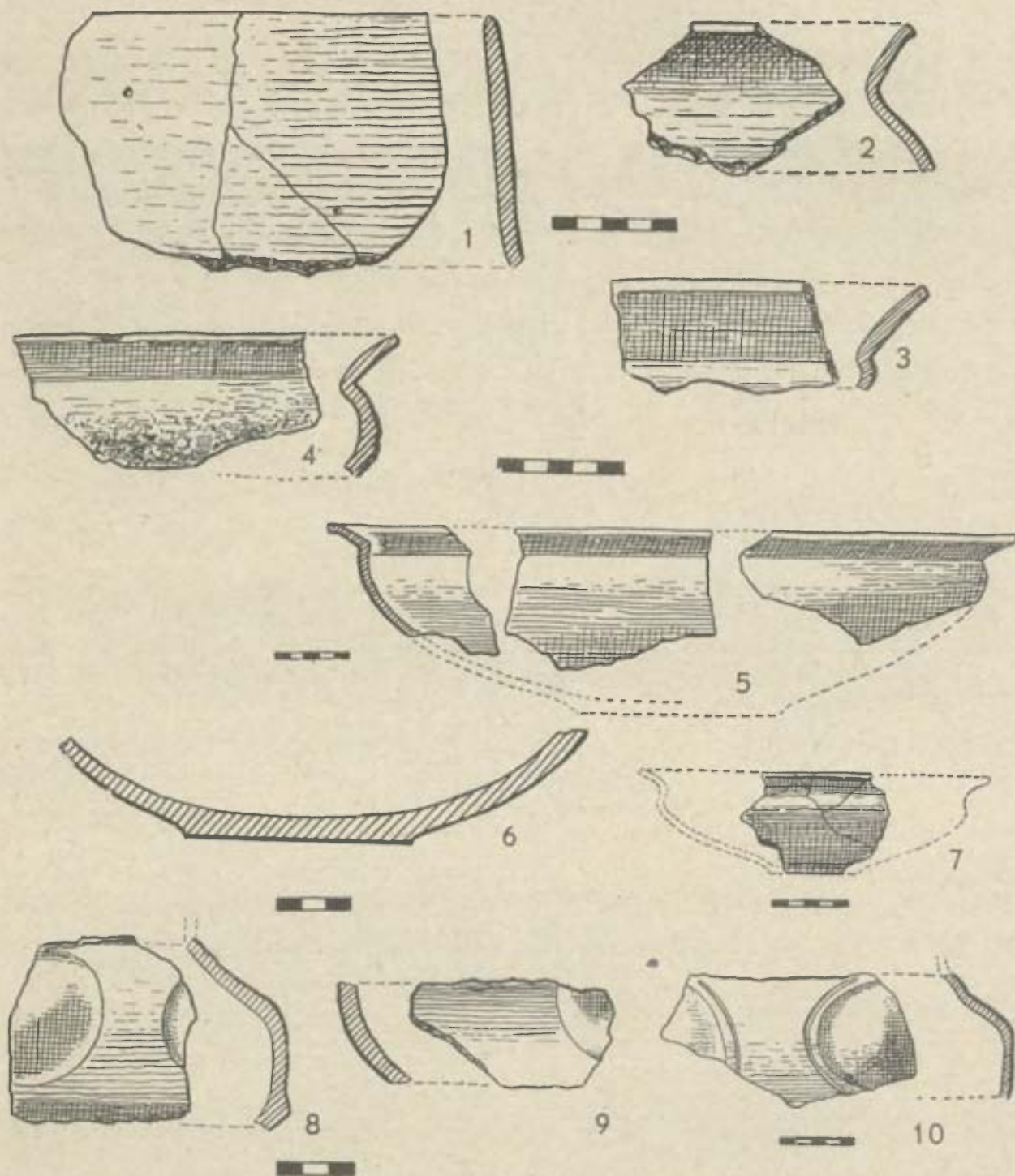
Inw.: W 1924 r. Z. Zakrzewski rozkopał tu dwa kurhany z jądrami kamiennymi, datowane przez tego badacza na środkowy okres epoki brązu. W nasypach nie znaleziono jednak żadnych zabytków. Zakrzewski datuje kurhany na podstawie budowy, podobnej według niego do innych poprzednio odkrytych. W rzeczywistości pochodzą one z II okresu epoki brązu. Przedmioty brązowe odkryte w jednym z kurhanów, pochodzące z IV okresu epoki brązu, stanowią skarb, zakopany później w jednej z mogił.

Lit.: Hübner, R. Virchow, (1878), s. 270—272, tabl. XVII, 1—4; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 255; Z. Zakrzewski, (1929), s. 231; archiwum MAP; J. Kostrzewski, Kurhany z II okresu epoki brązowej w okolicy Krotoszyna i Ostrowa. Przegląd Archeologiczny t. II, 1922—24, s. 268—270.

Kupinów, pow. kolski

Znalezioną tu siekierkę typu północnoniemieckiego, datowaną przez J. Kostrzewskiego na trzeci okres brązu, uważam ze względu na ukształtowanie brzołów za formę starszą z II okresu epoki brązu.

Lit.: J. Kostrzewski, (1964), s. 44 i 125, ryc. 44; E. Naumowiczówna, (1963), s. 368, ryc. 3; ZOW, R. 26: 1960, s. 57—58, ryc. 7.

Ryc. 27. Kręcko, pow. międzyrzecki
Fig. 27. Kręcko, district de Międzyrzecz

Kuźnik, pow. międzyrzecki

Rodz. znal.: Nieokreślone.

Inw.: Ułamki naczyń guzowych.

Zbiory: Muzeum Regionalne w Międzyrzeczu.

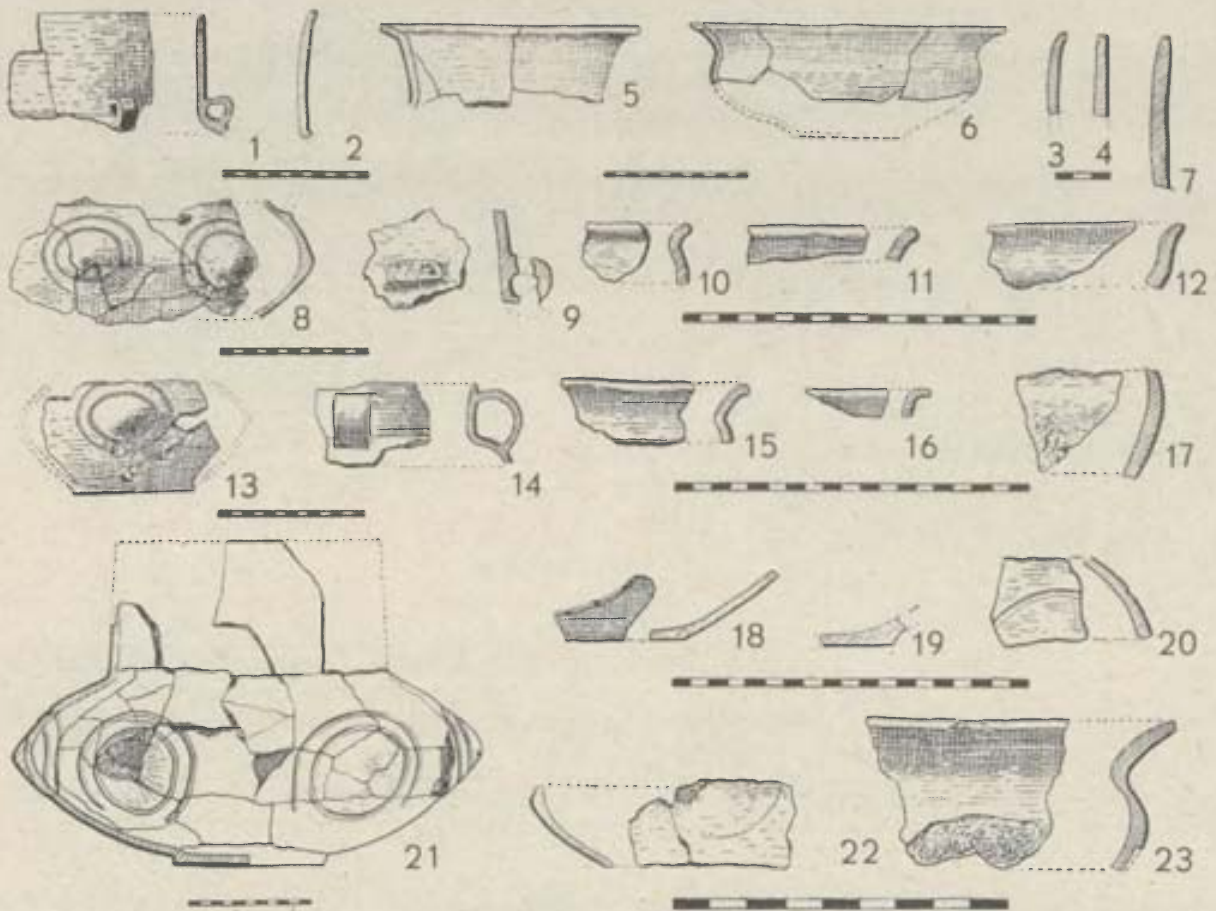
Uwagi: Materiałów nie znaleziono.

I utol Suchy, pow. międzyrzecki

Rodz. znal.: Nieokreślone.

Inw.: 1. Duże naczynie amforowate (ryc. 28: 21), wyklejone ze skorup. Szyjka prawie cylindryczna,

o krawędzi płasko ściętej i wyraźnie zaznaczonej nasadzie. Brzusiec baniasty, bardzo silnie wydęty, opiera się na niskiej nóżce. Dno płaskie. Na największej wydętości brzuśca 6 guzów formy C, otoczonych podwójnymi, kolistymi rowkami, z których zewnętrzne przerwane są od dołu. Powierzchnia zewnętrzna gładzona i wyswiecona, czarniawożółta, wewnętrzna gładzona i wyswiecona, z wyjątkiem ścianek nóżki, w górnej połowie naczynia brązowa, w dolnej szara. Śr. brzuśca 38,5 cm, wys. naczynia 28 cm, śr. otw.

Ryc. 28. Lutol Suchy, pow. międzyrzeczki
Fig. 28. Lutol Suchy, district de Międzyrzecz

21,6 cm, śr. nóżki 12,3 cm, wys. nóżki 1,8 cm, śr. podstaw guzków ok. 6—6,5 cm.

2. Część szyjki amfory z zachowanym uchem i kawałkiem brzuśca (ryc. 28: 1). Szyjka cylindryczna, o okrągłej krawędzi i wyraźnie wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec — jak można sądzić z zachowanego kawałka — był silnie wydęty. Małe, pionowe uszko, wykonane z wąskiej taśmy, obejmowało nasadę. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna czarnoszara, wewnętrzna żółtoszara. Śr. otw. ok. 14 cm, wys. szyjki 8 cm, śr. otw. ucha ok. 1,7 cm, szer. taśmy 2 cm, gr. taśmy 0,5 cm.

3. Kawałek cylindrycznej szyjki z ułamanym uszkiem (ryc. 28: 9). Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna czarniawożółta, wewnętrzna brunatnoszara.

4. Kawałek cylindrycznej szyjki amfory lub naczynia amforowatego (ryc. 28: 2). Szyjka cylindryczna o płasko ściętej krawędzi i wyraźnie zaznaczonej nasadzie. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna brunatnoczarna, wewnętrzna brunatnoszara.

5. Kawałek cylindrycznej szyjki, o płasko ściętej krawędzi (ryc. 28: 4). Obie powierzchnie gładzone, wyświecone, szarobrazowe.

6. Podobny ułamek o grubszych ściankach i zaokrąglonej krawędzi. Powierzchnie jasnobrunatne (ryc. 28: 7).

7. Ułamek dna i części brzuśca naczynia guzowatego, zapewne dzbanka (ryc. 28: 13). Nasada szyjki była wyraźnie zaznaczona. Brzusiec w przybliżeniu dwustożkowaty, o zaokrąglonym załamie. Dno wyodrębnione, płaskie. Na załamie brzuśca umieszczone

były 4 guzy formy B (z których 2 zachowały się), otoczone dokoła dwiema kolistymi bruzdami. Obie powierzchnie gładzone, wyświecone, brunatne z czarniawymi plamami. Śr. brzuśca 18,6 cm, wys. zachowanej części 9,5 cm, śr. dna 9,6 cm.

8. Ułamek brzuśca dużego dzbanka, z dwoma guzami (ryc. 28: 8). Brzusiec baniasty, silnie wydęty. Dolny koniec ucha przytykał do górnej części brzuśca w połowie odległości między nasadą szyjki a największą jego wydętością. Na największej wydętości brzuśca guzy formy B, otoczone dokoła dwiema bruzdami. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna brunatna z czarniawymi plamami, wewnętrzna brunatnoszara.

9. Szyjki o prawie prostych, w górnej części lekko łukowato rozchylonych ściankach. Krawędź zaokrąglona, nasada ostro zaznaczona. Powierzchnie gładzone, brunatne, z szarymi plamami.

10. Ułamek szyjki prawie prostej (ryc. 28: 3) o zwężonej lekko odchylonej krawędzi. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, brązowoszare.

11. Część szyjki dzbanka z zachowanym uchem i kawałkiem brzuśca (ryc. 28: 14). Szyjka niska, cylindryczna, o zaokrąglonej krawędzi. Nasada wyodrębniona. Brzusiec był mocno wydęty. Ucho z szerokiej taśmy przytykało górnym końcem do szyjki poniżej krawędzi, dolnym do górnej części brzuśca, dość daleko od nasady szyjki. Obie powierzchnie gładzone, wyświecone, szarozółte. Wys. szyjki 5,7 cm, śr. otw. ok. 12 cm, wys. ucha 4,5 cm, szer. taśmy 4 cm.

12. Wyklejona ze skorup górna część głębokiej miski (ryc. 28: 6). Szyjka łukowato rozchylona, o ukośnie na zewnątrz ściętej krawędzi i zaznaczonej na-

sadzie. Brzusiec słabo wydęty. Obie powierzchnie wygładzone i wyświecone, brunatne, miejscami brunatnoszare. Śr. brzuśca 21,6 cm, śr. otw. 26,5 cm, wys. zachowanej części 5,8 cm.

13. Część szyjki i brzuśca misy szerokootworowej (ryc. 28: 23). Szyjka lejkowata, o ukośnie na zewnątrz ściętej krawędzi i zaznaczonej nasadzie. Największa średnica brzuśca znajduje się tuż pod szyjką. Obie powierzchnie gładzone, brunatnoszare.

14. Ułamek naczynia szerokootworowego (ryc. 28: 10). Szyjka niska, rozchylona, o pogrubiałej na zewnątrz krawędzi, słabo zaznaczonej nasadzie. Brzusiec słabo wydęty. Obie powierzchnie gładzone, brązowe.

15. Brzegi naczynia z pogrubioną, wywiniętą na zewnątrz krawędzią (ryc. 28: 11). Obie powierzchnie gładzone, jasnobrązowe.

16. Ułamek głębokiej misy (ryc. 28: 12), o słabo wyodrębnionej, odchylonej na zewnątrz niskiej szyjce i prawie nie zaznaczonym brzuścu. Obie powierzchnie gładzone, szare i czarnoszare.

17. Ułamek niskiej, lejkowatej (ryc. 28: 15) szyjki z wywiniętą na zewnątrz krawędzią i wyodrębnioną nasadą. Obie powierzchnie gładzone, szare.

18. Ułamek poziomo na zewnątrz załamane brzegi szyjki (ryc. 28: 16). Obie powierzchnie gładzone, brunatnoszare.

19. Kawałek dolnej części brzuśca naczynia (ryc. 28: 17). Obie powierzchnie gładzone, zewnętrzna szara, wewnętrzna czarna.

20. Ułamek (ryc. 28: 18) niewyodrębnionego, płaskiego dna i podstawy. Obie powierzchnie gładzone, brunatnoszare.

21. Ułamki grubościennego naczynia, zapewne misy. Powierzchnie gładzone, brunatne (ryc. 28: 19).

22. 2 ułamki górnej części brzuśca, zdobionej pojedynczą, łukowatą bruzdą (ryc. 28: 20). Powierzchnie gładzone, zewnętrzna brązowa z czarniawymi plamami, wewnętrzna brązowoszara.

23. Kilka ułamków brzuśca z zachowanymi częściowo guzami formy B (ryc. 28: 22), otoczonymi od góry pojedynczymi, bardzo płytkimi bruzdami. Obie powierzchnie gładzone, brunatne, z szarymi i czarniawymi plamami.

24. Wyklejona ze skorup szyjka (ryc. 28: 5), lekko rozchylona, o załamanej poziomo na zewnątrz brzegu z okrągłą krawędzią. Nasada wyraźnie zaznaczona. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna brunatnoczarniawa, wewnętrzna brunatna. Śr. otw. 21 cm, wys. szyjki 4,5 cm.

Oprócz wyżej opisanych ułamków naczyń znajduje się jeszcze około 100 drobniejszych skorup, których przynależności do poszczególnych naczyń nie można było określić.

Zbiory: MAP, kat. 1947: 434 a—b.

Lit.: B. Kostrzewski, (1951), s. 180.

Lutomek, pow. międzychodzki

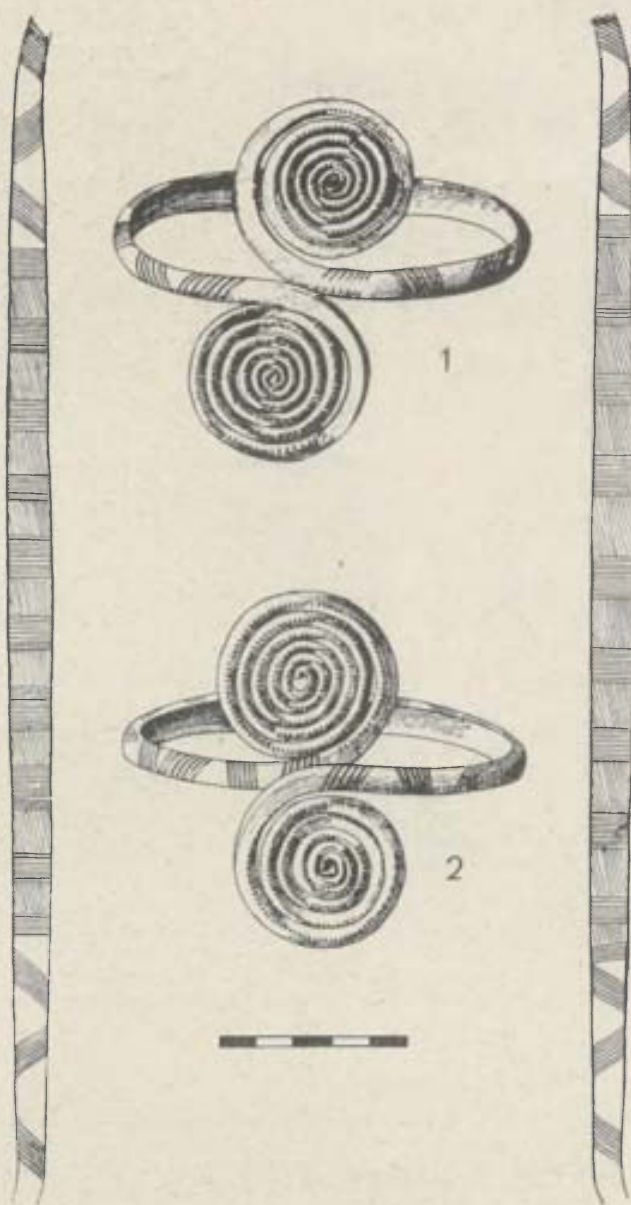
Poł.: W lesie należącym do Kwileckiego.

Bad.: Odkryte przypadkowo podczas kopania dołu pod słup telegraficzny w 1909 r.

Rodz. znal.: Skarb.

Inw.: Dwa naramienniki brązowe znalezione ze skorupami, przypuszczalnie resztkami naczynia, w którym były złożone.

1. Duży naramiennik brązowy z dwiema tarczami spiralnymi (ryc. 29: 1, tabl. VI: 15). Obie naramienniki owalne, tarcze koliste. Sztaba obręczy, średniej grubości, węższa łukowato od strony wewnętrznej, płasko wypukła od zewnętrznej. Sztaba równomiernie zwęża się w rombówaty w przekroju poprzecznym drutu, skręcony w 6 spiralnych zwojów, tworzących tarcze. Powierzchnię zewnętrzną obręczy zdobia na przemian pasma poprzecznych i ukośnych kresek. Ornament ten zamykają z dwóch stron przy tarczach trzy pasma ukośnych linii, pochylonych naprzemiennie w przeciwnych kierunkach. Grzbiety drutu w zwojach zdobione poprzecznymi nacięciami. We-

Ryc. 29. Lutomek, pow. międzyrzecki

Fig. 29. Lutomek, district de Międzyrzecz

wewnętrzne powierzchnie sztaby obręczy na linii największej średnicy starte przez noszenie. Starte też są zewnętrzne powierzchnie sztaby przy przejściu obręczy w tarcze i część wewnętrznej powierzchni jednej tarczy. Patyna ciemnozielona. Śr. obręczy 10,5 × 8 cm, śr. tarcz 5,4 cm i 5,1 cm (zewnętrzny zwoj zgięty), szer. sztaby w środkowej części obręczy 1,2 cm, szer. drutu przy zewnętrznych zwojach tarcz 0,4 cm, śr. końców drutu w pierwszych środkowych zwojach tarcz 0,2 cm.

2. Drugi identyczny naramiennik, różniący się odwrotnym kierunkiem skręcenia zwojów w tarczach (ryc. 29: 2, tabl. VI: 13). Koniec obręczy wraz z jedną tarczą zagięte nieco do środka, mniejsza jest więc średnica obręczy. Zewnętrzny zwoj przeciwnej tarczy zarówno z wewnętrznej, jak i zewnętrznej strony trochę starty przez noszenie. Starta jest też nieco zewnętrzna powierzchnia środkowej części obręczy. Śr. obręczy 10,2 × 7,2 cm, śr. tarczy 5,1 × 5,0 cm, szer. sztaby w części środkowej obręczy 1,1 cm, szer. drutu w zewnętrznych zwojach tarcz 0,6 cm, gr. sztaby

w części środkowej obręczy 0,4 cm, gr. drutu w zewnętrznych zwojach tarcz 0,4 cm, śr. końców drutu w pierwszych środkowych zwojach tarcz ok. 0,2 cm.

Oba naramienniki należały do jednej pary.

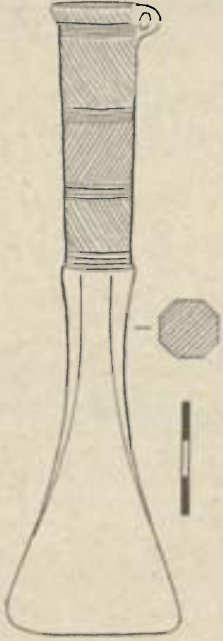
Zbiory: MAP, kat. 1939: 263a. Skorup brak.

Lit.: Album zab. PTPN, z. 2, s. 8, tabl. XXII, ryc. 5—6; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 207, nr 161; (1923), s. 255, przyp. 251; (1955), s. 100, ryc. 243; J. Żurowski, (1922), s. 83.

Łupica, pow. wschowski (dawn. babimojski)

Rodz. znal.: Łuźne.

Inw.: Smukła siekierka brązowa, o tulejce z uszkiem (ryc. 30). Tulejka wąska, prawie cylindryczna, rozszerzona przy wylocie, gdzie przyczepione jest do niej małe, pionowe, półkoliste uszko. Dolna część siekierki, grubsza od tulejki, oddziela się od niej wyraźnie zaznaczonym progiem. Poczynając od granicy tulejki dolna część bardzo nieznacznie zwęża się, po czym od połowy swej długości równomiernie, trapezowato rozszerza ku ostrzu. Bliżej tulejki jest ona ośmiograniasta, facetowana, o wszystkich bokach równych. Od połowy długości w kierunku ostrza boczne płaszczyzny stopniowo zwężają się i znikają na rzecz rozszerzających się stale płaszczyzn poziomych, przechodzących w szerokie płaszczyzny ciosu. Ostrze siekierki proste. Tu-

Ryc. 30. Łupice, pow. wschowski. Wg rysunku z materiałów J. Kostrzewskiego

Fig. 30. Łupice, district de Wschowa. D'après une photographie prise dans les matériaux de J. Kostrzewski

lejkę zdobią 4 wąskie pasma początkowych linii poziomych, przedzielone 3 szerokimi polami linii ukośnych, pochyłonych kolejno w przeciwnych kierunkach. Niski, rozszerzony wylot tulejki zdobi pasmo krótkich ukośnych kresek. Siekierkę pokrywa patyna bagienna. Dł. siekierki 16,8 cm, śr. wylotu tulejki 2,6 cm, śr. tulejki w połowie długości 1,9 cm, szer. dolnej części siekierki przy granicy z tulejką 2,1 cm, szer. ostrza 4,8 cm, wys. uszka 0,8 cm.

Zbiory: Do 1939 r. Muzeum Krajowe w Pile, nr kat. HK 34, 159.

Lit.: J. Kostrzewski, (1933—1936), s. 168, ryc. 6; (1955), s. 99, ryc. 22; materiały J. Kostrzewskiego.

Uwagi: Pomiar siekierki wg J. Kostrzewskiego.

Łuszczewo, pow. koniński

Poł.: Na polach majątku, nad jeziorem Gopłem. Bad.: Znalezione przypadkowo zabytki, ofiarowane w r. 1904 przez H. Mittelstaedta do zbiorów Tow. Przyj. Nauk.

Rodz. znal.: Skarb (?) (skład wątpliwy).

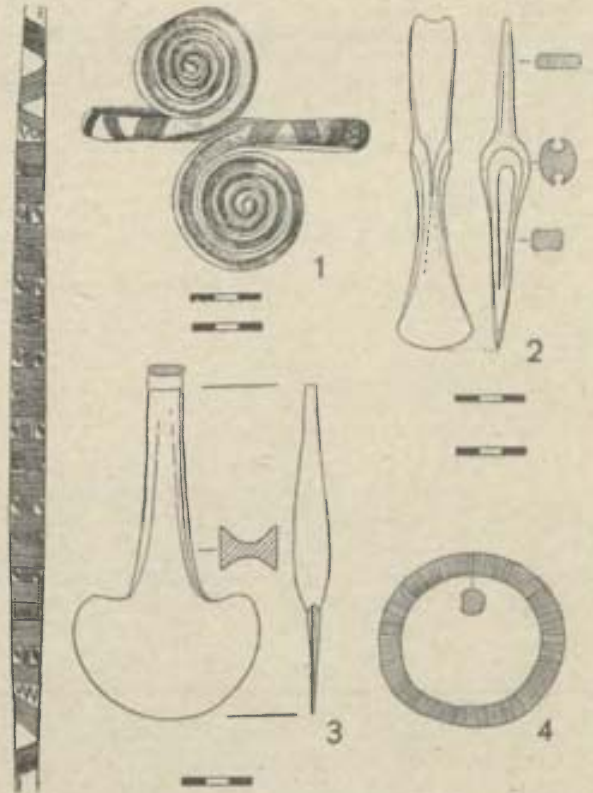
Inw.: 1. Bransoleta otwarta, kolistą, ze stykającymi się końcami. Sztabka od strony zewnętrznej półokrągła, od wewnętrznej lekko wydrążona. Powierzchnię zewnętrzną zdobią grupy na przemian poprzecznych i ukośnych kresek (ryc. 31: 4).

2. Duży, masywny naramiennik brązowy z 2 tarczami spiralnymi (ryc. 31: 1). Obręcz owalna, wykonana z grubej sztaby, lekko wklęsłej od strony wewnętrznej, płasko wypukłej od zewnętrznej. Przy końcach sztaba równomiernie zwęża się i związa w 4 spiralnych zwojów, tworzących kolistą tarczę. Przekrój poprzeczny sztaby w zwojach rombówaty. Po-

wierzchnia zewnętrzna obręczy zdobiona pasmami linii poprzecznych, poprzedzielanych na przemian pasmem ukośnych kresek oraz grup kresek poprzecznych w środku i ukośnych przy krawędziach. Ornament ten zamykają przy tarczach ukośne linie zygzakowate i pasma ukośnych linii, ustawionych na przemian w przeciwnych do siebie kierunkach. Tarcze zdobione ciągłą linią poprzecznych nacięć. Wskutek długiego noszenia obręcz jest na linii największej średnicy mocno starta, podobnie jak część zewnętrznego zwoju tarczy z tej samej strony. Patyna jasnozielona, przez którą miejscami przebija złocisty kolor, częściowo rdzawy nalot. Śr. obręczy 11,2 × 8,3 cm, śr. tarcz 5,9 cm i 5,4 cm (mniejsza dzięki starciu części zewnętrznego zwoju), szer. sztaby w części środkowej obręczy 1,5 cm, w zewnętrznych zwojach tarczek 0,9 cm, gr. sztaby w części środkowej obręczy 0,7 cm, w zewnętrznych zwojach 0,7 cm, śr. końców pierwszych zwojów tarcz 0,1 cm.

3. Drugi identyczny naramiennik należący z pierwszym do jednej pary.

4. Smukła, nieduża siekierka brązowa z piętą lejkowatą, typu czeskiego (ryc. 31: 2, tabl. V: 2). Obuch rozszerza się ku końcowi, grubieje ku pięcie. Powierzchnie obu bucha płaskie, jedynie przy samej pięcie zaznacza się na nich rylnikowate wgłębienie. Boki obu bucha trójpłaszczyznowo facetowane. Ścianki piętki półkolisto zagięte do środka i prawie stykające się ze sobą w dolnej części piętki. Wnętrze piętki wskutek zagiętych do wewnątrz ścianek, jak i rylnikowato wklęsłego dna ma kształt spiczastego lejka. Poczynając od końca piętki dolna część siekierki zaczyna się łukowato rozszerzać, a jednocześnie równomiernie cienieje. Ostrze siekierki łukowate. W przekroju poprzecznym dolna część przy pięcie ma w przybliżeniu kształt prostokątny, przy czym powierzchnie poziome są lekko wklęsłe. Boki dolnej części sie-

Ryc. 31. Łuszczewo, pow. koniński. Nr 4 wg L. Kozłowskiego

Fig. 31. Łuszczewo, district de Konin. N° 4, d'après L. Kozłowski

kierki i piętki są trójpłaszczyznowe facetowane. Płaszczyzny facetowania kończą się półkoliście na piętcie ostro zaznaczonymi załomami, zanikają przy ostrzu. Patyna jasnozłocista. Dł. siekierki 14,5 cm, dł. obucha licząc do początku piętki 5,3 cm, dł. dolnej części licząc od ostrza do końca piętki 6,6 cm, maks. szer. obucha 2,1 cm, szer. obucha przy początku piętki 1,6 cm, min. szer. dolnej części siekierki przy końcu piętki 1,1 cm, szer. ostrza 3,3 cm, gr. końca obucha 0,2—0,3 cm, gr. obucha przy początku piętki 1 cm, gr. dolnej części siekierki przy końcu piętki 1,5 cm, maks. wys. ścianek piętki 0,5—0,6 cm.

5. Siekierka typu bałtyckiego (ryc. 31: 3). Obuch wąski, lekko rozszerzający się w kierunku ostrza, przy końcu płaski i cienki, w pozostałej części podwyższony wysokimi ostrymi brzegami. Srodek obucha między szerokimi podstawami brzegów rynienkowato wklęsły, boki lekko, dwupłaszczyznowo facetowane, z zachowanymi resztkami rąbka odlewniczego. Dolna część siekierki tworzy znacznie szersze od obucha płaskie ostrze, w kształcie połowy koła. Rogi ostrza zaokrąglone, a tylne boki, schodzące się prawie pod kątem prostym z obuchem, lekko, łuskowato wgięte. Koniec obucha i boki mają skazy odlewnicze. Patyna złocista, z plamami zielonkawego nalotu. Dł. siekierki 14,5 cm, dł. obucha 9,5 cm, szer. końca obucha 1,7 cm, gr. 0,5 cm, szer. obucha przy zejściu się z ostrzem 3,3 cm, gr. w środku 0,3 cm, gr. przy brzegach 1,4 cm, maks. gr. przy brzegach w połowie długości obucha 1,7 cm, gr. środka w tym samym miejscu 0,7 cm, szer. ostrza 8 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1939: 120 a. Znalezione tylko jeden naramiennik, drugiego brak.

Lit.: „Dziennik Poznański”, z 24 VIII 1904; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 208, nr 182; (1964), s. 11; L. Kozłowski, (1928), s. 132; E. Šturms, (1936), s. 18; J. Kostrzewski (1964), s. 47, rys. 47.

Uwagi: Zaliczoną do skarbu przez J. Kostrzewskiego siekierkę typu bałtyckiego należy wg Šturmsa, ze względu na odrębną patynę, pominąć.

Melpin, pow. śremski

Rodz. znal.: Luźne,

Inw.: Ułamana siekierka z piętką lejkowatą typu czeskiego (ryc. 32: 1). Zachował się obuch o ułamanym końcu, piętką i kawałek dolnej części. Obuch lekko rozszerza się ku piętcie, jednocześnie nieznacznie grubieje. Powierzchnie obucha płaskie, boki pionowo ścięte. Przy piętcie boki siekierki łagodnie zwężają się. Jednocześnie brzegi boków przechodzą łukowato w wysokie ścianki, dzięki czemu zwężona w rzucie pionowym siekierka rozszerza się owalnie w rzucie bocznym. Ścianki w górnej części piętki zbliżają się do siebie, w dolnej biegną równoległe w niedalekiej odległości. Nasada ścianek wyraźnie zaznaczona. Dno piętki płaskie, kończy się ukośnie ściętym progiem dolnej części siekierki. Część zachowanej dolnej części ma przekrój czworoboczny o zaokrąglonych bokach. Rozszerza się ona łukowato ku dołowi. Na jednym boku piętki zaznacza się wyraźnie rąbek odlewniczy. Na powierzchni siekierki obok skaz odlewniczych liczne ślady uderzeń i nacięć. Patyna ciemnozłota. Dł. zachowanej części siekierki 11,4 cm, dł. piętki od początku ścianek do ich połączenia się z trzonem ok. 4 cm, szer. obucha przy początku piętki 2,4 cm, szer. siekierki przy końcu piętki 1,7 cm, gr. obucha przy początku piętki 1,2 cm, gr. siekierki przy końcu piętki 2,1 cm, wys. ścianek piętki 1,2 cm.

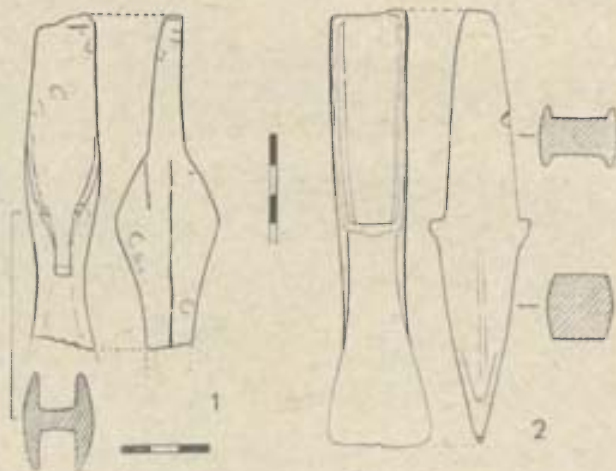
Zbiory: MAP, kat. 1939: 250.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 209, 210, nr 201; (1923), s. 259, przvp. 228; L. Kozłowski, (1928), s. 134.

Międzychód, m. pow.

Pol.: pod budynkiem tartaku.

Bad.: Znalezione przy odbudowie spalonego tartaku w 1891 r.

Ryc. 32. Melpin, pow. śremski, nr 1; powiat międzychodzki, miejsce nieznane, nr 2

Fig. 32. Melpin, district de Śrem, No 1; district de Międzychód, localité inconnue, No 2

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III i późniejszych okresów brązu.

Inw.: Groby nie obłożone kamieniami znajdowały się w piasku na głębokości 50 cm. W jednym z grobów znaleziono dużą szpilę brązową, tkwiącą w naczyniu. Wszystkie prawie zabytki zaginęły, z wyjątkiem trzech naczyń:

1. Amforka o wysokiej, zdaje się cylindrycznej szyjce, z dwoma pionowymi, przeciwległe osadzonymi uszkami. Brzusiec miał kształt baniasty lub dwustożkowaty, z mocno zaokrąglonym załomem. Na załomie 6 wysokich guzów, otoczonych kolistymi bruzdami, spowodowało wieloboczność brzuśca w rzucie poziomym. Wys. amfory 16 cm.

2. Dzbaneł o łukowato rozchylonej szyjce. Brzusiec miał zdaje się kształt kulisty. Ucho górnym końcem przytykało do krawędzi szyjki, dolnym do górnej części brzuśca. Na brzuścu dzbanka umieszczone były prawdopodobnie niskie guzki, otoczone od góry półkolistymi bruzdami. Wys. dzbanka 12 cm.

3. Dzbaneł prawie tego samego kształtu co poprzedni, z podobnym łukowatym uchem, ze względu na ornament ukośnych żłobków na brzuścu należy go zaliczyć już do IV okresu epoki brązu.

Zbiory: Naczynia znajdowały się w zbiorach Schwartza. W magazynie MAP naczyń nie znaleziono.

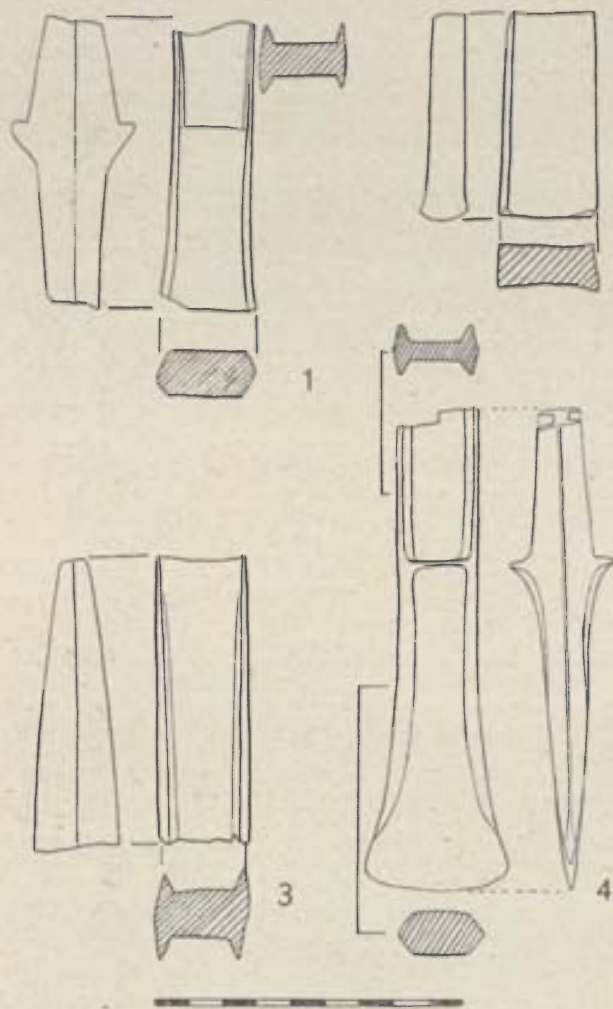
Lit.: B. Kostrzewski, (1949), s. 288, nr 55; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 177; F. Schwartz, (1892), s. 102; archiwum MAP; materiały J. Kostrzewskiego.

Uwagi: Opis wg materiałów J. Kostrzewskiego.

Pow. międzychodzki, miejscowość nieznana

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Masywna siekierka z prostokątną piętką typu wielkopolskiego (ryc. 32: 2, tabl. V: 4). Obuch rozszerza się równomiernie ku końcowi, grubieje w kierunku piętki. Wysokie brzegi obucha, o ostrych grzbietach i wyraźnie wyodrębnionych od płaskiego dna nasadach, schodzą się pod kątem prostym z piętką. Ścianki piętki wysokie, prosto ścięte od strony obucha, łukowato podwyższone od dolnej części siekierki. Sześcioboczna dolna część siekierki zwęża się z początku w tym samym stopniu co obuch, po czym przy ostrzu trapezowato się rozszerza. Ostrze proste. W rzucie pionowym zaznacza się od połowy długości dolnej części siekierki ścięcie wyodrębniające płaszczyznę ciosu. Boki dolnej części składają się z dwu nieco ukośnych płaszczyzn, które na swych załomach posiadają płaskie, okrągłe grzbiety. Przy

Ryc. 33. Międzyrzecz Wlkp., m. pow.

Fig. 33. Międzyrzecz Wlkp., chef lieu de district

ostrzu zaznaczają się na bokach trójkątne zagłębienia. Spotyka się tu więc ciekawe połączenie stylów połączonych z dwiema technikami odlewu. Siekierka odlana została w formie niszczejcej, z czym wiąże się tak charakterystyczny motyw zdobniczy, jak trójkątne zagłębienie powyżej ostrzy, gdy natomiast płaskie grzbiety na bokach są naśladownictwem przedmiotów wykonywanych w formach dwudzielnych. Patyna jasnozielona, przy ostrzu złotawa. Dł. siekierki 14,6 cm, dł. obucha 7 cm, szer. końca obucha 2,6 cm, min. szer. siekierki w dolnej części 2,2 cm, szer. ostrza ok. 3,5–3,7 cm, wys. brzegów obucha 0,4 cm, wys. ścianek piętki 0,8 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1929: 967.

Lit.: J. Kostrzewski, (1928–1932), s. 26; L. Kozłowski, (1928), s. 131.

Międzyrzecz, m. pow. (I)

Pol.: Wzgórze zwane dawniej Wzgórzem Szubienicznym.

Rodz. znal.: Skarb.

Inw.: Skarb złożony z 6 siekierek:

1. Siekierka z piętka prostokątną typu wielkopolskiego (ryc. 33: 4, tabl. V: 5). Górnej części obucha brak. Zachowana dolna część obucha ma równoległe boki, podwyższone wysokimi brzegami o ostrych grzbiętach. Wysokość brzegów wynosi przy piętce przeszło $\frac{1}{3}$ grubości środka obucha. Nasady ich przez całą długość zachowują tę samą szerokość. Dna rynien obucha płaskie, granice z nasadami brzegów

wyraźnie zaznaczone. Tak w środku, jak i przy brzegach obuch grubieje ku piętce. Ścianki piętki proste, wysokie, w środku łukowato podwyższone. Od strony obucha są one prosto ścięte, wyodrębniają się też stosunkowo dość mocno od dolnej części siekierki. Dolna część siekierki począwszy od połowy zaczyna się lekko rozszerzać. Mocniej łukowato rozszerza się przy ostrzu. Grubość dolnej części zmniejsza się równomiernie z wyjątkiem podwyższonego odcinka przy piętce i nieco mocniej ściętej płaszczyzny ciosu. Ostrza łukowate. Boki siekierki składają się z dwu załamujących się płaszczyzn. Przez całą długość ich załomu począwszy od końca zachowanej części obucha aż do ostrza biegnie półokrągłe, cienkie żeberko, regularnie rozszerzające się i jednocześnie spłaszczone przy samym ostrzu — naśladownictwo szwa odlewniczego. Patyna jasnozielona. Dł. siekierki 14 cm, dł. dolnej części od ostrza do piętki 9,5 cm, szer. siekierki przy piętce 2,3 cm, szer. ostrza 4,3 cm, gr. środka obucha przy piętce 0,8 cm, wys. brzegów obucha przy piętce 0,5 cm, wys. ścianek piętki 1,1 cm.

2. Druga siekierka z piętka typu wielkopolskiego (ryc. 33: 1), będąca prawdopodobnie wiernym powtórzeniem pierwszego okazu. Jest tylko grubsza przy piętce, ma węższe podstawy i bardziej ostre grzbiety brzegów obucha oraz szersze płaszczyzny poziome dolnej części siekierki. Górna część obucha i płaszczyzna ciosu odłupane. Patyna jasnozielona. Dł. zachowanej części siekierki 8,4 cm, szer. siekierki przy piętce 2,3 cm, gr. środka obucha przy piętce 1,3 cm, wys. brzegów obucha przy piętce 0,6 cm, wys. ścianek piętki 1,1–1,2 cm.

3. Trzecia prawdopodobnie taka sama siekierka. Wg Blumego przypominała ona okaz z Siekówka, pow. wolsztyński, podobny z kolei do siekierki międzyrzeczkiej.

4. Górna połowa siekierki z wysokimi brzegami, przypuszczalnie typu północnoniemieckiego (ryc. 33: 3). Środek siekierki o płaskich powierzchniach grubieje równomiernie w kierunku środka, podobnie jak równo wzrastająca wysokość brzegów. Podstawy tych ostatnich są stosunkowo wąskie, wyraźnie wyodrębnione od płaszczyzn środka, grzbiety ostre. Boki siekierki dwupłaszczyznowe, lekko daszkowate. Siekierka jest trochę skrzywiona w jednym kierunku. Dł. zachowanej części 9,2 cm, szer. przy końcu obucha 2,6 cm, w środku 2,6 cm, gr. środka siekierki przy końcu obucha 0,6 cm, w środku 1,3 cm, wys. brzegów przy końcu 0,2–0,3, w środku 0,6 cm.

5. Płaski prostokątny obuch (ryc. 33: 2) siekierki z piętka niewiadomego typu (może wielkopolskiego?). Dł. zachowanej części 6 cm, szer. przy końcu obucha 2,5 cm, w miejscu odłamania 2,9 cm, gr. przy końcu obucha 1 cm, w miejscu odłamania 1,4 cm.

6. Siekierka brązowa nieznanego typu.

Zbiory: 1. MAP, kat. 1946: 24; 2, 4, 5. Muzeum Regionalne w Międzyrzeczu, kat. A: 65–67; 3. W 1909 r. w zbiorach budowniczego Kōsewicz z Poznania. Obecnie zabytku brak; 6. Podarowany w 1872 r. przez radcę Schmidta z Międzyrzecza Towarzystwu Antropologicznemu w Berlinie.

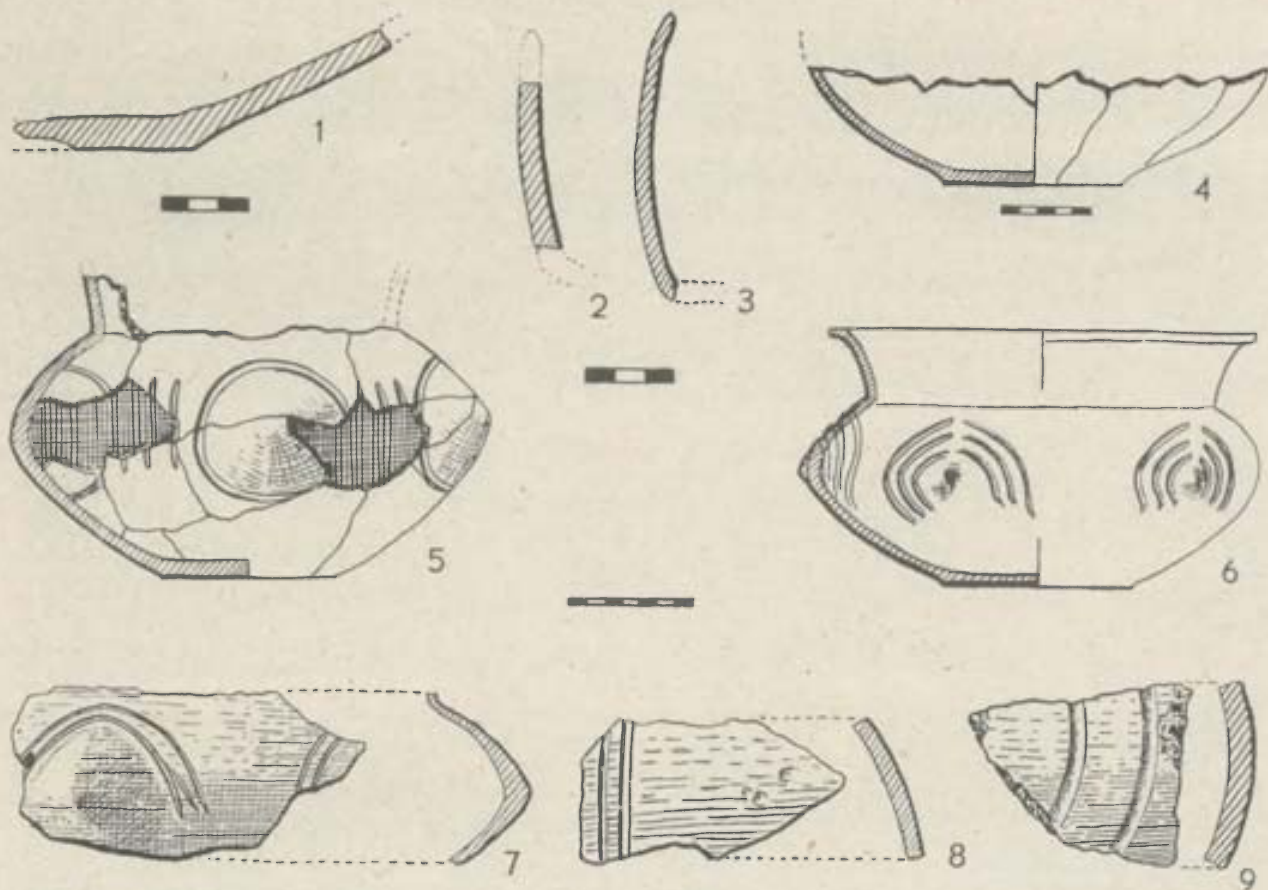
Lit.: E. Blume, (1909), s. 132, nr 2494; B. Kostrzewski, (1951), s. 170; J. Kostrzewski, (1928–1932), s. 26; L. Kozłowski, (1928), s. 95 i 131; R. Virchow, (1872), s. 244.

Międzyrzecz, m. pow. (II)

Pol.: Bliżej nie znane, oznaczone przed wojną jako stanowisko 1 — ogród Wollfa.

Rodz. znal.: Z grobu (?).

Inw.: 1. Niska, szeroka waza (ryc. 34: 6, tabl. I: 10). Szyjka lejkowata z poziomo załamanym na zewnątrz brzegiem, o krawędzi pionowo ściętej. Nasada szyjki wyraźnie wyodrębniona. Brzusiec baniasty. Dno niewyodrębnione, płaskie. Na największej wydłutości brzuśca pięć guzów formy E, z zaznaczonymi w górnej połowie pionowymi grzbiętami. Otaczają je od góry ostrołukowe pasma potrójnych bruzd, przery-

Ryc. 34. Międzyrzecz Wlkp. Stan. 1 — ogród Wollfa, nry 1—6; stan. 1 (wyspa zamkowa), nr 9; stan. 2, nry 7, 8
 Fig. 34. Międzyrzecz Wlkp. Station 1 — jardin de Wolff, Nos 1—6; station 1 (île du château), No 9; station 2, Nos 7, 8

wane tylko pionowymi grzbietami guzów. Przy jednym guzie, gdzie grzbiet słabiej się zaznacza, pasmo ma kształt półkola i nie jest przerwane. Obie powierzchnie starannie gładzone, jasnobrunatne, z wyjątkiem wewnętrznej powierzchni szyjki o kolorze szarym. Śr. brzuśca 22,8 cm, wys. wazy 13,2 cm, szer. otw. 22 cm, śr. dna 9,6 cm.

2. Dolna część wazy (ryc. 34: 5) wyklejona ze skorup. Szyjka, sądząc z zachowanego kawałka, rozchyliła się lekko na zewnątrz. Nasada szyjki wyraźnie zaznaczona. Brzusiec baniasty, silnie wydęty, niewyodrębniony od podstawy. Dno niewyodrębnione, płaskie. Na największej wydętości brzuśca pięć guzów formy B, otoczonych dokoła pojedynczymi kolistymi bruzdami. Między guzami największą wydętość brzuśca zdobią po 3 pionowe, krótkie bruzdy. Obie powierzchnie naczynia gładzone i wyświecone, jasnobrunatne, z wyjątkiem jednej zewnętrznej strony czarniawej. Śr. brzuśca 24,2 cm, wys. zachowanej części 16 cm, śr. otw. 16 cm, śr. dna 9 cm, śr. podstawy guzów ok. 7 cm.

3. Ułamek środkowej części szyjki (ryc. 34: 2). Obie powierzchnie gładzone, brunatnoszare.

4. Duży ułamek szyjki lekko łukowato rozchylonej. Brzeg szyjki przy krawędzi zważony. Obie powierzchnie gładzone, brunatne z ciemniejszymi plamami (ryc. 34: 3). Wys. 8,4 cm.

5. Dno i dolna część brzuśca naczynia wyklejone ze skorup (ryc. 34: 4). Brzusiec niewyodrębniony od podstawy. Dno niewyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone, jasnobrunatne, miejscami o ciemniejszym szarym odcieniu. Śr. dna 8,2 cm.

6. 1/3 dna z kawałkiem podstawy naczynia (ryc.

34: 1). Dno płaskie niewyodrębnione. Podstawa silnie rozchylona ku górze. Do tego naczynia należy też wyklejony ze skorup ułamek środkowej części z zachowanym fragmentem kolistej bruzdy otaczającej guz. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, żółtoszare. Śr. dna ok. 9 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1947: 436.

Lit.: Archiwum MAP.

Międzyrzecz, m. pow. (III)

Pol.: Stanowisko 1. Wyspa zamkowa w widłach Obry i starego koryta Paklicy.

Rodz. znal.: Nieokreślone.

Inw.: Drobnny ułamek brzuśca z dwoma łukowatymi kawałkami bruzd (ryc. 34:9). Obie powierzchnie starannie gładzone i wyświecone, zewnętrzna żółto-brunatna z ciemniejszymi plamami, wewnętrzna jasnobrunatna.

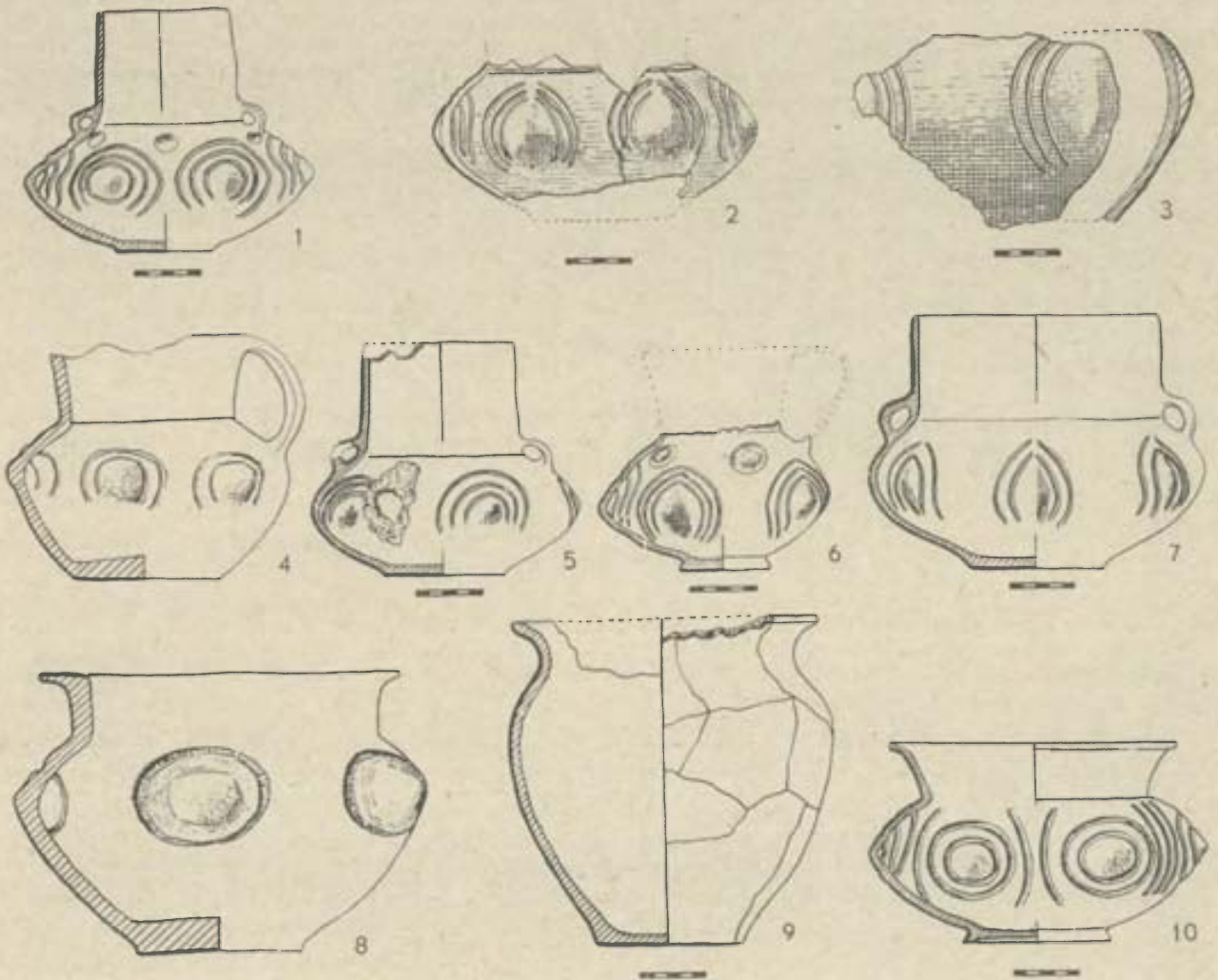
Zbiory: MAP, kat. 1947: 461.

Lit.: Archiwum MAP.

Międzyrzecz, m. pow. (IV)

Pol.: Stanowisko 2 (ozn. dawniej jako 4). Obok tartaku, mniej więcej 1,5 km na południowy wschód od dworca kolei, po dwu stronach toru kolejowego Międzyrzecz—Zbąszyń. Piaśnica, skąd pochodzi duża ilość grobów, znajduje się między torem a drogą do Kuźnika

Bad.: Podczas budowy kolei w 1885 r. natrafiono na większą ilość grobów. Naczynia zostały częściowo zniszczone, częściowo rozebrała je miejscowa ludność. Kilka tylko uratował inspektor szkolny Tecklenburg, dostarczając je wraz z opisem miejsca znale-

Ryc. 35. Międzyrzecz Wlkp. Stan. 2, nry 1—4 miejsce bliżej nie oznaczone, nry 5—9; powiat Międzyrzecz, miejsce nieznanie nr 10. Nr 4 i 8 wg fotografii z archiwum MAP

Fig. 35. Międzyrzecz Wlkp. Station 2, Nos 1—4; localité inconnue, Nos 5—9; district de Międzyrzecz, localité inconnue, No 10. No 4 et 8 d'après une photographie de l'archive du MAP

zienia do muzeum poznańskiego. W czasach późniejszych wielokrotnie natrafiano na nowe groby. Zabytki trafiały przeważnie do Muzeum Regionalnego w Międzyrzeczu. Po wojnie dwukrotnie przeprowadzono tu badania ratunkowe: w 1955 r. kierowała nimi T. Łaszczewska, odkrywając 9 grobów, w r. 1956 W. Śmigieński, który przeprowadził eksplorację dalszych 10 grobów.

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III i IV okresu epoki brązu.

Inw.: Poniżej opisano tylko zabytki starsze przesłane do Poznania przez Tecklenburga. Zbiory z odkryć późniejszych znajdujące się w Międzyrzeczu, jak i materiał z prac wykopaliskowych opublikują w najbliższym czasie T. Łaszczewska i W. Śmigieński. Według informacji Tecklenburga groby znajdowały się 30—40 cm pod powierzchnią ziemi w jasnym piasku, nie obwarowane kamieniami. Z zabytków ocalały:

1. Amfora (ryc. 35: 1, tabl. I: 5). Szyjka wysoka, lekko stożkowata, o krawędzi okrągłej i nasadzie wyraźnie wyodrębnionej. Brzusiec dwustożkowaty, o zaokrąglonym załomie, silnie spłaszczony. Dno wyodrębnione, płaskie. Dwa małe, przeciwległe uszka obejmują nasadę szyjki. Na załomie brzuśca 6 wysokich guzów formy C, otoczonych kolistymi pasmami

z potrójnych głębokich bruzd, otwartych tylko na małym odcinku od dołu. Między nimi w górnej części brzuśca umieszczone są okrągłe, płaskie dołki. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, czarnoszare, z wyjątkiem połowy zewnętrznej powierzchni amfory żółtobrunatnej. Śr. brzuśca 17 cm, wys. amfory 16,5 cm, śr. otw. 9 cm, śr. dna 6,5 cm, szer. taśmy ucha 1,9 cm.

2. Ułamek szyjki i większa połowa brzuśca wazy (ryc. 35: 2). Nasada szyjki wyraźnie zaznaczona. Brzusiec baniasty, mocno wydęty, miał 6 guzów, z których 4 zachowały się. Guzy formy E, zaczynające się prawie pod nasadą szyjki, kończące poniżej największej wydętości brzuśca, mają pionowe grzbiety wzdłuż całej długości. Otaczają je z obu stron pary łukowatych, płytkich rowków, nie schodzących się ze sobą. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna szara, wewnętrzna szarozółta. Śr. brzuśca 22,2 cm, wys. zachowanej części brzuśca 9 cm, śr. pozioma podstaw guzów ok. 4,5 cm, śr. pionowa ok. 6,5 cm.

3. Ułamek załomu brzuśca bardzo dużego naczynia, z zachowanym w większej części jednym guzem formy E i ułamkiem drugiego (ryc. 35: 3). Otoczone one były z dwu stron pasmami potrójnych głębokich rowków. Powierzchnie starannie gładzone i wyświecone, zewnętrzna brązowa z ciemnymi plamami,

wewnętrzna czarnoszara. Dł. grzbietu guza ok. 8 cm, śr. pionowa podstawy ok. 10 cm, śr. pozioma ok. 7 cm.

4. Niski dzbanek (ryc. 35: 4). Szyjka lekko rozchylona o wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec baniasty. Górna część brzuśca mocniej zagięta do wewnątrz. Ucho z szerokiej taśmy, górnym końcem przytykające do krawędzi, dolnym do górnej części brzuśca. Na największej wydatości brzuśca znajduje się 5 guzków formy C, otoczonych od góry dwiema półkolistymi bruzdami. Powierzchnia brązowa. Śr. brzuśca dzbanka 13 cm, wys. dzbanka 11 cm.

5. Ułamek brzuśca naczynia z zachowanym całkowicie jednym i ułamkowo drugim guzem (ryc. 34: 7). Niasada szyjki wyraźnie zaznaczona. Brzusiec baniasty, silnie wydęty. Na największej wydatości umieszczone guzy formy E, otoczone od góry parami łukowatych bruzd. Powierzchnie gładzone, brązowe. Wys. zach. części 6,5 cm, śr. nasady guza 5,8 cm.

6. Ułamek górnej części brzuśca, zdobiony dwiema pionowymi bruzdami (ryc. 34: 8). Obie powierzchnie ułamka gładzone, zewnętrzna brązowa, wewnętrzna brązowoszara.

Zbiory: MAP, kat. HG 102—104 i 238, 1947: 459.

Lit.: B. Kostrzewski, (1951), s. 180; (1957), s. 154—155; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 177; (1923), s. 56, ryc. 150 i 154; M. Kostrzewska, (1956), s. 226; L. Kozłowski, (1928), tabl. VII, ryc. 12; T. Łaszczewska, (1955); T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 333, nr 1361—1362.

Międzyrzecz, okolica (V)

Poź.: Blżej nie znane. Przepuszczalnie chodzi tu dalszą partię znalezisk ze stanowiska 2.

Inw.: Z naczyń zbioru gimnazjum w Międzyrzeczu, przesłanych w r. 1905 do muzeum poznańskiego, następujące należą do III okresu epoki brązu.

1. Amfora (ryc. 35: 5). Szyjka cylindryczna o okrągłej krawędzi. Niasada szyjki wyraźnie wyodrębniona. Brzusiec baniasty, silnie wydęty, niewyodrębniony od podstawy. Dno słabo wyodrębnione, płaskie. Dwa przeciwległe pionowe uszka, wykonane z wąskich taśm, obejmują nasadę szyjki. Na największej wydatości brzuśca 5 guzów formy C, otoczonych od góry półkolami potrójnych bruzd. Między guzami znajdują się na górnej części brzuśca koliste, płaskie dołki. Brakuje ich natomiast na dwóch przeciwległych bokach, do których przylegały uszka. Obie powierzchnie gładzone i wyswiecone, brązowe i żółtoszare. Śr. brzuśca ok. 18 cm, śr. otw. 10,3 cm, wys. amfory 16 cm, śr. dna 8,5 cm, szer. taśm ucha 1,9 cm, gr. 0,5—0,7 cm.

2. Szerokootworowa, niska amfora (ryc. 35: 7, tabl. I: 7). Szyjka cylindryczna, o płaskiej krawędzi nasadzie wyraźnie wyodrębnionej, podkreślonej biegnącą wzdłuż niej bruzdą. Brzusiec baniasty, silnie wydęty. Dno bardzo słabo wyodrębnione, płaskie. Amfora ma dwa przeciwległe, pionowe uszka, wykonane z szerokich taśm, przytykające górnymi końcami do szyjki trochę powyżej nasady, dolnymi do górnej części brzuśca, mniej więcej w połowie odległości między jego załomem a granicą z szyjką. Na największej wydatości brzuśca 6 guzów formy E, z wyraźnie zaznaczonymi wzdłuż całej długości pionowymi grzbietami. Otaczają je pary łukowatych, pionowo ustawionych bruzd, nie stykających się ze sobą u dołu i u góry. Powierzchnie gładzone, jasno-brązowe. Śr. brzuśca 23,1 cm, wys. amfory 17,2 cm, śr. otw. 16,8 cm, śr. dna 9 cm, szer. taśm ucha: 2,7 cm, gr. 0,7 cm.

3. Dzbanek z odtrąconą szyjką i uchem (ryc. 35: 6). Niasada szyjki wyraźnie zaznaczona. Brzusiec opiera się na niskiej, pełnej nóżce. Dolny koniec odtrąconego ucha znajduje się w połowie odległości między nasadą szyjki a załomem brzuśca. Na załomie brzuśca znajduje się 5 guzów formy E, z zaznaczonymi grzbietami w górnej części. Otaczają je ostrołukowe pasma potrójnych bruzd, schodzących się głęboko do dołu

i otwartych tam tylko na małym odcinku. Między guzami większymi, pod nasadą szyjki, znajduje się 5 małych półkolistych guzków formy D, umieszczonych w kolistych zagłębieniach. Obie powierzchnie dzbanka, starannie wygładzone i wyswiecone, czarnoszare, z wyjątkiem dolnej, zewnętrznej połowy naczynia, szarozółtej. Śr. brzuśca ok. 15 cm, wys. zachowanej części 9,6 cm, śr. otw. 7,4 cm, śr. dna 6 cm.

4. Wysoki, szerokootworowy garnek (ryc. 35: 9, tabl. III: 13). Szyjka łukowata, rozchylona, o trochę zgrubiałej, okrągłej krawędzi. Dolna część szyjki przechodzi w brzusiec bez zaznaczenia nasady. Brzusiec jajowaty, słabo wydęty, o największej średnicy położonej powyżej $\frac{2}{3}$ jego wysokości. Dno bardzo słabo wyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone, żółto-brązowe. Wewnętrzna powierzchnia do połowy wysokości naczynia ma kolor czarnoszary. Śr. brzuśca: 22,2 cm, wys. garnka 22,4 cm, śr. otw. 21,2 cm, śr. dna 9,6 cm.

5. Niska waza (ryc. 35: 8). Szyjka niska, cylindryczna, o poziomo na zewnątrz załamanym, szerokim brzegu. Niasada wyraźnie wyodrębniona. Brzusiec dwustożkowaty o mocno zaokrąglonym, wysoko ustawionym załomie. Dno niewyodrębnione. Na największej wydatości brzuśca 5 guzów formy B, wyodrębnionych od powierzchni naczynia szerokimi, kolistymi bruzdami. Obie powierzchnie gładzone, żółto-brązowe. Śr. brzuśca 18 cm, wys. wazy 11,5 cm, śr. otw. 12 cm, śr. dna 8 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1905: 624—626 i 631, 632.

Lit.: J. Kostrzewski, (1923), s. 56, ryc. 153, 158; (1939), tabl. 66, ryc. 14 i 21; (1955), s. 97, ryc. 224.

Pow. międzyrzecki, miejscowość nieznaną

Inw.: Niska, szeroka waza (ryc. 35: 10, tabl. I: 10). Szyjka łukowata rozchylona z załamanym na zewnątrz poziomo brzegiem, o pionowo ściętej krawędzi. Niasada szyjki wyraźnie wyodrębniona, podkreślona biegnącą wzdłuż niej bruzdą. Brzusiec baniasty, silnie wydęty, niewyodrębniony od podstawy, opiera się na niskiej nóżce. Nóżka stożkowata, wydrążona od zewnątrz. Na największej wydatości brzuśca znajduje się 6 guzów formy B, otoczonych dokoła dwoma płytkimi rowkami. Pary podobnych łukowatych rowków, pionowo ustawionych, mieszczą się między guzami. Rowki w każdej parze są do siebie przeciwstawne, oddalając się przy końcach, zbliżając w środku. W jednym wypadku rowków jest trzy, w tym środkowy prosty. Obie powierzchnie starannie wygładzone i wyswiecone, żółto-brązowe. Śr. brzuśca 22,5 cm, wys. wazy 13,8 cm, śr. otw. 19,6 cm, śr. nóżki 10 cm, śr. podstaw guzów ok. 4—4,5 cm.

Zbiory: MAP, (bez numeru kat.).

Lit.: *Przewodnik*, Poznań 1918, tabl. IV, ryc. 3 (gdzie podano „Wielkopolska, miejsce nieznaną”).

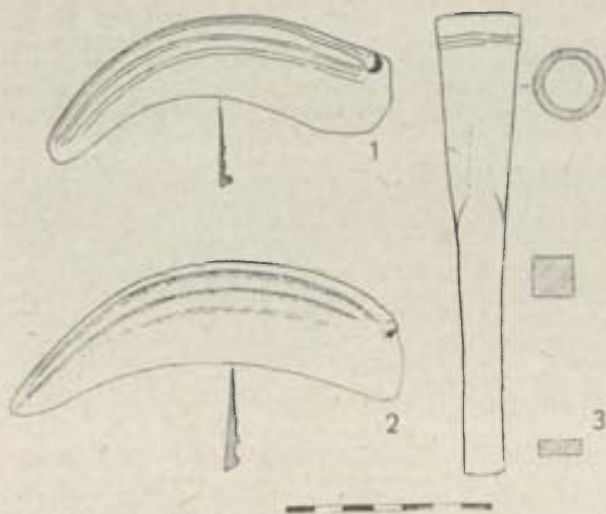
Miłosław, pow. wrzesiński

Poź.: Znalezione w torfie.

Rodz. znal.: Skarb.

Inw.: 1. Długie dęto brązowe (ryc. 36: 3, tabl. IV: 10). Równomiernie zwężająca się okrągła tuleja wynosi $\frac{4}{10}$ długości całego dęta. Krawędź przy wylocie tulei zgrubiała, wyodrębniona pierścieniem rowka odlewniczego. W połowie długości dęto ma przekrój poprzeczny, prawie dokładnie kwadratowy, bliżej ostrza bardziej spłaszczony, prostokątny. Płaszczyzny boków schodzą się tu dokładnie pod kątem prostym, a krawędzie zejścia się są ostro zaznaczone. Poniżej końca tulei dęto nie zwęża się. Ostrze proste. Dł. dęta 15,7 cm, dł. tulei ok. 6,5 cm, śr. tulei przy wylocie 2,9 cm, przy końcu tulei 2 cm, szer. dolnej części dęta przy przejściu w tuleję 1,6 cm, szer. ostrza 1,5 cm, gr. dęta w pobliżu ostrza 0,5 cm.

2. Krótki sierp brązowy z łukowatym, niezbyt silnie zagiętym ostrzem (ryc. 36: 1, tabl. IV: 8). Grot wznacniają: podwyższony tylec i dwa równoległe biegnące do niego żeberka. W rogu nasady okrągły

Ryc. 36. Miłostaw, pow. wrzesiński
Fig. 36. Miłostaw, district de Września

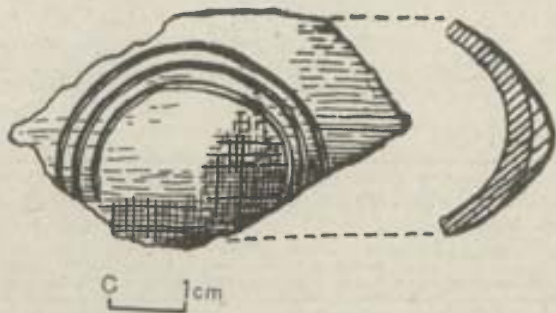
guzek do osadzenia rękojeści. Dł. sierpa 12 cm, szer. przy nasadzie 3 cm, w partii środkowej 2,7 cm. W pobliżu czubka 1,5 cm, wys. tyłca 0,4 cm, wys. żeberka 0,2 cm.

3. Drugi podobny sierp (ryc. 36: 2, tabl. IV: 7). Od pierwszego różni się: większą grubością, mniejszym zagięciem ostrza, szerszą częścią środkową, bardziej spiczastym czubkiem oraz słabszym wyodrębnieniem guzka, tyłca i żeberka, zwłaszcza żeberka wewnętrznego. Dł. sierpa 13,5 cm, szer. przy nasadzie 3 cm, w partii środkowej 3,5 cm, w pobliżu czubka 1 cm, wys. tyłca 0,5 cm, wys. żeberka zewnętrznego 0,4 cm, wewnętrznego 0,3 cm.

Zbiory: MAP. Oryginałów sierpów brak. Zachowane kopie.

Lit.: *Album zab. PTPN*, z. 2, s. 10, tabl. XXIV, ryc. 3—5; J. Kostrzewski, (1923), s. 258, przyp. 282; W. Szafranski, (1955), s. 113, 117, 175, tabl. XI, ryc. 122—124.

Uwagi: Oba sierpy przedstawiają formy typowe dla III okresu epoki brązu. W. Szafranski datuje skarb z Miłostawia na początek IV okresu na podstawie dłuta. Wobec jednak nie ustalonej chronologii dłut z tuleją datowanie to jest dość niepewne, co zresztą przy omawianiu ich Szafranski podkreśla. Dłuto z Miłostawia może reprezentować wczesną formę występującą w III okresie epoki brązu, czemu nie przeciwstawia się zgrubiała krawędź, występująca już wtedy, choć zanikająca w późniejszych czasach. Obecność podobnego dłuta, nawet o bardziej zaawansowanej formie, w skarbie z Radzimia tym bardziej przemawia za datowaniem znalezisk z Miłostawia na środkową epokę brązu.

Ryc. 37. Muchocin, pow. międzychodzki, nr 1
Fig. 37. Muchocin, district de Międzychód, No 1

Muchocin, pow. międzychodzki

Bad.: Znalezione przy budowie piwnicy w r. 1872, oddane do muzeum poznańskiego w r. 1893 przez poczmistrza Kalekenta.

Rodz. znal.: Grób.

Inw.: Ułamek brzuśca dużego naczynia z jednym guzem (ryc. 37), formy C, otoczonym od góry trzema półkolistymi bruzdami. Powierzchnie gładzone i wyświecone. Śr. podstawy guza ok. 6 cm.

Zbiory: MAP, kat. HG 1651.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 177; L. Kozłowski, (1928), s. 74; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 349; archiwum MAP; materiały J. Kostrzewskiego.

Myszęcin, pow. świebodziński (I)

Pol.: Stanowisko 3. Wzgórze piaszczyste i piasznica ok 1/2 km na wschód od wsi, dawniej zwane Wzgórzem Wiatrakowym.

Rodz. znal.: Cmentarzysko kurhanowe.

Inw.: Ceramika guzowa, 6 bransolet brązowych.

Zbiory: Przed wojną Muzeum w Świebodzinie.

Lit.: W. Bohm, (1935), s. 126, tabl. 27, dat. 15, 16, 18; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 352.

Myszęcin, pow. świebodziński (II)

Pol.: Stanowisko 4. 1 km na północny wschód od wsi.

Bad.: Prace wykopaliskowe K. H. Marschallecka w 1935 r.

Rodz. znal.: Cmentarzysko płaskie.

Inw.: 4 groby z urnami i przystawkami (ceramika guzowa), brązowy grot strzały, fragment drutu złotego.

Zbiory: Przed wojną muzeum w Świebodzinie.

Lit.: W. Bohm, (1935), s. 132; T. Malinowski, (1961), s. 1, s. 352; K. H. Marschalleck, (1936), s. 70.

Niewierz, pow. szamotulski

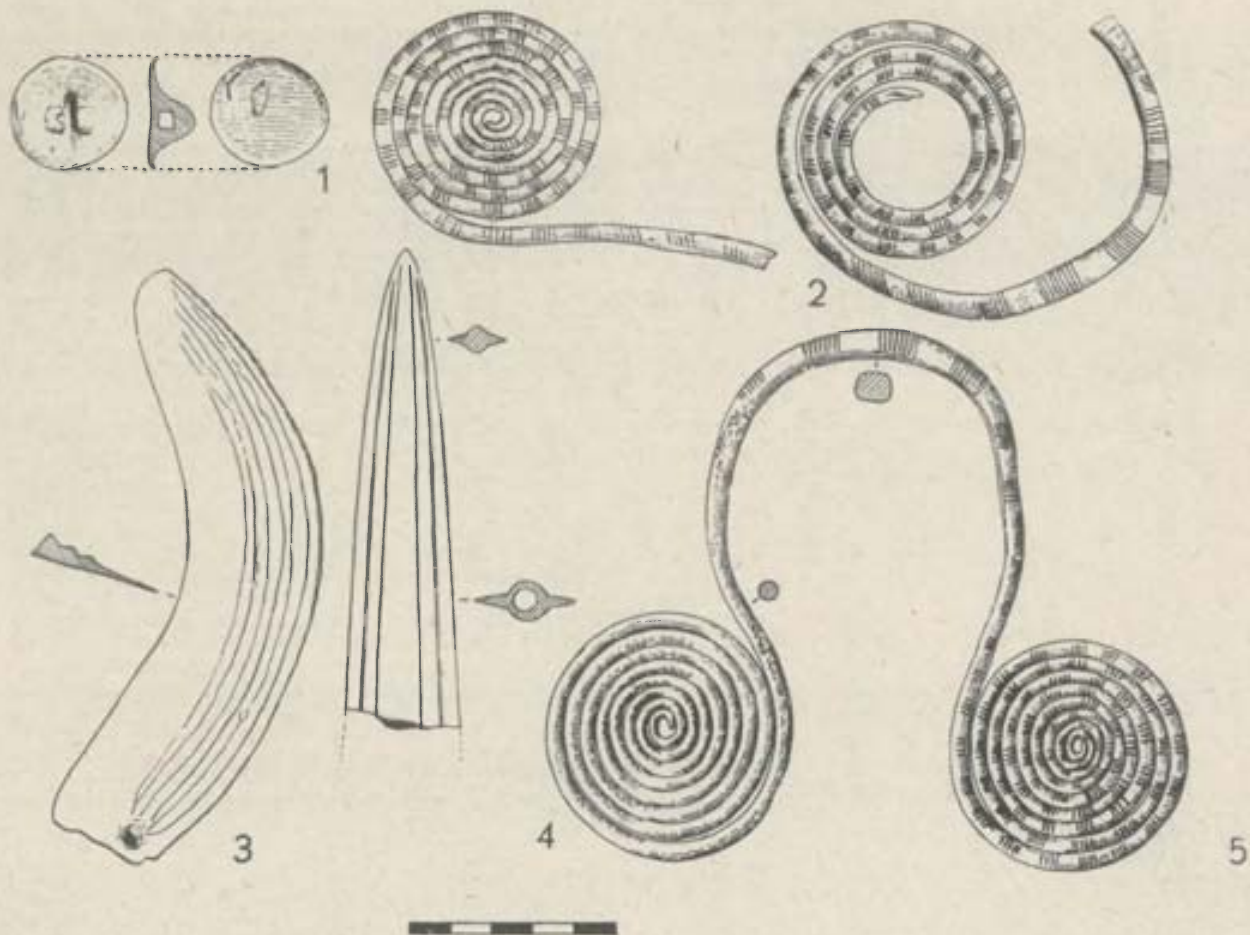
Rodz. znal.: Skarb.

Inw.: Górna część ostrza ułamanego grotu oszczepu (ryc. 38: 4). Grot wąski, słabo rozszerzający się ku nasadzie, o prostych krawędziach. Okrągła w przekroju, równomiernie zwężająca się tulejka, przedłużona jest do końca ostrza żeberkiem. Granice tulejki i żeberka wyodrębnione od powierzchni ostrza liniami rytmami, biegnącymi poza tym wzdłuż ścianek ostrza w połowie odległości między tulejką a krawędzią oszczepu. Ścianki tulejki mają różną grubość wskutek nierównego wstawienia klina podczas odlewu. Na końcu i krawędziach ostrza widać ślady ostrzenia. Powierzchnia grotu dobrze zachowana, o patynie złocistej. Dł. zachowanej części grotu 11,5 cm, szer. grotu w miejscu ułamania 2,8 cm, dł. tulejki puste 7 cm, śr. tulejki w miejscu ułamania 1,3 cm, gr. ścianek ostrza przy styku z tulejką 0,4 cm.

2. Szeroki, łukowato zgięty sierp z guzkiem i dwoma żeberkami (ryc. 38: 3, tabl. IV: 7). Tylec sierpa zgrubiał, stosunkowo mocno podwyższony. Równolegle do niego biegną aż do końca ostrza dwa żeberka, z których zewnętrzne jest wyższe. Zarówno tylec, jak i żeberka mają ostre grzbiety. Przy nasadzie sierpa tylec i żeberka zanikają. Niedaleko brzegu nasady na linii tyłca wysoki guzek.

Koniec sierpa zaokrąglony, nasada prosto ścięta. Ścianki ostrza sierpa między krawędzią ostrza a pierwszym wewnętrznym żeberkiem stosunkowo bardzo cienkie. Sierp został odlany w formie jamowej, na co wskazuje zupełnie płaska druga strona sierpa, a także nie spiłowany, cienki nadlew, ciągnący się wzdłuż całej długości dolnej krawędzi tyłca. Rozpiętość ostrza sierpa 13,1 cm, szer. sierpa przy nasadzie 2,5 cm, maks. szer. sierpa 4,1 cm, gr. tyłca 0,7 cm, wys. guzka 1 cm.

3. Bransoleta brązowa z tarczками spiralnymi (ryc. 38: 5). Obręcz bransolety (zniekształcona wsuku-

Ryc. 38. Niewierz, pow. szamotulski
Fig. 38. Niewierz, district de Szamotuły

tek rozgięcia) wykonana z kwadratowej (w przybliżeniu) w przekroju poprzecznym, niezbyt grubej sztabki. Przy końcach przechodzi ona w okrągły, równomiernie cieniejący drut, który zwinięty spiralnie w 8 zwojów tworzy kolistę tarczę. Powierzchnię zewnętrzną obręczy w części środkowej zdobiły grupy poprzecznych linii poprzedzielanych — zdaje się — ile da się to stwierdzić, na silnie zniszczonej powierzchni ornamentu, grupami kresek ukośnych. Przy tarczach zdobienie to zamykały z dwu stron pasma kątów wsuwanych w siebie. Drut tarcz zdobiony grupami poprzecznych nacięć. Wzdłuż środka powierzchni zewnętrznej obręczy biegnie podłużne zagłębienie — bruzda, widocznie ślad skazy odlewniczej. Powierzchnia bransolety mocno zniszczona, o jasno-złotawej patynie. Śr. tarcz 5,8 cm, szer. sztabki w środkowej części obręczy 0,8 cm, gr. sztabki w środkowej części obręczy 0,7 cm, śr. drutu w zewnętrznych zwojach tarcz 0,4 cm, śr. końców drutu w pierwszych środkowych zwojach ok. 0,1 cm.

4. Druga identyczna bransoleta, należąca zdaje się do tej samej pary co pierwsza (ryc. 38: 2). Na środkowej części zewnętrznej powierzchni obręczy ma ona podobnie jak pierwsza podłużną bruzdę, pozostałą podczas odlewu sztabki. Sztabka ta jednak różni się nieznacznie wymiarami od sztabki pierwszej bransolety. Bransoleta składa się z dwu niekompletnych kawałków: pierwszego z większą częścią obręczy i tarczą z wylamanymi środkowymi zwojami i drugiego, złożonego z 8-zwojowej tarczy i części obręczy.

Powierzchnię zewnętrzną obręczy zdobią pasma linii poprzecznych, przedzielone naprzemianlegle przeciwnymi pasmami kątów wsuwanych w siebie. Ornament zamykają przy tarczy 3 jednokierunkowe pasma kątów wsuwanych w siebie. Zewnętrzną powierzchnię zwojów tarcz zdobią, jak u poprzedniej bransolety, grupy poprzecznych nacięć. Powierzchnię ułamków bransolety pokryte jasnozłotą patyną, w jednym miejscu rdzawym nalotem. Śr. tarcz 5,5 cm i 5,8 (częściowo rozgięta), szer. sztabki w części środkowej obręczy 0,9 cm, gr. sztabki w części środkowej obręczy 0,7 cm, śr. drutu w zewnętrznych zwojach tarcz 0,4 cm, śr. końca drutu w środkowym pierwszym zwoju zachowanej w całości tarczy 0,1 cm.

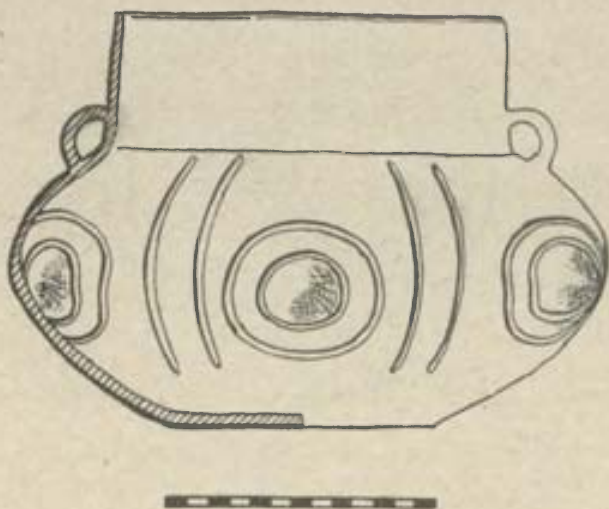
5. Piaski, tarczowaty, kolisty guz z trójkątnym, niestarannie odlanym uszkiem na dolnej stronie (ryc. 38: 1). Powierzchnia ma złocistą patynę. Śr. tarczy 2,8—2,7 cm, śr. wys. uszka 0,9 cm.

6. Wysmukły grocik krzemienisty, kształtu sercowatego, o krótkich, lekko zagiętych do środka skrzydełkach. Krzemień spatynowany. Dł. grocika 2,3 cm, maks. szer. 1,2 cm.

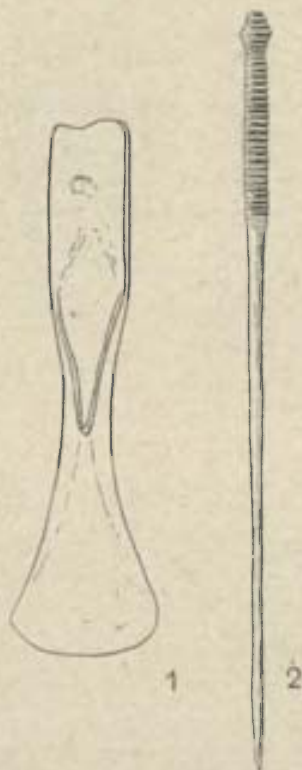
Zbiory: MAP, kat. 1939: 249.

Lit.: *Album zab. PTPN*, z. 2, s. 11, tabl. XXVI, ryc. 5—10; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 207, nr 164; (1923), s. 255, przyp. 251; (1955), s. 99, ryc. 230; L. Koziowski, (1928), s. 87, 89, 90, 93, 96, 132, tabl. X, ryc. 8.

Uwagi: Opis i wymiary sierpa według kopii.

Ryc. 39. Nowe Kramsko, pow. sulechowski
Fig. 39. Nowe Kramsko, district de Sulechów

Ryc. 40. Oborniki, m. pow. Nr 1 wg fotografii z materiałów J. Kostrzewskiego, nr 2 wg E. Blumego
Fig. 40. Oborniki, chef lieu de district. N° 1 d'après une photographie puisée dans les matériaux de J. Kostrzewski, N° 2 d'après E. Blume

Nowe Kramsko, pow. sulechowski (dawn. babimojski)

Bad.: Znalezione przez inspektora szkolnego Tecklenburga w r. 1876.

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: Duża, szerokootworowa amfora (ryc. 39, tabl. I: 4). Szyjka cylindryczna, o płaskiej krawędzi i wyraźnie wyodrębnionej nasadzie, podkreślonej przez biegnącą wzdłuż niej bruzdę. Brzusiec baniasty, słabo wydęty, nie wyodrębnia się od podstawy. Dno niewyodrębnione, płaskie. Dwa pionowe ucha przeciw-

legle osadzone, wykonane z szerokich taśm przytkają górnymi końcami do szyjki w $\frac{1}{3}$ jej wysokości, dolnymi do brzuśca zaraz poniżej nasady szyjki. Na największej wydętości brzuśca 6 guzów formy B, otoczonych dokoła dwoma płytkimi rowkami. Między guzami brzusiec zdobią łukowate, pionowe pary podobnych rowków, zaczynających się prawie przy nasadzie szyjki, a kończących niedaleko dna. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna szara z jaśniejszymi plamami żółtymi i ciemniejszymi czarniawymi, wewnętrzna czarnoszara. Śr. brzuśca 25,8 cm, wys. amfory 18 cm, śr. otw. 16,8 cm, śr. dna 11,4 cm, szer. taśm ucha ok. 3,5 cm.

Zbiory: MAP, kat. HG, 110.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 178; (1955) s. 97, ryc. 222; T. Malinowski, (1961), t. II, s. 14; archiwum MAP.

Oborniki Wlkp., m. pow. (I)

Poż.: Las miejski.

Rodz. znal.: Z grobu (?). (Siekierkę znaleziono na terenie, gdzie wg Blumego znaleziono w grobie siekierkę z wysokimi brzegami z II okresu epo i ązu.)

Inw.: Siekierka z piętka lejkowatą typu czeskiego (ryc. 40: 1). Obuch prostokątny ma, zdaje się, powierzchnie płaskie. Piętka długa, uformowana z dwu wysokich ścianek, łukowato zbliżających się ku sobie, a przy końcu piętki zlewających się z dolną częścią siekierki. Dno piętki, sądząc z fotografii, rynienkowato wgłębione. Siekierka przy piętce zwęża się, osiagając minimalną szerokość na linii jej końca. Załom boków łagodny. Dolna część siekierki z początku słabo, przy ostrzu silniej rozszerza się łukowato.

Zbiory: W 1909 r. zbiory Wittego z Wernigerode.

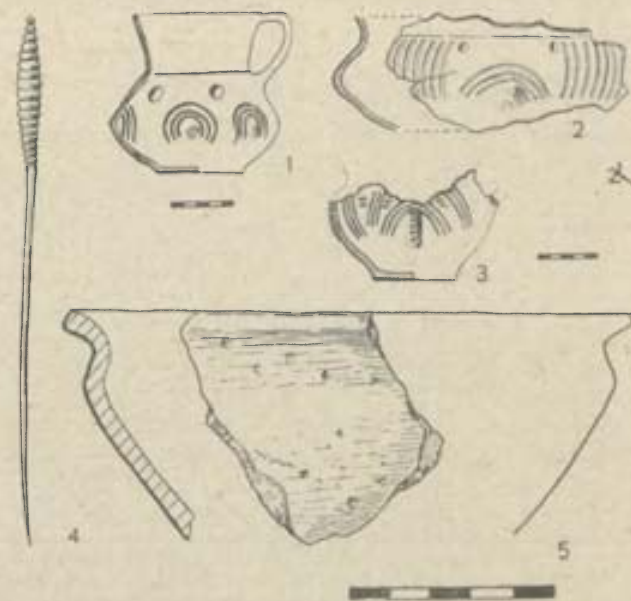
Lit.: E. Blume, (1909), s. 69, nr 785; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 207, nr 168; (1928—1932), s. 34; L. Kozłowski, (1928), s. 137 i 127; materiały J. Kostrzewskiego.

Uwagi: Opis na podstawie literatury i fotografii.

Oborniki Wlkp., m. pow. (II)

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Długa szpila brązowa (ryc. 40: 2). Główka szpili wysoka, dwustożkowata i szyjka, wrzecionowato

Ryc. 41. Obra, pow. wolsztyński, nry 1, 4, 5; Pietrzyków, pow. koniński, nry 2, 3. Nr 4 wg rysunku z materiałów J. Kostrzewskiego

Fig. 41. Obra, district de Wolsztyn, Nos 1, 4, 5; Pietrzyków, district de Konin, Nos 2, 3. N° 4 d'après un dessin puisé dans les matériaux de J. Kostrzewski

zgrubiała, są poprzecznie żebrowane. Patyna starta. Dł. szpili ok. 21 cm, dł. części żebrowanej ok. 5,5 cm.
Zbiory: W 1909 r. w zbiorach Wittego z Wernigerode.

Lit.: E. Blume, (1909), s. 69, nr 787, tabl. 5; J. Kostrzewski, (1923), ryc. 192; (1955), ryc. 235; L. Kozłowski, (1928), s. 84, tabl. X, ryc. 4; archiwum MAP, klisza 64.

Uwagi: Opis i wymiary wg Blumego i fotografii.

Obra, pow. wolsztyński (I)

Poł.: Na zachód od gminy Obra, na zachodnim stoku wzgórza z krzyżem, gdzie miał być kiedyś cmentarz choleryczny.

Rodz. znal.: Z grobu.

Inw.: 1. Niski, mały dzbanek (ryc. 41: 1, tabl. II: 7). Szyjka lejkowata, o płasko ściętej krawędzi i wyraźnie żądnaczonej nasadzie. Brzusiec dwustożkowaty, mocno zaokrąglonym załomie i wygiętych łukowatych ściankach. Dno wyodrębnione, płaskie. Ucho z szerokiej taśmy przytyka górnym końcem do szyjki zaraz poniżej krawędzi, dolnym do brzuśca przy nasadzie szyjki. Na największej wydętości brzuśca 5 guzków formy C, otoczonych od góry trzema półkolistymi brzdami. Górną część brzuśca zdobi pięć kolistych płytkich dołków, rozmieszczonych między guzkami. Powierzchnia gładzona i wyświecona, brunatna i szara. Śr. brzuśca 12 cm, wys. 11,6 cm, śr. otw. 9,6 cm, śr. dna 6,2 cm, szer. taśmy ucha ok. 3 cm, gr. 0,4 cm, śr. podstaw guzków 2,5 cm.

2. Ułamek misy z zachowanym kawałkiem szyjki brzuśca (ryc. 41: 5). Szyjka łukowata, wyodrębniona wyraźnie od dolnej części misy. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, żółtobrazowe. Śr. otw. ok. 16—18 cm.

Zbiory: MAP, kat. TPN 1925: 171 i 179.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 178; (1955), s. 97, ryc. 223; (1939), tabl. 66, ryc. 19; L. Kozłowski, (1928), s. 74; archiwum MAP.

Obra, pow. wolsztyński (II)

Poł.: W notatniku Państwowego Urzędu Konserwatorskiego podano jako miejsce znalezienia „grunty gospodarskie”.

Bad.: Podarowane w r. 1925 przez nauczyciela z Obrzy Państwowemu Urzędowi Konserwatorskiemu.

Rodz. znal.: Z grobów (?)

Inw.: Szpila brązowa z podłużną, wrzecionowato zgrubiałą, poprzecznie żebrowaną główką. Dł. szpili 20 cm. (ryc. 41: 4).

Lit.: Archiwum MAP, materiały J. Kostrzewskiego.

Uwagi: Dokładniejszy opis szpili niemożliwy ze względu na różniące się ze sobą, niedokładne rysunki w archiwum i katalogu. Stosunkowo najlepszy rysunek z materiału J. Kostrzewskiego przerysowano na tablicę. Wymiar szpili wg katalogu.

Obra, pow. wolsztyński (III)

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: 2 naczynia gliniane.

Zbiory: Przed wojną MAP (depozyt Inst. Preh. Uniw. w Poznaniu, inw. 1936: 239). Zabytki zaginęły.

Lit.: M. Piaszykówna, (1956), s. 200.

Uwagi: Zakrzewski podaje, że w czasie badań powierzchniowych w 1922 r. odkrył w Obrze trzy cmentarzyska „wczesnołużyckie”. Por. Z. Zakrzewski, (1923), s. 228; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 19.

Okupin, pow. świebodziński

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: Naczynia guzowe.

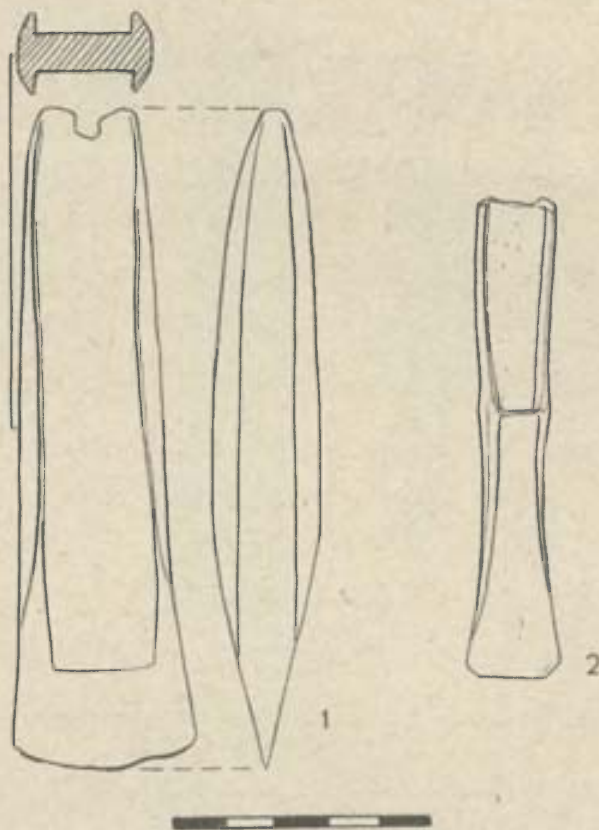
Zbiory: Przed wojną muzeum w Sulechowie.

Lit.: W. Bohm, (1935), s. 132; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 22.

Pałczyn, pow. wrzesiński

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Siekierka z wysokimi, ściętymi przy ostrzu brzegami typu północniemieckiego (ryc. 42: 1, tabl. IV: 14). Siekierka rozszerza się równomiernie ku

Ryc. 42. Pałczyn, pow. wrzesiński, nr 1; Piła, m. pow. nr 2. Nr 2 wg fotografii z archiwum MAP

Fig. 42. Pałczyn, district de Wrzesnia, No 1; Piła, chef lieu de district, No 2. No 2 d'après une photographie de l'archive du MAP

dołowi. Ostrze lekko łukowate. Wysokie brzegi siekierki zachowują w dolnej części tę samą wysokość, nieznacznie zniżają się w górnej, dopiero przy końcu obucha schodząc w dół. Grzbiety brzegów ostre, podstawy na całej długości odcięte ostro od płaskiego dna rynny. Ścięcia brzegów rozpoczynające się w $\frac{1}{4}$ długości siekierki. Boki siekierki trójpłaszczyznowo facetowane. Podczas lepienia modelu woskowego jeden z wysokich brzegów został skrzywiony i częściowo wgięty do wewnątrz. Dł. siekierki 12,3 cm, szer. końca obucha 1,9 cm, szer. ostrza 3,7 cm, gr. śr. siekierki ok. 1 cm, maks. wys. brzegów 0,6 cm.

Zbiory: Do 1839 MAP. Obecnie znajduje się w muzeum tylko kopia.

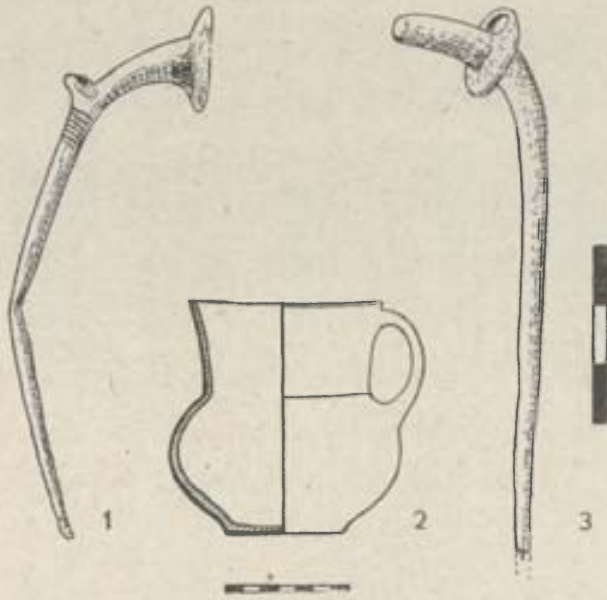
Lit.: Album zab. PTPN, z. 2, s. 9, tabl. XXIII, ryc. 10; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 211, nr 217; (1923) s. 252, przyp. 221; (1928—1932), s. 34 (zalicza tu do III okresu epoki brązu); L. Kozłowski, (1928), s. 129 (zalicza do II okresu epoki brązu).

Pietrzyków, pow. koniński

Poł.: Stanowisko 3.

Rodz. znal.: Z grobu (?)

Inw.: 1. Dolna część dzbanuszka (ryc. 41: 3). Nasada szyjki wyodrębniona. Brzusiec baniasty, słabo wydęty. Dno słabo wyodrębnione, płaskie. Ułamane ucho dolnym końcem przytykało do największej wydętości brzuśca. Tam też znajdowały się 3 guzki formy F (dwa zachowane). Miejsce czwartego zajmuje dolny koniec ucha. Otaczają je od góry ostrołukowe pasma potrójnych linii rytych. Między nimi na górnej połowie brzuśca umieszczone są podobne pionowe pasma, ujęte po obu stronach w pary poprzecznych nacięć. Nacięciami zdobione są także grzbiety guzków.

Ryc. 43. Pogorzelica, pow. wrzesiński, nr 3; Poznań-Sołacz, nr 2; Poznań-Szeląg, nr 1. Nr 1 wg J. Kostrzewskiego

Fig. 43. Pogorzelica, district de Września, N° 3; Poznań-Sołacz, N° 2; Poznań-Szeląg, N° 1. N° d'après J. Kostrzewski

Obie powierzchnie gładzone, szare. Śr. brzuśca 7,6 cm, śr. dna 4 cm, dł. pionowych grzbietów guzków ok. 3 cm.

2. Ułamek naczynia z zachowaną dolną częścią szyjki i częścią brzuśca (ryc. 41: 2). Szyjka rozchylona ku górze, o słabo zaznaczonej nasadzie, przechodzącej łukowato w baniasty brzusec. Na największej wydatości brzuśca guzek formy F, ale bez daszkowatego grzbietu, otoczony od góry trzema łukowatymi, szerokimi bruzdami. Po obu stronach guza brzusec pokrywają pionowe pasma podobnych bruzd. Tuż pod nasadą szyjki znajdują się pojedyncze, owalne, płytkie dołki. Powierzchnie gładzone i wyświecone, żółtobrązowe, miejscami o czarnoszarzym odcieniu. Przełom ścianek w tym samym kolorze.

Zbiory: MAP, kat. 1950: 349 (ze zbiorów Zakrzewskiego).

Lit.: J. Kostrzewski, (1928—1932), s. 20; (1927), s. 55, nr 869; (1939), s. 222; A. Witkowska, (1952), s. 296.

Uwagi: Na tym samym miejscu znaleziono brązowy grocik strzały, 1 szydło brązowe i fragmenty 3 dalszych, pierścionek i spiralę brązową pochodzące z młodszej epoki brązu.

Piła, m. pow.

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Siekierka brązowa z piętą prostokątną, typu wielkopolskiego (ryc. 42: 2). Obuch z wysokimi brzegami rozszerza się trochę ku końcowi. Poprzeczna ścianka piętki prosta, ostro ścięta od strony obucha. Dolna część siekierki nieznacznie w połowie zwężona, rozszerza się trochę przy ostrzu. Boki dolnej części siekierki są — zdaje się — dwupłaszczyznowo facetowane. Ostrze siekierki proste.

Zbiory: Mf. V, kat. II, 10773.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 206, nr 145.

Uwagi: Opis wg fotografii.

Pogorzelica, pow. wrzesiński

Bad.: Odkryty w r. 1888 obok grobów skrzynkowych kultury pomorskiej. Podarowane przez A. Krzywińską do zbiorów Tow. Przyjaciół Nauk w Poznaniu.

Rodz. znal.: Grób.

Inw.: Mała szpila uchata (ryc. 43: 3, tabl. VI: 5). Trzonek szpili stopniowo grubiejąc zagina się parabolicznie i przechodzi w szyjkę. Główka szpili niewyodrębniona, prosto ucięta. W górnej części zgięcia obejmuje szyjkę szpili duża, cienka tarczka z kolistym otworem w górnej połowie. Szpila została odlana razem z otworem. Powierzchnia ma jasnozieloną patynę. Dł. szpili ok. 11 cm, dł. szyjki do tarczki 1,6 cm, śr. główki przy końcu szpili 0,4—0,5 cm, śr. tarczki 1,5 cm, maks. gr. tarczki 0,2 cm, śr. otw. w tarczce 0,4—0,5 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1939: 196.

Lit.: Album zab. PTPN, z. 3, tabl. I, V, 8; B. Erzepki, (1890), s. 53, tabl. XXI, 10; J. Kostrzewski, (1917), s. 110; (1939), tabl. 66, ryc. 17; L. Kozłowski, (1928), s. 84; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 69.

Uwagi: Wg Erzepkiego szpilę znaleziono w grobie skrzynkowym razem z urną. Jeżeli informacja ta nie jest mylna, należy przypuścić, że groby skrzynkowe wkopane zostały w grób z III okresu epoki brązu, niszcząc go.

Policko, pow. międzyrzecki

Poł.: „W prawobrzeżnym zakolu Obry, po prawej stronie toru kolejowego jadąc z Międzyrzecza... W niższej części stanowiska”.

Bad.: Powierzchniowe E. Dąbrowskiego w 1957 r.

Rodz. znal.: Nieokreślone.

Inw.: Fragmenty naczyń guzowych.

Zbiory: Muzeum Regionalne w Międzyrzeczu.

Poręba, pow. międzyrzecki

Poł.: Stanowisko 1. Na północ od drogi do Gaju i Przytoczny, ok. 1 km na południe od Warty, na nieznanym wyniesieniu wśród pól, na gruncie Rosika.

Bad.: Pierwsze naczynia, odkryte przypadkowo podczas prac rolnych przez gospodarza Dehrmanna, zaginęły. Grób odkryty przypadkowo w 1957 r. zabezpieczył konserwator zabytków archeologicznych, E. Dąbrowski. W 1958 r. Muzeum Archeologiczne w Poznaniu i Wojew. Konserwator z Zielonej Góry przeprowadzili badania ratownicze, kierowane przez W. Śmigiełskiego i A. Kołodziejskiego.

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III i IV okresu epoki brązu. Cmentarzysko silnie zniszczone.

Inw.: Z 9 łącznie odkrytych grobów groby nr 1, 2, 4, 9 pochodzą z III okresu, 6, 7, 8 z IV okresu, 3, 5 z fazy przejściowej. Całość materiału opublikuje W. Śmigiełski.

Zbiory: MAP, kat. 1963: 1—14, 25—32, 35.

Poznań-Sołacz (I)

Poł.: Przy ul. Pomorskiej.

Bad.: Znaleziony podczas budowy linii tramwajowej w 1912 r.

Rodz. znal.: Grób (?)

Inw.: Niski dzbanek (ryc. 43: 2, tabl. II: 8). Szyjka lekko rozchylona, o krawędzi okrągłej i nasadzie wyodrębnionej. Brzusec baniasty, słabo wydęty. Dno wyodrębnione, płaskie, tworzy już właściwie zaczątek niskiej nóżki. Ucho taśmowate dotyka górnym końcem do szyjki trochę poniżej krawędzi, dolnym do brzuśca w połowie odległości między największą wydatością a nasadą szyjki. Obie powierzchnie wygładzone i wyświecone, czerwono-brązowe. Na dolnej części naczynia czarne plamy. Śr. brzuśca 11,2 cm, wys. dzbanka 12 cm, śr. otw. 10 cm, śr. dna 6 cm, szer. taśmy ucha 2,4 cm, gr. 0,5 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1912: 1225.

Lit.: W. Hensel, (1953), s. 43, ryc. 5b; (1958), s. 67, ryc. 17; J. Kostrzewski, (1929), s. 4, ryc. 9; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 77; M. Piaszykówna, (1953), s. 133, ryc. 15; archiwum MAP.

Poznań-Szeląg (II)

Rodz. znal.: Z grobu (?)

Inw.: Mała, brązowa szpila uchata (ryc. 43: 1). Główka na kształt dużej, płaskiej tarczki. Szyjka

parabolicznie zgięta, gruba przy główce, nieznacznie się zwężając przechodzi w trzonek. Po zewnętrznej stronie parabolicznego wygięcia mniej więcej w 1/4 długości szpili, licząc od główki, umieszczone poprzeczne uszko. Trzonek szpili w połowie swej długości złamany. Końca brak. Trzonek poniżej ucha zdobiony pasmem poprzecznych kresek.

Zbiory: MAP, kat. 1939: 201. Zabytku brak.

Lit.: W. Hensel, (1953), s. 43, ryc. 5c; (1958), s. 67, ryc. 17; J. Kostrzewski, (1923), ryc. 182; (1922—1924), s. 176, ryc. 56; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 77; M. Piaszykówna, (1953), s. 133, ryc. 16, 1; archiwum MAP, klisza nr 1832.

Uwagi: Opis wg fotografii.

Poznań — okolica (III)

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Otwarta bransoleta brązowa z zachodzącymi na siebie końcami (ryc. 44). Sztabka bransolety praw-

Ryc. 44. Poznań-okolice. Wg fotografii z archiwum MAP

Fig. 44. Poznań-environs. D'après une photographie des archives du MAP

dopodobnie równej szerokości i grubości, przypuszczalnie o ostro uciętych końcach, od strony wewnętrznej płaska, od zewnętrznej płasko kolista. Zewnętrzna powierzchnia zdobiona polami poprzecznych i podłużnych kresek.

Zbiory: Mf. V, kat. I, d. 1091.

Lit.: E. Blume, (1909), s. 25, nr 1, d. 1091; W. Hensel, (1953), s. 43, ryc. 5e; (1958), s. 67, ryc. 17; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 208, nr 172; (1929), s. 4, ryc. 8b, L. Kozłowski, (1928), s. 127; M. Piaszykówna, (1953), s. 133, ryc. 16: 2.

Uwagi: Opis wg fotografii.

Poznań — miejsce nieznanne (IV)

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Siekierka brązowa z półkolistą piętą typu północnoniemieckiego (ryc. 45).

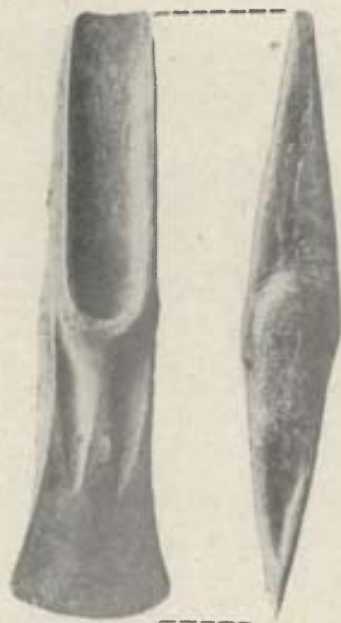
Zbiory: Mf. V, kat. Id. 1093.

Lit.: E. Blume, (1909), s. 25, nr Id, 1093; W. Hensel, (1953), s. 43, ryc. 5d; (1958), s. 68, ryc. 17; J. Kostrzewski, (1929), s. 4, ryc. 7; (1939), tabl. 67, ryc. 3; M. Piaszykówna, (1953), s. 134, ryc. 16: 3.

Przemęt, pow. wolsztyński (I)

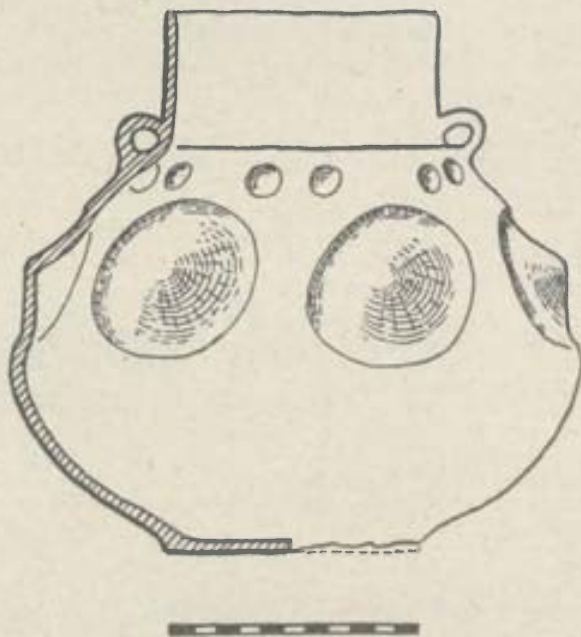
Rodz. znal.: Z grobu.

Inw.: Baniasta amfora (ryc. 46, tabl. I: 6). Szyjka cylindryczna o krawędzi płasko ściętej i wyraźnie zaznaczonej nasadzie, podkreślonej biegnącą wzdłuż niej szeroką bruzdą. Brzusiec prawie kulisty. Dno wyodrębnione, płaskie. Dwa przeciwległe pionowe uszka z wąskich, grubych taśm przytykają górnymi końcami do szyjki trochę powyżej nasady, dolnymi zaś do górnej części brzuśca. Zdobia je po dwa równoległe do brzegów żłobki. Powyżej połowy wysokości brzuśca 6 guzów formy D. Między nimi, pod nasadą szyjki, znajdują się po dwa koliste, płaskie dołki. Obie powierzchnie wygładzone i wyświecone, brunatne z szarymi plamami. Śr. brzuśca 22,4 cm, wys. amfory 21,3 cm, śr. otw. 11,2 cm, śr. dna 10,2 cm, śr. podstaw

Ryc. 45. Poznań — miejsce znal. nieznanne. Wg fotografii z archiwum MAP

Fig. 45. Poznań — lieu de trouvaille inconnu. D'après une photographie de l'archive du MAP

Ryc. 46. Przemęt, pow. wolsztyński

Fig. 46. Przemęt, district de Wolsztyn

guzów ok. 6,5—7 cm, śr. dołków ok. 1,3—1,5 cm, szer. taśm ucha 2 cm, gr. taśm 0,7 cm.

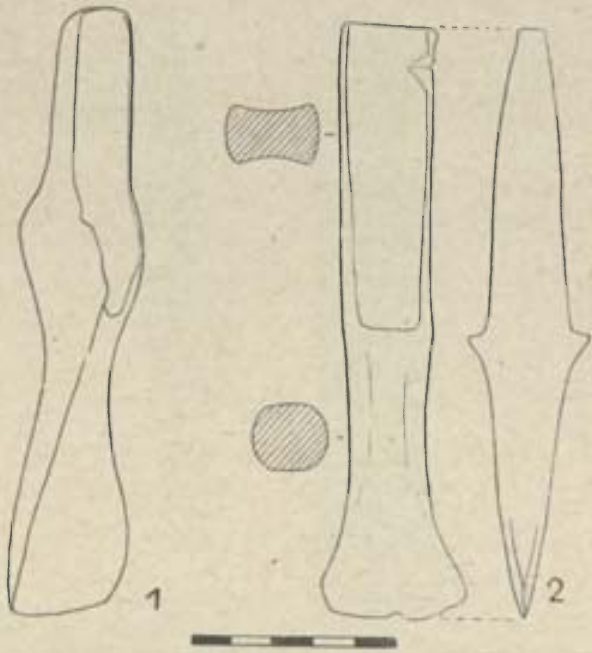
Zbiory: MAP, bez numeru.

Lit.: J. Kostrzewski, (1928—1932), s. 19, ryc. 10, 1; L. Kozłowski, (1928), s. 74; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 83; *Przewodnik ...* Poznań, (1918), s. 41.

Przemęt, pow. wolsztyński (II)

Rodz. znal.: Luźne (wg L. Kozłowskiego znalezisko grobowe).

Inw.: Szpila brązowa z kulistą główką i zgrubiałą szyjką.

Ryc. 47. Przystajnia, pow. kaliski, nr 1; Raczyce, pow. ostrowski, nr 2. Nr 1 wg fotografii z archiwum MAP
Fig. 47. Przystajnia, district de Kalisz, N° 1; Raczyce, district d'Ostrów, N° 2. N° 1 d'après une photographie des archives du MAP

Zbiory: Mf. V, kat. EJ. II, 217: 91.

Lit.: J. Kostrzewski, (1923) 254, *przyp.* 216; L. Kozłowski, (1928), s. 84 (podana mylnie jako szpila uchata).

Przystajnia, pow. kaliski

Pol.: Blisko miejsca zwanego „cmentarzem ariańskim”.

Inw.: Siekierka brązowa z piętą lejkowatą, typu czeskiego (ryc. 47: 1). Obuch ma brzegi trochę podwyższone. Piętka o wysokich półkolistych ściankach, schodzących się ze sobą pod ostrym kątem. Siekierka przy pięcie mocno zwęża się, jednocześnie grubiejąc. Załom boków siekierki przy pięcie łagodny. Dolna część siekierki rozszerza się mocno, począwszy od końca piętki. Dł. siekierki 15 cm, szer. ostrza 3,7 cm, szer. obucha 1,8 cm.

Zbiory: Dawniej w zbiorach Józefa Kobierzyczego.

Lit.: *Album wystawy archeologicznej i zabytków sztuki w Kaliszu 1900 r.*, tabl. 13, nr 29; *Katalog wystawy archeologicznej w Kaliszu*, Kalisz 1 00, s. 7, nr 29; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 210, nr 212; (1964), s. 57, ryc. 64; archiwum MAP, kłisza nr 3744; L. Kozłowski, (1928), s. 133 (pisze o siekierce skrzydlatej, co nie zgadza się z fotografią); J. Kostrzewski, (1 6), s. 7, ryc. 64.

Uwagi: Opis wg fotografii, wymiary wg literatury.

Pszczew, pow. międzyrzecki (I)

Pol.: Stanowisko 4. W przesmyku między Jezio-rem Miejskim a zabagnionymi łąkami przylegającymi do Jeziora Chłop. Na wzgórzu, naprzeciw budynków nadleśnictwa Pszczew.

Bad.: Ratownicze E. Dąbrowskiego w 1957 r.

Rodz. znal.: Przepuszczalnie grób zniszczony przez wykop pod dymarkę z okresu wpływów rzymskich.

Inw.: Drobne fragmenty ceramiki guzowej.

Zbiory: Muzeum Regionalne w Międzyrzeczu.

Lit.: E. Dąbrowski, (1959), s. 42 i 74, *przyp.* 15.

Pszczew, pow. międzyrzecki (II)

Rodz. znal.: Z grobu (?)

Inw.: Większa część szyjki i około 1/3 części brzuśca amfory (ryc. 48). Szyjka prawie cylindryczna, o płasko ściętej krawędzi i wyraźnie wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec baniasty, silnie wydęty, niewyodrębniony od podstawy. Dwa pionowe, przeciwległe osadzone ucha, z których tylko jedno zachowało się, przytykały górnymi końcami do szyjki przy nasadzie, dolnymi do brzuśca zaraz poniżej nasady szyjki. Ucha wykonane ze stosunkowo szerokich taśm. Na największej wydętości brzuśca 8 guzów formy C, z których 3 zachowały się. Otaczają je po 2 bruzdy, otwarte tylko na małym odcinku od dołu. Powierzchnia gładzona, żółtawa. r. brzuśca ok. 22 cm, wys. zachowanej części 18,5 cm, śr. otw. 14,7 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1947: 1378 a.

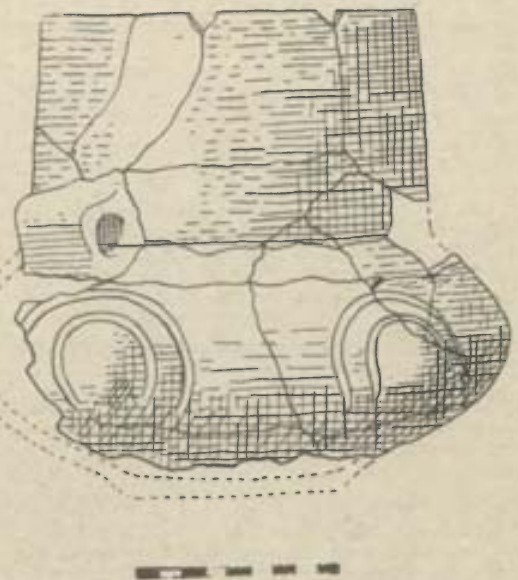
Raczyce, pow. ostrowski (I)

Pol.: 400—500 m na południe od wsi między strumyczkiem Kurochem a baryczą, tuż przy aroazie idącej do Garek istniało dawniej grodzisko, dzisiaj zniwelowane. Miejsce znalezienia znajdowało się 40 m na wschód od grodziska, a 270 m na północ od Baryczy.

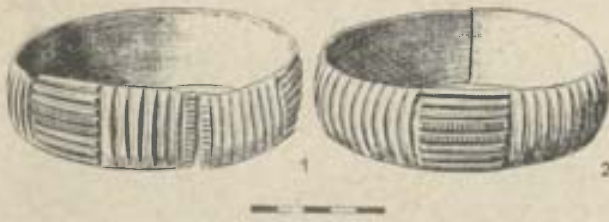
Bad.: Przy pracach rolnych w r. 1913 znaleziono tu siekierkę brązową, którą kierownik szkoły z Topoli Wielkiej, Ulatowski, przekazał w r. 1937 do Muzeum Archeol. w Poznaniu.

Rodz. znal.: Luźne (?) Skarb (?)

Inw.: Siekierka z piętą prostokątną, typu wielkopolskiego (ryc. 47: 2, tabl. V: 7). Obuch o lekko łukowatych bokach nieznacznie rozszerza się ku końcowi, a grubieje równomiernie ku pięcie. Podwyższone brzegi boków tworzą z jego powierzchnią dwie łukowate w przekroju poprzecznym rynny. Ścianka piętki silnie podwyższona, ścięta prosto od strony obucha, od strony ostrza przechodzi łukowato w dolną część siekierki. Dolna część siekierki osmiobocznie facetowana, o zaokrąglonych bokach, począwszy od piętki zwęża się nieznacznie do połowy długości, po czym przy ostrzu silnie łukowato rozszerza się. Płaszczyzna ciosu, wyodrębniona przez silniejsze ścięcie siekierki, obejmuje całą rozszerzoną część. Ostrze łukowate. Powierzchnia silnie zniszczona, o czarnobrązowej, miejscami tylko złotej patynie. Dł. siekierki 14,4 cm, dł. obucha do piętki 7,4 cm, szer. końca obucha 2,3 cm, szer. siekierki przy pięcie 2,1 cm, szer. ostrza ok. 3,7 cm.

Ryc. 48. Pszczew, pow. międzyrzecki
Fig. 48. Pszczew, district de Międzyrzecz

Ryc. 49. Raczyce, pow. ostrowski
Fig. 49. Raczyce, district d'Ostrów

Zbiory: MAP, kat. 1939: 273.

Lit.: T. Dobrogowski, (1938), s. 64—66.

Uwagi: Według Dobrogowskiego możliwe jest, że opisana siekierka należała do skarbu i dopiero później została zawleczona w inne miejsce. Dobrogowski zwraca uwagę na fakt znalezienia zarówno naramienników, jak i siekierki w tej samej odległości od Baryczy. Siekierka mogła być rzeczywiście zawleczona przez pląg, jeżeli oba znaleziska znajdowały się na tym samym polu ornym. Z całą pewnością nie można jednak stwierdzić należenia siekierki do skarbu wobec dużej odległości, niepewności pomiarów miejsc znalezienia i innej patyny.

Raczyce, pow. ostrowski (II)

Poż.: 330 m na wschód od wspomnianego zniszczonego grodziska, 270 m na północ od Baryczy.

Bad.: Przy pracach rolnych w r. 1935 znaleziono 6 naramienników brązowych, poukładanych jeden na drugim. Z nich 2 kierownik szkoły z Topoli Wielkiej, Ulatowski, przekazał w r. 1937 do Muzeum Archeol. w Poznaniu. Reszta zabytków uległa rozproszeniu.

Rodz. znal.: Skarb.

Inw.: 1. Kolisty, otwarty naramiennik brązowy z szerokiej taśmy (ryc. 49: 2, tabl. VI: 11). Taśma nierównej szerokości (parę razy nieznacznie się zwęża, po czym znów trochę rozszerza), wewnątrz płaska, zewnątrz lekko łukowato wypukła, o ostro uciętych, lekko zachodzących na siebie końcach. Brzegi taśmy miejscami zagięte do wewnątrz. Zewnętrzna powierzchnia zaostrzona siedmioma polami geometrycznych nacięć, pokrywających całą szerokość taśmy. Przy końcach znajdują się 2 pasma po 8 nacięć poprzecznych, dalej 2 pasma siedmiu nacięć podłużnych, 2 najszersze pasma po 14 nacięć poprzecznych i między nimi ostatnie pasmo z siedmiu nacięć podłużnych (jedno z nacięć prawie niewidoczne wskutek późniejszego zagięcia brzegu taśmy). Krawędzie końców pokryte poprzecznymi krótszymi nacięciami. Podobne kreski poprzeczne w stosunku do głównych nacięć znajdują się na dwu środkowych płaszczynach między nacięciami podłużnymi. Ornament wykonany jest dość grubo i niestarannie. Nacięcia większe ustawione są w różnej odległości od siebie. Zdaniem T. Dobrogowskiego naramienniki takie wykonywano naprzód razem z ornamentami (poza drobnymi nacięciami) w odlewie woskowym w formie rozprostowanej. Po odlewie układano prostą taśmę brązową do wydrążonej formy drewnianej, gdzie uderzeniami od wewnętrznej strony nie pokrytej ornamentami zginano ją kolisto. Za podobną interpretacją świadczą wspomniane wyżej zagięcia brzegów taśmy, uszkodzenie części ornamentu przybrzeżnego oraz ślady uderzeń metalowego narzędzia na płaszczynie wewnętrznej. Patyna częściowo jasnozielona, częściowo rdzawa. Śr. maks. naramiennika 10,3 cm, śr. min. 9,8 cm, szer. taśmy w środku 3,3 cm, przy końcach 2,9—3,1 cm, maks. szer. dużych nacięć 0,2—0,4 cm, maks. gr. taśmy 0,7 cm.

2. Podobny drugi naramiennik (ryc. 49: 1, tabl. VI: 10). Różni się tylko nieco owalnym kształtem wskutek tego, że końce nie zachodzą na siebie, lecz stykają się ze sobą, oraz tym, że jedno z pasm poprzecznych przy końcu liczy nie osiem, lecz siedem

nacięć. Patyna podobnie jak u poprzedniego okazu jasnozielona, z jednej strony przechodzi w rdzawy odcień. Śr. maks. naramiennika 10 cm, śr. min. 9,8 cm, szer. taśmy w środku 3,1 cm, przy końcach 2,9 cm i 3,1 cm, szer. nacięć 0,3—0,5 cm, maks. gr. taśmy 0,7 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1937: 737 i 1939: 173.

Lit.: T. Dobrogowski, (1938), s. 64—66.

Radzim, pow. obornicki

Poż.: Wydobyty z Warty. Dokładne położenie niepewne. Jedne notatki w archiwum oznaczają je w odległości 1,5 km poniżej Radzimia, gdy według innych znajdowało się ono przy wyspie (obecnie półwysp) na Warcie, porosłej lasem z grodziskiem łużyckim i wczesnohistorycznym. Ponieważ ilość wymienionych przedmiotów i w jednej, i w drugiej notatce nie jest pełna, natomiast daty znalezienia zgadzają się, należy sądzić, że mamy do czynienia z jednym skarbem.

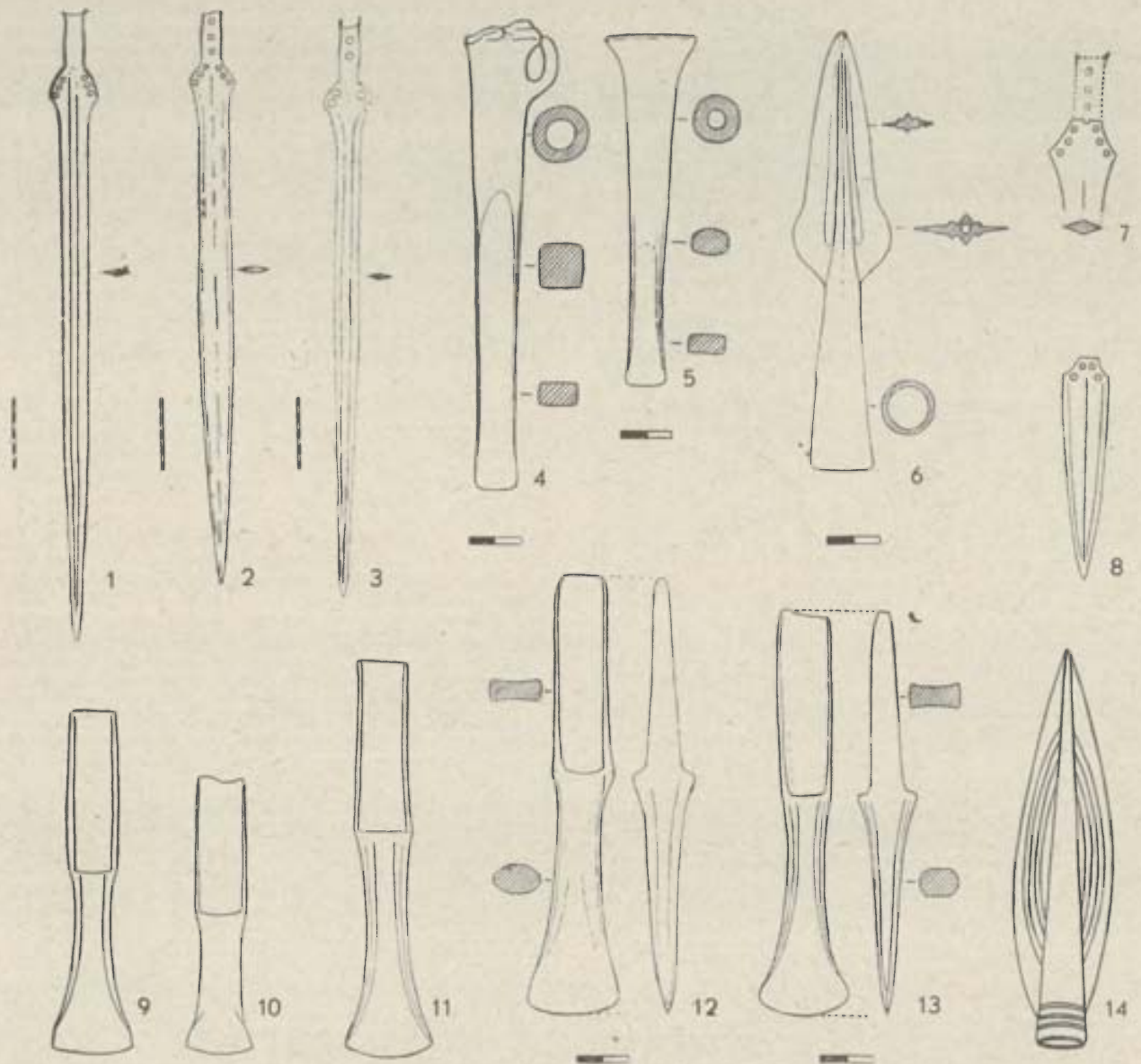
Bad.: Znalezione podczas bagrowania Warty w r. 1892. Część zabytków podarował do muzeum poznańskiego inspektor wodny, część dostała się do zbiorów Tow. Przyjaciół Nauk, pozostała reszta do Museum f. Völkerkunde w Berlinie.

Rodz. znal.: Skarb.

Inw.: W skład skarbu wchodzi: 4 miecze, 1 mieczyk, 1 sztylet, 2 groty do oszczepów, 5 siekierek z piętką prostokątną typu wielkopolskiego, 2 dęta brązowe.

1. Miecz ze sztabą do rękojeści (ryc. 50: 2). Głownia ma w przybliżeniu kształt liścia tataraku, rozszerzając się stosunkowo szybko, począwszy od końca i osiągając największą szerokość w połowie swej długości, po czym znów nieco zwęża się w górnej części przy nasadzie rękojeści boki głowni łukowato rozszerzają się. Głównie wzmacnia wzdłuż całej jej długości szerokie, słabo wyodrębniające się, płasko łukowate żeberko. Brzegi głowni, na szer. 0,5 cm od krawędzi, mają mniejszą grubość, co zaznacza się pasami biegnącymi równoległe do krawędzi wzdłuż całej długości głowni. Pasy te widać wyraźniej z każdej strony tylko wzdłuż jednego boku. Z drugiej strony są one prawie zupełnie zatarte. Widać z tego, że cieńsze, wykonane już w odlewie brzegi głowni zostały starte przez ostrzeżenie, przy czym ostrono je zawsze tylko z jednej strony, każdy z przeciwnych. Rękojeść miecza składa się z trapezowatej nasady, obejmującej górny koniec głowni, i podłużnej, prawie prostokątnej, jedynie w środku lekko łukowato rozszerzonej sztaby do rękojeści. Nasada i sztaba mają podwyższone brzegi. Nasada ma 6 otworów na nity, po 3 przy każdym boku, dalsze 3 otwory rozmieszczone są wzdłuż środka sztaby. Patyna wodna, złocista. Dł. miecza 65,5 cm, dł. głowni, licząc od początku nasady rękojeści, 57,6 cm, maks. szer. głowni w połowie długości 3,8 cm, min. szer. górnej części głowni 3,5 cm, szer. głowni przy nasadzie rękojeści 4,9 cm, maks. gr. środka 0,6 cm (przy nasadzie rękojeści), dł. sztaby do rękojeści 5,8 cm, maks. szer. sztaby 2,4 cm, gr. sztaby w środku 0,2 cm, maks. wys. brzegów sztaby 0,5 cm, śr. otw. 0,4—0,5 cm.

2. Dłuższy trochę od poprzedniego miecz ze sztabą do rękojeści (ryc. 50: 3). Wąska głownia od prostych bokach rozszerza się równomiernie do swojej szerokości, począwszy od końca, po czym zachowuje tę samą szerokość, silnie tylko łukowato rozszerzając się przy nasadzie rękojeści. Środek głowni wzmacnia wzdłuż całej długości stosunkowo węższe, płasko łukowate żeberko, wyodrębnione wyraźnie od powierzchni boków. Granice podstawy żeberka biegną równoległe do krawędzi głowni i razem z nim rozszerzają się silnie przy nasadzie rękojeści. Poszerzone przez to żeberko zlewa się tu z powierzchnią głowni. Nasada rękojeści półkolistą, z podwyższonymi bokami. Sztaba do rękojeści podłużna, zwężona przy połączeniu z nasadą, rozszerzona łukowato w środku. Wysokie boki sztaby wystają jeszcze dość daleko poza koniec środka. Rękojeść ma 6 otworów na nity,

Ryc. 50. Radzim, pow. obornicki. Nry 7, 8, 14 wg rysunków z materiałów J. Kostrzewskiego, nry 9, 10, 12, wg fotografii z archiwum MAP

Fig. 50. Radzim, district d'Oborniki, Nos 7, 8, 14 d'après des dessins puisés dans les matériaux de J. Kostrzewski, Nos 9, 10, 12, d'après des photographie des archives du MAP

z czego po 2 przy brzegach nasady, a pozostałe 2 w górnej części środka sztaby. Głownia miecza jest pogięta, boki jej w kilku miejscach poszczerbione. Koniec nasady rękojeści z jednej strony odłamany. Patyna wodna, złocista. Dł. miecza 66 cm, dł. głowni 56 cm, maks. szer. głowni w połowie długości 2,6 cm, szer. głowni przy nasadzie 5,7 cm, dł. sztaby do rękojeści, licząc od nasady do końca boków, 7 cm, dł. boków przedłużonych poza koniec środka sztaby 1,4—1,2 cm, maks. szer. sztaby 2,6 cm, gr. sztaby 0,2 cm, wys. brzegów sztaby 0,6 cm, śr. otw. na nity 0,6 cm.

3. Jeszcze dłuższy miecz, również ze sztabą do rękojeści (ryc. 50: 1). Głownia miecza o prostych bokach rozszerza się równomiernie począwszy od końca aż do $\frac{1}{3}$ swe długości, po czym zachowuje tę samą szerokość. Jedynie przy samej nasadzie rękojeści boki głowni parabolicznie rozszerzają się. Środek głowni wzdłuż całej długości wzmocniony łukowatym, wyraźnie od powierzchni boków wyodrębnionym że-

berkiem. Zeberko, nie zmieniając szerokości, dochodzi aż do początku sztaby do rękojeści. Nasada rękojeści półkolista, z podwyższonymi bokami. Sztaba do rękojeści lekko rozszerzona w środku, z mocniej niż przy nasadzie podwyższonymi bokami, przedłużonymi przy końcu poza jej środek. Nasada rękojeści ma 6 otworów na nity, umieszczonych po 3 przy bokach. Miecz poza ułamanymi końcami boków sztaby i pogiętymi nieco jej brzegami jest dobrze zachowany. Powierzchnia miecza ma podobnie jak dwa pierwsze okazy wodną patynę, z wyjątkiem sztaby do rękojeści pokrytej białym nalotem. Dł. miecza 71,8 cm, dł. głowni, licząc do początku nasady rękojeści, 62,1 cm, maks. szer. głowni 3,1 cm, szer. głowni przy nasadzie rękojeści 3,6 cm, maks. gr. głowni 0,9 cm, dł. szta y do rękojeści, licząc do końca jej przedłużonych boków, 7 cm, dł. zachowanych części przedłużonych boków 0,5 cm i 1 cm, maks. szer. sztaby do rękojeści 2,4 cm, min. szer. sztaby przy połączeniu z nasadą 2,1 cm,

gr. sztaby w środku 0,3 cm, maks. wys. brzegów sztaby 0,9 cm, śr. otworów na nity 0,5—0,6 cm.

4. Długi miecz o wąskiej głowni (ryc. 50: 7). Nasada rękojeści trapezowata, o wgiętych łukowato bokach. Sztaba do rękojeści ułamana. Miecz miał przypuszczalnie 9 otworów na nity, z których 6 (po 3) umieszczonych było wzdłuż brzegów nasady rękojeści, 3 pozostałe wzdłuż środka sztaby. Z otworów na sztabie zachował się tylko jeden.

5. Krótki mieczyk ze sztabą do rękojeści, o wąskiej głowni, wzmocnionej w środku wypukłym żeberkiem.

6. Sztylet ze sztabą do rękojeści (ryc. 50: 8). Głownia sztyletu szeroka, równomiernie rozszerzająca się ku rękojeści. Ścianki głowni cienkie na wąskim odcinku przy bokach, grubieją potem prawie pod kątem prostym, tak że w przekroju poprzecznym, z wyjątkiem wąskich boków, ma głownia kształt prostokąta. Środkiem głowni biegnie wysokie, ostre żeberko. Sztaba do rękojeści szeroka, krótka, kształtu trapezowatego, z wgiętymi do środka bokami. Koniec sztaby prosty. Sztaba ma 4 otwory na nity, umieszczone wzdłuż krawędzi.

7. Grot oszczepu (ryc. 50: 6, tabl. IV: 4). Długość ostrza wynosi przeszło połowę długości całego grotu. Ostrze wąskie, o prostych bokach, przy nasadzie rozszerza się w dwa półkola. Boki ostrza przy nasadzie schodzą się łukowato ze ściankami tulejki. Czubek ostrza zaokrąglony. Tulejka, przedłużona żeberkiem na całą długość ostrza, kończy się dopiero ok. 0,5 cm przed jego czubkiem. Tulejka, pusta w środku, ciągnie się do $\frac{1}{3}$ długości ostrza. Aż do nasady ostrza tulejka, okrągła i silnie zwężona wzdłuż ostrza, zmienia kształt na deltoidowy dzięki silniejszemu zmniejszeniu szerokości niż wysokości. Po o u jej stronach umieszczone są 2 niskie żeberka o okrągłych grzbietach, zaczynające się na linii największej szerokości ostrza, a kończące razem z przedłużeniem tulejki przy czubku grotu. Mniej więcej w połowie odległości między nasadą ostrza a wylotem tulejki znajdują się na linii ostrza 2 okrągłe przeciwległe otwory na nity, z których jeden jest nieco większy. Przy końcu ostrza boki są nieco pogięte, grzbiet przedłużenia tulejki rozpięzany, a sam czubek stępiony i ścięty. Patyna o ciemnozielonym kolorze. Dł. grotu 16,6 cm, dł. ostrza 9,5 cm, szer. ostrza 3,7 cm, dł. pustej tulei 10,5 cm, śr. wylotu tulei 2,3 cm, dł. żeberka ok. 8 cm, odl. otworów na nity od wylotu tulei 3,4 cm, śr. otworów na nity 0,5 i 0,4 cm.

8. Grot oszczepu (ryc. 50: 14). Tulejka grotu wystaje zaledwie na 1 cm poza ostrze. Ostrze ma kształt bardzo wydłużonej elipsy, ostrołukowato zakończony przy czubku, ściętej przy nasadzie. Największą szerokość ma ostrze w $\frac{2}{3}$ swej długości, licząc od końca. Tulejka grotu równomiernie zwężająca się, przedłużona żeberkiem do samego końca ostrza. Sądząc z rysunku, wyodrębniła się ona wyraźnie od ścianek ostrza. Środkowy odcinek ostrza umacniają dwie łukowate pary żeberka, przytykające do ścianek tulejki, mniej więcej w równej odległości z obu stron od końca ostrza i jego nasady. Tulejka przy nasadzie ostrza zdobiona 3 poprzecznymi żeberkami lub pręgami. Dł. ok. 20 cm.

9. Wysmukła siekierka z piętka prostokątną typu wielkopolskiego (ryc. 50: 12, tabl. V: 6). Obuch nieznacznie zwęża się ku końcowi, a grubieje mocniej ku piętce. W przekroju poprzecznym bliżej piętki jest on grubszy przy bokach niż w środku, dzięki czemu ma łukowato wklęsłe powierzchnie. Pogrubienie boków zanika przy końcu obucha. Koniec obucha prosty. Ścianki piętki, utworzone przez mocno podwyższoną, płasko-kolistą w przekroju poprzecznym dolną część siekierki, są nieznacznie tylko wgięte, prawie proste. Boki siekierki przy piętce rozszerzają się, tworząc wyraźnie zaznaczone załomy. Wysmukła dolna część siekierki zwęża się w połowie długości, rozszerzając się słabo przy piętce i silniej przy ostrzu. Górna i środkowa jej część ma w przekroju poprzecznym kształt w przybliżeniu soczewkowy.

Boki jej są trzy płaszczyznowo facetowane. Facetowanie to bardzo niewyraźne, prawie zatarte, dochodzi mniej więcej do $\frac{1}{4}$ długości dolnej części siekierki — licząc od ostrza — gdzie powierzchnie siekierki, rozpięzając się, przechodzą nieznacznie w płaszczyznę ciosu. Ostrze siekierki płasko-łukowate. Patyna wodna, złocista. Dł. siekierki 16,6 cm, dł. obucha, licząc do piętki, 7,5 cm, szer. końca obucha 1,5 cm, gr. końca obucha 0,4 cm, gr. środka obucha przy piętce 1,2 cm, szer. siekierki przy piętce 2,4 cm, gr. siekierki przy piętce 2,3 cm, maks. wys. piętki 0,5 cm, szer. ostrza 3,4 cm.

10. Podobna, nieco mniejsza siekierka (ryc. 50: 13). Obuch o prawie równoległych bokach, nieznacznie tylko grubieje przy piętce. Koniec obucha, z wyjątkiem małego kawałka, ułamany. Płaszczyzny boków obucha łukowato zaokrąglone. Brzegi o ostrych grzbietach są trochę mocniej podwyższone niż u pierwszej siekierki. Ścianki piętki, podobnie jak u pierwszej siekierki utworzone przez zgrubiałą dolną część siekierki, są półkoliste, w przekroju poprzecznym i ostro ścięte od strony obucha. Dolna część siekierki zwęża się do połowy długości, następnie łukowato rozszerza się. Grubość dolnej części siekierki z wyjątkiem odcinka przy piętce równomiernie zmniejsza się. Górna i środkowa jej część jest osmiobocznie facetowana. Ostrze siekierki łukowate. Patyna złocista. Dł. siekierki 15 cm, dł. obucha 7 cm, szer. obucha ok. 2 cm, gr. środka końca obucha 0,5 cm, gr. środka obucha przy piętce 0,9 cm, szer. siekierki przy piętce 1,8 cm, gr. siekierki przy piętce 2,2 cm, maks. wys. ścianki piętki 0,7 cm, szer. ostrza 3,4 cm.

11. Podobna siekierka (ryc. 50: 11), odmienna jedynie dzięki trochę krótszemu, stosunkowo prostokątnemu obuchowi z mocniej podwyższonymi brzegami oraz wyraźniej wyodrębniającym się od dolnej części siekierki ściankom piętki.

12. Krótsza, lecz o podobnych wysmukłych kształtach siekierka (ryc. 50: 9). Obuch prostokątny, z zaznaczającymi się wyraźnie wysokimi brzegami, biegnącymi wzdłuż całej długości obucha. Ścianki piętki mniej wyraźnie wyodrębnione od dolnej części siekierki niż u poprzedniego okazu. Dolna część siekierki różni się od poprzedniej szerokimi płaszczyznami poziomymi przy mniej wypukłych w rzucie poziomym, przypuszczalnie tylko dwupłaszczyznowo facetowanych bokach.

13. Krótsza, szeroka siekierka (ryc. 50: 10). Obuch ma, zdaje się, wysokie brzegi o wąskich podstawach, zanikające przy końcu, wyraźniejsze przy piętce. Piętka prosta, wyodrębniająca się od dolnej części siekierki. Dolna część siekierki, ograniczona od obucha przy piętce załomem i trochę węższa od niego, ma boki prawie równoległe, rozszerzające się trapezowato dopiero przy ostrzu. Ostrze siekierki prawie proste.

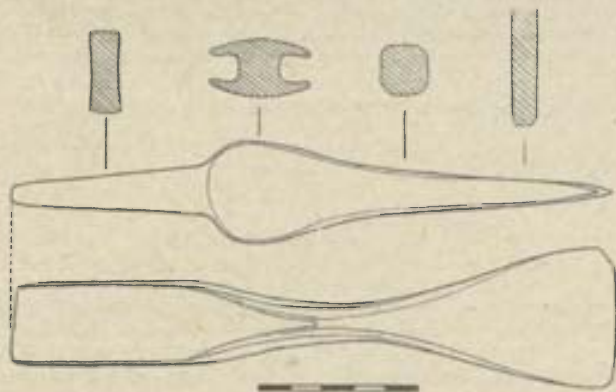
14. Długie duto brązowe z tulejką i uszkiem (ryc. 50: 4, tabl. IV: 11). Tulejka wynosi $\frac{4}{11}$ długości dłuta. Tulejka okrągła, równomiernie zwężająca się ku dołowi, ma wylot wzmocniony pierścieniem, umieszczonym tuż pod krawędzią. Do pierścienia tego przytyka górny koniec dużego, nieznacznie odlanego uszka, umieszczonego nie na rąbku odlewniczym, lecz w środku między rąbkami. Mniej więcej przy końcu tulejki duto z okrągłego w przekroju poprzecznym przechodzi w czworograniaste, o ściętych krawędziach. Grubość dłuta w tej części dolnej równomiernie się zwęża, gdy natomiast szerokość prawie się nie zmienia, bardzo nieznacznie nawet rozszerzając przy ostrzu. Ostrze proste. Części krawędzi wylotu tulejki brak wskutek wadliwego odlewu. Patyna miejscami ciemnozielona, miejscami pokryta rdzawym nalotem, spod którego przebija złocisty kolor. Dł. dłuta 17,7 cm, dł. tulejki 7,5 cm, śr. wylotu tulejki 2,7 cm, szer. ostrza 1,5 cm, wys. uszka 2,5 cm.

15. Krótsze o $\frac{1}{11}$ duto z tulejką (ryc. 50: 5, tabl. IV: 9). Tulejka ma $\frac{1}{11}$ długości całego dłuta. Tulejka okrągła, równomiernie zwężająca się ku dołowi, rozszerza się lekko przy wylocie. Krawędź wylotu płasko ścięta. Od $\frac{1}{11}$ swojej długości — licząc od

wylotu — okrągłe w przekroju poprzecznym dłuto przechodzi w czworograniaste. Dolna, czworoboczna część dłuta prawie wcale nie zważa się, a przy ostrzu podobnie jak pierwszy okaz trochę się rozszerza. Ostrze proste. Dł. dłuta 13 cm, dł. tulejki 4,7 cm, śr. wylotu tulejki 3,2 cm, szer. ostrza 1,4 cm, szer. krawędzi wylotu tulejki 0,3—0,5 cm.

Zbiory: Nr 1—3, 7, 9, 10; MAP, kat. HG 1323—1327 i 1939: 2 1; reszta Mf.V. k. t. 1, d. 2095 — l. d. 10'.

Lit.: *Album zab. PTPN*, z. 2, s. 11, tabl. XXVI, 3—4; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 208, nr 170; (1923), s. 60, 258, przyp. 282, ryc. 166, 174, 177, 178; (1939), tabl. 65, ryc. 5 i 17; (1955), s. 99, ryc. 227, 228; L. Kozłowski, (1928), s. 132, tabl. XI, ryc. 11;

Ryc. 51. Rawicz, m. pow.

Fig. 51. Rawicz, chef lieu de district

W. Szafranski, (1955), s. 113, 192, tabl. XX; *Zeitschr. d. Hist. Ges. f. d. Prov. Posen*, R. 7: 1892, s. LXVI; archiwum MAP, nr kliszy 1340; materiały J. Kostrzewskiego.

Rawicz, m. pow. (I)

Bad.: Zakupione przez muzeum w Poznaniu od kupca Sandberga z Legnicy.

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Długa smukła siekierka z piętą lejkową, typu czeskiego (ryc. 51, tabl. V: 1). Obuch prostokątny w przekroju, o lekko zaokrąglonych bokach i lekko wklęsłych powierzchniach, grubieje ku piętce. Boki siekierki od początku piętki zważają się i łukowato wginają do środka. Począwszy od załomu brzozy boków przechodzą w wysokie półkoliste ścianki. Dzięki temu środkowa część siekierki, zważona w rzucie poziomym, w rzucie bocznym kolisto, choć nieco asymetrycznie (dzięki nierównej krzywiznie półkolistych ścianek z obu stron siekierki) rozszerza się. Ścianki nachylone są nieco do wewnątrz, nasady ich zlewają się z rynienkowatym dnem piętki, wskutek czego cała piętka ma kształt spiczastego lejka. Dolna część siekierki rozszerza się mocno. Boki jej zaginają się z powrotem przy płaszczyźnie ciosu. Ostrze proste. W przekroju poprzecznym siekierka między piętka a płaszczyzną ciosu jest ośmioboczna. Na bokach siekierki widać ślady starannie usuniętych rąbków odlewniczych, na ostrzu ślady ostrzenia, a na brzegach ścianek piętki znaki uderzeń przy sklepywaniu ich w czasie osadzenia trzonka. Powierzchnia o ciemno-złotawej, miejscami jasnozielonej patynie. Dł. siekierki 19 cm, dł. obucha 5,6 cm, dł. dolnej części siekierki 9,1 cm, szer. końca obucha 2,5 cm, szer. siekierki przy końcu piętki 1,2 cm, szer. ostrza 4,5 cm, gr. końca obucha 0,6 cm, gr. siekierki przy końcu piętki 2,4 cm, wvs. ścianek 1 cm.

Zbiory: MAP, kat. 106: 95.

Lit.: J. Kostrzewski, (1914), ryc. 99; (1922—1924), s. 210, nr 206, ryc. 99; L. Kozłowski, (1928), s. 134.

Rawicz — okolica (II)

Bad.: Kupione przez muzeum wrocławskie od antykwarusza Siednera.

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Siekierka brązowa z brzegami Dł. siekierki 16,5 cm.

Zbiory: Przed wojną Muzeum we Wrocławiu, kat. 100: 95, obecnie zabytku brak.

Lit.: J. Kostrzewski, (1928—1932), s. 34; *Schlesiens Vorzeit*, t. 7: 1899, s. 247.

Rosko, pow. czarnkowski

Poł.: Stanowisko II, pole R. Kartza.

Bad.: W 1936 r. podczas kopania kamieni natrafiono na liczne groby obwarowane. Mimo zakazu P. Urzędu Konserwatorskiego dalszej dewastacji cmentarzyska eksploatacja trwała nadal, doprowadzając do zniszczenia większej części zabytków. W r. 1941 natrafiono jeszcze na dalsze groby z brązami. W r. 1952 ekspedycja wykopaliskowa Muzeum Arch. w Poznaniu pod kierownictwem S. Jasnosza przeprowadziła badania, które wykazały, że prawie całe cmentarzysko zostało zniszczone w czasie wydobywania kamieni. Oprócz dużych ilości przemieszanych skorup i spalonych kości ludzkich znaleziono jedynie 6 grobów, też częściowo zniszczonych. Z kilkuset naczyń wydobytych w czasie kopania kamieni z wyjątkiem nielicznej części podarowanej do muzeum poznańskiego przez nauczyciela z Roska, Nowaka, większość rozproszyła się po całym szeregu muzeów (Piła, Bydgoszcz, Strzelce Kr., Berlin itd.) i wśród prywatnych zbieraczy.

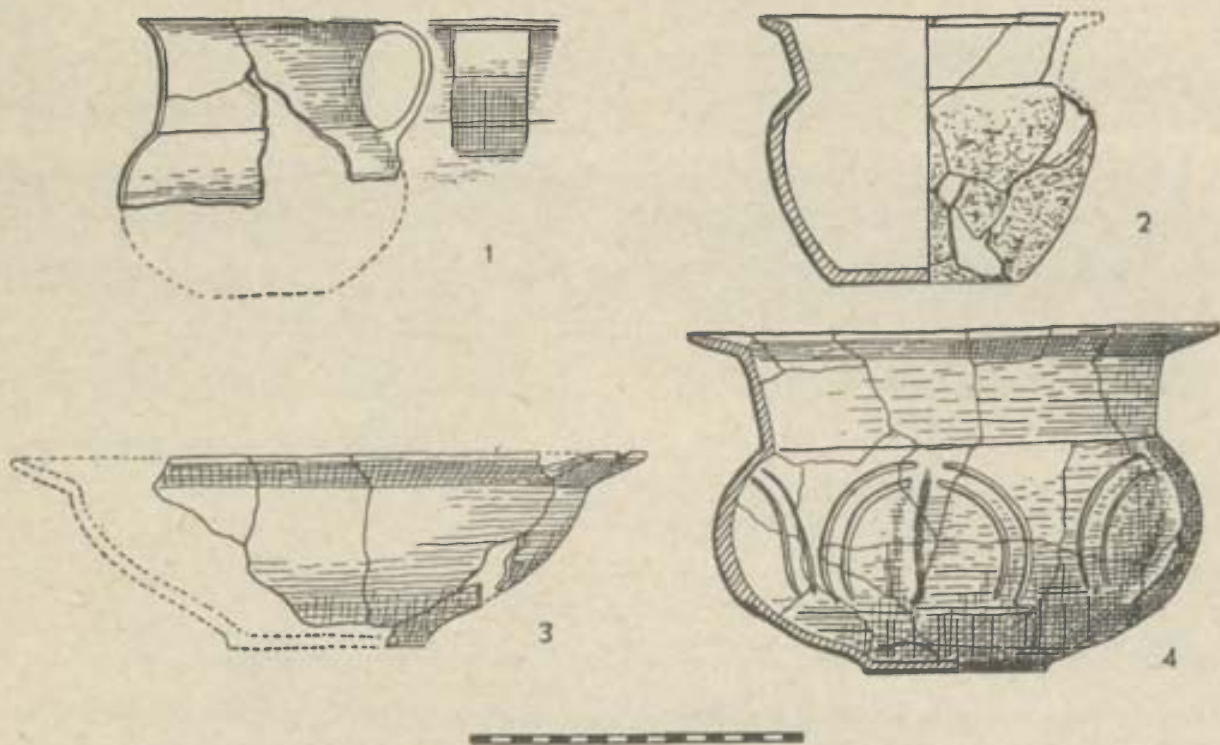
Rodz. znal.: Cmentarzysko z III okresu i IV okresu epoki brązu. Zbadane groby o kamiennej, zniszczonej w górnej części obudowie znajdowały się na głęb. 40—80 cm. Z grobów jeden na podstawie inwentarza można zaliczyć do III okresu epoki brązu.

Inw.: Grób 4. Waza szerokootworowa (ryc. 52: 4, tabl. I: 12) wyklejona ze skorup. Szyjka niska, rozchylona, o szerokim, załamany poziomo na zewnątrz brzegu, z pionowo ściętą krawędzią. Nasada szyjki wyraźnie wyodrębniona, podkreślona biegnącą wzdłuż niej bruzdą. Brzusiec baniasty, słabo wydęty, opiera się na wyraźnie wyodrębnionym, płaskim dnie. Grzbiety 5 guzów formy E zaczynają się przy nasadzie szyjki, kończą trochę poniżej największej wydętości brzuśca. Otaczają je po 2 podwójne łukowate bruzdy. Obie powierzchnie wygładzone i wyświecone: zewnętrzna ciemnobrunatna, wewnętrzna szarobrunatna. Śr. otworu 24,4 cm, śr. brzuśca 22,2 cm, śr. dna 8,8 cm, szer. brzozy szyjki 2,5—2,7 cm, szer. podstaw grzbietów guzów ok. 1 cm.

2. Ułamki szyjki, górnej części brzuśca i ucha dzbanka (ryc. 52: 1). Szyjka wysoka, łukowato wgięta do wewnątrz, o krawędzi okrągłej i nasadzie wyodrębnionej, podkreślonej biegnącą wzdłuż niej bruzdą. Brzusiec przypuszczalnie baniasty. Ucho z szerokiej taśmy przytyka górnym końcem do krawędzi szyjki, dolnym do górnej części brzuśca. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, ciemnobrunatne. Śr. brzuśca ok. 13 cm, śr. otworu ok. 11 cm, wys. szyjki 5,1 cm, szer. taśmy ucha 3,3 cm.

3. Niski garnek szerokootworowy (ryc. 52: 2) z szyjką lejkową, o poziomo załamany brzegu i pionowo ściętej krawędzi. Nasada wyraźnie wyodrębniona. Brzusiec niski, jałowaty, o niewyodrębnione, płaskie. Powierzchnia wewnętrzna szarobrunatna, gładzona i wyświecona, podobnie jak zewnętrzna szyjki i kawałka brzuśca do największej wydętości. Poniżej zewnętrzna powierzchnia jest chropowata, obmazywana młotką. Śr. otw. 16 cm, śr. brzuśca 15 cm, śr. dna 9 cm, wys. garnka 12 cm.

4. Duża misa (ryc. 52: 3). Szyjka, a właściwie szeroki brzeg załamany prawie poziomo, na zewnątrz ma krawędź pionowo ściętą, a nasadę wyraźnie zaznaczoną. Brzusiec nie zaznaczony. Podstawa silnie zważona ku dołowi, o wygiętych łukowato ściankach. Dno słabo wyodrębnione. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, szarobrunatne. Dno wewnętrzne

Ryc. 52. Rosko, pow. czarnkowski
Fig. 52. Rosko, district de Czarnków

czarne. Śr. otw. misy ok. 27—28 cm, śr. dna ok. 9 cm, wys. misy ok. 9 cm.

5. Drobną ilość spalonych kości ludzkich.

Zbiory: MAP, kat. 1952: 417—421.

Lit.: Archiwum MAP.

Uwagi: Naczynie publikowane przez J. Kostrowskiego (1955), ryc. 226, odkryto w grobie nr 2 w zespole z IV okresu epoki brązu.

Rybojady, pow. międzyrzecki (I)

Poł.: Na gruncie J. Trompy, przy granicy z Sierpczynkiem.

Bad.: W 1910 r. podczas wycinania drzew natrafiono na groby. Część zabytków została zniszczona lub rozebrana przez miejscową ludność. Ocalałe resztki odesłali nauczyciele B. Beil i Nagel do muzeum poznańskiego. Beil przesłał też opis znaleziska.

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: Naczynia znajdowały się wg Beila 50—60 cm pod powierzchnią ziemi. Obok nich znajdował się pagórek o średnicy ok. 10—12 m, wysokości 1—1,5 m, pokryty grubą na 20—30 cm warstwą węgla, kości i skorup. Zdaniem Blumego większość naczyń pochodzi z pagórka, który określa jako „może zniszczony kurhan”, natomiast mniejsza ilość znaleziona w grobach płaskich, nie zniszczonych. Istnienie kurhanu nie jest jednak pewne. Pagórek z warstwą węgla mógł być bowiem smolarnią, która postawiona na terenie cmentarzyska zniszczyła część grobów i spowodowała wtórne przepalenie naczyń. Z zabytków zachowały się:

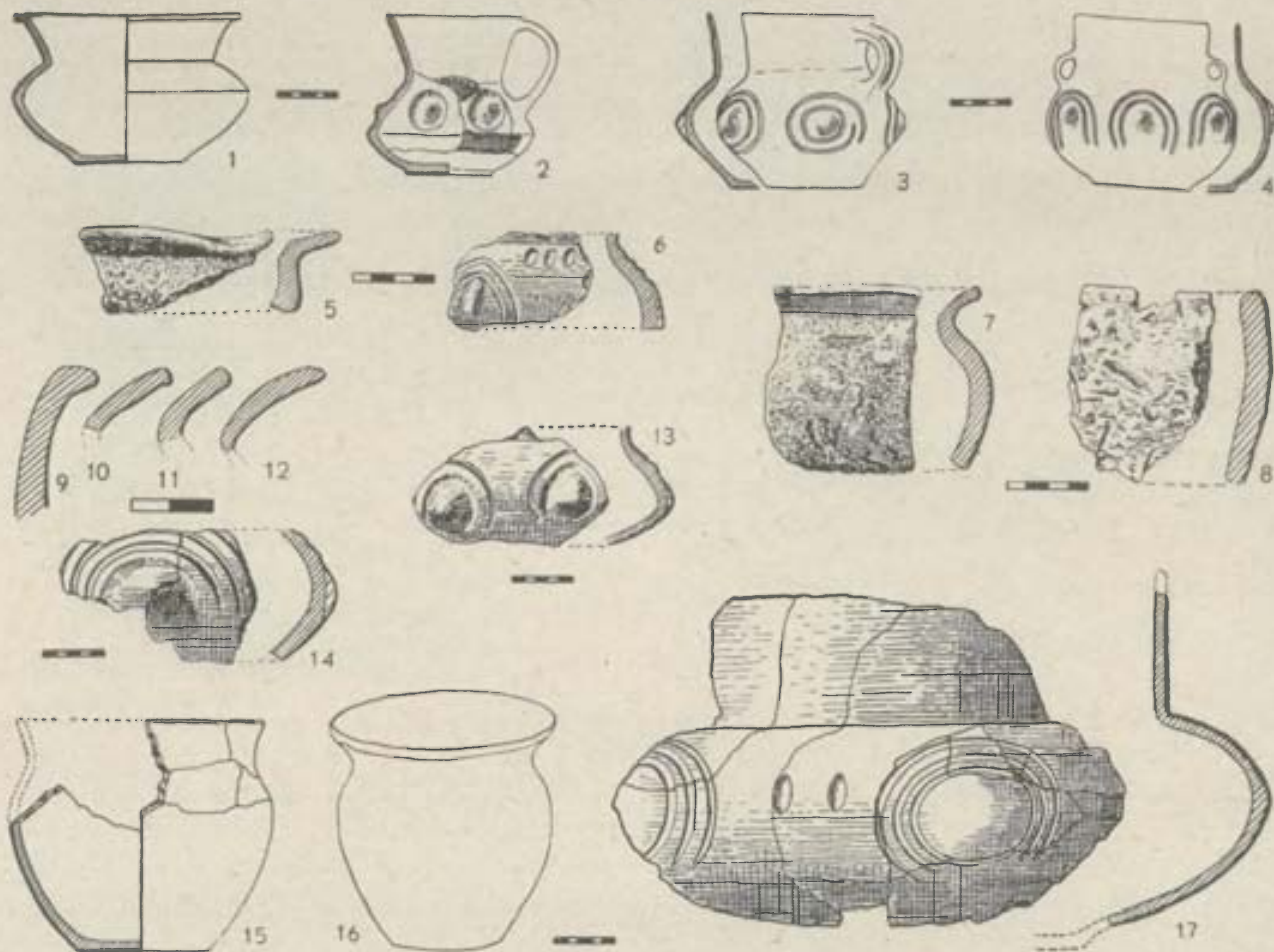
1. Mała, szerokokotworowa amfora (ryc. 53: 4, tabl. I: 2). Szyjka cylindryczna, o krawędzi zaokrąglonej i nasadzie słabo wyodrębnionej. Brzusiec kulisty. Dno wyodrębnione, płaskie. Dwa przeciwległe pionowe ucha obejmują nasadę szyjki. Na największej wydatości brzuśca 6 guzków formy B, otoczonych od góry półkolistymi pasmami podwójnych bruzd. Obie powierzchnie wygładzone, zewnętrzna wyświecona. Zewnętrzna z jednej strony żółtobrązowa, z drugiej ciemniejsza, żółtoszara, wewnętrzna

żółtobrązowa i szara. Śr. brzuśca 13,8 cm, wys. amfora 12,4 cm, śr. otw. 9,8 cm, śr. dna 7,2 cm, ucho: szer. wałków 0,7—0,9 cm, guzy: śr. podstawy ok. 1,5 cm.

2. Część dużego naczynia amforowatego (ryc. 53: 17). Szyjka cylindryczna, o nasadzie wyraźnie wyodrębnionej. Brzusiec baniasty, silnie wydęty. Na największej wydatości duże guzy formy B, otoczone kolistymi rowkami, z których wewnętrzny jest zamknięty, 2 pozostałe otwierają się na wąskim odcinku od dołu. Między guzami 2 głębokie owalne dołki. Obie powierzchnie starannie wygładzone i wyświecone, zewnętrzna brunatna, wewnętrzna ciemnoszara. Śr. otw. ok. 22 cm, śr. brzuśca ok. 35—36 cm, wys. zachowanej części ok. 24 cm, śr. podstawy guza ok. 8 cm.

3. Niski dzbanek (ryc. 53: 3, tabl. II: 1). Szyjka lekko, łukowato rozchylona, o okrągłej krawędzi i słabo zaznaczonej nasadzie. Brzusiec w przybliżeniu kulisty. Dno wyodrębnione, płaskie. Ucho z taśmą podwyższonych brzegach przytyka górnym końcem do szyjki w $\frac{2}{3}$ jej wysokości, dolnym do brzuśca powyżej jego największej wydatości. Na największej wydatości brzuśca 5 guzków formy B, otoczonych podwójnymi kolistymi bruzdkami niestarannie wykonanymi. W rozmieszczeniu i kształcie guzów i w budowie naczynia uderza nierówność brzuśca, asymetrycznie pochylone w jedną stronę dno oraz nierówna grubość ścianek. Powierzchnia zewnętrzna starannie wygładzona, wyświecona, jasnobrązowa, podobnie jak powierzchnia wewnętrzna szyjki. Reszta wnętrza niestarannie wyrównana, szara. Śr. brzuśca 12,6 cm, wys. 12,6 cm, śr. otw. 9,6 cm, śr. dna 7 cm.

4. Mały dzbanek (ryc. 53: 2, tabl. II: 2). Szyjka lejkowata, o zaokrąglonej krawędzi i wyraźnie zaznaczonej nasadzie. Brzusiec dwustożkowaty o ostrym załomie. Dno wyodrębnione, płaskie. Ucho z szerokiej taśmy przytyka górnym końcem do szyjki tuż pod jej krawędzią, dolnym do górnej części brzuśca w połowie odległości pomiędzy jego załomem a szyjką. Na górnej części brzuśca 5 guzków formy D. Powierzchnie żółtobrązowe z szarymi plamami, ze-

Ryc. 53. Rybojady, pow. międzyrzecki
Fig. 53. Rybojady, district de Międzyrzecz

wewnętrzna gładzona i wyświecona, wewnętrzna, z wyjątkiem szyjki, jedynie gładzona. Śr. brzuśca 8 cm, wys. naczynia 7,7 cm, śr. otw. 6,7 cm, śr. dna 4,2 cm, śr. podstaw guzków ok. 10 cm.

5. Szerokotworowa, niska waza (ryc. 53: 1). Szyjka łukowata, z załamaniem poziomo na zewnątrz brzegiem o pionowo ściętej krawędzi. Nasada wyraźnie zaznaczona. Brzusiec niski, dwustożkowaty, z wyraźnym załomem. Dno słabo wyodrębniające się, płaskie. Obie powierzchnie wygładzone i wyświecone, żółtobrunatne, z czarnoszarymi i szarymi plamami. Śr. brzuśca 17,8 cm, wys. wazy 10,6 cm, śr. otw. 17,2 cm, śr. dna 7,8 cm.

6. Trzy ułamki cylindrycznej szyjki o wywiniętym, wąskim brzegu z okrągłą krawędzią (ryc. 53: 9). Nasada wyodrębniona. Powierzchnie gładzone, żółtobrunatne. Śr. otw. ok. 22—24 cm, wys. szyjki ok. 4 cm.

7. Dwa kawałki lejkowatej, silnie rozchylonej szyjki ze zgrubiałą ukośnie na zewnątrz ściętą krawędzią. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, żółtoszare (ryc. 53: 10).

8. Silnie odchylony brzeg szyjki, o ukośnie na zewnątrz ściętej krawędzi. Powierzchnie gładzone i wyświecone, żółtoszare (ryc. 53: 11).

9. Ułamek silnie łukowato rozchylonej szyjki o zgrubiałej, zaokrąglonej krawędzi. Powierzchnie gładzone i wyświecone, żółtoszare (ryc. 53: 12).

10. Ułamek cylindrycznej szyjki z załamaniem poziomo brzegiem. Powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna brunatnoszara, wewnętrzna żółta.

11. Kilka ułamków brzuśca i jeden szyjki tego samego naczynia (ryc. 53: 6). Szyjka cylindryczna,

o wyraźnie zaznaczonej nasadzie, podkreślonej płytkim rowkiem. Brzusiec słabo wydęty. Na największej wydętości brzuśca guzy formy E, otoczone od góry ostrołukowatymi pasmami dwu szerokich, płytkich rowków. Poniżej nasady szyjki, między guzami, poziome rzędy owalnych, płytkich dołków. Powierzchnie naczynia gładzone i wyświecone, zewnętrzna żółtobrunatna, miejscami z szarymi plamami, wewnętrzna żółtoszara.

Ułamki silnie przepalonych naczyń, wśród których znajduje się:

12. Kilkanaście skorup dużego naczynia jajowatego o łukowato zagiętym do wewnątrz brzegu (ryc. 53: 8).

13. Kilka skorup trochę mniej zdeformowanych garnka szerokotworowego, o łukowato rozchylonej szyjce, ze słabo zaznaczoną nasadą.

14. Duży ułamek garnka szerokotworowego o niskiej, mocno łukowato na zewnątrz wywiniętej szyjce (ryc. 53: 7).

15. Ułamek cylindrycznej szyjki z szerokim, poziomo na zewnątrz załamaniem brzegiem (ryc. 53: 5).

16. W archiwum MAP znajduje się poza tym rysunek przedstawiający: garnek szerokotworowy z rozchyloną przypuszczalnie łukowato szyjką o zaokrąglonej krawędzi. Nasada szyjki niewyodrębniona. Brzusiec jajowaty (ryc. 53: 16).

Zbiory: MAP, kat.: 1910: 243, 628, 889, 890, 897; 1912: 394—396.

Lit.: E. Blume, (1911), s. 157; H. Cichoszewska, (1922—1924), s. 130; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 177, ryc. 155; archiwum MAP.

Uwagi: Nr 16 opisany wg rysunku.

Rybojady, pow. międzyrzecki (II)

Pol.: Nieokreślone. Możliwe, że zabytki pochodzą z tego samego cmentarzyska, co poprzednio wymienione.

Rodz. znal.: Grób.

Inw.: 1. Szerokootworowy garnek (ryc. 53: 15). Szyjka lejkowata, słabo rozchylona, o ukośnie na zewnątrz ściętej krawędzi, przechodzi łukowato bez wyraźnie zaznaczonej nasady w jajowaty brzusec. Dno niewyodrębnione, płaskie. Powierzchnie starannie wygładzone i wyświecone, zewnętrzna żółto-brunatna, wewnętrzna szarozłota i szara. Śr. brzuśca 19,2 cm, wys. garnka 16,8 cm, śr. otw. 17,8 cm, śr. dna 10 cm.

2. 3 ułamki załomu brzuśca większego naczynia (ryc. 53: 14) z guzami formy B, otoczonymi od góry trzema półkolistymi rowkami. Powierzchnie gładzone, zewnętrzna ciemnoszara, wewnętrzna szarozłota. Śr. pozioma podstawy guza ok. 5 cm, śr. pionowa ok. 3,5 cm, wys. guza ok. 1 cm.

3. 3 ułamki załomu brzuśca podobnego naczynia, każdy z dwoma guzami formy C (ryc. 53: 13). Guzy otaczały pojedyncze, głębokie rowki, otwarte tylko do dołu. Powierzchnie gładzone i wyświecone, szare. Śr. podstaw guzów ok. 4,5 cm, wys. guzów ok. 1 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1947: 500 i 504.

Rzeszynek, pow. mogileński

Pol.: Na terenie wsi, w torfie nad Gopłem.

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Grot oszczepu (ryc. 54, tabl. IV: 2). Wąskie, liściowate ostrze z największą szerokością mniej więcej w 2/3 swej długości, licząc od końca. Ścianki ostrza stykają się z tulejką bez zaznaczonej wyraźnie granicy. Tulejka stosunkowo szeroka, równomiernie zwężająca się, przedłużona aż do samego końca ostrza. Tulejka w środku pusta, ciągnie się do 1/2 długości ostrza. W połowie odległości między wylotem tulejki a nasadą ostrza znajdują się 2 przeciwległe otwory na nity utworzone na linii ostrza. Wylot tulejki zdobia: pojedyncza poprzeczna linia zygzakowata i 2 pasma ukośnych, krótkich, przeciwległe do siebie ustawionych kresiek. Ornamentu równoległych, poprzecznych linii, który zdaniem Erzepkiego miał zdobić brzeg wylotu, nie dostrzeżono. Grubość ścianek ostrza miejscami bardzo mała. Widać tu dążność odlewcy do zużycia jak najmniejszej ilości brązu, przy czym w wyniku złego jej obliczenia powstały przy otworach na nity i w środku tulejki skazy odlewnicze. Powierzchnia grotu ma patynę ciemnozielonego koloru. Dł. grotu 18,2 cm, dł. ostrza 12,6 cm, maks. szer. ostrza 3,6 cm, dł. pustej tulejki 14,3 cm, śr. wylotu tulejki 2—1,8 cm, gr. ścianek tulejki przy wylocie 0,15—0,05 cm.

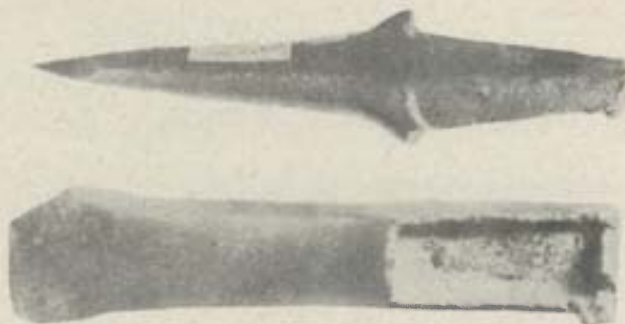
Zbiory: MAP, kat. 1939: 264.

Lit.: *Album zab. PTPN*, z. 1, s. 17, tabl. XIX, ryc. 11; J. Kostrowski, (1928—1932), s. 34.

Siekówko, pow. wolsztyński

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Siekierka brązowa z piętką prostokątną typu wielkopolskiego (ryc. 55). Koniec obucha siekierki

Ryc. 55. Siekówko, pow. wolsztyński. Wg E. Blumego
Fig. 55. Siekówko, district de Wolsztyn. D'après E. Blume

ułamany. Zachowana część obucha prostokątna, z wysokimi brzegami. Wysoka ścianka piętki prosto ścięta od strony obucha, jak to widać wyraźnie na fotografii, od strony ostrza łukowato podwyższona. Dolna część siekierki rozszerza się jedynie słabo przy samym ostrzu. Grubość dolnej części duża przy piętkę wskutek łukowatego podwyższenia się ścianek piętki, następnie równomiernie zmniejsza się, z wyjątkiem odcinka końcowego przy ostrzu, gdzie przez silniejsze ścięcie zaznaczona jest płaszczyzna ciosu. Ostrze proste.

Zbiory: Do 1924 r. w zbiorach ks. Mojżkiewicza w Przemęcie, później prof. Wierzejewskiego w Poznaniu.

Lit.: E. Blume, (1909), s. 100, 101, nr 1531; J. Kostrowski, (1922—1924), s. 26; L. Kozłowski, (1928), s. 133.

Uwagi: Opis wg fotografii.

Sierczynek, pow. międzyrzecki (dawn. Sierskie Olędry).

Rodz. znal.: Grób.

Inw.: 1. Amforka (ryc. 56: 1). Szyjka cylindryczna o wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec silnie wydęty.

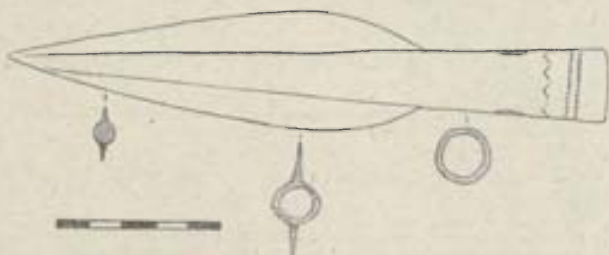

Ryc. 56. Sierczynek, pow. międzyrzecki. Wg fotografii z archiwum MAP

Fig. 56. Sierczynek, district de Międzyrzecz. D'après une photographie de l'archive du MAP

Podstawa wyodrębniona. Dno niewyodrębnione. Dwa pionowe, przeciwległe ucha przytykają górnymi końcami do szyjki powyżej nasady, dolnymi do brzuśca nad jego największą wydętością. Na największej wydętości brzuśca znajduje się 6 guzków prawdopodobnie brudami. Powierzchnia amforki wygładzona, żółto-brązowa. Śr. brzuśca 14 cm, wys. 10,75 cm.

2. Dzbanuszek (ryc. 56: 2). Szyjka łukowato rozchylona. Brzusiec silnie wydęty. Dno niewyodrębnione. Ucho z szerokiej taśmy przytyka górnym końcem do krawędzi szyjki, dolnym do jej nasady. Na górnej części brzuśca 7 niskich guzków formy D. Śr. brzuśca 12 cm, wys. 10,5 cm.

Ryc. 54. Rzeszynek, pow. mogileński
Fig. 54. Rzeszynek, district de Mogilno

Zbiory: MAP, kat. 1909: 957, 958. Zabytków brak.
Lit.: E. Blume, (1909), s. 119—120, nr 2029, 2030, tabl. 6; J. Kostrzewski, (1923), ryc. 151, 152; (1928—1932), s. 20; L. Kozłowski, (1928), s. 82; archiwum MAP, klisza nr 518.

Uwagi: Opis wg fotografii i katalogu, wymiary wg katalogu.

Słaboszewo, pow. mogileński

Rodz. znal.: Luźne (zdaniem Kozłowskiego z grobu).

Inw.: Szpila uchata z szyjką zgiętą pod kątem prostym do trzonka (ryc. 57). Główka kształtu stoż-

Ryc. 57. Słaboszewo, pow. mogileński
Fig. 57. Słaboszewo, district de Mogilno

kowatego, niewyodrębniona od stopniowo grubiejącej szyjki. Koniec główki płasko ucięty. Zagięcie szyjki i trzonka obejmuje wąski wałek, z niskim nieregularnym poprzecznym otworem w górnej części. Dolna część trzonka ułamana. Główka, wałek i szyjka z wyjątkiem wąskiego odcinka przy wałku pokryte są ornamentem poprzecznych, kolistych bruzd. Szpila jednocześnie odlana razem z otworem i ornamentem. Górna powierzchnia wałka jest silnie starta. Patyna jasnozielona. Dł. główki i szyjki, licząc od wałka, 4,5 cm, szer. wałka 0,9 cm, śr. końca główki 1,5 cm, śr. szyjki przy wałku 0,8 cm, śr. wałka 1,5 cm.

Zbiory: MAP, kat. HG 1622.

Lit.: J. Kostrzewski, (1923), ryc. 184; (1955), s. 100, ryc. 237; L. Kozłowski, (1928), s. 84, tabl. X, ryc. 2.

Sokołowice, pow. kościański

Bad.: Podarowane muzeum poznańskiemu w r. 1911 przez nauczyciela Pohla z Grotnik.

Rodz. znal.: Z grobu.

Inw.: Ułamki dwu naczyń, w tym jednego garnka szerokootworowego, z „odsadzoną” szyjką o odchylnym na zewnątrz brzegu i jajowatym brzuścu. Powierzchnia naczyń koloru czerwonożółtego.

Zbiory: MAP, kat. 1911: 488, 489. Zabytków brak.

Lit.: APL, (1911), z. 12, s. 594; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 178; L. Kozłowski, (1928), s. 74; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 149; archiwum MAP.

Stara Kłodawa, pow. kolski (?)

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III (?) i IV okresu epoki brązu.

Inw.: Ceramika żłobkowana, palone kości ludzkie.

Zbiory: Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi.

Lit.: W. J. Ber, (1938), s. 98; R. Jakimowicz, (1920), s. 59; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 178;

L. Kozłowski, (1920), s. 150; (1928), s. 84; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 154, 155; H. Wiklak, (1963), s. 102.

Uwagi: Materiał opracowany przez H. Wiklaka.

Stare Dłusko, pow. międzyrzecki

Poł.: Na wzniesieniu nad Wartą, przez które przebiega szosa.

Bad.: Podczas kopania rowów obok szosy natrafiono w 1872 r. na groby, o czym Renner i Schmidt ze Skwierzyny donieśli Virchowowi.

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: Według Virchowa odkryto tu sporą ilość grobów, a w nich dużo naczyń glinianych, palone kości ludzkie i przedmioty brązowe. Opis nie pozwala na ściślejsze oznaczenie ich chronologii. Część ceramiki należała w każdym razie do środkowego okresu epoki brązowej. Kozłowski zalicza ją do swojej fazy III C ceramiki żłobkowanej, co prostuje Kostrzewski, datując ją na pełny III okres epoki brązu.

Zbiory: Do 1939 r. ceramika znajdowała się w Muzeum Arch. w Poznaniu. Obecnie jej brak.

Lit.: J. Kostrzewski, (1928—1932), s. 20; L. Kozłowski, (1928), s. 83; T. Malinowski, (1961), t. 1, s. 252; R. Virchow, (1872), s. 241—244.

Stary Dwór, pow. międzyrzecki

Rodz. znal.: Z grobów.

Inw.: Znaleziono tu przy kopaniu rowu 12 naczyń z „popiołami”. Brzuśce naczyń „sześciokątne”. Powierzchnia gładzona, brunatna.

Lit.: B. Kostrzewski, (1949), s. 289; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 177; materiały J. Kostrzewskiego.

Strzelno, pow. mogileński

Bad.: Podarowane muzeum poznańskiemu przez nadleśniczego Heyma z Mirowa w r. 1892.

Rodz. znal.: Z grobu.

Inw.: Brązowa szpila uchata (ryc. 58) z zagiętą szyjką. Główka, niewyodrębniona, zlewa się ze zgrubiałą szyjką. Koniec główki prosto ścięty. Szyjka, zgięta parabolicznie, stopniowo zwążając się przechodzi nieznacznie w trzonek. Trochę powyżej zagięcia umieszczona jest na szyjce cienka tarczka o średnicy przeszło 3 razy większej od średnicy końca główki. Tarczka osadzona jest nieco asymetrycznie, górną częścią mocniej wystając ponad szyjkę. Patyna zielona. Dł. szpili 16,5 cm, śr. końca główki 1,3 cm.

Zbiory: MAP, kat. HG 1385. Zabytku brak.

Lit.: Archiwum MAP, klisza nr 3401.

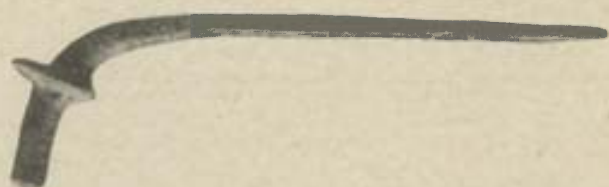
Sulmierzyce, pow. krotoszyński

Poł.: Kopiec zwany „Wielkim Żalem”, położony na zachód od drogi Sulmierzyce — Kolenda, rozwieszony w 1887 r.

Bad.: W. Jażdżewskiego w r. 1886.

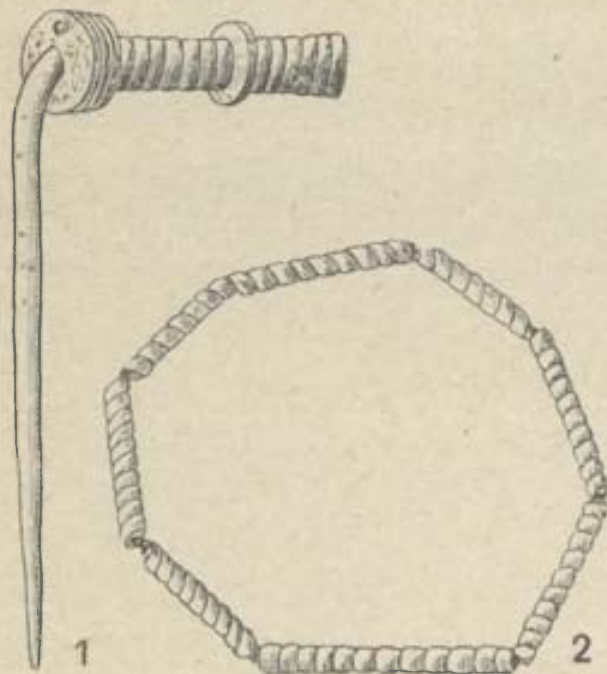
Rodz. znal.: Grób szkieletowy z III okresu epoki brązu.

Inw.: Grób zniszczony przez pochówki z okresu rzymskiego. Zachowała się tylko czaszka owinięta trzykrotnie zwojem spiralnie skręconego drutu brązowego. Niedaleko czaszki wśród zabytków okresu

Ryc. 58. Strzelno, pow. mogileński. Wg fotografii z archiwum MAP

Fig. 58. Strzelno, district de Mogilno. D'après une photographie de l'archive du MAP

Ryc. 59. Sulmierzyce, pow. krotoszyński. Wg W. Jażdżewskiego

Fig. 59. Sulmierzyce, district de Krotoszyn. D'après W. Jażdżewski

rzymskiego znaleziono brązową szpilę uchata z zagiętą szyjką. Czaszkę wraz z częścią owiniętego wokół niej drutu zakopano po badaniu z powrotem do ziemi. Zachował się tylko w posiadaniu Jażdżewskiego jeden, prawdopodobnie górny zwój, umieszczony na samym wierzchołku czaszki (ryc. 59: 2), wykonany z drutu, a właściwie wąskiej tasmę brązowej, skręconej spiralnie dookoła własnej osi w cylindryczne rurki. Zwoje takie były, jak słusznie sądzi Jażdżewski, ozdobnymi naszyciami nakrycia głowy. Śr. zwoju ok. 8,5 cm i 9,5 cm, śr. rurek zwoju ok. 0,5 cm. Niedaleko czaszki znaleziono szpilę uchata (ryc. 59: 1) z szyjką zgiętą pod kątem prostym, równą długości całej szpili. Na zgięciu osadzona gruba tarczka o dużej średnicy z małym otworem u góry. W połowie odległości między końcem główki a pionową tarczką znajduje się druga tarczka, cieńsza i o trochę mniejszej średnicy. Główka i szyjka na całej długości pokryte są szerokimi, zdaje się spiralnymi żłobkami. Podobne, ale o wiele węższe żłobki, właściwie linie ryte, zdobią boki obu tarczek. Trzonek szpilki krótki i stosunkowo w porównaniu z górną częścią szpili cienki. Dł. trzonka szpili 15 cm, dł. szpilki z główką 7,4 cm.

Zbiory: MAP, nr 78 i 84. Obecnie zabytków brak.

Lit.: W. Jażdżewski, (1887), s. 23, 24, tabl. VII, ryc. 4 i tabl. VIII, ryc. 7 (Jażdżewski mylnie zaliczył wymienione tu przedmioty do okresu rzymskiego); J. Kostrzewski, (1939), tabl. 66, ryc. 12; (1946), s. 127; L. Kozłowski, (1928), s. 84; ZOW, R. 8: 1933, s. 99 (głównie na podstawie analogii z Kars J. Kostrzewski dowodzi, że zabytki z Sulmierzyc pochodzą z grobu szkieletowego III okresu epoki brązu); T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 177.

Uwagi: Opis wg rycin i objaśnień W. Jażdżewskiego.

Sypniewo, pow. chodzieski

Znaleziono tu ceramikę guzową. Kozłowski zalicza ją do swojej fazy III C ceramiki żłobkowanej, co prosiuje J. Kostrzewski, datując znalezisko na pełny III okres epoki brązu.

Zbiory: Do 1939 r. MAP. Obecnie zabytków brak.
Lit.: L. Kozłowski, (1928), s. 84; J. Kostrzewski, (1928—1932), s. 20.

Szelejewo, pow. żniński

Chronologię odkrytego tu grobu szkieletowego, datowanego przez Z. Rajewskiego na III okres epoki brązu, należy przesunąć ze względu na znalezioną w nim szpilę brązową z kielichowatą główką na starszy okres epoki brązowej.

Lit.: T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 184; Z. A. Rajewski, (1957), s. 173, (1961), s. 51; F. Maciejewski, (1962), s. 282.

Szklarka Trzielska, pow. nowotomyski

Pol.: W przekopie toru kolejowego, niedaleko dworca.

Bad.: Znaleziona przy robotach kolejowych w r. 1912. Podarowana do muzeum poznańskiego przez majstra torowego Piatera.

Rodz. znal.: Z grobu.

Inw.: Ułamki, z których zrekonstruowano amforę (ryc. 60, tabl. I: 1). Szyjka cylindryczna o nasadzie wyraźnie wyodrębnionej. Brzusiec baniasty zlewa się z podstawą. Dno słabo wyodrębnione, płaskie. Dwa przeciwległe pionowe uszka z grubych taśm przytykały górnymi końcami do szyjki w $\frac{1}{4}$ wysokości, dolnymi do górnej części brzuśca poniżej nasady szyjki. Na największej wydatości brzuśca 6 małych guzków formy A. Powierzchnia zewnętrzna starannie gładzona i wyświecona, żółto-brunatna, z czarnymi plamami przy dnie, wewnętrzna gładzona szarobrązowa. Śr. brzuśca 25,5 cm, wys. naczynia 21,6 cm, śr. otw. 16,5 cm, śr. dna 11 cm, ucho: śr. 1,6 cm do 2 cm, szer. taśmy 3 cm; guzki: śr. podstaw ok. 3 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1912/397.

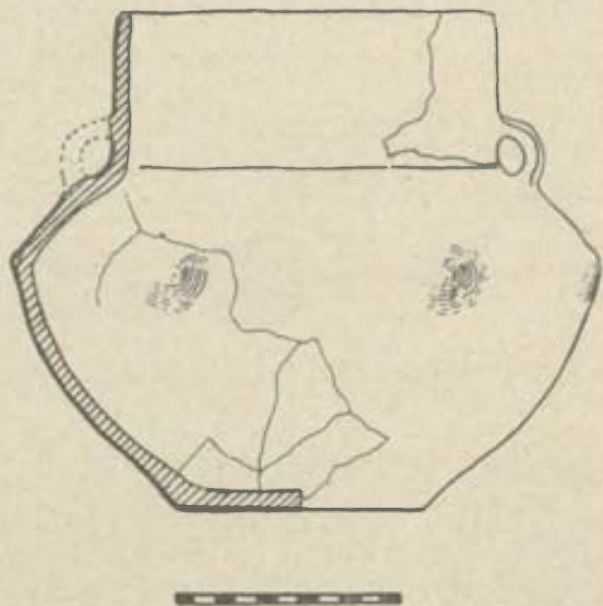
Lit.: APL, R. 7: 1912, s. 523; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 177, (1928—1932), s. 19, ryc. 10; 3; L. Kozłowski, (1928), s. 74; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 185; archiwum MAP.

Smiłów, pow. szamotulski

Pol.: „Znalezione na łące”.

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Otwarta owalna bransoleta z grubej sztabki

Ryc. 60. Szklarka Trzielska, pow. nowotomyski
Fig. 60. Szklarka Trzielska, district de Nowy Tomyśl

Pow. śremski, miejscowość nieznaną

Pol.: Znalezione w torfie.

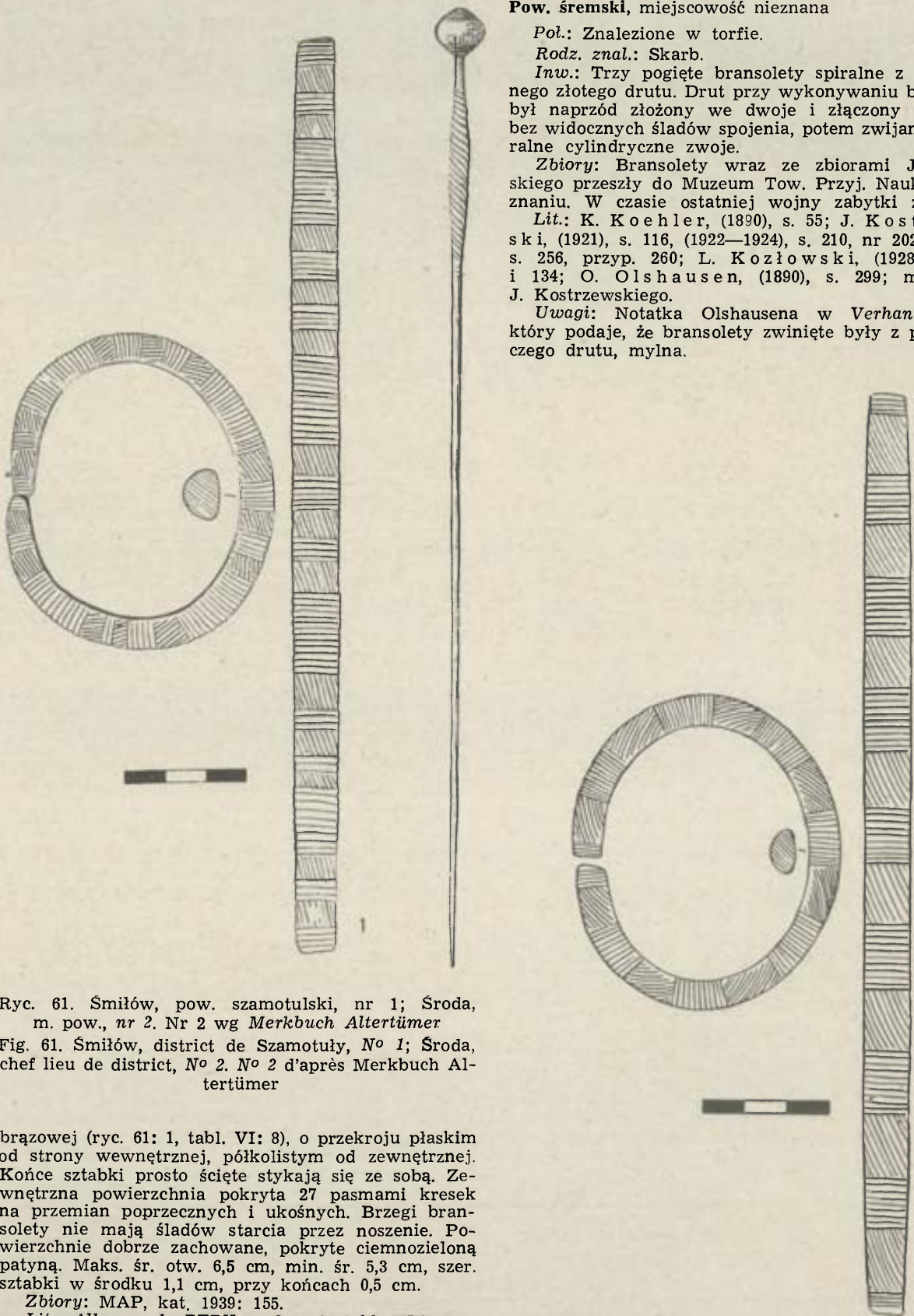
Rodz. znal.: Skarb.

Inw.: Trzy pogieęte bransolety spiralne z podwójnego złotego drutu. Drut przy wykonywaniu bransolet był naprzód złożony we dwoje i złączony końcami bez widocznych śladów spojenia, potem zwijany w spiralne cylindryczne zwoje.

Zbiory: Bransolety wraz ze zbiorami Jażdżewskiego przeszły do Muzeum Tow. Przyj. Nauk w Poznaniu. W czasie ostatniej wojny zabytki zaginęły.

Lit.: K. Koehler, (1890), s. 55; J. Kostrzewski, (1921), s. 116, (1922—1924), s. 210, nr 202; (1923), s. 256, przyp. 260; L. Kozłowski, (1928), s. 87 i 134; O. Olshausen, (1890), s. 299; materiały J. Kostrzewskiego.

Uwagi: Notatka Olshausena w *Verhandlungen*, który podaje, że bransolety zwinięte były z pojedynczego drutu, mylna.

Ryc. 61. Śmiałów, pow. szamotulski, nr 1; Środa, m. pow., nr 2. Nr 2 wg *Merkbuch Altertümer*

Fig. 61. Śmiałów, district de Szamotuły, N° 1; Środa, chef lieu de district, N° 2. N° 2 d'après *Merkbuch Altertümer*

brązowej (ryc. 61: 1, tabl. VI: 8), o przekroju płaskim od strony wewnętrznej, półkolistym od zewnętrznej. Końce sztabki prosto ścięte stykają się ze sobą. Zewnętrzna powierzchnia pokryta 27 pasmami kresek na przemian poprzecznych i ukośnych. Brzegi bransolety nie mają śladów starcia przez noszenie. Powierzchnie dobrze zachowane, pokryte ciemnozieloną patyną. Maks. śr. otw. 6,5 cm, min. śr. 5,3 cm, szer. sztabki w środku 1,1 cm, przy końcach 0,5 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1939: 155.

Lit.: *Album zab. PTPN*, z. 2, s. 7, tabl. XXI, ryc. 8; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 207, nr 163; (1939), tabl. 67, ryc. 7; (1955), s. 99, ryc. 238; L. Kozłowski, (1928), s. 131.

Ryc. 62. Święte, pow. mogileński
Fig. 62. Święte, district de Mogilno

Ryc. 63. Święty Wojciech, pow. międzyrzecki. Fof. W. Śmigieński
Fig. 63 Świąty Wojciech, district de Międzyrzecz. Phot. W. Śmigieński

Środa, m. pow.

Rodz. znal.: Luźne (wg Kozłowskiego — z grobu).

Inw.: Długa szpila brązowa (ryc. 61: 2). Główwka duża, kulista. Szyjka wąska przy połączeniu z główwką, następnie wrzecionowato grubieje. Główwka ozdobiona poziomymi rzędami kresiek. Zgrubiałą część szyjki pokrywają spiralne żłobki. Dł. szpili ok. 48 cm.

Zbiory: Mf. V, kat. I d, 1241.

Lit. J. K o s t r z e w s k i, (1922—1924), s. 179, przyp. 71; L. K o z ł o w s k i, (1928), s. 84; *Merkbuch Altertümer*, Berlin, (1894), s. 44, tabl. V, ryc. 28.

Uwagi: Opis i wymiary wg ryciny z *Merkbuch*.

Święte, pow. mogileński

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Otwarta, owalna bransoleta z grubej sztabki brązowej (ryc. 62, tabl. VI: 9). Sztabka prawie płaska od strony wewnętrznej, półokrągła od zewnętrznej, o tej samej szerokości, zmniejszającej się jedynie przy końcach, i równej wszędzie grubości. Końce sztabki, prosto ścięte, prawie się stykają. Zewnętrzna powierzchnię zdobi 17 pasm kresiek na przemian poprzecznych i ukośnych. Starte brzegi i wewnętrzna strona bransolety dowodzą dość długiego jej użytkowania. Powierzchnie dość zniszczone, pokryte częściowo rdzawym, częściowo popielatym nalotem. Śr. 6 × 5 cm, szer. sztabki w środku 1 cm, przy końcach 0,8 cm, gr. sztabki 0,7 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1939: 234.

Lit.: *Album zab. PTPN*, z. 2, s. 8, tabl. XXII, ryc. 7; J. K o s t r z e w s k i, (1922—1924), s. 208, nr 183; (1923), s. 251, przyp. 209; L. K o z ł o w s k i, (1928), s. 133.

Święty Wojciech, pow. międzyrzecki

Pol.: Stanowisko 4. Wzgórze 76, 9, zwane dawniej Schanzenberg, położone po północnej stronie toru kolei Międzyrzecz—Templewo, a ok. 900 m na północny zachód od wsi.

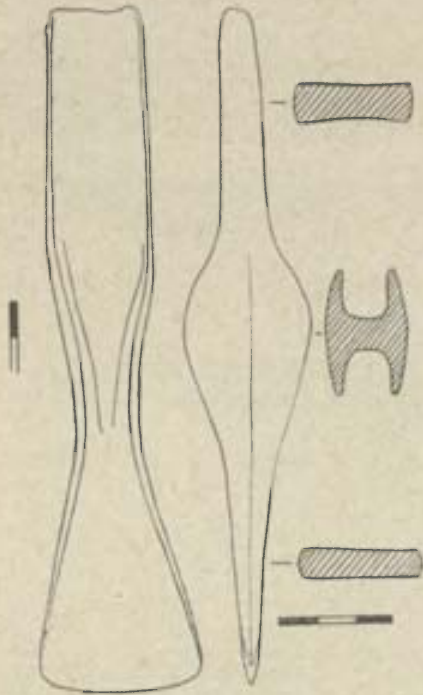
Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: 1. Amfora (ryc. 63: 4). Szyjka cylindryczna, brzusiec dwustożkowaty z zaokrąglonym załomem, dno wyodrębnione, płaskie. Dwa przeciwnie osadzone ucha z szerokiej taśmy górnymi końcami przytykają do szyjki nieco poniżej połowy jej wysokości, dolnymi do górnej części brzuśca. Na największej wydętości brzuśca 6 guzów formy C, otoczonych owalnymi, tylko od dołu otwartymi podwójnymi bruzdami. Powierzchnia gładzona, szarobrunatna. Śr. brzuśca 24,5 cm, wys. nac. 17,5 cm, śr. otworu 15,5 cm, śr. dna 11 cm. Wewnątrz spalone kości ludzkie.

2. Naczynie amforowate (ryc. 63: 5). Szyjka cylindryczna z ostro wyodrębnioną nasadą, brzusiec baniasty, dno wyodrębnione, płaskie. Od nasady szyjki aż poniżej największej wydętości brzuśca biegną 4 pionowe listwy, a po obu stronach każdej z nich po 2 szerokie bruzdy. Powierzchnia gładzona, szarobrunatna. Śr. brzuśca 27 cm, wys. naczynia 19,5 cm, śr. otworu 19 cm, śr. dna 10 cm. Wewnątrz spalone kości ludzkie.

3. Dzbanek (ryc. 63: 3). Szyjka lejkowata z wyodrębnioną nasadą. Brzusiec dwustożkowaty z zaokrąglonym załomem spoczywa na niskiej cylindrycznej nóżce o płaskim dnie. Górny koniec taśmowatego ucha przytyka nieco poniżej krawędzi szyjki, dolny powyżej załomu brzuśca. Powierzchnia gładzona, brunatna. Śr. brzuśca 14 cm, wys. naczynia 8,5 cm, śr. otworu 12,5, dna 6 cm.

4. Połowa dzbanka (ryc. 63: 2). Szyjka lekko rozchylona ku górze z niewyodrębnioną nasadą, brzusiec dwustożkowaty o zaokrąglonym załomie, dno wyodrębnione płaskie. Dolny koniec odtrąconego ucha przytykał poniżej nasady szyjki. Na brzuścu 4 guzy formy E z żeberkami pionowymi sięgającymi od nasady szyjki do załomu brzuśca. Podstawy guzów wyodrębnione przez pogłębienie powierzchni. Powierzchnia dzbanka gładzona brunatna. Śr. brzuśca 15 cm, zach. wys. nac. 9 cm, śr. dna 5 cm.

Ryc. 64. Tarnowa, pow. wrzesiński
Fig. 64. Tarnowa, district de Września

5. Mały dzbanek (ryc. 63: 1). Szyjka cylindryczna o lekko wywiniętej na zewnątrz krawędzi i wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec baniasty o zaokrąglonym profilu. Dno płaskie. Taśmowate ucho przytyka do szyjki górnym końcem przy krawędzi, dolnym tuż powyżej nasady. Powierzchnia gładzona, brunatna. Śr. brzuśca 13,5 cm, wys. dzbanka 11 cm, śr. otworu 10 cm, śr. dna 4,5 cm.

6. Wieloboczne nieduże naczynie (nie odnalezione w zbiorach).

Zbiory: Muzeum Regionalne w Międzyrzeczu Wlkp., kat. A: 300, 302—306.

Lit.: Archiwum MAP; materiały W. Śmigielskiego.

Tarnowa, pow. wrzesiński

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Siekierka z piętka lejkowatą typu czeskiego (ryc. 64, tabl. V: 3). Obuch równej grubości, prostokątny, o prawie płaskich powierzchniach i lekko zaokrąglonych bokach. Wysokie ścianki piętki, podnoszące się łukowato ku górze poczynając od końca obucha, są tylko lekko zagięte do środka. Przy końcu piętki zlewają się one z dolną częścią siekierki, nie schodząc się ze sobą. Przy końcu piętki siekierka ma najmniejszą szerokość i największą grubość (szerokość o $\frac{1}{3}$ mniejsza od grubości). Dolna część siekierki trapezowato rozszerza się do ostrza. Ostrze lekko łukowate. Płaszczyna ciosu wyodrębniona. Boki siekierki przy piętce lekko łukowate, w dolnej części dwupłaszczyznowe. Krawędzie boków i częściowo brzegi ścianek piętki ścięte. Rąbek odlewniczy występuje na bokach od ostrza do początku obucha. Odlew niestaranny. Koniec o ucha nie do any kończy się porowatą masą brązu, wewnątrz jednej strony piętki deformuje narosł podobnej porowatej masy, występującej poza tym w mniejszych ilościach na powierzchni siekierki w jej górnej części. Patyna zielona, miejscami ciemnożłota. Dł. siekierki 18,1 cm, dł. obucha 6,1 cm, dł. dolnej części 6,8 cm, szer. końca obucha 2,4 cm, szer. siekierki przy końcu piętki 1,5 cm, gr. siekierki przy końcu piętki 2,1 cm, maks. wys. ścianek piętki 1,2 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1940: 897.

Lit.: J. Kostrzewski, (1928—1932), s. 34; (1964), s. 11 i 73, tabl. XXVII, 9; J. N. Sadowski, (1877), s. 6.

Tarnowo, pow. wolsztyński

Poł.: Pole gminne.

Bad.: W 1886 r. wydobyto przy orce 6 naczyń. 4 ocalale naczynia za pośrednictwem inspektora szkolnego Tecklenburga dostaiy się do muzeum poznańskiego.

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: 1. Miniaturowy dzbanuszek (ryc. 65: 3, tabl. II: 3). Szyjka lejkowata o zaokrąglonej krawędzi i wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec dwustożkowaty o zaokrąglonym załamie. Dno słabo wyodrębnione, płaskie. Taśmowate, pionowe ucho dzbanuszka przytyka górnym końcem do krawędzi szyjki, dolnym do brzuśca przy załamie. Na załamie brzuśca 5 małych guzków formy A, umieszczonych w nierównych od siebie odstępach. Obie powierzchnie gładzone, wyswiecone, zewnętrzna brunatnoszara, wewnętrzna czarnoszara. Śr. brzuśca 7 cm, wys. naczynka 7,5 cm, śr. otw. 5,6 cm, śr. dna 3,5 cm, szer. taśmy ucha 2,3 cm.

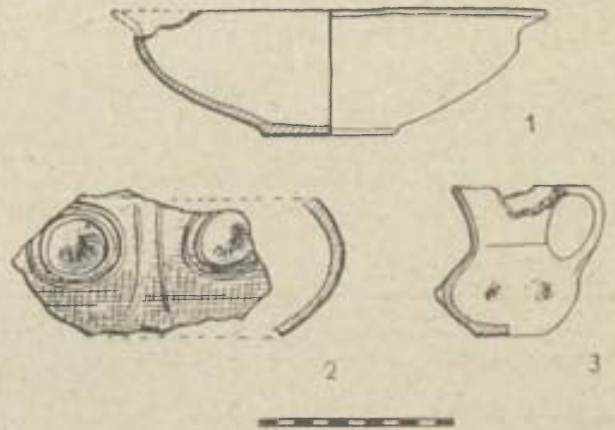
2. Ułamek brzuśca naczynia z dwoma guzami formy B na największej wydatości (ryc. 65: 2). Guzy otaczają dokoła podwójne koliste, szerokie bruzdy. Między guzami pary podobnych, pionowych bruzd, schodzących głęboko poniżej załomu. Obie powierzchnie gładzone i wyswiecone, zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna ciemnoszara. Wymiary: śr. podstaw guzów ok. 3 cm.

3) Misa (ryc. 65: 1, tabl. III: 12). Szyjka łukowato rozchylona, o wąskim, poziomo na zewnątrz załamanym brzegu, z krawędzią pionowo ściętą. Nasada słabo wyodrębniona. Brzusiec, nieznacznie zaznaczony, przechodzi zaraz poniżej nasady szyjki w mocno zwężającą się podstawę. Dno wyraźnie wyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone i wyswiecone, żółtobrunatne. Śr. brzuśca 18,3 cm, śr. otworu 22,5 cm, wys. misy 6,4 cm, sr. dna 8 cm.

Zbiory: MAP, kat. HG 98, 99, 276.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 177; L. Kozłowski, (1928), s. 74; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 208; archiwum MAP; „Posener Zeitung” z 25 II 1899.

Uwagi: Czwarte znalezione naczynie według opisu w katalogu (HG 100) było misą z lejkowatą szyjką i uchem. Ponieważ nie wiadomo, czy znalezione naczynie pochodzą z jednego, czy też więcej grobów, nie można ustalić, czy misy z lejkowatą szyjką i uchem nie występowały już sporadycznie w III okresie epoki brązu. Najprawdopodobniej opisane naczynie pochodzą z cmentarzyska z III i początków IV okresu epoki brązu.

Ryc. 65. Tarnowo, pow. wolsztyński
Fig. 65. Tarnowo, district de Wolsztyn

Trzciel, pow. międzyrzecki

Pol.: Przy ul. ongiś Jabłoneckiej.

Bad.: Podarowane muzeum poznańskiemu w r. 1912 przez Fischera v. Mollard.

Rodz. znal.: Grób.

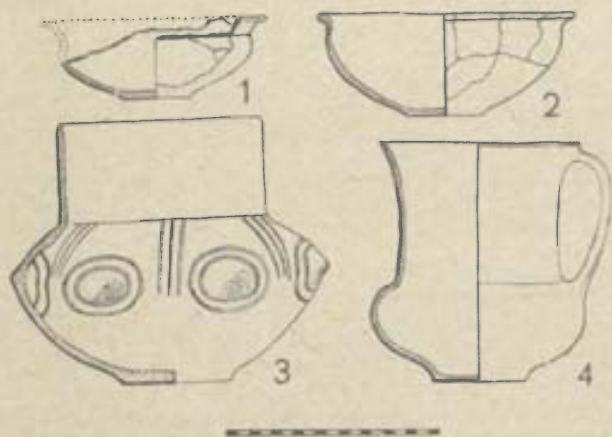
Inw.: 1. Dzban (ryc. 66: 4, tabl. II: 13). Szyjka nieproporcjonalnie wysoka w stosunku do pozostałych części naczynia, lekko łukowato wygięta, rozchyła się trochę mocniej u góry. Krawędź ukośnie ścięta, nasada szyjki wyraźnie wyodrębniona. Brzusiec baniasty. Zwężająca się silnie ku dołowi podstawa oparta jest na niskiej, cylindrycznej nóżce. Ucho z wąskiej, grubej taśmy przytyka górnym końcem do szyjki poniżej jej krawędzi, dolnym do brzuśca w połowie odległości między największą jego wydętością a nasadą szyjki. Powierzchnia zewnętrzna starannie wygładzona i wyświecona, żółtobrunatna, z czerwonymi i szarymi plamami, wewnętrzna z wyjątkiem szyjki tylko gładzona, szara. Śr. brzuśca 17,8 cm, wys. dzbanu 19,2 cm, śr. otworu 16,6 cm, śr. nóżki 8 cm, szer. taśmy ucha 2,8 cm, gr. 0,6 cm.

2. Naczynie amforowate (ryc. 66: 3). Szyjka cylindryczna, o płasko ściętej krawędzi i wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec baniasty opiera się na niskiej, cylindrycznej, pełnej nóżce. Na największej wydętości brzuśca 6 guzów formy C, otoczonych dokoła dwiema owalnymi, wąskimi bruzdami. Górna część brzuśca między guzami zdobiona pionowymi pasmami trzech bruzd, zaczynających się przy nasadzie szyjki a kończących na największej wydętości. Powierzchnia zewnętrzna wygładzona i wyświecona, jasnobrunatna, z wyjątkiem szyjki, wewnątrz naczynia niegładzone, szare. Śr. brzuśca 25,5 cm, wys. naczynia 21 cm, śr. otworu 15 cm, śr. dna 9 cm, śr. pozioma podstawy guzów ok. 6 cm, pionowa ok. 4 cm.

3. Część misy (ryc. 66: 1). Szyjka lejkowata o załamany poziomo brzegu z krawędzią prosto ściętą i nasadą ostro zaznaczoną. Erzusec siabo wydęty przechodzi w połowie wysokości misy w zwężającą się mocno ku dołowi podstawę. Dno silnie wyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna i wewnętrzna szyjki jasnobrunatne, pozostała część wnętrza szara. Śr. brzuśca 15,6 cm, wys. misy 6,4 cm, śr. otworu 17,4 cm, śr. dna 5,8 cm.

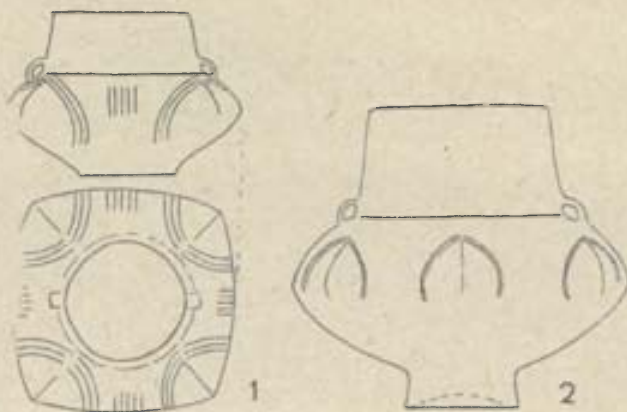
4. Głęboka misa (ryc. 66: 2, tabl. III: 10). Szyjka łukowata, o wywiniętym na zewnątrz brzegu z krawędzią pionowo ściętą. Nasada niewyodrębniona. Brzusiec nie zaznaczony zlewa się ze zwężającą się mocno podstawą o łukowato wygiętych ściankach. Dno słabo wyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna jasnożółta z czarnymi i szarymi plamami, wewnętrzna szara. Naj. śr. dolnej części misy 18,9 cm, wys. misy 8 cm, śr. otworu 21 cm, śr. dna 6 cm.

5. Spalone kości ludzkie.

Ryc. 66. Trzciel, pow. międzyrzecki

Fig. 66. Trzciel, district de Międzyrzecz

Ryc. 67. Trzebiszewo, pow. gorzowski. Wg rysunków z materiałów J. Kostrzewskiego

Fig. 67. Trzebiszewo, district de Gorzów Wlkp. D'après des dessins puisés dans les matériaux de J. Kostrzewski

Zbiory: MAP, kat. 1912: 388—391.

Lit.: APL, 1912, s. 523; Kaemmer, (1912), s. 7; H. Cichoszewska, (1922—1924), s. 130; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 177; L. Kozłowski, (1928), s. 74; R. Liebig, (1927), s. 58—59; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 222.

Trzebiszewo, pow. gorzowski (dawn. skwierzyński)

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III i IV okresu brązu.

Inw.: 1. Duża amfora na nóżce (ryc. 67: 2). Szyjka stożkowata o wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec silnie wydęty, zdaje się kształtu baniastego, opiera się bezpośrednio na nóżce. Dno nóżki wklęsłe. Przy nasadzie szyjki 2 pionowe, przeciwległe uszka. Na największej wydętości brzuśca 6 guzów, sążąc z rysunku, formy E, otoczonych od góry pojedynczymi ostrołukowymi bruzdami. Powierzchnia jasnobrunatna.

2. Mniejsza amfora szerokootworowa (ryc. 67: 1). Szyjka stożkowata. Brzusiec silnie wydęty, prawie kwadratowy, dno wyodrębnione. Przy nasadzie szyjki dwa pionowe przeciwległe uszka. Na załomie brzuśca 4 guzy, przypuszczalnie formy E, otoczone od góry trzema ostrołukowymi bruzdami. — Między guzami pionowe pasma bruzd.

Zbiory: Mf. V, kat. Id. 1926 i 1633.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 177; materiały J. Kostrzewskiego.

Uwagi: Oprócz wymienionych naczyń znaleziono w Trzebiszewie: naczynia dwustożkowate o ostrym załomie, dzbanuszek o wysoko umieszczonym uchu, misę półkolistą, misę na nóżce o lejkowatej szyjce z uszkiem oraz inne typy z IV okresu, przeważnie przejściowe, nawiązujące do III okresu epoki brązu.

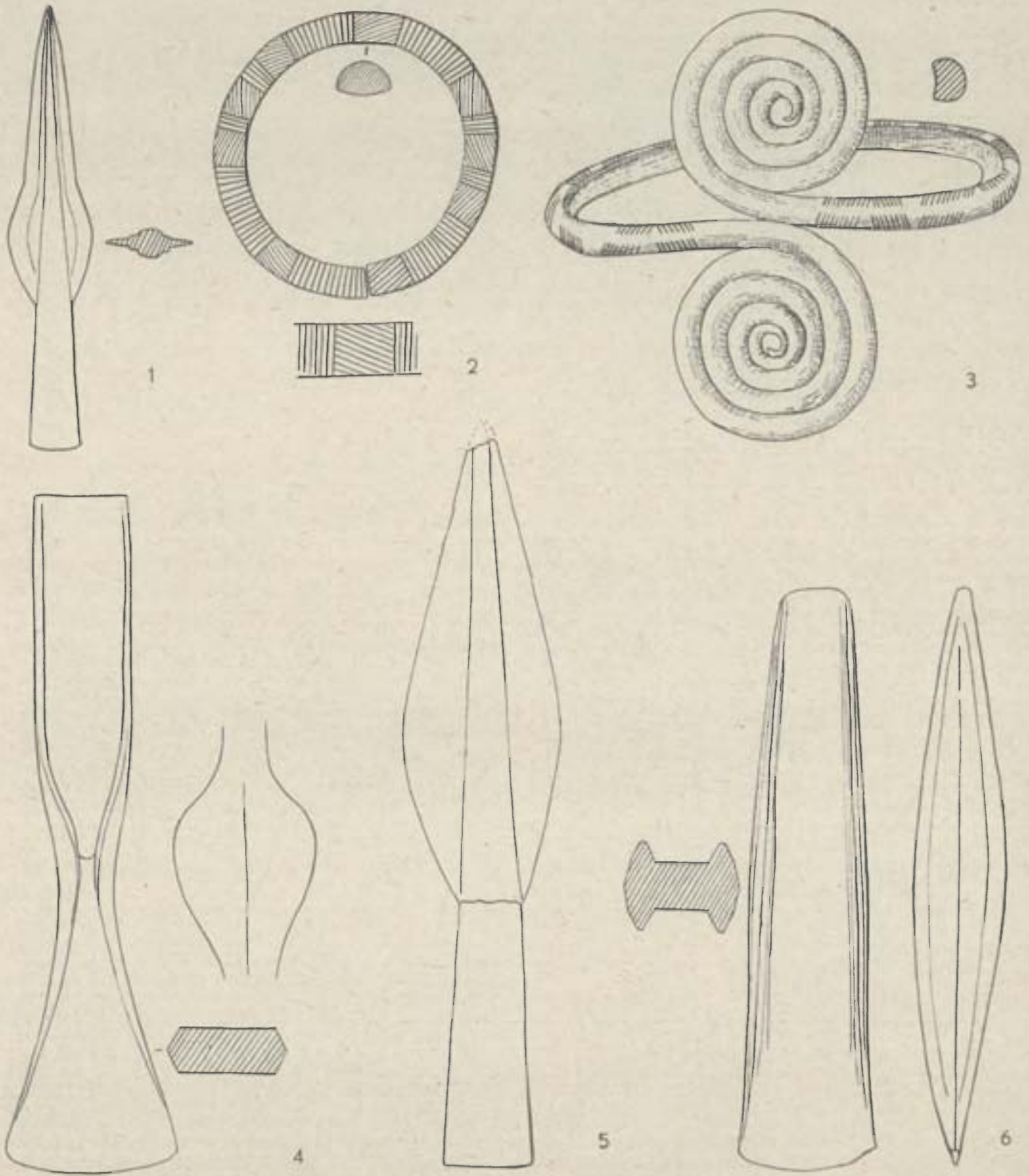
Ułany, pow. poddębicki (dawn. turecki)

Bad.: Znaleziony przypadkowo podczas prac polnych w r. 1887.

Rodz. znal.: Skarb.

Inw.: Skarb składał się z kilkadziesiątu przedmiotów brązowych, w tym naramienników, bransolet, siekierek, grotów do strzał. Ocalały z nich jedynie 2 groty oszczepów, 2 siekierki, 1 naramiennik z tarczami spiralnymi, 1 bransoleta.

1. Długi, smukły grot oszczepu (ryc. 68: 1). Aż do $\frac{2}{3}$ swojej długości, licząc od końca, ostrze wąskie, słabo rozszerzające się, o prawie prostych bokach, na pozostałym odcinku boki ostrza wyginają się łukowato, dzięki czemu ta część ostrza ma kształt spłaszczonych półkoli. Tulejka przedłużona żeberkiem do końca ostrza, stosunkowo szeroka przy wylocie, okrągła, zwęża się mocniej od nasady ostrza. Żeberko ma ostry grzbiet. Po obu jego stronach biegną, począw-

Ryc. 68. Ułany, pow. poddebicki. Nr 1 wg Albumu wystawy w Kaliszu, pozostałe wg rysunków z materiałów J. Kostrzewskiego

Fig. 68. Ułany, district de Poddebice. N° 1 d'après l'Album de l'Exposition de Kalisz, le reste d'après des dessins puisés dans les matériaux de J. Kostrzewski

szy od końca ostrza, dwa niższe żeberka równoległe do boków ostrza. Dł. grotu 25 cm.

2. Krótszy grot oszczepu z ułamanym czubkiem i rozłamany przy nasadzie ostrza (ryc. 68: 5). Ostrze liściowate, o największej szerokości w $\frac{2}{3}$ swojej dłu-

gości. Tulejka przedłużona do końca ostrza, zwęża się równomiernie ku górze. Dł. grotu 18,5 cm, dł. ostrza 12,5 cm, maks. szer. ostrza ok. 4,3—4,4 cm, śr. wylotu tulejki 2,5 cm.

3. Siekierka z wysokimi brzegami typu północno-

niemieckiego (ryc. 68: 6). Siekierka rozszerza się lekko w kierunku ostrza. Grubość środka siekierki zmniejsza się ku końcowi obucha. Boki siekierki wypukłe, czwórpłaszczyznowo łacutowane. Ostrze lekko łukowate. Wysokie brzegi siekierki o maksymalnej wysokości — jak się znajduje — w połowie siekierki, obniżają się równomiernie w kierunku końca obucha i ostrza. Grzbiety przegów ostre. Uformowane przez wysokie brzegi rynny mają dna płaskie, wyodrębnione od podziurawienia. Dł. siekierki ok. 1—12, cm, szer. końca obucha ok. 1,8—2 cm, szer. ostrza ok. 1,5 cm.

4. Siekierka z piętką lejkowatą, typu czeskiego (ryc. 68: 4). Obuch prostokątny. Przy piętce siekierka zwęża się. Załom boków przy piętce łagodny. Ścianki piętki półkolistą podwyższające się, stosunkowo daleko od siebie ustawione, nie schodzą się ze sobą przy końcu piętki. Dolna część siekierki rozszerza się trapezowato. Ostrze wąskie, łukowate. Dł. części dwupłaszczyznowej, uformowane daszkowato. Dł. siekierki 18,3 cm, szer. obucha 2,5 cm, min. szer. siekierki przy końcu piętki 1,5 cm, szer. ostrza ok. 4,5 cm.

5. Naramiennik z tarczami spiralnymi (ryc. 68: 3). Sztabka o ręce ma przez rękawiki w łęściością od strony wewnętrznej, a rękawiki w tarczach spiralnych rombówate. Rysunek tarcz jest niedokładny. Tarcze mają po 12 zwojów. Zewnętrzna powierzchnia obręczy zdobiona jest naprzemianlegle przeciwstawnymi sobie ukośnymi pasmami kresek. Przy przejściu obręczy w tarcze i na zewnętrznych zwojach tarcz grupy poprzecznych nacięć.

6. Bransoleta otwarta, z grubej sztabki brązowej (ryc. 68: 2), równej grubości, w przekroju lekko łukowato wypukłej od strony wewnętrznej, półkolistej od zewnętrznej. Końce prosto ścięte styka się ze sobą. Zewnętrzna powierzchnia bransolety zdobiona nierówną szerokości pasmami poprzecznych i ukośnych kresek. Śr. bransolety 7,7 cm.

Zbiory: Pierwszy grot oszczepu w r. 1900 znajdował się w zbiorach ks. Pawelskiego w Iwanowie w pow. kaliskim, reszta do II wojny w Gabcinie Arch. Uniwersytetu Jagiellońskiego nr 8604—8608, obecnie w Muzeum Arch. w Krakowie.

Lit.: *Album wystawy arch.*, Kalisz 1900, tabl. 13, nr 30 a; *Katalog wystawy arch.*, Kalisz 1900, s. 7, nr 30 a; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 209, nr 193; (1923), s. 251—255, przyp. 209, 221, 228, 251; (1964), s. 74, ryc. 99; L. Kozłowski, (1921), s. 75; (1928), s. 87, 89, 91, 93, 95, 97, 133, tabl. XI, 4; *Słownik geograficzny*, t. 12, Warszawa 1892, s. 793; H. Wiklak, (1963), s. 192; M. R. Witkowski, (1908), s. 81; J. Żurawski, (1922), s. 84, nr 14.

Uwagi: Opis i wymiary wg literatury.

Wijewo, pow. wschowski, dawn. leszczyński

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III i IV okresu brązu.

Inw.: Dzbaneł (ryc. 69). Szyjka lekko rozchylona przy krawędzi o nasadzie wyraźnie wyodrębnionej. Brzusiec ma, zdaje się, kształt w przybliżeniu dwu- stożkowaty, o zaokrąglonym załomie. Dno wyodrębnione. Ucho przytyka górnym końcem do krawędzi szyjki, dolnym do brzuśca poniżej nasady szyjki. Na załomie brzuśca 5 guzów, zdaje się formy E, otoczonych od góry dwiema półkolistymi bruzdami. Między guzami pojedyncze pionowe bruzdy, biegnące od nasady szyjki do największej wydatości brzuśca.

Zbiory: Mf. V, kat. I d, 727.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 178; L. Kozłowski, (1928), s. 7; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 244; archiwum MAP, kłisza nr 1341.

Uwagi: Opis wg fotografii.

Wilanowiec, pow. chodzieski

Pol.: Na cmentarzysku kultury łużyckiej.

Rodz. znal.: Z grobów.

Inw.: 1. Amfora (ryc. 70: 4, tabl. I: 9). Szyjka zwężająca się ku górze o płasko ściętej krawędzi i nasadzie wyodrębnionej, podkreślonej głęboką linią ryty. Brzusiec zaokrąglonym załomem przechodzi w zwęża-

Ryc. 69. Wijewo, pow. wschowski. Wg fotografii z archiwum MAP

Fig. 69. Wijewo, district de Wschowa. D'après une photographie de l'archive du MAP

jąca się mocno ku dołowi podstawę, o łukowato wgiętych ściankach. Dno wyodrębnione, płaskie. 2 pionowe, przeciwległe ucha, wykonane z grubych taśm, przytykają górnymi końcami do dolnej części szyjki, dolnymi do brzuśca poniżej nasady. Na górnej części brzuśca, począwszy od nasady szyjki aż do załomu, znajduje się 6 pionowych, wąskich listewek ostrych grzbietach, umieszczonych w środku szerokich, zwężających się ostrołukowato ku górze zagłębień. Po obu stronach wierzchołków zagłębień tuż przy nasadzie szyjki umieszczone są koliste, płytkie dołki. Obie powierzchnie gładzone i wyswiecone, zewnętrzna brunatna z szarymi plamami, wewnętrzna żółtoszara. Śr. brzuśca 21 cm, wys. amfory 20,1 cm, śr. otw. 13,5 cm, śr. dna 7,8 cm, wys. ucha ok. 3 cm, dł. listew guzów ok. 7 cm, maks. szer. zagłębień przy załomie brzuśca ok. 7 cm.

2. Podobna, ale mniejsza i smuklejsza amfora, reprezentująca późniejszą formę rozwojową pierwszej (ryc. 70: 1). Szyjka zwężająca się ku górze o płaskiej krawędzi. Nasada podkreślona przez poziome ścięcie górnej części brzuśca i biegnącą wzdłuż niej linię ryty. Brzusiec baniasty przechodzi w wysoką podstawę. Dno słabo wyodrębnione, płaskie. Ucha umieszczone przy nasadzie szyjki. Brzusiec ma 4 pionowe listewki, umieszczone w szerokich zagłębieniach. Tak listewki jednak, jak i zagłębienia są bardzo słabo zaznaczone, o wyraźnie szczałkowej formie. Obie powierzchnie gładzone i wyswiecone, zewnętrzna jasnobrunatna, wewnętrzna szara. Śr. brzuśca 15,9 cm, wys. amfory 15,9 cm, śr. otw. 9,9 cm, śr. dna 7,2 cm.

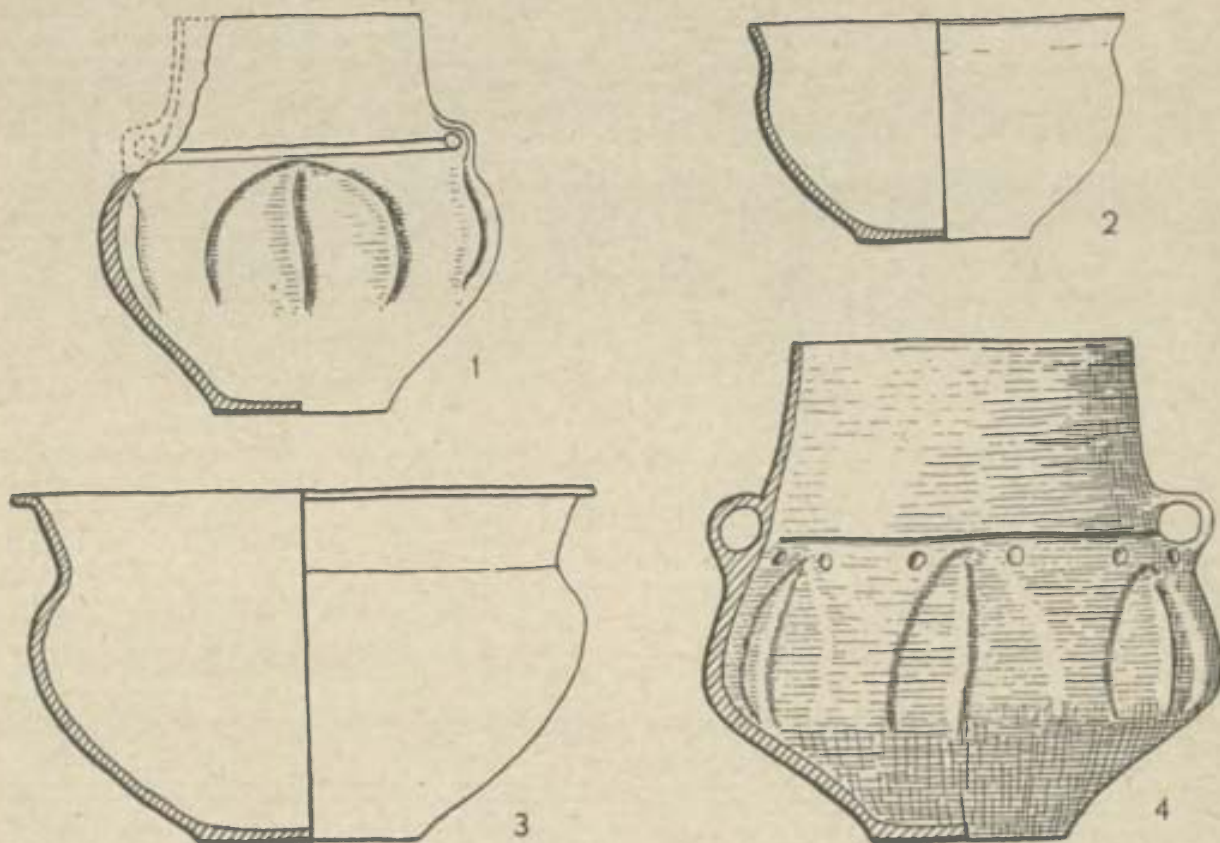
3. Duża, niska waza (ryc. 70: 3, tabl. III: 14). Szyjka lejkowata, o wygiętym poziomo na zewnątrz brzegu z okrągłą krawędzią. Nasada szyjki wyodrębniona. Brzusiec baniasty zlewa się z podstawą. Dno nie wyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone i wyswiecone, czarnoszare z żółtawymi plamami. Śr. brzuśca wazy 22,5 cm, wys. wazy 14,1 cm, śr. otw. 23,4 cm, śr. dna 9 cm.

4. Niska szerokootworowa czarka (ryc. 70: 2, tabl. III: 2) z szyjką łukowatą, o słabo wyodrębnionej nasadzie. Krawędź szyjki okrągła. Brzusiec nieznacznie wydęty zlewa się z podstawą. Dno wyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone i wyswiecone, czarniawobrunatne. Śr. brzuśca 14,7 cm, wys. garnka 8,7 cm, śr. otw. 15 cm, śr. dna 6,9 cm.

Zbiory: MAP, inw. 1935; 236.

Lit.: T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 244.

Uwagi: Wymienione naczynia znaleziono wśród form cmentarzyska IV i V okresu epoki brązu o przemieszanych zespołach grobowych. Najprawdopodobniej pochodzą one z przełomu III/IV bądź już z początku IV okresu epoki brązu.

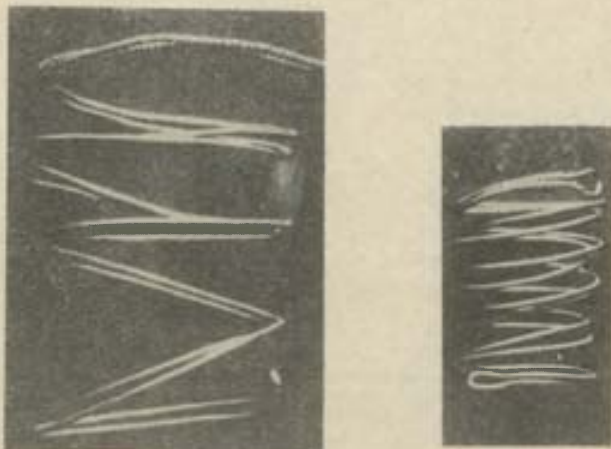

Ryc. 70. Wilanowiec, pow. chodzieski
Fig. 70. Wilanowiec, district de Chodzież

Witkowice, pow. szamotulski

Poż.: Na gruntach B. Gąsiorowskiego w gliniance (?).

Bad.: Znaleziony w r. 1901 i sprzedany przez nieznanego znalazcę złotnikowi Starkowi. Część zabytków,

Rys. 71. Witkowice, pow. szamotulski. Wg fotografii z materiałów J. Kostrzewskiego

Fig. 71. Witkowice, district de Szamotuły. D'après une photographie puisée dans les matériaux de J. Kostrzewski

ków, wykupiona od Starka przez J. Tyszkiewicza, dostała się do muzeum poznańskiego. Reszta zabytków dostała się do Museum f. Völkerkunde w Berlinie.

Rodz. znal.: Skarb złoty.

Inw.: Skarb, składający się z cylindrycznych spirali ze złotego drutu, znajdował się, według informacji udzielonych Starkowi, w naczyniu glinianym. Naczynie zaginęło. Z przedmiotów złotych:

1. Większa, cylindryczna spirala z 4 zwojów podwójnego złotego drutu (ryc. 71: 1). Druk był złożony we dwoje, połączony końcami bez widocznych śladów spoiny, po czym zwinięty w zwoje. Przy jednym końcu zwojów oba pojedyncze druty łączą się rozszerzoną pętlą w drut podwójny; są skrócone dookoła swej osi, każdy w odwrotnym kierunku. Śr. spirali 5 cm.

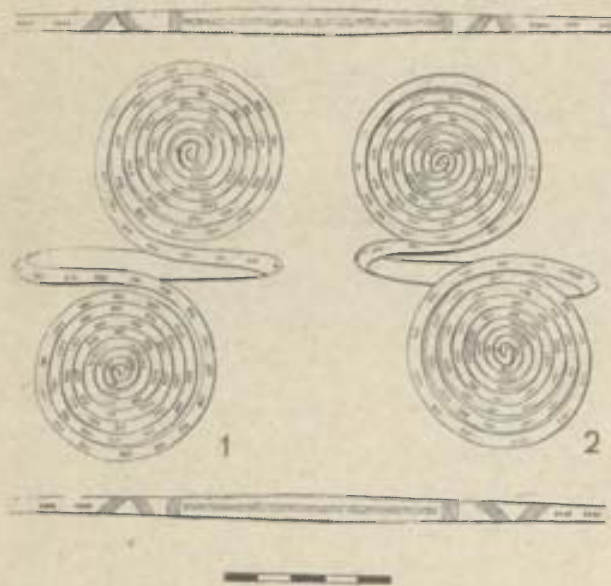
2. Podobna, większa spirala.

3. Podobna, mniejsza spirala z 5 zwojów podwójnego drutu, mająca, tak samo jak pierwsza, z jednej strony przy końcu skrócone pojedyncze druty w odwrotnych kierunkach (ryc. 71: 2). Śr. spirali 2,5 cm.

4. Nieznana ilość podobnych większych i mniejszych spirali, które znajdowały się w Berlinie w Museum f. Völkerkunde.

Zbiory: 1—3 MAP, kat. 1904: 115 i 115 a (w czasie ostatniej wojny zabytki zginęły), 4 Mf. V.

Lit.: J. Kostrzewski, (1921), s. 116; (1922—1924), s. 207, nr 165; (1923), s. 65 i 256, przyp. 259, ryc. 188; (1939), tabl. 67, ryc. 8; (1955), s. 101; L. Kozłowski,

Ryc. 72. Witoldzin, pow. szamotulski
Fig. 72. Witoldzin, district de Szamotuły

(1928), s. 87, 132; archiwum MAP; materiały J. Kostrzewskiego.

Uwagi: Opis wg literatury i fotografii. Wymiary wg katalogu.

Witoldzin, pow. szamotulski

Pol.: Na polu gospodarza Nowaka, pół metra pod powierzchnią ziemi.

Bad.: Znalezione przez Nowaka w r. 1939.

Rodz. znal.: Skarb.

Inw.: Para bransolet noszonych łącznie:

1. Bransoleta brązowa z tarczami spiralnymi (ryc. 72: 1, tabl. VI: 12). Obręcz bransolety ma kształt lekko owalny, tarcze kolisty. Obręcz wykonana z cienkiej sztabki, romboidalnej w przekroju (spłaszczonej od strony wewnętrznej przez wytarcie podczas noszenia), obie tarcze z 8 spiralnych zwojów okrągłego drutu. Powierzchnię zewnętrzną obręczy w jej części środkowej zdobią: na grzbiecie podłużne pasma kątów wsuwanych w siebie, a przy obu krawędziach ukośne nacięcia zamknięte z dwu stron pasmami poprzecznych linii. Bliżej tarcz znajdują się pary pasm linii ukośnych, pochylonych w przeciwnych do siebie kierunkach. Przy przejściu w tarcze i na samych tarczach po ich stronie zewnętrznej zdobią bransoletę grupy 4 (rzadziej 5) poprzecznych nacięć. Piąty i szósty zwój tarcz, licząc od zewnątrz, mają częściowo grupy o większej liczbie nacięć (6—7), ostatnie zwoje mają grupy o mniejszej liczbie nacięć (2—4). Powierzchnia ma ciemnozieloną patynę, spod której miejscami przebija pierwotny złocisty kolor. Śr. obręczy 6,5×5,7 cm, śr. tarcz 5,6 i 5,9 cm, szer. obręczy w części środkowej 0,8 cm, szer. obręczy przy tarczach 0,4 cm, maks. gr. obręczy w środku 0,5 cm, śr. drutu zewnętrznych zwojów tarcz 0,4 cm, śr. drutu początkowych środkowych zwojów 0,1 cm.

2. Druga identyczna bransoleta (ryc. 72: 2, tabl. VI: 17). Od pierwszej różni się tylko odwrotnym kierunkiem skręcenia zwojów tarcz oraz tym, że pary ukośnych pasm zdobiących obręcz bliżej tarcz są do siebie przeciwstawne. Patyna podobnie jak u pierwszej bransolety ciemnozielona, miejscami ciemnozłocista. Śr. obręczy 5,9×5,5 cm, śr. tarcz 5,7 cm, i 5,5 cm, szer. obręczy w części środkowej 0,8 cm, szer. obręczy przy tarczach 0,5 cm, maks. gr. obręczy 0,5 cm, śr. drutu tarcz w zewnętrznym zwoju 0,4 cm, śr. drutu w początkowym zwoju 0,1 cm.

Zbiory: MAP.

Lit.: J. Kostrzewski, (1955), s. 101, ryc. 241; J. Kostrzewski i A. Niesiołowska, (1948—1949), s. 30 i n., ryc. 1 i 2.

Włoszakowice, pow. leszczyński (I)

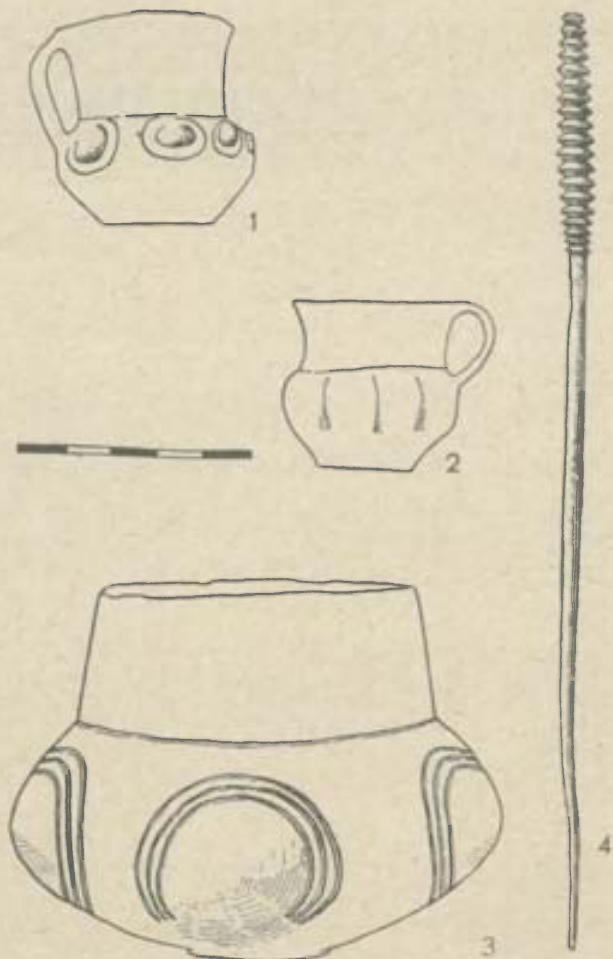
Pol.: Stanowisko I, na północ od wsi, między nią a torem kolejowym (szkic w archiwum MAP).

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III i IV okresu brązu.
Inw.: Cmentarzysko zostało w większej części wg J. Kostrzewskiego zniszczone w czasie niwelacji terenu w r. 1914. Do ocalałych zabytków z III okresu brązu należą:

1. Naczynia amforowate (ryc. 73: 3). Szyjka zwężająca się lekko ku górze, o wyraźnie zaznaczonej nasadzie. Brzusiec baniasty, silnie wydęty. Dno wyodrębnione. Na największej wydatości brzuśca znajduje się 5 guzów formy B, otoczonych dokoła 3 kolistymi bruzdami.

2. Dzbanek (ryc. 73: 2). Szyjka o łukowato wgiętych w połowie wysokości ściankach i zaznaczonej nasadzie. Brzusiec słabo wydęty, baniasty, przechodzi w wyodrębnioną podstawę. Dno słabo wyodrębnione. Ucho przytyka górnym końcem do krawędzi szyi, dolnym do brzuśca tuż poniżej nasady szyjki. Na brzuścu znajdują się prawdopodobnie pionowe listewki. Powierzchnia gładka, niezdobiona.

3. Dzbanek (ryc. 73: 1). Szyjka cylindryczna, rozchylona przy krawędzi. Nasada wyodrębniona. Brzusiec półkolisty, przechodzi wyraźnym załomem w zwęż-

Ryc. 73. Włoszakowice I, pow. leszczyński. Nry 1—3 wg fotografii z archiwum MAP

Fig. 73. Włoszakowice I, district de Leszno. Nos 1—3 d'après des photographies de l'archive du MAP

zoną ku dołowi podstawę. Dno niewyodrębnione. Górnym końcem ucho przytyka do krawędzi, dolnym do brzuśca powyżej załomu. Na brzuścu w połowie odległości między załomem a nasadą szyjki znajduje się przypuszczalnie 7 guzków formy D, o podstawach wyraźnie wyodrębnionych od powierzchni brzuśca, otoczonych podwójnymi kolistymi bruzdami.

4. Naczynie guzowe. Wys. 27,5 cm.

5. Szpila brązowa (ryc. 73: 4, tabl. VI: 1) z wrzecionowato zgrubiałą, poprzecznie żebrowaną główką. Długość główki wynosi około $\frac{1}{4}$ długości całej szpili. Koniec trzonka rozplaszczony, przy samym czubku ułamany. Sam trzonek trochę pocięty. Powierzchnia szpili pokryta jasnozieloną patyną. Dł. szpili 20,3 cm, dł. główki 5,2 cm, maks. śr. środkowej części główki 0,8 cm, maks. gr. żeberk środkowych 0,3 cm.

Zbiory: Naczynia: Mf. V, kat. I d, 704, 933, 939, 940. Szpila, MAP, kat. 1939: 168.

Lit.: J. Kostrzewski, (1914), s. 36, ryc. 91; (1922—1924), s. 178; (1939), tabl. 66, ryc. 22; L. Kozłowski, (1928), s. 74 i 84; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 250; archiwum MAP, klisza nr 1341; materiały J. Kostrzewskiego.

Uwagi: Opis naczyń wg fotografii.

Włoszakowice, pow. leszczyński (II)

Poł.: Między drogą do Zaborówca a drogą do pałacu na polu gospodarza Stankowiaka (szkic stanowiska w archiwum MAP).

Bad.: Znalezione podczas orki w r. 1930. Zdaje się, że Zakrzewski przeprowadzał tu badania powierzchniowe.

Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: 5 lub 6 naczyń z „popiołami”, które według Zakrzewskiego należą do wczesnej fazy kultury łużyckiej. Jedno z nich ma 4(?) ucha. Według informacji nauczyciela z Włoszakowic, Hałasa, na miejscu tym już przed znalezieniem wymienionych naczyń wyorywano skorupy, palone kości ludzkie i węgielki.

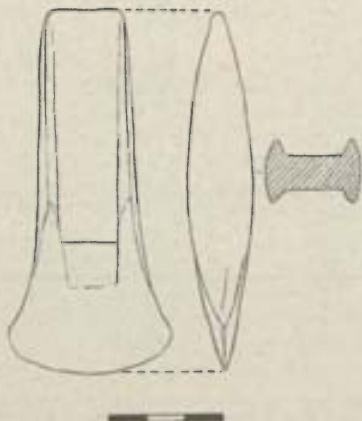
Zbiory: Naczynia pozostały u Stankowiaka.

Lit.: Archiwum MAP w Poznaniu (notatnik Państwowego Urzędu Konserwatorskiego, t. 6, s. 132—133).

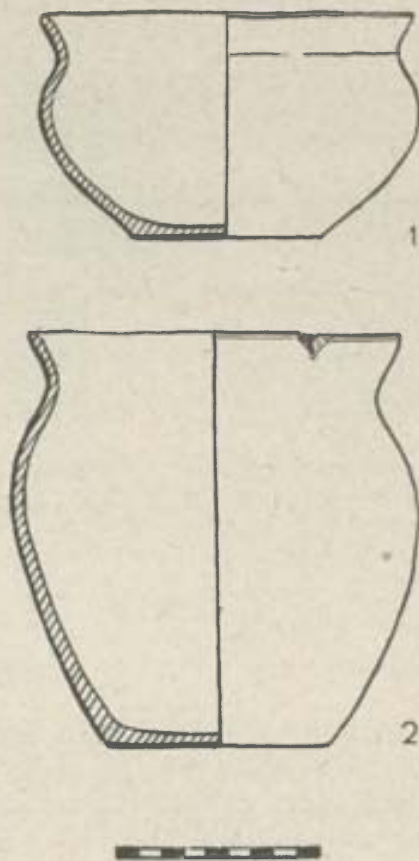
Włoszakowice, pow. leszczyński (III)

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Mała siekierka typu północnoniemieckiego (ryc. 74, tabl. IV: 13). Siekierka rozszerza się nieznacznie do dołu, przy samym ostrzu silniej. Ostrze łukowate. Koniec o ucha prosto ścięty, radek siekierki, o płaskich płaszczynach, grubieje w kierunku ostrza aż do mniej więcej $\frac{2}{3}$ jej długości, licząc od obucha, po czym po wyraźnie zaznaczonym załomie zaczyna cieniść. Wysokość brzegów siekierki od końca obucha aż prawie do jej połowy wynosi ok. $\frac{1}{2}$ grubości środka. Grzbiety brzegów są tu ostre. W dolnej części siekierki brzegi są ścięte ku ostrzu, Pod-

Ryc. 74. Włoszakowice II, pow. leszczyński
Fig. 74. Włoszakowice II, district de Leszno

Ryc. 75. Wolsztyn, okolica
Fig. 75. Wolsztyn, chef lieu de district

stawy ich równomiernie poszerzają się, przechodząc w płaszczynę ciosu. Boki siekierki lekko łukowato zaokrąglone. Powyżej ostrza na bokach znajdują się wyraźne głębokie zagłębienia. Odlew wykonany z modelu woskowego. Powierzchnia z wyjątkiem paru miejsc, od których odleciały kawałki zwietrzałego brązu, dobrze zachowana, o jasnozielonej patynie. Dł. siekierki 9,6 cm, szer. ostrza 4,4 cm, szer. końca obucha 2 cm, gr. środka siekierki: przy obuchu 0,3 cm, przy załomie 1,3 cm, przy granicy z płaszczyną ciosu 1 cm, maks. wys. brzegów 0,4 cm, maks. szer. podstaw brzegów 0,8 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1939: 183.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 209, nr 199; (1923), s. 252, przyp. 220; L. Kozłowski, (1928), s. 128 (mylnie zaliczona przez tego autora do II okresu epoki brązu).

Wolsztyn, okolica

Rodz. znal.: Z grobu.

Inw.: 1. Garnek jajowaty (ryc. 75: 2, tabl. III: 15). Szyjka lejkowata, o ukośnie na zewnątrz ściętej krawędzi i bez wyraźnie zaznaczonej nasady. Brzusiec słabo wydęty, o największej średnicy nieco poniżej $\frac{2}{3}$ swej wysokości. Dno niewyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie naczyńia wygładzone i wyświecone, zewnętrzna brunatna z szarymi i czarniawymi plamami, wewnętrzna czarnoszara. Śr. brzuśca 16,5 cm, wys. garnka 16,5 cm, śr. otw. 15 cm, śr. dna 9 cm.

2. Czarka (ryc. 75: 1). Szyjka lejkowata o ukośnie ściętej na zewnątrz krawędzi, również z nasadą słabo wyodrębnioną. Dno niewyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, szarobrunatne z czarniawymi plamami. Śr. brzuśca 15,3 cm, wys. garnka 9 cm, śr. otw. 15 cm, śr. dna 7,5 cm.

Zbiory: MAP, inv. 1964: 33.

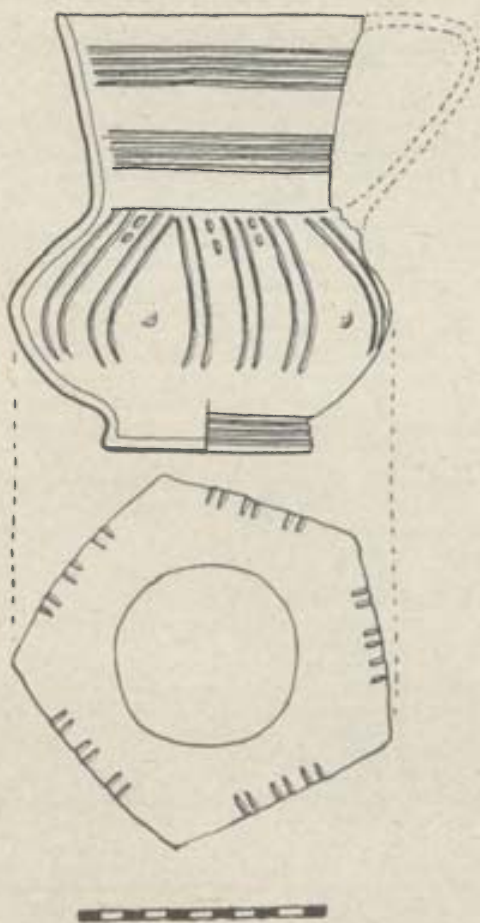
Wójcin, pow. mogileński

Pol.: Na wzgórku pod lasem zwanym „Rosochacz”.

Bad.: Znalezione przypadkowo podczas orki.

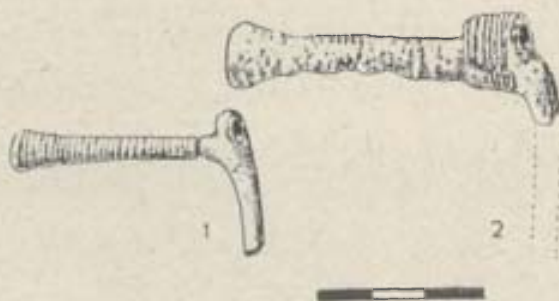
Rodz. znal.: Z grobu.

Inw.: Dzbaneł (ryc. 76, tabl. II: 14). Wysoka szyjka lekko wata o płasko ściętej krawędzi i wyraźnie wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec w przybliżeniu dwustożkowaty, o zaokrąglonym załomie, opiera się na stosunkowo wysokiej, stożkowej nóżce. Dno nóżki płaskie. Odrącone ucho dzbana przytykało górnym końcem do krawędzi szyjki, dolnym do brzuśca przy nasadzie szyjki. Na największej wyde- tości brzuśca 5 guzów formy F, zlewających się zu- pełnie ze ściankami brzuśca, tak że powierzchni ich nie da się wyodrębnić. Są one tylko załomami pięciu boków brzuśca. To właśnie włączenie guzów w bu- dowę ścianek, ich niewyodrębnienie jest specjalną cechą dzbana z Wójcina, nie spotykaną w innych opi- sanych tu naczyniach guzowatych III okresu epoki brązu. Boki brzuśca nie są równe, powodując jego nieznaną asymetryczność. Ornamentyka dzbana pod- kreśla jego budowę. Szyjkę zdobią 2 poziome pasma poczwórnych bruzd. Nasada szyjki zaznaczona jest również bruzdą. Załomy ścianek brzuśca ujęte są z dwu stron w łukowate, pionowe pasma podwój- nych bruzd. W środku każdego boku znajduje się podobne pionowe pasmo, otoczone z dwu stron pod nasadą szyjki parami umieszczonych dołków. Szczyty

Ryc. 76. Wójcin I, pow. mogileński
Fig. 76. Wójcin, district de Mogilno

załomów guzów ozdobione są podobnymi pojedyn- czymi dołkami. Nóżka dzbana zdobiona trzema po- ziomymi bruzdami. Powierzchnia wewnętrzna dzbana gładzona, ciemnoszara, zewnętrzna tego samego ko-

Ryc. 77. Wójcin II, pow. żniński
Fig. 77. Wójcin, district de Żnin

loru, starannie gładzona i wyświecona. Śr. brzuśca 13,5—14,5 cm, wys. dzbanka 17,8 cm, śr. otw. 12,4 cm, śr. nóżki 8,3 cm, wys. nóżki 2,6 cm.

Zbiory: MAP.

Lit.: E. Blume, (1909), s. 139, nr 2701; J. Ko- strzewski, (1928—1932), s. 20, 22, ryc. 11, 3; (1939), s. 222; L. Kozłowski, (1928), s. 84; archiwum MAP; materiały J. Kostrzewskiego.

Wójcin, pow. żniński

Bad.: Znalezione przypadkowo w r. 1898, podaro- wane przez ks. Januszewskiego ze Szczepankowa do zbiorów Tow. Przyj. Nauk w Poznaniu.

Rodz. znal.: Grób.

Inw.: Dwie połamane szpile brązowe wewnątrz urny grobu ciepłopalnego. Naczynie zaginęło. Z szpil brązowych:

1. Górna część szpili uchatej z szyjką zgiętą prostokątnie do trzonka (ryc. 77: 2, tabl. VI: 4). Główka krótka, stożkowata, o płasko uciętym końcu. Szyjka długa, nie grubieje ku główce. Tuż za zagię- ciem obejmuje szyjkę wałek z otworem w górnej części. Do dolnej, zewnętrznej części wałka przy- tyka trzonek szpili, zaraz poniżej ułamany. Wałek zdobiony jest poprzecznymi, kolistymi liniami ry- tymi. Podobnym ornamentem, słabo widocznym obec- nie wskutek mocno zniszczonej powierzchni, pokryte były główka i szyjka szpili. Koniec główki nie- zdobiony. Ornament zdaje się wykonany został póź- niej. Patyna jasnozielona. Dł. główki ok. 1 cm, dł. szyjki do wałka 3,3 cm, szer. wałka 1 cm, śr. końca główki ok. 1 cm, śr. szyjki 0,6 cm, śr. wałka 1,3

2. Górna część małej szpili uchatej z szyjką zgiętą prostokątnie do trzonka (ryc. 77: 1, tabl. VI: 3). Słabo rozszerzona główka, kształtu stożkowatego, zlewa się z długą szyjką. Koniec główki płasko ucięty. Szyjka, tej samej grubości co trzonek, grubieje przy główce i przy zgięciu z trzonkiem. Na zewnętrznej stronie zagięcia osadzone jest wąskie, nieco wydłużone uszko, przekłute nieregularnym, zwężającym się od strony główki otworkiem. Główka i szyjka szpili z wyjąt- kiem krótkiej części przed zgięciem pokryte są poprzecznymi kolistymi bruzdami. Szpila została od- lana razem z otworem i ornamentem jednocześnie. Patyna jasnozielona. Dł. główki i szyjki do zgięcia 3,8 cm, śr. końca główki 0,7 cm, śr. szyjki 0,4 cm, wys. uszka 0,6 cm, szer. uszka 0,5 cm.

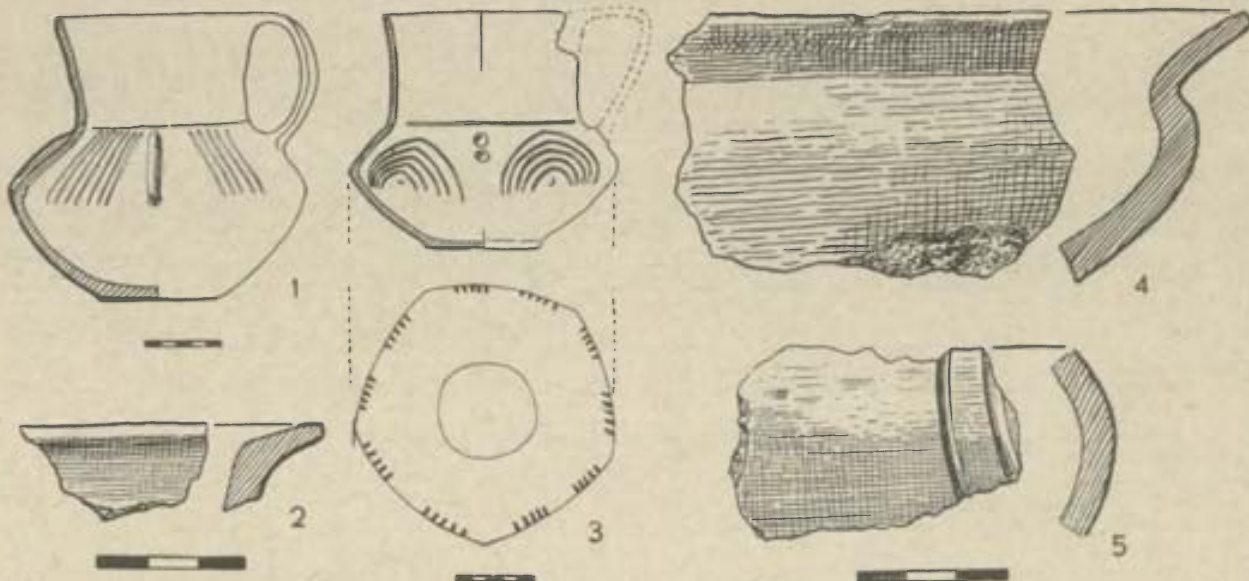
Zbiory: MAP, kat. 1939: 192a i 192b.

Lit.: Album zab. PTPN, z. 3, s. 9, tabl. XLIX, ryc. 8; L. Kozłowski, (1928), s. 84 (podano mylnie, że jedną szpilę znaleziono w Wójcinie, pow. Strzelno); F. Maciejewski, (1962) s. 291, ta- b. XX II: 6, 8; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 259; archiwum MAP; materiały J. Kostrzewskiego.

Wymysłowo, pow. gostyński

Pol.: Stanowisko 1.

Bad.: Kilka grobów znalezionych tu wśród grobów późnolateńskich i rzymskich, datowanych początkowo

Ryc. 78. Zaborowiec, pow. wschowski, nry 2—5; Zaborowo, pow. leszczyński, nr 1
Fig. 78. Zaborowiec, district de Wschowa, Nos 2—5; Zaborowo, district de Leszno, No 1

na III okres epoki brązu, pochodzi z II okresu epoki brązu.

Lit.: S. Jasnosz, (1952), s. 2, 3; T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 271; materiały M. Piaszykowej.

Zaborowiec, pow. wschowski, dawn. leszczyński

Pol.: Wydma piaszczysta za zagrodą Szczerbaka.

Bad.: O znalezionych przypadkowo naczyniach ze zniszczonych grobów w 1931 r. doniósł Urzędowi Konserwatorskiemu nauczyciel Stępiak. W tym samym roku Z. Zakrzewski przeprowadził tu badania powierzchniowe. Większa część zabytków złożona w szkole zaginęła w czasie wojny.

Rodz. znal.: Cmentarzysko z II, III i IV okresu brązu.

Inw.: 1. Dzbaneł (ryc. 78: 3, tabl. II: 11). Szyjka cylindryczna, lekko rozchylona przy samej górze, o krawędzi płaskiej i wyraźnie wyodrębnionej nasadzie, podkreślonej biegnącym wzdłuż niej rowkiem. Brzusiec dwustożkowaty, o zaokrąglonym załomie. Dno wyodrębnione, płaskie. Ucho dzbanu, obecnie odtrącone, przytykało dolnym końcem do brzuśca w połowie odległości między jego załomem a nasadą szyjki. Na załomie brzuśca 5 guzów formy C. Od góry otacza je po 5 półkolistych bruzd. Górną część brzuśca między guzami zdobia po 2 umieszczone jeden pod drugim koliste, płytkie dołki. Powierzchnia gładzona, żółto-brunatna. Śr. brzuśca 15,4 cm, wys. dzbanka 14,6 cm, śr. otw. 12,2 cm, śr. dna 7 cm.

2. Trzy ułamki misy (ryc. 78: 4). Szyjka niska, lejkowata, o krawędziach okrągłych i wyodrębnionej wyraźnie nasadzie. Brzusiec, słabo zaznaczony, zlewa się ze zwężoną silnie do dołu podstawą. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna żółto-brunatna, wewnętrzna żółtoszara.

3. Ułamek górnej części szyjki wazy (ryc. 78: 2). Brzeg szeroki, prawie poziomo wywinięty. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, żółto-brunatne.

4. Kawałek brzuśca z miejsca jego największej wydatości z dwoma łukowatymi odcinkami bruzd (ryc. 78: 5). Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, zewnętrzna czerwonożółta, wewnętrzna szara.

Zbiory: MAP, kat. 1939: 676, 1952: 321.

Lit.: M. Kostrzevska, (1954), s. 291 (pod Zaborowem, pow. Leszno); T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 274, nr 2688; archiwum MAP (notatnik P. Urzędu Konserwatorskiego, t. 6).

Uwagi: Oprócz zabytków należących do III okresu epoki brązu znaleziono liczne ułamki naczyń z II

i IV okresu. Z IV okresu znaleziono m.in. część misy z lejkowatym brzegiem i uchem.

Zaborowo, pow. leszczyński

Rodz. znal.: Grób.

Inw.: Dzbaneł (ryc. 78: 1, tabl. II: 12). Szyjka lekko rozchylona, o krawędzi okrągłej i wyraźnie wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec dwustożkowaty, o zaokrąglonym załomie. Dno niewyodrębnione, płaskie. Ucho z szerokiej taśmy przytyka górnym końcem do krawędzi szyjki, dolnym do brzuśca tuż poniżej jej nasady. Na załomie brzuśca 4 guzy formy E, skrajnie rozwiniętej. Zaznaczone są one pionowymi trójkątnymi listewkami o ostrych grzbiecach, nalepionymi na górnej części brzuśca od nasady szyjki aż do załomu. Górną część brzuśca między listewkami zdobia pionowe pasma bruzd, kończące się również na załomie. Obie powierzchnie dzbanu gładzone i mocno wyświecone, czarne. Śr. brzuśca 17,8 cm, wys. dzbanka 17 cm, śr. otw. 12,5 cm, śr. dna 7 cm, śr. pozioma ucha 3,4 cm, śr. pionowa ucha ok. 7 cm, szer. taśmy ucha 4,7 cm, szer. listewki ok. 1 cm, wys. ok. 0,4—0,6 cm.

Zbiory: MAP.

Lit.: J. Kostrzewski, (1928—1932), s. 20, ryc. 10: 4; L. Kozłowski, (1928), s. 74.

Zatom, pow. międzychodzki

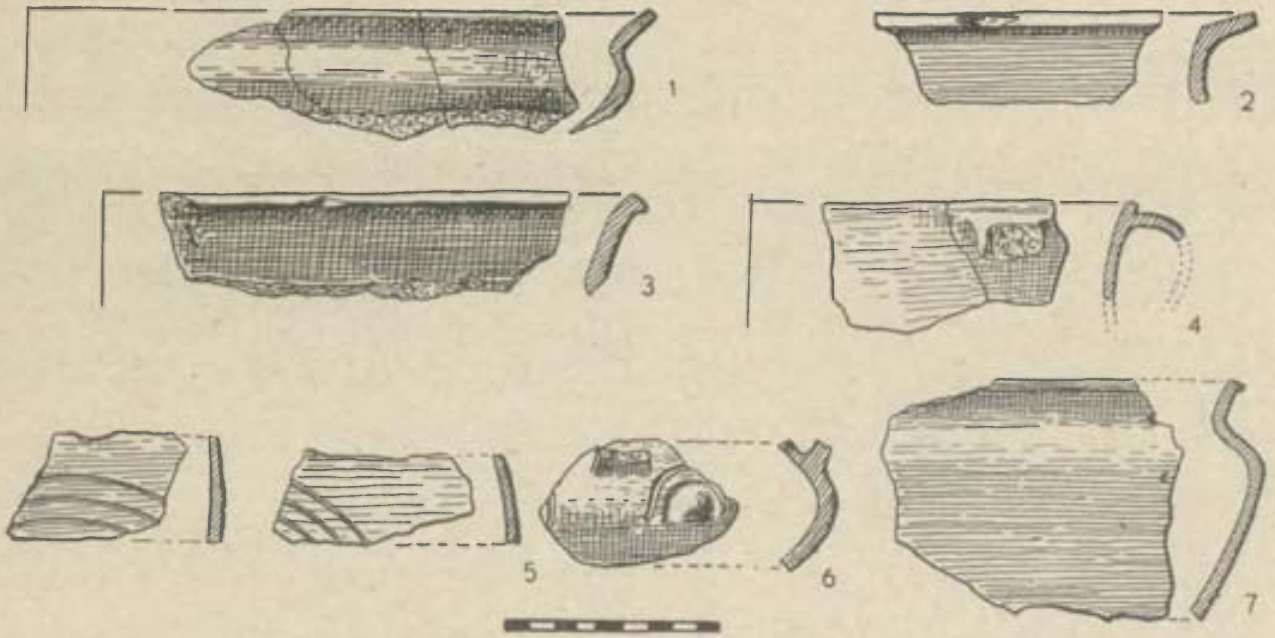
Rodz. znal.: Z grobu.

Inw.: 1. Naczynie amforowate (ryc. 79: 2). Szyjka stożkowata, o wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec baniasty, silnie wydęty, przechodzi poniżej w wysoką podstawę o wygiętych łukowato ściankach. Dno słabo

Ryc. 79. Zatom, pow. międzychodzki. Wg rysunków z materiałów J. Kostrzewskiego

Fig. 79. Zatom, district de Międzychód. D'après des dessins puisés dans les matériaux de J. Kostrzewski

Ryc. 80. Zbąszyń I, pow. nowotomyski, stan. 7
Fig. 80. Zbąszyń I, district de Nowy Tomyśl, station 7

wyodrębnione. Na górnej części brzuśca na przestrzeni od nasady szyjki do największej jego wydatości znajdują się guzy szczątkowej formy E w kształcie pionowych listew umieszczonych w szerokich, owalnych ku górze zwężających się zagłębieniach. Jest ich 6 lub 8.

2. Misa (ryc. 79: 1). Szyjka misy z zewnątrz prawie niewyodrębniona, od wewnątrz zaznaczona przez ścieżkę ścianki. Brzusiec misy nie wyodrębnia się od podstawy, tworząc razem z nią dolną część misy w kształcie odcinka kuli. Dno wyodrębnione.

Zbiory: PMA.

Lit.: Materiały J. Kostrzewskiego.

Uwagi: Opis wg rysunku i objaśnień w materiałach.

Zbąszyń, pow. nowotomyski (I)

Pol.: Stanowisko 7. Przy cmentarzu katolickim.

Bad.: Powierzchniowe S. Rewersa ze Zbąszynia w r. 1934.

Rodz. znal.: Nieokreślone.

Inw.: 1. Górna część szyjki dzbanka z kawałkiem ucha (ryc. 80: 4). Szyjka u góry lekko łukowato rozchylona, o krawędzi okrągłej. Górny koniec ułamanego ucha przytykał do szyjki tuż pod krawędzią. Ucho wykonane z szerokiej taśmy. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, brązowoszare. Śr. otw. szyjki ok. 16 cm, szer. taśmy ucha 3,2 cm, gr. taśmy 0,6 cm.

2. Dwa fragmenty szyjki wazy (ryc. 80: 2). Szyjka pionowa, o nieznacznie łukowato wgiętych ściankach, ma szeroki, prawie pionowo załamany brzeg. Krawędź brzegu pionowo ścięta. Obie powierzchnie gładzone, szarobrunatne, z czarniawymi plamami. Śr. otw. szyjki, licząc razem z brzegiem, ok. 26 cm, szer. brzegu 2,2 cm.

3. 4 górnej części szyjki garnka szerokootworowego (ryc. 80: 3). Szyjka lejkowata o zgrubiałej i wywiniętej na zewnątrz krawędzi. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, brązowe, z czarniawymi plamami. Śr. otw. ok. 24 cm.

4. Większy ułamek dużej, głębokiej misy (ryc. 80: 7). Szyjka lejkowata o zgrubiałej, ściętej ukośnie na zewnątrz krawędzi. Nasada szyjki zaznaczona. Brzusiec niski, dwustożkowaty, o wysoko tuż pod nasadą szyjki umieszczonym załomie. Obie powierzchnie gła-

dzone i wyświecone, brązowe, z czarniawymi plamami. Śr. otw. ok. 38—40 cm, śr. brzuśca ok. 42 cm, wys. szyjki 2 cm.

5. Duży ułamek misy (ryc. 80: 1). Szyjka lejkowata, o ukośnie ściętej krawędzi. Nasada szyjki słabo wyodrębniona. Brzusiec niski, słabo wydaty zaraz pod nasadą, przechodzi w silnie zwężającą się podstawę o prostych ściankach. Obie powierzchnie gładzone koloru brązowego. Śr. otw. ok. 36 cm, śr. brzuśca ok. 34 cm.

6. Ułamek brzuśca małego dzbanka (ryc. 80: 6) z ułamanym dolnym końcem ucha. Brzusiec baniasty, słabo wyodrębniony. Dolny koniec ucha osadzony na górnej części brzuśca. Na największej wydatości brzuśca małe guzki formy D, otoczone od góry półkolistą, wąską bruzdą. Obie powierzchnie gładzone, brązowoczarne. Śr. pozioma podstawy guzka 3 cm, śr. pionowa ok. 2,5 cm.

7. Dwa ułamki górnych części brzuśca, zapewne tego samego naczynia (ryc. 80: 5), z trzema łukowatymi odcinkami wąskich bruzd. Obie powierzchnie gładzone, zewnętrzna brązowata z czarnymi plamami, wewnętrzna brązowoszara.

Zbiory: MAP, kat. 1933: 1148.

Lit.: Archiwum MAP.

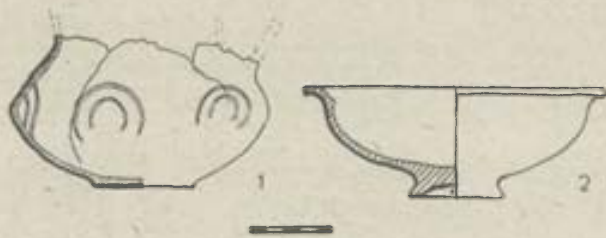
Zbąszyń, pow. nowotomyski (II)

Pol.: Stanowisko 8. Na miejscu budowy nowego targowiska, na wschód od miasta.

Bad.: Znalezione przy budowie w r. 1933, przesłane do muzeum poznańskiego przez nauczyciela S. Rewersa ze Zbąszynia.

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III—IV okresu epoki brązu.

Inw.: 1. Dolna część dzbanka z utraconą szyjką i uchem (ryc. 81: 1). Brzusiec baniasty. Dno słabo wyodrębnione, płaskie. Dolny koniec ucha dzbanka znajdował się nieco powyżej załomu brzuśca. Na największej wydatości brzuśca 5 guzków formy C, otoczonych od góry półkolistymi podwójnymi bruzdek. Poniżej nasady ucha na załomie brzuśca 3 pionowe bruzdy. Obie powierzchnie wygładzone i wyświecone, zewnętrzna jasnobrunatna, wewnętrzna szara. Śr. brzuśca 14,1 cm, wys. zach. części 8 cm, śr. otw. 9,4 cm, śr. dna 5,5 cm.

Ryc. 81. Zbąszyń II, pow. nowotomyski
Fig. 81. Zbąszyń II, district de Nowy Tomyśl, station 8

2. Misa na nóżce (ryc. 81: 2, tabl. III: 8). Szyjka lejkwata, o załamanej poziomo na zewnątrz brzegu, z prosto ściętą krawędzią. Szyjka po stronie wewnętrznej wyraźnie wyodrębniona od dolnej części misy, na zewnątrz przechodzi w nią bez zaznaczonej wyraźnie granicy. Brzusiec zupełnie nie zaznaczony. Nóżka misy stożkowato wydrążona od strony zewnętrznej. Obie powierzchnie gładzone, wyswiecone, żółtobrązowe. Śr. otw. misy 16,8 cm, wys. misy 6 cm, śr. dna 5,6 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1933: 1144, 1145.

Lit.: T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 282; ZOW, R. 9: 1939, s. 71; archiwum MAP.

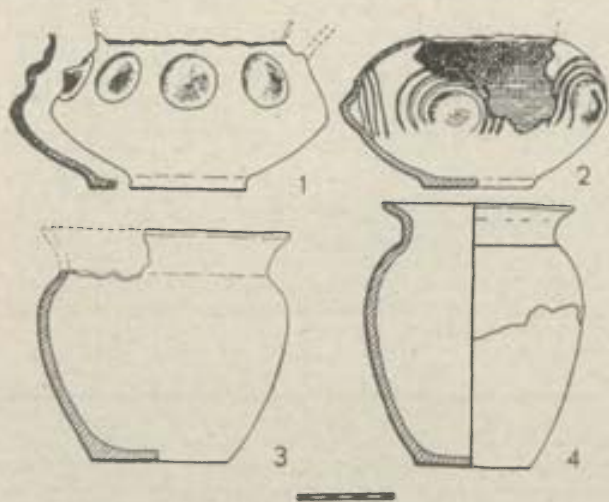
Zbąszyń, pow. nowotomyski (III)

Pol.: Koło cukrowni.

Bad.: Znalezione przypadkowo podczas budowy w cukrowni. Podarowane przez dyrektora Blumenthala do muzeum poznańskiego.

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III i późniejszych okresów epoki brązu.

Inw.: 1. Dolna część dzbana z odtraconą szyjką i uchem (ryc. 82: 1). Nasada szyjki wyraźnie wyodrębniona. Brzusiec w przybliżeniu dwustożkowaty. Niska cylindryczna nóżka wydrążona od wewnątrz i od strony zewnętrznej. Na górnej części brzuśca 7 guzków formy D, umieszczonych w kolistych zagłębieniach. Miejsce, gdzie powinien być ósmy guz, zajęte jest przez nasadę dołgu końca ucha. Powierzchnia zewnętrzna starannie wygładzona i wyswiecona, ciemnobrunatna, z czarnymi plamami, wewnętrzna tylko gładzona, ciemnoszara. Śr. brzuśca 17,7 cm, wys. dzbana 9,6 cm, śr. nasady szyjki 12,6 cm, śr. dna 7,5 cm.

Ryc. 82. Zbąszyń III, pow. nowotomyski. Cmentarzysko koło cukrowni

Fig. 82. Zbąszyń III, district de Nowy Tomyśl. Cimetière près de la sucrerie

2. Dolna część naczynia, zapewne dzbana, bez zachowanej szyjki (ryc. 82: 2). Nasada szyjki była wyraźnie wyodrębniona. Brzusiec baniasty, silnie wydęty. Niska, cylindryczna nóżka o płaskim dnie. Na największej wydętości brzuśca 5 guzków formy C, wyodrębnionych od góry przez pogłębienie powierzchni. Otaczają je od góry półkoliste pasma potrójnych rowków. Powierzchnia wewnętrzna gładzona i wyswiecona, brunatna. Śr. brzuśca 17 cm, wys. zach. części 9,6 cm, śr. nasady szyjki 10,4 cm, śr. dna 7,2 cm.

3. Szerokootworowy, niski garnek (ryc. 82: 3, tabl. III: 7). Szyjka lejkwata, o ukośnie na zewnątrz ściętej krawędzi. Nasada szyjki zaznaczona. Brzusiec w przybliżeniu jajowaty. Dno niewyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone i wyswiecone, żółtobrązowe. Dno wewnątrz naczynia ciemniejsze, szarozółte. Budowa asymetryczna. Naczynie wskutek nierównej wydętości brzuśca pochyla się w jedną stronę. Śr. brzuśca 15–16 cm, wys. garnka 15,2 cm, śr. otw. 16,5 cm, śr. dna 9,3 cm.

4. Wysmukły garnek (ryc. 82: 4, tabl. III: 5). Szyjka cylindryczna, o szerokim, poziomo na zewnątrz załamanej brzegu z okrągłą krawędzią. Nasada szyjki wyodrębniona. Brzusiec w przybliżeniu jajowaty. Dno wyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone i wyswiecone, szarobrunatne. Śr. brzuśca 13,6 cm, wys. garnka 17 cm, śr. otw. 12,5 cm, śr. dna 7,6 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1910: 958, 957, 972, 971.

Lit.: J. Kosteński, (1922–1924), s. 177; (1923), s. 56, ryc. 156; (1939), tabl. 66, ryc. 15; L. Kozłowski, (1928), s. 74.

Zbąszyń, pow. nowotomyski (IV)

Pol.: Około 100 m na północ od dworca na terenie, gdzie stała częściowo zburzona mączkarnia.

Bad.: Natrafiono tu podczas robienia fundamentów w r. 1930 na naczynia guzowe. Próbné badania Z. Zakrzewskiego doprowadziły do wykrycia jeszcze jednego zniszczonego naczynia. Badań dalszych nie prowadzono.

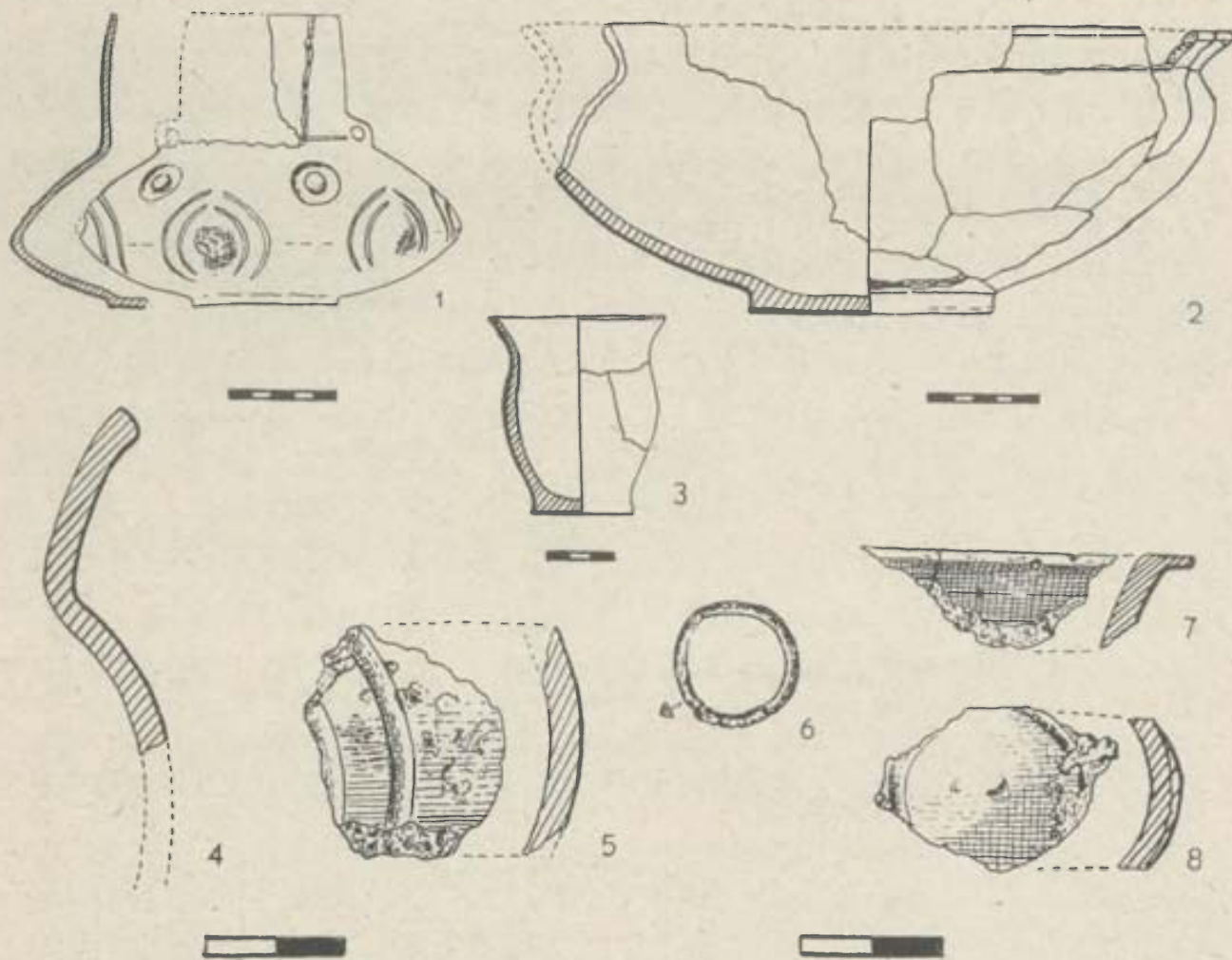
Rodz. znal.: Cmentarzysko.

Inw.: Amfora (ryc. 83: 1). Większej części szyjki i kawałka brzuśca z jednym guzem brak. Szyjka prawie cylindryczna, przy otworze lekko zwężona, o krawędzi okrągłej i wyraźnie oznaczonej nasadzie. Brzusiec niski, dwustożkowaty, o zaokrąglonym załomie. Dno wyraźnie wyodrębnione, płaskie. Z dwu pionowych malutkich uszek obejmujących nasadę szyjki zachowało się tylko jedno. Na załomie brzuśca 5 wysokich guzów (szósty nie zachowany) formy C, otoczonych z dwu stron parami łukowatych, prawie pionowo ustawionych bruzd, które nie stykają się ze sobą u góry i u dołu. Między guzami na górnej części brzuśca w połowie odległości między jego załomem a nasadą szyjki 6 małych guzków (cztery zachowane, piąty częściowo, szósty brak) formy D, wymodelowanych w ściankach naczynia. Obie powierzchnie gładzone i wyswiecone, żółtobrązowe. Śr. brzuśca 16,4 cm, wys. amfory 12,4 cm, śr. otw. 6,4 cm, śr. dna 6 cm, śr. podstaw guzów ok. 4 cm, małych ok. 1,3 cm.

2. Duże, szerokootworowe naczynie amforowate. Szyjka cylindryczna o wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec baniasty. Dno słabo wyodrębnione. Obie powierzchnie brunatne. Naczynie wykleione ze skorup. Śr. brzuśca 30,2 cm, wys. naczynia 22,4 cm, śr. otw. 22,2 cm, śr. dna 10,5 cm.

3. Połowa garnka szerokootworowego z łukowato rozchyloną szyjką. Nasada szyjki słabo wyodrębniona. Brzusiec baniasty. Dno niewyodrębnione, płaskie. Śr. brzuśca ok. 12,9 cm, wys. 11,1 cm, śr. otw. ok. 9 cm, śr. dna 7,3 cm.

4. Duża, głęboka misa (ryc. 83: 2). Szyjka lejkwata o ukośnie na zewnątrz ściętej krawędzi i wyraźnie zaznaczonej nasadzie. Brzusiec słabo wydęty, począwszy od wysokości przechodzi w mocno zwężającą się ku dołowi podstawę. Dno misy ostro wyodrębnione, płaskie, tworzy właściwie niską, cylindryczną nóżkę. Obie powierzchnie gładzone, zewnętrz-

Ryc. 83. Zbąszyń IV, pow. nowotomyski. Cmentarzysko koło dworca kolejowego
 Fig. 83. Zbąszyń IV, district de Nowy Tomyśl. Cimetière près de la gare

na brązowa, wewnętrzna szarozółta o jaśniejszych i ciemniejszych plamach. Śr. brzuśca 28,8 cm, wys. misy 12,2 cm, śr. otw. 30,3 cm, śr. dna 10,5 cm.

5. Naczynko miniaturowe (ryc. 83: 3). Szyjka lej-kowata o zwężonej, nieco ukośnie ściętej krawędzi i niewyodrębnionej nasadzie. Brzusiec jajowaty. Dno wyodrębnione, rozszerzone w dolnej partii. Powierzchnie niestarannie gładzone, zewnętrzna czerwono-żółta, wewnętrzna szara. Wys. naczynia 8,3 cm, śr. otw. 7,4 cm, śr. dolnej części 6,6 cm, śr. dna 4,4 cm.

6. Drobny ułamek brzuśca naczynia z dwoma łukowatymi kawałkami wąskich, głębokich bruzd (ryc. 83: 5). Obie powierzchnie gładzone, zewnętrzna brązowa z czarniawymi plamami, wewnętrzna brązo-wa.

7. Osiem ułamków zdaje się tego samego naczynia znalezionych w grobie (ryc. 83: 7, 8). W tym: a) uła-mek szyjki o załamanej prawie poziomo na zewnątrz brzegu, z pionowo ściętą krawędzią; b) kawałek gór-nej części brzuśca z kawałkami dwu wąskich, głębo-kich bruzd, otaczających nie zachowany guz, i okrągłym płaskim dołkiem; c) zachowany z innego miejsca brzuśca płaskostokowaty guz o owalnej, poziomo do wydętości brzuśca umieszczonej podstawie. W gór-nej części nasady fragment bruzdy otaczającej guz. Śr. pozioma podstawy guza ok. 5,5 cm, pionowa ok. 4,5 cm. Obie powierzchnie wszystkich ułamków wy-gładzone, żółtobrązowe.

8. Ułamek szyjki i górnej części brzuśca jajowa-tego garnka (ryc. 83: 4). Szyjka łukowato rozchylona, o zgrubiałej, skośnie na zewnątrz ściętej krawędzi. Nasada szyjki słabo zaznaczona. Obie powierzchnie starannie wygładzone i wyświecone, szaroczarne. Śr. otw. ok. 22 cm.

9. Drobny kawałek stopionego w ogniu brązu (dł. 2 cm). W brąz wtopione jest kilka kawałków spalo-nych kości ludzkich. Patyna jasnozielona.

10. Przepalone w ogniu kółko z cienkiego drucika brązowego (ryc. 83: 6). Drucik ma przekrój płaski od wewnątrz, daszkowaty od zewnątrz. Patyna jasno-zielona. Śr. kółka 1,7 cm, szer. drucika 0,2 cm, gr. 0,15 cm.

11. Spalone kości ludzkie.

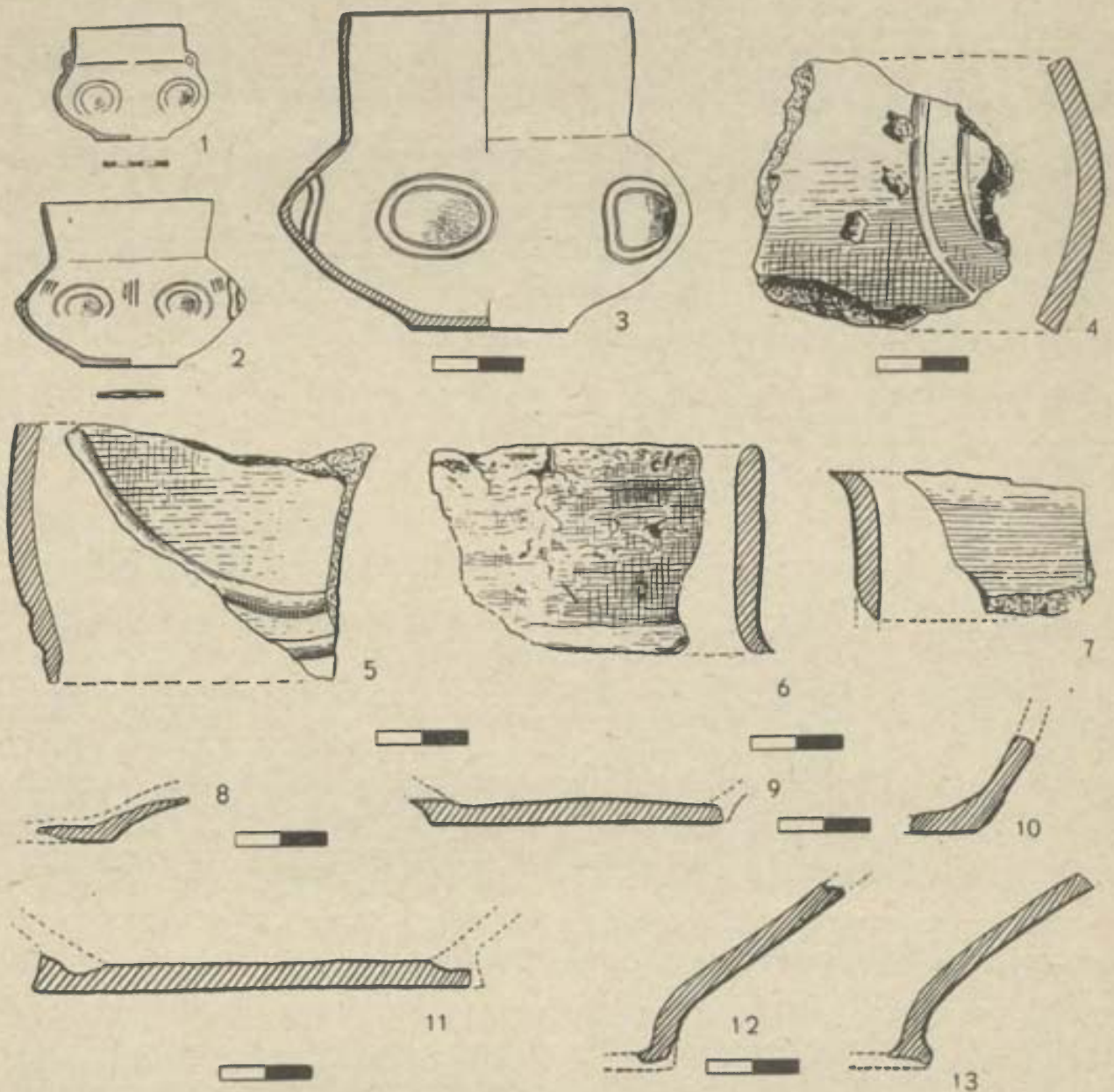
Zbiory: MAP, kat. 1937/415.

Lit.: T. Malinowski, (1961), t. 2, s. 282; ZOW, R. 9: 1934, s. 71; archiwum MAP.

Zbąszyń, pow. nowotomyski (V)

Pol.: Na polu Kraśnika (1/4 ha), położonym u wy-lotu ul. Miłej.

Bad.: W r. 1937 nauczyciel S. Rewers przekopał część terenu, znajdując resztki domów (ślady słupów, ogniska, jamy odpadkowe, polepy trzech kolejnych osad: łużyckiej, rzymskiej i wczesnośredniowiecznej). Zabytki z opisem i bardzo niedokładnym planem

Ryc. 84. Zbąszyń V, pow. nowotomyski. Przy drodze do Trzciela
 Fig. 84. Zbąszyń V, district de Nowy Tomyśl. Près du chemin menant à Trzciel

przesłał do muzeum poznańskiego. Badania powierzchniowe miejsca wykopalisk, prowadzone przez J. Kostrzewskiego, w r. 1952 nie dały rezultatu.

Rodz. znal.: Osada III okresu brązu (?).

Inw.: Poza jednym planem w skali 1:500, obejmującym wykopaliska ze wszystkich okresów razem, nie ma innych rysunków. Wykopaliska z III okresu brązu nie są na nim wydzielone. Z zabytków znaleziono skorupy i polepe.

Zbiory: MAP, inw. 1937: 319. Zabytków brak.

Lit.: J. Kostrzewski, (1939), s. 221, 222; archiwum MAP.

Zbąszyń, pow. nowotomyski (VI)

Pol.: Przy drodze Zbąszyń—Trzciel, 287 m na pół-zachód od kamienia kilometrowego nr I, 28.

Bad.: Znaleziony w r. 1941, wyeksplorowany w 3 dni po odkryciu przez ówczesnego niemieckiego pracownika muzeum poznańskiego Knappka. Planu

i opisu, z wyjątkiem kartek w naczyniach opisujących położenie, brak.

Rodz. znal.: Grób.

Inw.: 1. Duże naczynie amforowate (ryc. 84: 3, tabl. I: 3). Szyjka cylindryczna, przy otworze lekko zwężona, o krawędzi okrągłej i wyodrębnionej wyraźnie nasadzie. Brzusiec baniasty. Dno wyodrębnione, płaskie. Na największej wydętości brzuśca 5 guzów formy B, otoczonych dokoła dwiema koncentrycznymi liniami rytymi. Uderza niestaranne wykonanie ornamentu. Powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna powierzchni szyjki wygładzone i wyświecone, czerwobrunatne. Pozostała część wnętrza naczynia tylko gładzona. Śr. brzuśca 28 cm, wys. naczynia 21,8 cm, śr. otw. 19,2, śr. dna 10,5 cm. Wewnątrz naczynia spalone kości ludzkie.

2. Naczynie amforowate (ryc. 84: 2). Szyjka lej-kowata o okrągłej krawędzi i nasadzie wyraźnie wyodrębnionej. Brzusiec baniasty, dno wyodrębnione,

plaskie. Na największej wydatości brzuśca 6 guzów formy C, otoczonych dwiema koncentrycznymi liniami rytymi, otwartymi tylko na małym odcinku od dolnej strony. Między nimi środek każdego boku brzuśca zdobią na największej wydatości 3 pionowe kreski. Obie powierzchnie naczynia starannie gładzone i wyswiecone, ciemnobrunatne. Śr. brzuśca 15,4 cm, wys. naczynia 11,2 cm, śr. otw. ok. 11 cm, śr. dna 6,5 cm.

3. Miniaturowa, szerokokotworowa amfora (ryc. 84: 1). Szyjka cylindryczna o krawędzi okrągłej i nasadzie zaznaczonej. Brzusiec baniasty, dno słabo wyodrębnione, lekko wklęsłe. Dwa pionowe przeciwległe ucha obejmują nasadę szyjki. Na największej wydatości brzuśca 4 guzki formy C, umieszczone w ten sposób, że pary guzków z obu stron każdego uszka położone są bliżej siebie. Otaczają je po 2 koliste linie ryte, otwarte tylko od dołu. Obie powierzchnie naczynia gładzone, czerwonawobrazowe, o jaśniejszych (żółtych) i ciemniejszych (szarych) odcieniach. Śr. brzuśca 10,6 cm, wys. 7,7 cm, śr. otw. 7,5 cm, śr. dna 4,8 cm, szer. wałków uch 0,7 cm, gr. wałków ok. 0,5 cm. Około 100 drobnych ułamków naczyń, w tym:

4. Kawałek cylindrycznej szyjki o zaokrąglonej krawędzi i zaznaczonej linią rytą nasadzie, przepalony w ogniu (ryc. 84: 6).

5. Dwa ułamki należące do tego samego naczynia, pierwszy z dolnej części szyjki o wyraźnie zaznaczonej nasadzie (ryc. 84: 7), drugi z górnej części brzuśca. Obie powierzchnie gładzone, wyswiecone, czerwobrunatne.

6. Ułamek dolnej części szyjki i brzuśca, z zaznaczoną nasadą szyjki. Powierzchnie gładzone, wyswiecone, zewnętrzna żółtawa, wewnętrzna szara.

7. Trzy ułamki brzuśca tego samego naczynia z ornamentem z półkolistych bruzd (ryc. 84: 5). Obie powierzchnie gładzone, zewnętrzna czerwobrunatna, wewnętrzna szara.

8. Dwa ułamki brzuśca tego samego naczynia z ornamentem dwu łukowatych kawałków bruzd (ryc. 84: 4). Obie powierzchnie gładzone i wyswiecone, zewnętrzna żółtobrunatna, wewnętrzna szara.

9. Drobny ułamek brzuśca z kawałkiem szerokiej bruzdy. Obie powierzchnie gładzone, szarżółte.

10. Sklejony z kilkunastu skorup większy ułamek brzuśca naczynia jajowatego. Obie powierzchnie gładzone i wyswiecone, brunatnoszare.

11. Dwa drobne kawałki dna tego samego naczynia (ryc. 84: 10). Dno niewyodrębnione, płaskie. Obie powierzchnie gładzone, czerwobrunatne.

12. Kawałek słabo wyodrębnionego płaskiego dna oraz silnie rozszerzającej się ku górze podstawy naczynia (ryc. 84: 8). Wewnętrzna część skorupy nie zachowała się. Zewnętrzna powierzchnia gładzona, brązowa.

13. Część mocno ku górze rozchylonej podstawy naczynia z kawałkiem wyodrębnionej, pustej, niskiej nóżki (ryc. 84: 12). Obie powierzchnie gładzone, zewnętrzna żółtobrazowa z czarniawymi plamami, wewnętrzna szara.

14. Ułamek mocno rozchylonej dolnej części naczynia z kawałkiem silnie wyodrębnionego płaskiego dna (ryc. 84: 13). Obie powierzchnie gładzone, zewnętrzna brązowa, wewnętrzna szara.

15. Płaskie, słabo wyodrębnione dno (ryc. 84: 9). Obie powierzchnie gładzone, zewnętrzna czerwonożółta, wewnętrzna szarżółta.

16. Grube, płaskie, wyodrębnione dno (ryc. 84: 11). Dokoła brzegów w miejscach, gdzie do dna dolepione były ścianki naczynia, znać liczne odciski palców. Zewnętrzna powierzchnia starannie wygładzona i wyswiecona, żółta, z szarymi i czarniawymi plamami, wewnętrzna szara.

Opisane wyżej ułamki należały co najmniej do 5 naczyń, w tym 1 amfory, 1 garnka szerokokotworowego o jajowatym brzuścu i 3 nieokreślonych naczyń guzowatych. Razem więc grób miał 8 naczyń.

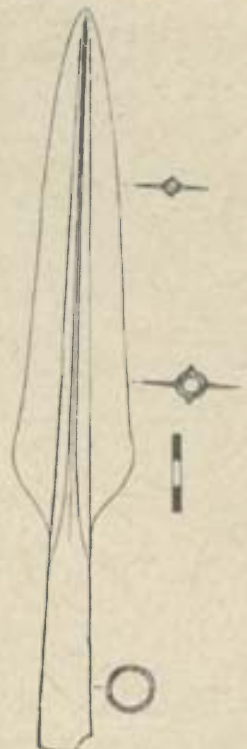
Zbiory: MAP, kat. 1941: 1012—1014.

Zbąszyń, pow. nowotomyski (VII)

Bad.: Odkryty przypadkowo. Podarowany w 1912 r. przez Lützową i dr Blumego Muzeum w Poznaniu.

Rodz. znal.: Luźne.

Inw.: Długi, smukły grot oszczepu (ryc. 85, tabl. IV: 1). Długość wąskiego ostrza wynosi przeszło $\frac{1}{2}$ długości całego grotu. Boki ostrza przy końcu nieco łukowato się zwążają, w środku są proste, a powyżej nasady nieznacznie półkolisto rozszerzają się. Wzdłuż boków ostrza, tuż przy krawędziach, z wyjątkiem krótkich odcinków przy jego końcu i nasadzie, ciągną się płytkie, ledwo widoczne bruzdy. Cienkie ścianki ostrza nieznacznie grubieją ku środkowi. Granice ścianek ostrza i tulejki są wyraźnie zaznaczone. Cienka, równomiernie zwążająca się, kolista w przekroju poprzecznym tulejka jest przedłużona prawie na całą długość ostrza, kończąc się 0,5 cm przed jego końcem. Proste wnętrze tulejki ciągnie się do połowy długości ostrza. Od końca tulejki aż nieco powyżej nasady ostrza wzmacniają ją trzy żeberka: żeberko

Ryc. 85. Zbąszyń VI, pow. nowotomyski

Fig. 85. Zbąszyń VI, district de Nowy Tomyśl

środkowe o trójkątnym, ostrym grzbiecie, a z obydwu jego stron niższe żeberka o zaokrąglonych grzbietach. Każde z nich powyżej nasady ostrza zagina się łukowato ku bokom tulejki, łącząc się tam na linii nasady z przeciwniegiem sobie żeberkiem z drugiej strony grotu. W bokach tulejki na połowie odległości między jej wylotem a nasadą ostrza znajdują się dwa przeciwległe sobie okrągłe otwory na nity. Jeden z nich jest nieco większy. Grot dzięki symetrii budowy i dokładności odlewu przedstawia okaz doskonale wykonany. Był on długo używany, o czym świadczą wyszczerbione w wielu miejscach i częściowo starte od ostrzenia krawędzie ostrza, część ułamana przy wylocie ścianki tulejki i wyglądające na ślady cięć ukośne szczyty na grzbiecie środkowego żeberka. Patyna zielona, miejscami pokryta rdzawym nalotem tlenku żelaza. Dł. grotu 29,1 cm, dł. ostrza 20,1 cm, szer. ostrza 4,3 cm, maks. gr. ścianek ostrza 0,2 cm, dł. pustej tulejki 17,5 cm, śr. wylotu tulei 2,3 cm, gr. ścianek tulei przy wylocie 0,2 cm, odl. otworów na nity od wylotu tulei 4 cm, śr. otw. 0,4 i 0,3 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1912: 507.

Lit.: H. Cichoszewska, (1922—1924), s. 130; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 207, nr 160; L. Kozłowski, (1928), s. 97, 131, tabl. XI, ryc. 14.

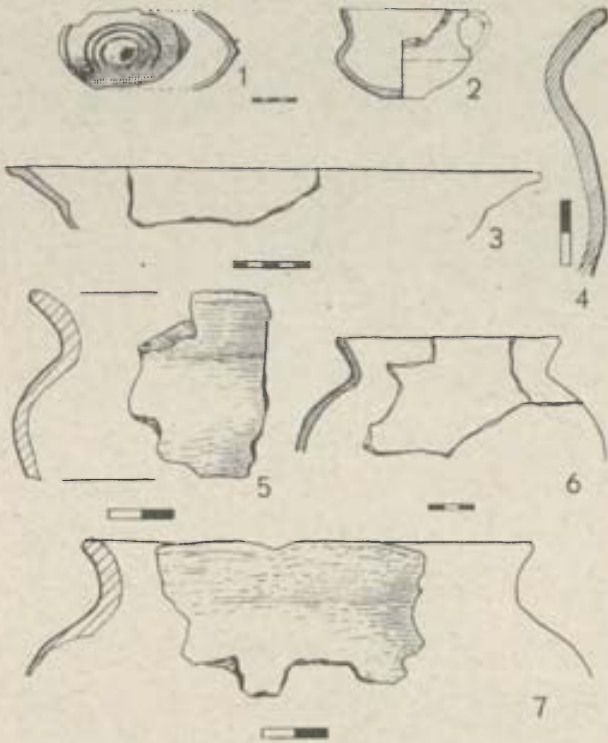
Zółwin, pow. międzyrzeczki

Bad.: Muzeum w Międzyrzeczu w r. 1943. Zabytki, pomieszczone i częściowo zniszczone, dostały się po wojnie do muzeum poznańskiego. Opisu położenia, planów i opisów grobów brak.

Rodz. znal.: Cmentarzysko z III i późniejszych okresów epoki brązu.

Inw.: Zespoły zabytków należących do poszczególnych grobów są zmieszane ze sobą, wskutek czego można z nich podać tylko formy charakterystyczne dla III okresu epoki brązu.

Grób 9:

Ryc. 86. Zółwin, pow. międzyrzeczki
Fig. 86. Zółwin, district de Międzyrzecz

1. Kubek (ryc. 86: 2). Szyjka lejkowata o okrągłej krawędzi i wyodrębnionej nasadzie. Brzusiec dwustożkowaty, z wyraźnym załomem umieszczonym trochę powyżej połowy wysokości. Dolna jego część ma ścianki łukowato wygięte. Dno słabo wyodrębnione, płaskie. Odtrącone obecnie ucho przytykało górnym końcem do krawędzi szyjki, dolnym do załomu brzuśca. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, żółtawobrunatne z szarymi plamami. Śr. brzuśca 12,6 cm, wys. kubka 8,8 cm, śr. otw. 11,5 cm, śr. dna 4,2 cm.

Grób 13:

1. Ułamek brzuśca naczynia z zachowanym guzem (ryc. 86: 1). Guz formy C. Otaczają go 3 bruzdy, z tego wewnętrzna zupełnie, 2 zewnętrzne jedynie od góry. Między guzami brzusiec zdobiły podobne pionowe bruzdy. Powierzchnia gładzona i wyświecona, czarniawa.

2. Ułamek szyjki i części brzuśca misy (ryc. 86: 3). Szyjka silnie rozchylona, lejkowata, o brzegu załamanym lekko na zewnątrz, z okrągłą krawędzią. Nasada szyjki wyraźnie zaznaczona. Brzusiec, bardzo słabo wydęty, przechodził zaraz poniżej w podstawę. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, żółtobrunatne.

3. Ułamek szyjki i górnej części brzuśca niskiego garnka jajowatego (ryc. 86: 5). Szyjka silnie łukowato wywinięta, przechodzi w brzusiec bez zaznaczenia nasady. Największa wydętość brzuśca znajdowała się zaraz poniżej szyjki. Obie powierzchnie gładzone i wyświecone, żółte.

4. Ułamki szyjek i brzuśca 4 garnków jajowatych (ryc. 86: 4). Szyjki silnie rozchylone, lejkowate, o lekko odwiniętych brzegach z pionowo ściętą krawędzią. Nasady szyjek słabo wyodrębnione. Obie powierzchnie gładzone, żółtobrunatne.

5. Ułamek szyjki i górnego kawałka brzuśca garnka szerokootworowego (ryc. 86: 7). Szyjka łukowata, o okrągłej krawędzi i słabo zaznaczonej nasadzie, przechodzi w silnie wydęty brzusiec. Obie powierzchnie gładzone, żółtobrunatne.

6. Fragment szyjki i jej górnej części garnka sze-

rokootworowego (ryc. 86: 6). Szyjka lejkowata o zaokrąglonej krawędzi i zaznaczonej nasadzie. Brzusiec silnie wydęty. Powierzchnie gładzone, brunatne.

Zbiory: MAP, kat. 1947: 1377, 1389.

Wielkopolska, miejscowość nieznana (I)

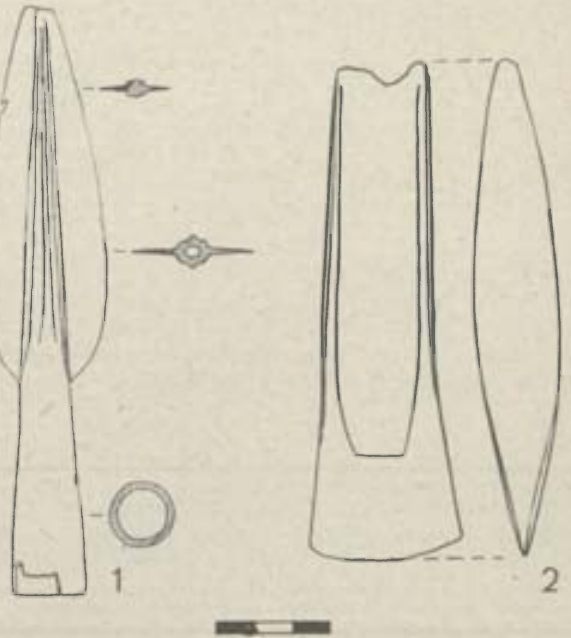
Inw.: Grot oszczepu (ryc. 87: 1, tabl. IV: 3). Długość ostrza wynosi prawie $\frac{2}{3}$ ogólnej długości grotu. Ostrze wąskie, liściowate, o łukowatych bokach, słabo wygiętych przy końcu, mocniej przy nasadzie. Największą szerokość ma ostrze mniej więcej w $\frac{1}{3}$ swej długości, licząc od nasady. Cienkie ścianki ostrza mają słabo zaznaczone granice z tulejką. Tulejka okrągła i silnie zwężająca się do nasady ostrza przedłuża się dalej, znikając dopiero na 1 cm przed końcem ostrza. Puste wnętrze tulejki kończy się 3 cm przed końcem ostrza. Ostrze wzmacniają 3 żeberka: środkowe, umieszczone na tulejce, i 2 boczne, biegnące równoległe do boków ostrza. Żeberka są niskie, słabo zaznaczone. W ściankach tulejki, na linii ostrza w połowie odległości między wylotem tulejki a nasadą ostrza, znajdują się 2 okrągłe otwory na nity. Czubek ostrza i część brzegu tulei ułamane, boki ostrza wyszczerbione. Powierzchnia pokryta nalotem tlenku żelaza o kolorze rdzawym i białawym. Dł. grotu 15,6 cm, dł. ostrza 10,1 cm, szer. ostrza 3,3 cm, dł. pustej tulejki 13,3 cm, śr. wylotu tulejki 2 cm, gr. ścianek tulei przy wylocie 0,1—0,05 cm, śr. otw. na nity 0,3 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1944: 482; ze zbiorów z Miłostawia.

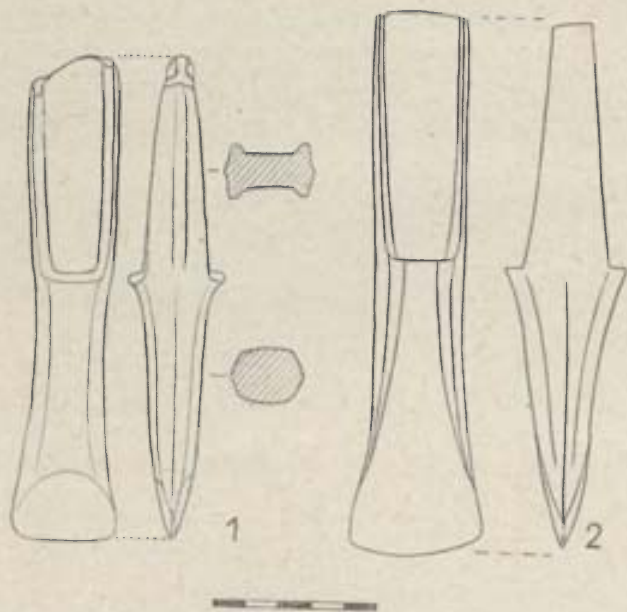
Lit.: A. Lipińska, (1959), s. 252.

Wielkopolska, miejscowość nieznana (II)

Inw.: Siekierka z piętą, typu wielkopolskiego (ryc. 88: 1 tabl. V: 9). Obuch prostokątny, bardzo nieznacznie tylko rozszerzający się przy końcu, grubiejący w kierunku piętki. Jego wysokie brzegi o ostrych grzbietach lekko podwyższają się w kierunku piętki. Uformowane przez nie rynny mają płaskie dna, wyodrębnione wyraźnie od podstaw brzegów i piętki. Powierzchnie boków obucha prawie płaskie. Poprzeczne ścianki piętki proste, łukowato w środku podwyższone, pionowo ścięte od strony obucha, od ostrza łukowato, choć dość wyraźnie wyodrębnione. Dolna część siekierki, prawie tej samej szerokości co obuch, oddziela się od niego przy piętce prawie nie zaznaczającym się, łagodnym załomem boków. Przy ostrzu lekko rozszerza się. Płaszczyzny ciosu zaznaczone sil-

Ryc. 87. Wielkopolska I — miejscowość nieznana
Fig. 87. Grande-Pologne I — localité inconnue

Ryc. 88. Wielkopolska II—III — miejscowości nieznane
Fig. 88. Grande-Pologne II—III localités inconnues

nymi, prostymi ściami. Ostrze siekierki proste. Boki dolnej części dwupłaszczyznowe, daszkowato uformowane. Wzdłuż środka boków na obuachu i na dolnej części siekierki biegnie żeberko, naśladowanie szwu odlewniczego. Siekierka mocno zniszczona. Końca obucha brak. Ostrze i grzbiety wysokich brzegów obucha wyszczerbione i częściowo ścięte. W kilku miejscach od powierzchni siekierki poodpadały kawałki zwietrzałego brązu. Patyna jasnozielona. Dł. zachowanej części siekierki 14,6 cm, dł. dolnej części siekierki 7,8 cm, maks. szer. obucha 2,5 cm, szer. dolnej części przy piętce 2,2 cm, szer. ostrza 3,2—3,3 cm, gr. środka obucha przy końcu 0,6 cm, przy piętce 1,3 cm, gr. dolnej części siekierki w połowie długości 1,6 cm, wys. ścianek piętki 0,7 cm.

Zbiory: MAP, kat. 1927: 2470o; ze zmoarów w Kórniku.

Lit.: J. Kostrzewski, (1927), s. 15, nr 145; L. Kozłowski, (1928), s. 135.

Wielkopolska, miejscowość nieznana (III)

Inw.: Siekierka brązowa z piętą typu wielkopolskiego (ryc. 88: 2). Obuch prostokątny grubieje trochę w kierunku piętki. Powierzchnie boków, sądząc z fotografii, prawie płaskie. Obuch ma wysokie brzegi, o podstawach wyraźnie wyodrębnionych od płaszczyzn środkowych. Ścianki piętki uformowane przez pionowo ścięte progi zgrubiałej dolnej części siekierki. Dolna część siekierki, tej samej szerokości co obuch, rozszerza się trochę łukowato dopiero przy ostrzu. Grubość dolnej części największa przy łukowato podwyższonym odcinku przy piętce, zmniejsza się potem ku dołowi równomiernie, z wyjątkiem mocniej ściętej płaszczyzny ciosu. Ostrze lekko łukowate. Boki dolnej części siekierki czwórpłaszczyznowo uformowane. Dł. siekierki 16,4 cm, dł. obucha 7,5 cm, szer. końca obucha 2,7 cm, szer. siekierki przy piętce 2,7 cm, szer. ostrza 4 cm, maks. gr. siekierki przy piętce 3,6 cm.

Zbiory: Przed wojną MAP. Obecnie zabytku brak.

Lit.: J. Kostrzewski, (1916), s. 27, ryc. 32; (1922—1932), s. 25, ryc. 13: 4; L. Kozłowski, (1928), s. 134.

Uwagi: Opis i wymiary wg fotografii i rysunku.

Wielkopolska, miejscowość nieznana (IV)

Inw.: Siekierka brązowa z piętą typu wielkopolskiego (ryc. 89: 1). Obuch z wysokimi brzegami rozszerza się ku górze. Płaszczyzny końca i boków obucha płaskie. Piętę tworzą pionowo od strony obucha

ścięte progi dolnej części siekierki. Ścianki piętki w środku łukowato podwyższone. Dolna część siekierki, tej samej szerokości co obuch, rozszerza się trapezowato. Grubość jej zmniejsza się równomiernie, bez wyodrębnienia mocniejszym ścięciem płaszczyzny ciosu. Boki dolnej części dwupłaszczyznowe. Ostrze siekierki proste. Wzdłuż środka boków obucha i dolnej części siekierki biegnie rąbek odlewniczy.

Zbiory: Mf. V, kat. Id, 349.

Lit.: E. Blume, (1909), s. 25, nr I d, 349; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 211, nr 221; L. Kozłowski, (1928), s. 134; archiwum MAP, klisze nr 78 i 79.

Uwagi: Opis wg fotografii.

Wielkopolska, miejscowość nieznana (V)

Inw.: Siekierka brązowa z wysokimi brzegami (ryc. 89: 2) typu północnoniemieckiego. Siekierka rozszerza się równomiernie do dołu. Wysokie brzegi zanikające przy końcu obucha podwyższają się w partii środkowej, osiągając największą wysokość w $\frac{2}{3}$ długości siekierki. Podstawy brzegów szerokie, nie wyodrębniają się, jak to widać na fotografii, od dna rynny. Od $\frac{2}{3}$ długości siekierki licząc od obucha rozpoczyna się ścięcie brzegów przez płaszczyznę ciosu, wchodzącą przez to dwoma szerokimi klinami w górę siekierki. Ostrze lekko łukowate. Boki siekierki trójpłaszczyznowo uformowane. Środkowa, najszersza płaszczyzna kończy się powyżej ostrza trójkątnym wgłębieniem.

Zbiory: Mf. V, kat. I d, 35.

Lit.: E. Blume, (1909), s. 25, nr I d 350; J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 211, nr 221; (1939), tabl. 65, ryc. 7; L. Kozłowski, (1928), s. 134; archiwum MAP, klisze nr 78 i 79.

Uwagi: Opis wg fotografii.

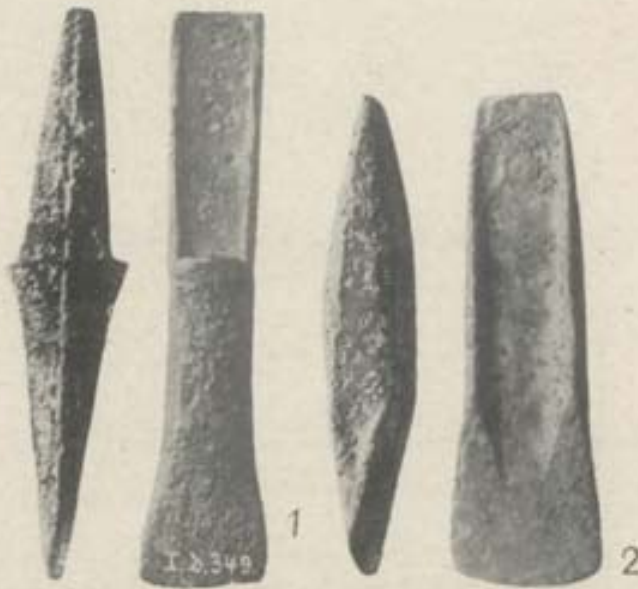
Wielkopolska, miejscowość nieznana (VI)

Inw.: Siekierka brązowa z brzegami typu północnoniemieckiego (ryc. 87: 2). Siekierka w górnej części o bokach równoległych; począwszy od $\frac{1}{4}$ swej długości lekko trapezowato rozszerza się. Koniec obucha prosty. Wysokie brzegi siekierki są ścięte mniej więcej od $\frac{1}{4}$ długości siekierki. Uformowana przez brzegi rynna ma wylot trapezowaty. Ostrze siekierki lekko łukowate. Koniec obucha wyszczerbiony.

Zbiory: Do 1939 r. Muzeum Dzieduszyckich we Lwowie.

Lit.: J. Kostrzewski, (1922—1924), s. 211, nr 220; L. Kozłowski, (1928), s. 134; materiały J. Kostrzewskiego.

Uwagi: Opis wg rysunku.

Ryc. 89. Wielkopolska IV—V — miejscowości nieznane
Fig. 89. Grande-Pologne IV—V — localités inconnues

Wykaz stanowisk ze środkowego okresu
(Liczby porządkowe odpowiadają)

Lp	Miejscowość i powiat (miejsce położenia)	Rodz. stanowiska	Ceramika						naczynia nie- określone
			amfory i naczynia amforowate	dzbanki i kubki	garnki	misy	wazy		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	Babimost, pow. sulechowski	c.	—	—	—	—	—	10	
2	Barłogi, pow. kolski	c.	—	—	—	—	—	1. n.	
3	Bąblinek, pow. obornicki (?)	c.	—	—	—	—	—	1. n.	
4	Binino, pow. szamotulski	l.	—	—	—	—	—	—	
—	Bolesławiec, pow. wierzusowski	c.	—	—	—	—	—	—	
5	Borowy Młyn, pow. międzychodzki	c.	1	—	1	—	—	—	
6	Brenno, pow. leszczyński	l.	—	—	—	—	—	—	
7	Brójce, pow. międzyrzecki	c.	—	—	2	2	—	—	
8	Brzezie, pow. pleszewski	s.	—	—	—	—	—	—	
9	Bukowiec, pow. międzyrzecki	c.	—	1	3	1	—	4	
10	Chobienice, pow. wolsztyński	c.	—	3	1	—	—	—	
11	Cichagóra, pow. nowotomyski	l.	—	—	—	—	—	—	
12	Dębno, pow. jarociński	c.	—	1	—	—	—	—	
13	Dobrzyca, pow. pleszewski	l.	—	—	—	—	—	—	
14	Gąsawa, pow. żniński	c.	—	—	—	—	—	1	
15	Gąsiorowo, pow. wrzesiński	l.	—	—	—	—	—	—	
16	Glinno, pow. nowotomyski (I)	c.	1	—	2	1	—	—	
17	Glinno, pow. nowotomyski (II)	c.	—	1	—	—	—	—	
18	Glińnica, pow. ostrowski	n.	—	—	—	—	—	1	
19	Gnin, pow. wolsztyński	c(?)	—	—	1	—	—	10	
20	Gopło, jezioro	l.	—	—	—	—	—	—	
21	Górzewo, pow. obornicki	l.	—	—	—	—	—	—	
22	Gorzycko, pow. międzychodzki	c.	—	—	—	—	—	1	
23	Gościkowo, pow. świebodziński	c(?)	—	—	—	—	—	1	
24	Grotniki, pow. leszczyński	n.	1	1	2	—	—	11	
25	Jabłonka, pow. turecki	s.	—	—	—	—	—	—	
26	Jarantów, pow. kaliski	l.	—	—	—	—	—	—	
27	Jastrzębsko Stare, pow. nowotomyski	c.	1	—	—	—	—	—	
28	Jażyniec, pow. wolsztyński	c.	—	1	—	—	1	1	
29	Jordanowo, pow. świebodziński	c.	—	—	—	—	—	1. n.	
30	Kaczory, pow. chodzieski	s.	—	—	—	—	—	—	
31	Kaliska, pow. słupecki	s.	—	—	—	—	—	—	
32	Kalisz, okolica	s.	—	—	—	—	—	—	
—	Pow. kaliski, miejsc. nieznaną	c.	—	—	—	—	—	1	
33	Kargowa, pow. sulechowski	c.	—	—	—	—	—	7	
34	Karsy, pow. jarociński	c.	—	—	—	—	—	—	
35	Karśnice, pow. kościański	l.	—	—	—	—	—	—	
36	Kąkolew, pow. ostrowski	l.	—	—	—	—	—	—	
37	Kłodzisko, pow. szamotulski	l.	—	—	—	—	—	—	
—	Kolonia Kantorka, pow. turecki	s.	—	—	—	—	—	—	
38	Koło, m. pow.	c.	—	—	—	—	—	1. n.	
39	Konarzewo, pow. poznański	l.	—	—	—	—	—	—	
40	Korzecznik, pow. kolski	s.	—	—	—	—	—	—	
41	Kosieczyn, pow. międzyrzecki	c.	1	1	—	—	—	1	
42	Kotlin-Waliszew, pow. jarociński	l.	—	—	—	—	—	—	
43	Kotowo, pow. nowotomyski	c.	1	1	7	5	2	7	
44	Kowalewko, pow. obornicki	s.	—	—	—	—	—	—	
45	Kraplewo, pow. poznański	c.	—	1	—	—	—	—	
46	Kręcko, pow. międzyrzecki	c.	1	—	1	2	—	6	
47	Krotoszyn, m. pow.	c(?)	—	—	—	—	—	—	
48	Kuźnik, pow. międzyrzecki	n.	—	—	—	—	—	1. n.	
49	Lutol Suchy, pow. międzyrzecki	c.	4	4	4	2	2	8	
50	Lutomek, pow. międzychodzki	s.	—	—	—	—	—	1	
51	Łupice, pow. wschowski	l.	—	—	—	—	—	—	
52	Łuszczewo, pow. koniński	s.	—	—	—	—	—	—	
53	Mełpin, pow. śremski	l.	—	—	—	—	—	—	
54	Międzychód, m. pow.	c.	1	1	—	—	—	—	
—	Pow. międzychodzki	l.	—	—	—	—	—	—	
55	Międzyrzecz, m. pow., wzgórze (I)	s.	—	—	—	—	—	—	
56	Międzyrzecz, m. pow., ogród Wollfa (II)	c.	—	—	—	—	2	4	
57	Międzyrzecz, m. pow., stan. 1 (III)	n.	—	—	—	—	—	1	
58	Międzyrzecz, m. pow., stan. 2 (IV)	c.	1	1	8	6	1	16	
—	Międzyrzecz, okolica, stan. 2 (?) (V)	c.	2	1	1	—	1	—	

1	2	3	4	5	6	7	8	9
—	Pow. międzyszycki, miejsc. nieznaną (VI)	c.	—	—	—	—	1	—
59	Miłosław, pow. wrzesiński	c.	—	—	—	—	—	—
60	Muchocin, pow. międzychodzki	c.	—	—	—	—	—	1
61	Myszęcin, pow. świebodziński, stan. 3 (I)	c.	—	—	—	—	—	l. n.
62	Myszęcin, pow. świebodziński, stan. 4 (II)	c.	—	—	—	—	—	l. n.
63	Niewierz, pow. szamotulski	c.	—	—	—	—	—	—
64	Nowe Kramsko, pow. sulechowski	c.	1	—	—	—	—	—
65	Oborniki, m. pow. (I)	c.	—	—	—	—	—	—
66	Oborniki, m. pow. (II)	l.	—	—	—	—	—	—
67	Obra, pow. wolsztyński (I)	c.	—	1	—	1	—	—
—	Obra, pow. wolsztyński (II)	c.	—	—	—	—	—	—
—	Obra, pow. wolsztyński (III)	c.	—	—	—	—	—	2
68	Okunin, pow. świebodziński	c.	—	—	—	—	—	l. n.
69	Pałczyn, pow. wrzesiński	l.	—	—	—	—	—	—
70	Pietrzyków, pow. koniński	c.	—	1	—	—	—	1
71	Piła, m. pow.	l.	—	—	—	—	—	—
72	Pogorzelica, pow. wrzesiński	c.	—	—	—	—	—	—
73	Policko, pow. międzyszycki	n.	—	—	—	—	—	1
74	Poreba, pow. międzyszycki	c.	2	2	5	5	1	l. n.
75	Poznań-Sołacz (I)	c.	—	1	—	—	—	—
76	Poznań-Szeląg (II)	c.	—	—	—	—	—	—
77	Poznań, okolica (III)	l.	—	—	—	—	—	—
78	Poznań, miejsce nieokreśl. (IV)	l.	—	—	—	—	—	—
79	Przemęt, pow. wolsztyński (I)	c.	1	—	—	—	—	—
80	Przemęt, pow. wolsztyński (II)	l.	—	—	—	—	—	—
81	Przystajnia, pow. kaliski	l.	—	—	—	—	—	1
82	Pszczew, pow. międzyszycki (I)	c.	1	—	—	—	—	—
—	Pszczew, pow. międzyszycki (II)	c.	—	—	—	—	—	1
83	Raczyce, pow. ostrowski (I)	s.	—	—	—	—	—	1
84	Raczyce, pow. ostrowski (II)	l.	—	—	—	—	—	—
85	Radzim, pow. obornicki	s.	—	—	—	—	—	—
86	Rawicz, m. pow. (I)	l.	—	—	—	—	—	—
87	Rawicz, okolica (II)	l.	—	—	—	—	—	—
88	Rosko, pow. czarnkowski	c.	—	1	1	1	1	—
89	Rybojady, pow. międzyszycki (I)	c.	3	2	5	—	3	3
—	Rybojady, pow. międzyszycki (II)	c.	—	—	1	—	—	2
90	Rzeszynek, pow. mogileński	l.	—	—	—	—	—	—
91	Siekówko, pow. wolsztyński	l.	—	—	—	—	—	—
92	Świerzynek, pow. międzyszycki	c.	1	1	—	—	—	—
93	Śląboszewo, pow. mogileński	l.	—	—	—	—	—	—
94	Sokołowice, pow. kościański	c.	—	—	1	—	—	1
95	Stara Kłodowa, pow. kolski (?)	c.	—	—	—	—	—	l. n.
96	Stare Dłusko, pow. międzyszycki	c.	—	—	—	—	—	l. n.
67	Stary Dwór, pow. międzyszycki	c.	—	—	—	—	—	12
98	Strzelno, pow. mogileński	c.	—	—	—	—	—	—
99	Sulmierzyce, pow. krotoszyński	c.	—	—	—	—	—	—
100	Sypniewo, pow. chodzieski	c.	—	—	—	—	—	1
101	Szklarka Trzcielska, pow. nowotomyski	c.	1	—	—	—	—	—
102	Śmiłów, pow. szamotulski	l.	—	—	—	—	—	—
—	Pow. śremski, miejsc. nieznaną	s.	—	—	—	—	—	—
103	Środa, m. pow.	l.	—	—	—	—	—	—
104	Święte, pow. mogileński	l.	—	—	—	—	—	—
105	Święty Wojciech, pow. międzyszycki	c.	2	3	—	—	—	1
106	Tarnowa, pow. wrzesiński	l.	—	—	—	—	—	—
107	Tarnowo, pow. wolsztyński	c.	—	1	—	1	—	1
108	Trzciel, pow. międzyszycki	c.	1	1	—	2	—	—
109	Trzebiszewo, pow. gorzowski (dawn. skwierzyński)	c.	2	—	—	—	—	—
110	Ułany, pow. poddębicki (dawn. turecki)	s.	—	—	—	—	—	—
111	Wijewo, pow. wschowski (dawn. leszczyński)	c.	—	1	—	—	—	—
112	Wilanowice, pow. chodzieski	c.	2	—	1	—	1	—
113	Witkowice, pow. szamotulski	s.	—	—	—	—	—	—
114	Witoldzin, pow. szamotulski	s.	—	—	—	—	—	—
115	Włoszakowice, pow. leszczyński, stan. 1 (I)	c.	1	2	—	—	—	—
116	Włoszakowice, pow. leszczyński, stan. 2 (II)	c.	—	—	—	—	—	6
117	Włoszakowice, pow. leszczyński, stan. 3 (III)	l.	—	—	—	—	—	—
118	Wolsztyn, okolica	c.	—	—	2	—	—	—
119	Wójcin, pow. mogileński	c.	—	1	—	—	—	—
120	Wójcin, pow. żniński	—	—	—	—	—	—	1
121	Zaborowice, pow. wschowski	c.	—	1	1	1	1	1
122	Zaborowo, pow. leszczyński	c.	—	1	—	—	—	—
123	Zatom, pow. międzychodzki	c.	1	—	—	1	—	—
124	Zbąszyń, pow. nowotomyski, stan. 7 (I)	n.	—	2	1	2	1	1
125	Zbąszyń, pow. nowotomyski, stan. 8 (II)	c.	—	1	—	1	—	—
126	Zbąszyń, pow. nowotomyski, cukrownia (III)	c.	—	2	2	—	—	—
127	Zbąszyń, pow. nowotomyski, mączkarnia (IV)	c.	2	—	3	1	1	1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
128	Zbąszyń, pow. nowotomyski, ul. Miła (V)	o. (?)	—	—	1	—	—	1
129	Zbąszyń, pow. nowotom. droga Zbąszyń-Trzciel (VI)	c.	4	—	—	—	—	11
130	Zbąszyń, pow. nowotomyski (VII)	l.	—	—	—	—	—	—
131	Żółwin, pow. międzyrzecki	c.	—	1	2	1	—	1
—	Wielkopolska, miejsc. nieznana (I)	—	—	—	—	—	—	—
—	Wielkopolska, miejsc. nieznana (II)	—	—	—	—	—	—	—
—	Wielkopolska, miejsc. nieznana (III)	—	—	—	—	—	—	—
—	Wielkopolska, miejsc. nieznana (IV)	—	—	—	—	—	—	—
—	Wielkopolska, miejsc. nieznana (V)	—	—	—	—	—	—	—
—	Wielkopolska, miejsc. nieznana (VI)	—	—	—	—	—	—	—
Razem:			40	43	59	36	19	114 × 1.

Osady (=o.) — 1 (?)
 cmentarzyska lub znaleziska grobowe (c.) — 79+(3?)
 skarby (=s.) — 16
 znaleziska luźne (=l.) — 35
 znaleziska nieokreślone (=n.) — 6
 Liczba zabytków nie dająca bliżej się określić (l.n.) —

Matériaux contribuant à l'étude de la période moyenne de l'âge du bronze en Grande-Pologne

Résumé

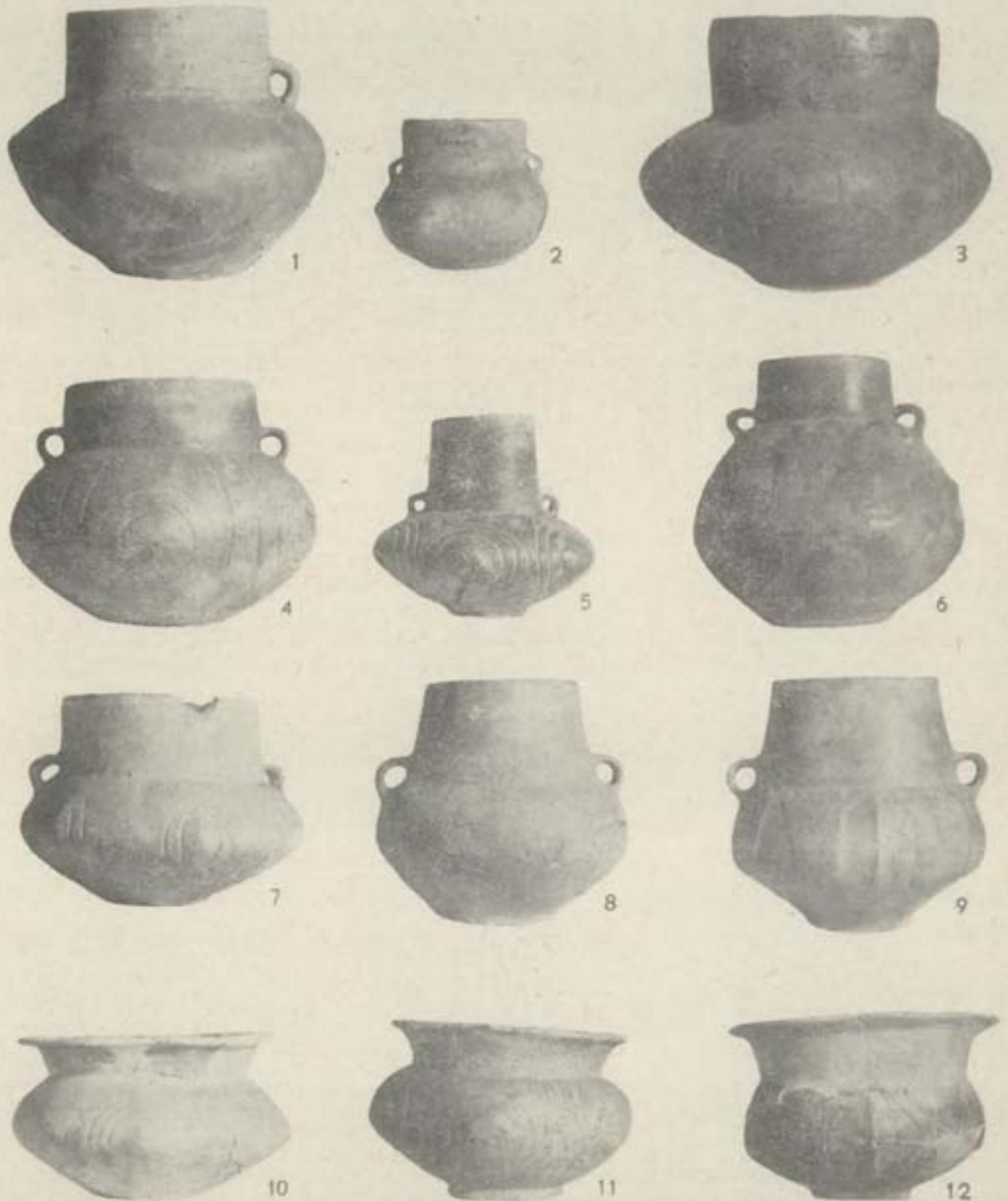
La liste des trouvailles, qui sert de base à cet article, constitue l'une des parties d'un ouvrage que l'auteur a écrit en 1952 et qu'il a complété à présent de certaines découvertes et publications nouvelles. En principe, la liste en question fut conçue comme partie intégrante d'une série d'ouvrages-sources (catalogue des trouvailles de la civilisation lusacienne en Grande-Pologne élaboré par W. Śmigielski et D. Durczewski, à l'aide desquels on se propose de rendre accessible tous les matériaux de l'âge du bronze connus jusqu'ici en Grande-Pologne; cela aidera plus tard à les analyser et à les approfondir au point de vue typologique et chronologique. On a cependant décidé de ne placer dans ce relevé aucune analyse qui, en tenant compte du caractère de la majorité des trouvailles décrites ici et provenant de découvertes accidentelles incomplètes, ne donnerait aucun nouvel apport à des faits bien basés et suffisamment discutés dans la littérature. L'auteur se rend compte que sa liste peut rester incomplète et ne pas embrasser tout le matériel de la période moyenne de l'âge du bronze, surtout en ce qui concerne le matériel céramique. Car la poterie à mamelons, p.ex., très caractéristique pour le territoire de la Silésie et de la Terre de Lubusz, apparaît en profusion uniquement le long de la lisière occidentale de la Grande-Pologne, tandis qu'ailleurs elle ne laisse que des traces insignifiantes. Considérant la pénurie des sources actuellement disponibles, il est très malaisé d'indiquer avec plus de précision le genre des produits céramiques généralement utilisés alors en Grande-Pologne centrale et orientale, contrée qui pourtant

a fourni de nombreux dépôts ainsi que des trouvailles isolées d'objets en métal. Il se peut donc que d'anciennes formes soient tombées en désuétude, mais que soient apparus précocement certains types datés actuellement à la période tardive de l'âge du bronze. Ce problème ne pourra trouver sa pleine solution qu'à la suite de nouvelles recherches, dont l'une des étapes préliminaires, très utiles, sera sans doute la publication de sources actuellement connues et évaluées conformément aux divisions typologiques établies.

La délimitation spatiale de la liste est indiquée sur la carte; quant au cadre chronologique, il fut dressé sur la base de constatations faites au cours d'études consacrées à la IIIe période de l'âge du bronze en Pologne occidentale (comp. la note N° 7). En dressant sa liste de matériaux, l'auteur a tenu compte des rubriques suivantes: Nom de lieu et de district administratif, situation, investigations (circonstances de la découverte si des données plus précises en existent); genre de la trouvaille (cimetière ou trouvaille sépulcrare, village, trouvaille isolée — objet isolé en métal sans données plus précises concernant d'autres trouvailles qui l'accompagnaient, dépôt, station indéfinie — menus fragments céramiques cueillis au cours d'explorations en surface pouvant provenir d'un village, d'un campement ou d'un cimetière fortement endommagé); inventaire — description des trouvailles; collections; littérature; remarques.

Dans le matériel d'illustration tout dessin fait directement d'après l'original, fut muni d'une échelle linéaire; les dessins-copies et les photographies sont publiées sans échelle.

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	1	—	x	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	1	7	5	39/40	?/10	3	19/20	22 (23?)	21	2/3?	1	l. n.	24. n.	515

Tabl. I. Amfory, naczynia amforowate i wazy

1 — Szklarka Trzcielska, pow. nowotomyski; 2 — Rybojady, pow. międzyrzecki; 3 — Zbąszyń, pow. nowotomyski; 4 — Nowe Kramsko, pow. sulechowski; 6 — Przemęt, pow. wolsztyński; 5, 7, 10, 11 — Międzyrzecz Wlkp.; 8 — Borowy Młyn, pow. międzyrzecki; 9 — Wilanowiec, pow. chodzieski; 12 — Rosko, pow. czarnkowski

Planche I. Amphores, récipients en forme d'amphores et vases

1 — Szklarka Trzcielska, district de Nowy Tomyśl; 2 — Rybojady, district de Międzyrzecz; 3 — Zbąszyń, district de Nowy Tomyśl; 4 — Nowe Kramsko, district de Sulechów; 6 — Przemęt, district de Wolsztyn; 5, 7, 10, 11 — Międzyrzecz Wlkp.; 8 — Borowy Młyn, district de Międzyrzecz; 9 — Wilanowiec, district de Chodzież; 12 — Rosko, district de Czarnków

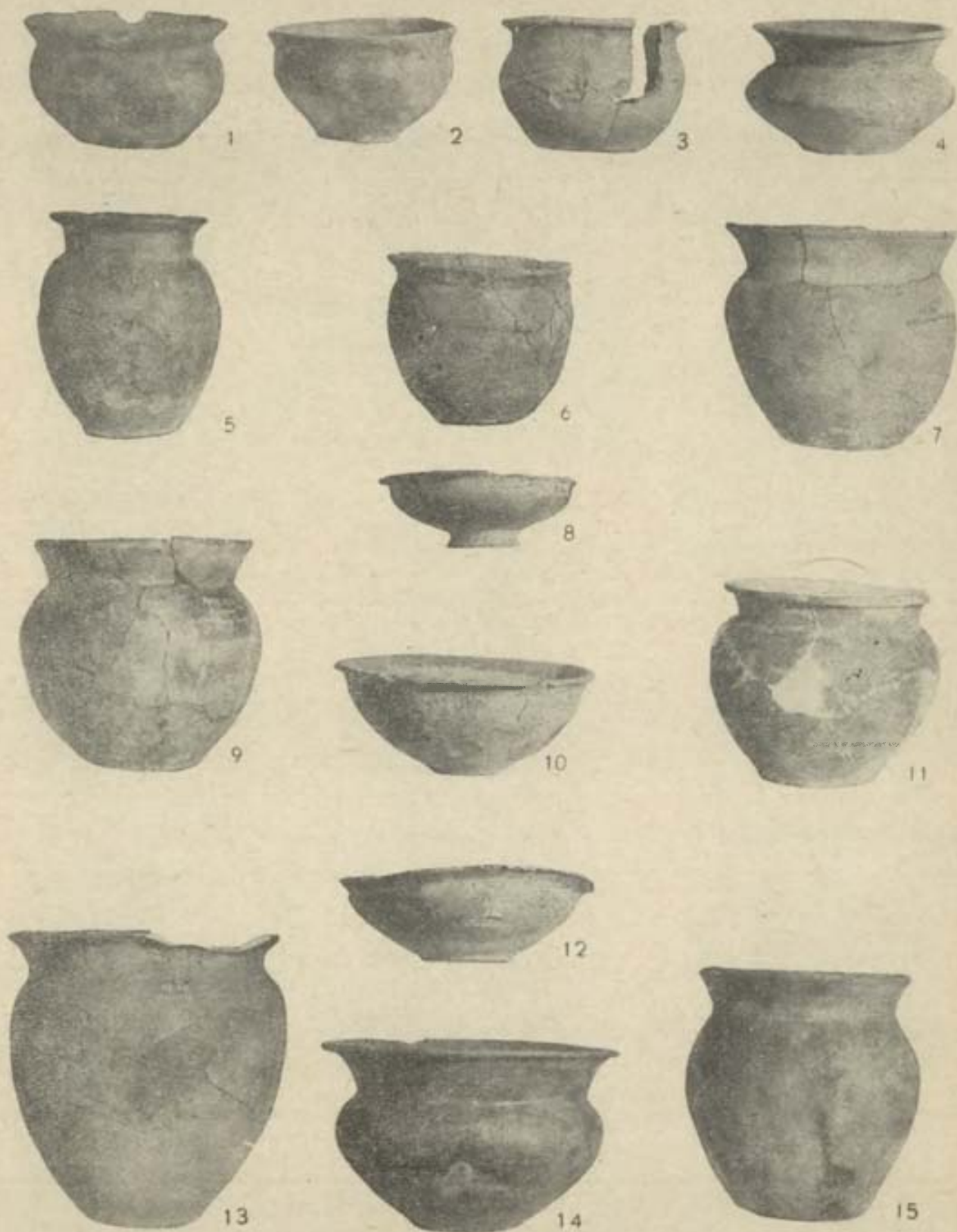

Tabl. II. Dzbany i kubki

1, 2 — Rybojady, pow. międzyrzecki; 3 — Tarnowo, pow. wolsztyński; 4 — Bukowiec, pow. międzyrzecki; 5, 6 — Chobienice, pow. wolsztyński; 7 — Obra, pow. wolsztyński; 8 — Poznań-Sołacz; 9 — Kotowo, pow. nowotomyski; 10 — Jażyniec, pow. wolsztyński; 11 — Zaborowiec, pow. wschowski; 12 — Zaborowo, pow. leszczyński; 13 — Trzciel, pow. międzyrzecki; 14 — Wójcin, pow. mogileński

Planche II. Crucheset et gobelets

1, 2 — Rybojady, district de Międzyrzecz; 3 — Tarnowo, district de Wolsztyn; 4 — Bukowiec, district de Międzyrzecz; 5, 6 — Chobienice, district de Wolsztyn; 7 — Obra, district de Wolsztyn; 8 — Poznań-Sołacz; 9 — Kotowo, district de Nowy Tomyśl; 10 — Jażyniec, district de Wolsztyn; 11 — Zaborowiec, district de Wschowa; 12 — Zaborowo, district de Leszno; 13 — Trzciel, district de Międzyrzecz; 14 — Wójcin, district de Mogilno

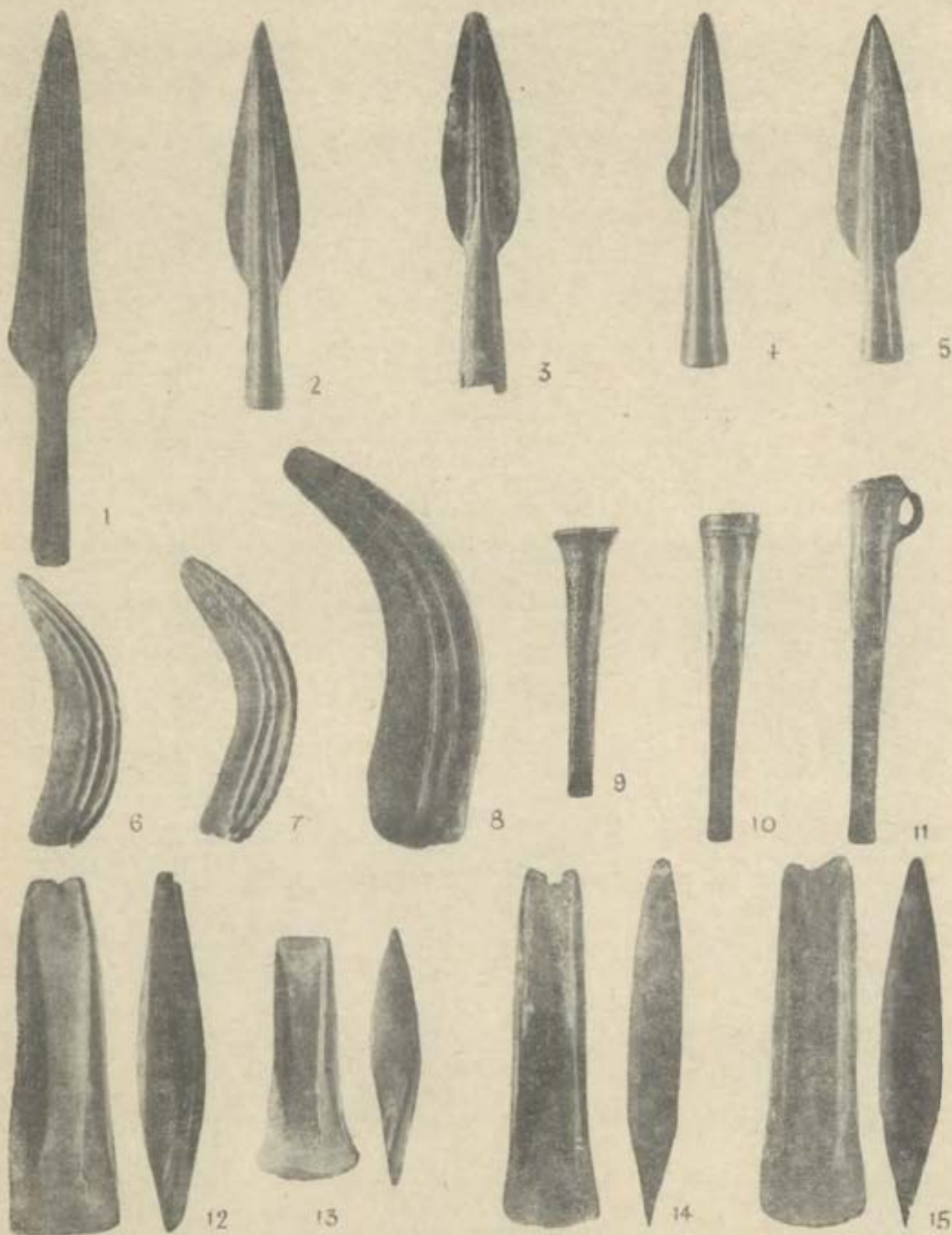

Tabl. III. Naczynia jajowate, misy i czarki

1 — Wolsztyn; 2, 14 — Wilanowiec, pow. chodzieski; 3 — Brójce, pow. międzyrzecki; 4 — Rybojady, pow. międzyrzecki; 5, 7, 8 — Zbąszyń, pow. nowotomyski; 6, 9 — Kotowo, pow. nowotomyski; 10 — Trzciel, pow. międzyrzecki; 11 — Bukowiec, pow. międzyrzecki; 12 — Tarnowo, pow. wolsztyński; 13 — Międzyrzecz Wlkp.; 15 — Borowy Młyn, pow. międzyrzecki

Planche III. Vases ovoïdes, terrines et coupelles

1 — Wolsztyn; 2, 14 — Wilanowiec, district de Chodziesz; 3 — Brójce, district de Międzyrzecz; 4 — Rybojady, district de Międzyrzecz; 5, 7, 8 — Zbąszyń, district de Nowy Tomyśl; 6, 9 — Kotowo, district de Nowy Tomyśl; 10 — Trzciel, district de Międzyrzecz; 11 — Bukowiec, district de Międzyrzecz; 12 — Tarnowo, district de Wolsztyn; 13 — Międzyrzecz Wlkp.; 15 — Borowy Młyn, district de Międzyrzecz

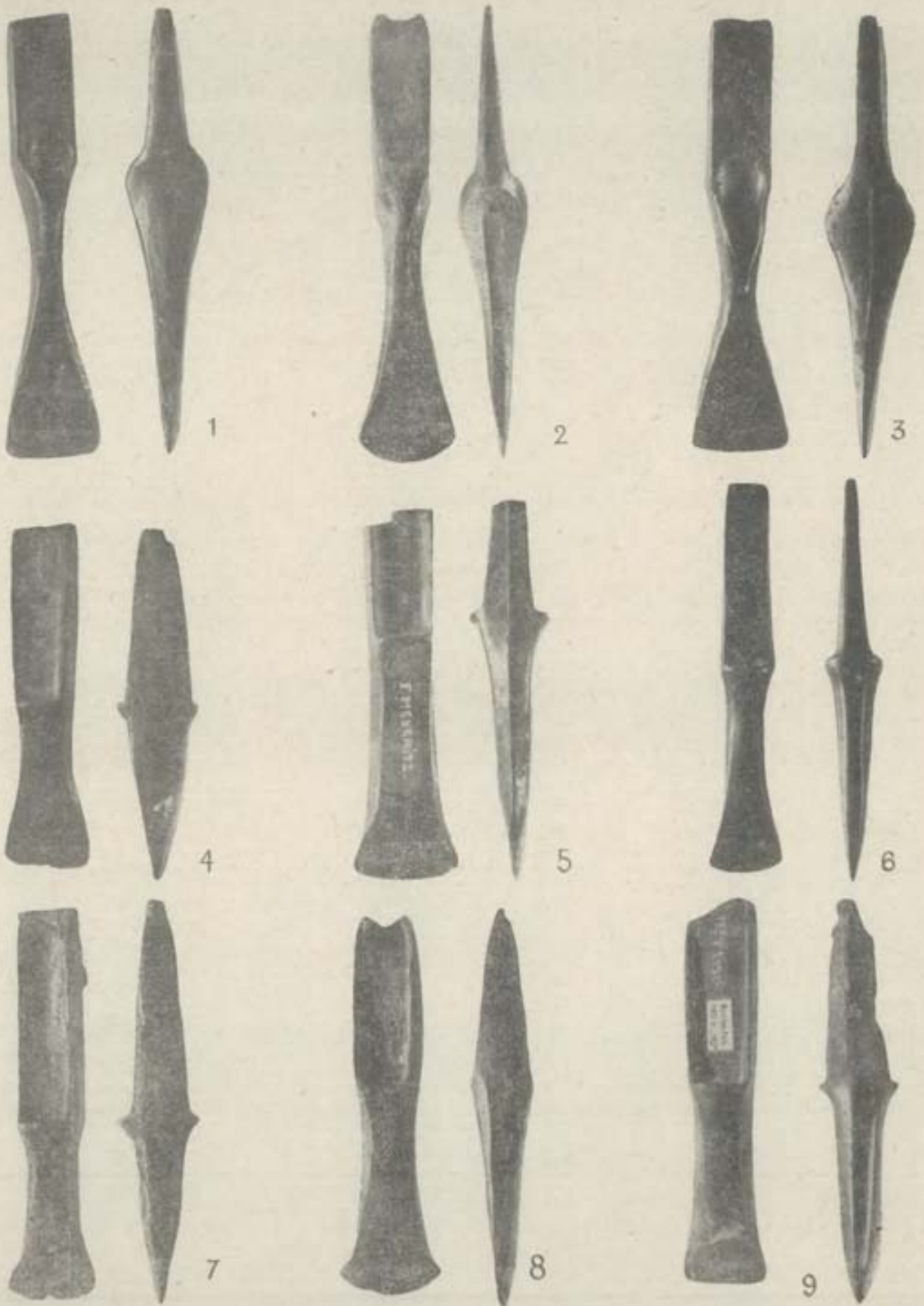

Tabl. IV. Grotty oszczepów, sierpy, dłuta i siekierki z brzegami

1 — Zbąszyń, pow. nowotomyski; 2 — Rzeszynek, pow. mogileński; 3 — Wielkopolska, miejscowość nieznaną; 4, 9, 11 — Radzim, pow. obornicki; 5 — Cichagóra, pow. nowotomyski; 6, 8, 10 — Miłosław, pow. wrzesiński; 7 — Niewierz, pow. szamotulski; 12 — Karśnice, pow. kościański; 13 — Włoszakowice, pow. leszczyński; 14 — Pałczyn, pow. wrzesiński; 15 — Kłodzisko, pow. szamotulski

Planche IV. Pointes de lances, faucilles, ciseaux et haches à rebords

1 — Zbąszyń, district de Nowy Tomyśl; 2 — Rzeszynek, district de Mogilno; 3 — Grande-Pologne, lieu inconnu; 4, 9, 11 — Radzim, district d'Oborniki; 5 — Cichagóra, district de Nowy Tomyśl; 6, 8, 10 — Miłosław, district de Września; 7 — Niewierz, district de Szamotuły; 12 — Karśnice, district de Kościan; 13 — Włoszakowice, district de Leszno; 14 — Pałczyn, district de Września; 15 — Kłodzisko, district de Szamotuły

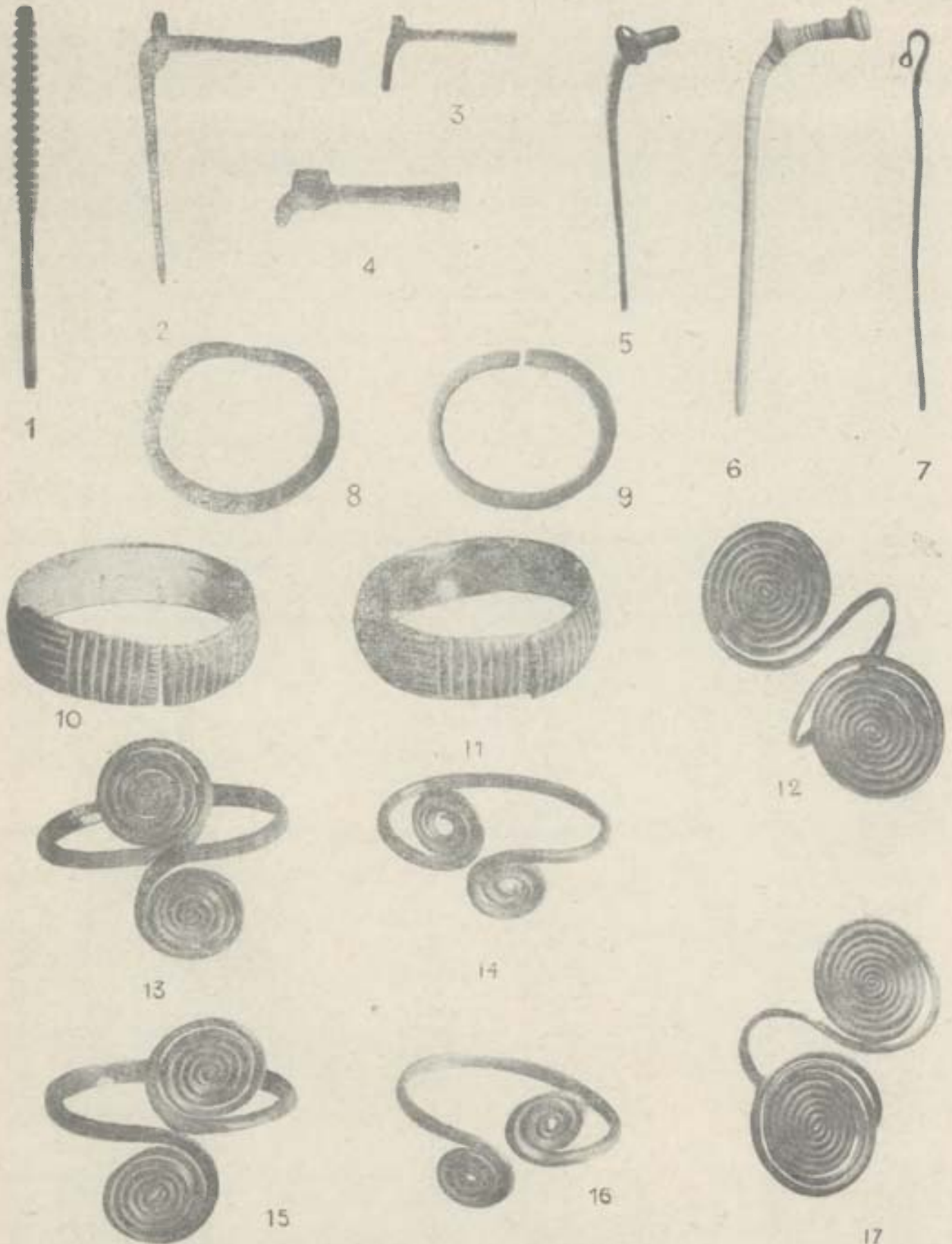

Tabl. V. Siekierki z piętką

1 — Rawicz; 2 — Łuszczewo, pow. koniński; 3 — Tarnowa, pow. wrzesiński; 4 — Pow. międzychodzki, miejscowość nieznana; 5 — Międzyrzecz Wlkp.; 6 — Rażym, pow. obornicki; 7 — Raczyce, pow. ostrowski; 8 — Gąsiorowo, pow. wrzesiński; 9 — Wielkopolska, miejscowość nieznana

Planche V. Haches à talon

1 — Rawicz; 2 — Łuszczewo, district de Konin; 3 — Tarnowa, district de Września; 4 — District de Międzychód, localité inconnue; 5 — Międzyrzecz Wlkp.; 6 — Rażym, district d'Oborniki; 7 — Raczyce, district d'Ostrów; 8 — Gąsiorowo, district de Września; 9 — Grande-Pologne, localité inconnue

Tabl. VI. Bransolety, naramienniki

1 — Włoszakowice, pow. leszczyński; 2 — Karsy, pow. jarociński; 3, 4 — Wójcín, pow. mogileński; 5 — Pogorzelica, pow. wrzesiński; 6 — Gąsawa, pow. żniński; 7 — Kotlin-Waliszew, pow. jarociński; 8 — Smiłów, pow. szamotulski; 9 — Święte, pow. mogileński; 10, 11 — Raczyce, pow. ostrowski; 12, 17 — Witoldzin, pow. szamotulski; 13, 15 — Lutomek, pow. mię zydzyrzecki; 14, 16 — Kowalewko, pow. obornicki

Planche VI. Epingles, bracelets, brassards

1 — Włoszakowice, district de Leszno; 2 — Karsy, district de Jarocin; 3, 4 — Wójcín, district de Mogilno; 5 — Pogorzelica, district de Września; 6 — Gąsawa, district de Żnin; 7 — Kotlin-Waliszew, district de Jarocin; 8 — Smiłów, district de Szamotuły; 9 — Święte, district de Mogilno; 10, 11 — Raczyce, district d'Ostrów; 12, 17 — Witoldzin, district de Szamotuły; 13, 15 — Lutomek, district de Międzyrzecz; 14, 16 — Kowalewko, district d'Oborniki